

**ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΔΕΙΞΜΟΣ ΚΑΙ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΕΣ»**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

**ΑΝΘΡΩΠΟΚΤΟΝΙΕΣ ΑΠΟ ΠΑΙΔΙΑ ΚΑΙ ΕΦΗΒΟΥΣ. ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ
ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ - ΠΟΙΝΙΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ.**

**ΡΟΥΣΚΑ ΕΛΕΝΗ
ΑΘΗΝΑ ΙΟΥΛΙΟΣ 2003**

**ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ
ΑΝΘΩΖΩΗ ΧΑΙΔΟΥ**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: ΓΕΝΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ.....	1
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΚΤΟΝΙΑΣ.....	2
ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ: ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ ΤΕΛΟΥΜΕΝΩΝ ΑΝΘΡΩΠΟΚΤΟΝΙΩΝ ΑΠΟ ΑΝΗΛΙΚΟΥΣ.....	12
ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΤΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΟΚΤΟΝΙΩΝ.....	18
ΜΕΡΟΣ ΠΕΜΠΤΟ: ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΕΜΠΕΙΡΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ.....	51
ΜΕΡΟΣ ΕΚΤΟ: ΟΙ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ.....	93
ΜΕΡΟΣ ΕΒΔΟΜΟ: Η ΠΟΙΝΙΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ.....	107
ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ ΕΠΙ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ.....	111

Δ) ΓΕΝΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ.

Η νεανική εγκληματικότητα ή παραβατικότητα είναι ένα φαινόμενο αρκετά σύνθετο με πολλές όψεις. Είναι φαινόμενο ατομικό, αλλά και κοινωνικό. Παρουσιάζει μια πολυμορφία που δεν μπορεί να περιοριστεί σε μια μόνο θεωρία ή μεθοδολογία. Όπως και τα περισσότερα κοινωνικά φαινόμενα που καλείται να μελετήσει και να διερευνήσει η επιστήμη της κοινωνιολογίας αλλά και ο ειδικότερος κλάδος της εγκληματολογίας αποτελούν ένα πολυσύνθετο μωσαϊκό από ψυχολογικές και κοινωνιολογικές προεκτάσεις που βρίσκονται πάντα σε διαντίδραση μεταξύ τους. Ιδιαίτερα όσον αφορά το έγκλημα και κατ'επέκταση τον εγκληματία και ειδικά τον ανήλικο εγκληματία, η προβληματική είναι ακόμα μεγαλύτερη και χρήζει ιδιαίτερης προσοχής τόσο ως προς τον τρόπο προσέγγισης όσο και ως προς την εξαγωγή συμπερασμάτων και μεθόδων αντιμετώπισης του. Η νεανική παραβατικότητα αποτελεί ένα φαινόμενο όπου διασταυρώνονται έννοιες που αφορούν τόσο το άτομο που εγκληματεί, την προσωπικότητα του, το κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο ζει και από το οποίο κοινωνικοποιείται, την επαφή του με το πoinικό σύστημα απονομής δικαιοσύνης και την αντιμετώπισή του από αυτό, όσο και από το κοινωνικό σώμα, τον άτυπο κοινωνικό έλεγχο και την αντίδραση του απέναντι σε αυτόν που παραβαίνει την κοινωνική τάξη πραγμάτων.

Είτε μιλήσουμε από την νομική σκοπιά για «παράβαση του κανόνα», είτε μιλήσουμε από κοινωνιολογική σκοπιά για «παράβαση του κοινωνικού κανόνα» είτε μιλήσουμε από την πλευρά της κοινωνικής ψυχολογίας για «κοινωνική απροσαρμοστικότητα», είτε, τέλος από την πλευρά της ψυχοπαθολογίας για έκφραση ψυχολογικών δυσκολιών ή ψυχοπαθολογικών διαταραχών, πάντα υπάρχει η σχέση μεταξύ ατόμου και κοινωνίας, πάντα τα αίτια πέρα από ατομικά είναι και κοινωνικά.

Η παραβατικότητα των ανηλικών αποτελεί ένα διαχρονικό φαινόμενο παρατηρούμενο από την γένεση σχεδόν των κοινωνιών. Η μορφή που παίρνει εντάσσεται, ανάλογα με τις κοινωνικό-ιστορικές συνθήκες, άλλοτε στα πλαίσια της απλής αντίδρασης στον κυρίαρχο, κανόνα μέσα από την άρνηση υπακοής στον επίσημο και ανεπίσημο κοινωνικό έλεγχο, και άλλοτε με πιο σοβαρές μορφές όπως είναι η διάπραξη αδικημάτων κατά της ατομικής ιδιοκτησίας π.χ κλοπές, διακίνηση και χρήση ναρκωτικών, επιθέσεις, βιασμοί και τις τελευταίες δεκαετίες με απειλές κατά της ζωής, όπως ανθρωποκτονίες, και ένοπλες ληστείες.

Σε γενικές γραμμές η παραβατικότητα των ανηλικών εστιάζεται σε ελαφριάς μορφής παραβάσεις που έχουν ως αιτιακό παράγοντα την ελκυστικότητα της παραβίασης και του

απαγορευμένου, τον αυθορμητισμό του νεαρού της ηλικίας, την αδυναμία συνειδητοποίησης των επιπτώσεων της πράξης, την περιέργεια, την επίδειξη δύναμης σε συνομηλίκους, αλλά ακόμα και την έντονη ανάγκη των ανηλίκων να κάνουν αισθητή την παρουσία τους.

Αναφορικά με την γενική εγκληματικότητα, ^{Πον. Πρωτοβουλία} οι ανήλικοι ευθύνονται για το 5 με 10% των εγκληματικών πράξεων που καταγράφονται στις στατιστικές τις ένδικης εγκληματικότητας. Το τελευταίο μισό του 20^{ου} αιώνα, η εγκληματικότητα των ανηλίκων έχει εμφανίσει αυξητικές τάσεις κυρίως στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης στις Ηνωμένες Πολιτείες και στον Καναδά. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η ολόκληρη των Δυτικών κοινωνιών γνώρισε μία συνεχή και ουσιαστική αύξηση της παραβατικότητας των εφήβων από τα μέσα της δεκαετίας του 60' και μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 70'. Η ανοδική πορεία της καμπύλης σταθεροποιήθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 80' και παρουσίασε μικρή κάμψη για ορισμένα χρόνια, πριν συνεχίσει την ανοδική πορεία της, που έφτασε και ξεπέρασε, ελαφρώς τα υψηλότερα επίπεδα του παρελθόντος. Διαχρονικά τα βίαια εγκλήματα των νέων έμειναν σχετικά σταθερά για ένα τέταρτο του αιώνα, καλύπτοντας περίπου το 8% του συνόλου των εγκλημάτων που τελέστηκαν από νέους. Αντίθετα από το 1988 και μετά, η αναλογία αυξήθηκε σημαντικά και διπλασιάστηκε σε λιγότερο από 10 χρόνια.¹

Η αύξηση αυτή επικεντρώνεται κυρίως σε εγκλήματα κατά του προσώπου όπως οι σωματικές βλάβες, οι οποίες και καταλαμβάνουν όλο και πιο σημαντική θέση σε σχέση με τις ανθρωποκτονίες, τις ληστείες και τις σεξουαλικές επιθέσεις. Αύξηση παρατηρείται επίσης και στα αδικήματα κατά της ατομικής ιδιοκτησίας, κυρίως όμως στην Αμερική και λιγότερο στον Ευρωπαϊκό χώρο. Σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία από τον Ευρωπαϊκό χώρο, για το έτος 1980, οι σωματικές βλάβες αντιπροσώπευαν το 60% του συνόλου των διαπραττόμενων αδικημάτων από ανήλικους, για να φτάσουν το 80% το 1995. Στην πόλη του Μόντρεαλ η εφηβική παραβατικότητα πέρασε από το 41% το 1990 στο 61% το 1995.²

Π) ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ.

Η παρούσα εργασία διαπραγματεύεται το ιδιαίτερο φαινόμενο της διάπραξης ανθρωποκτονιών από παιδιά και εφήβους. Ο ανήλικος ανθρωποκτόνος αποτελεί μια ειδική

¹ Ποινική Δικαιοσύνη. Τεύχος 6/2000. Η εξέλιξη της νεανικής παραβατικότητας στο Κεμπέκ. Αντώνης Δ. Μαγγανάς.

² Βλ. ο.π

εκδοχή του ανήλικου εγκληματία. Τα εγκλήματα φυσικής βίας συγκαταλέγονται ανάμεσα στις «επικίνδυνα αντικοινωνικές πράξεις» ανηλικών δραστών. Πλην όμως, οι ανθρωποκτονίες αποτελούσαν και εξακολουθούν να αποτελούν μια σπάνια σε προτίμηση και έκταση συμπεριφορά των ανηλικών.³ Η παρατηρούμενη γενίκευση του φαινομένου σε διεθνές επίπεδο δημιουργεί την ανάγκη ενδελεχούς ανάλυσης του προβλήματος. Αυτή την ανάγκη επιχειρεί να προσεγγίσει η παρούσα μελέτη, μέσα από την πολύπλευρη εξέταση του ζητήματος αυτού.

Τα τελευταία χρόνια, η διάπραξη ανθρωποκτονιών από ανήλικους, φαίνεται, από τα επίσημα στατιστικά στοιχεία, να παρουσιάζει αξιοσημείωτη αύξηση. Πολλοί νέοι προβαίνουν στην τέλεση ανθρωποκτονιών ορμώμενοι από μία σειρά παραγόντων, για τους οποίους θα γίνει εκτενής αναφορά στην συνέχεια. Άλλοτε πάλι δολοφονούν χωρίς κάποια λογική ερμηνεία και χωρίς υπαρκτό κίνητρο. Η συντριπτική πλειοψηφία των καταγεγραμμένων περιστατικών, προέρχεται κυρίως από τις Η.Π.Α και τη Μ. Βρετανία ενώ τα τελευταία χρόνια παρατηρείται και στις υπόλοιπες Ευρωπαϊκές χώρες, χωρίς όμως να αποτελεί στατιστικά σημαντικό εγκληματικό φαινόμενο με τις διαστάσεις που καταλαμβάνει στις Η.Π.Α. Προς το παρόν στις υπόλοιπες χώρες έχει μόνο ποιοτικό και κοινωνικοπολιτικό ενδιαφέρον.

Η ανθρωποκτονία όπως και όλες οι συμπεριφορές είναι «κοινωνικά προκαλούμενες» υπό την έννοια ότι «κατασκευάζονται» μέσω των κοινωνικών εμπειριών και παραγόντων και το έγκλημα σαν τελικό προϊόν και πράξη είναι ένα συνδυασμός καταστασιακών, προσωπικών και κοινωνικών συνθηκών που μπορούν εν δυνάμει να οδηγήσουν κάποιον άνθρωπο στην διάπραξη του. Είναι πλέον κοινά αποδεκτό πως η θεωρία του γεννημένου δολοφόνου του Lombroso έχει εδώ και πολλές δεκαετίες εγκαταλειφθεί και η έρευνα έχει στραφεί προς άλλα επεξηγηματικά σχήματα. Η άποψη πως κάτω από ειδικές συνθήκες και περιστάσεις όλοι οι άνθρωποι μπορούν να εγκληματήσουν και το γεγονός πως υπό τις ίδιες ή παρόμοιες περιστάσεις δεν διαπράττουν όλοι οι άνθρωποι εγκληματικές πράξεις, ίσως είναι αρκετά ριζοσπαστική, εκφράζει όμως τον προβληματισμό των σύγχρονων εγκληματολόγων που αναζητούν τις γενεσιουργές- αιτιακές πηγές του φαινομένου. Ιδιαίτερα αναφορικά με την διάπραξη σοβαρών εγκληματικών πράξεων όπως η ανθρωποκτονία, και χωρίς φυσικά να αναφερόμαστε σε ιδιαίζουσες περιπτώσεις πολυπύροπων εγκληματιών, τέτοιου είδους δολοφονίες παρατηρούνται κυρίως όταν συγκεκριμένοι άνθρωποι με συγκεκριμένες κοινωνικές και προσωπικές εμπειρίες βρίσκονται κάτω από ιδιαίτερα αρνητικές συνθήκες που τους ωθούν στην τέλεση της πράξης.

Στατιστικά στοιχεία προερχόμενα κυρίως από την Αμερική καταδεικνύουν πως οι διαπραττόμενες ανθρωποκτονίες από παιδιά και εφήβους αυξήθηκαν με ρυθμούς που έφτασαν

³ Δημόπουλος Χαράλαμπος, «Ο ανήλικος ανθρωποκτόνος.» Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1997.

σε επίπεδο ρεκόρ στα τέλη του 20^{ου} αιώνα.⁴ Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία της καταγεγραμμένης εγκληματικότητας για την Αμερική, προερχόμενα από το FBI, οι συλλήψεις ανηλίκων για διάπραξη ανθρωποκτονιών, όπως παρουσιάζεται στον πίνακα 1.1, αυξήθηκε, από το 1984 μέχρι και το 1993, με ρυθμούς περίπου 1,5 με 2% ανά έτος.⁵

Γενικότερα, σε διεθνές επίπεδο σημειώνεται μια αύξηση της παρουσίας ανήλικου πληθυσμού στους επίσημους δείκτες καταγραφής του εγκληματικού φαινομένου. Σύμφωνα με τα ίδια στοιχεία, για το έτος 1993, η αστυνομία πραγματοποίησε 2 εκατομμύρια συλλήψεις ανηλίκων, που αντιστοιχεί σε ποσοστό 17% των συνολικών συλλήψεων που καταγράφηκαν για το ίδιο έτος. Ο αριθμός των ανηλίκων συλληφθέντων για ανθρωποκτονία ήταν 3.284, τρεις φορές υψηλότερος από τον αντίστοιχο αριθμό για το έτος 1984.⁶ Αύξηση που παρατηρήθηκε και στις 50 πολιτείες τις Αμερικής, κατά την τελευταία δεκαετία. Ένα εξίσου στατιστικά σημαντικό στοιχείο, για το ίδιο έτος, είναι το γεγονός πως ο ανήλικος πληθυσμός διέπραξε το 13% όλων των βίαιων εγκληματικών πράξεων(φόνος, βιασμοί, ληστείες, βίαιες επιθέσεις) και ειδικότερα, το 9% των εξιχνιασμένων, από την αστυνομία, φόνων, το 14% των βιασμών, το 17% των ληστειών και το 13% των βίαιων επιθέσεων κατά ατόμων.⁷ Όλα αυτά τα ποσοστά γίνονται ακόμα πιο ανησυχητικά αν σκεφτούμε πως οι ανήλικοι αποτελούν περίπου το 13% του συνολικού πληθυσμού των Ηνωμένων Πολιτειών. Για τα έτη 1994, 1995 και 1996, τα στατιστικά στοιχεία, εμφάνισαν μια μικρή πτώση στις συλλήψεις ανηλίκων για βίαια εγκλήματα.

Ειδικοί ερευνητές και εγκληματολόγοι, στην Αμερική, κρούουν τον κώδωνα του κινδύνου για περαιτέρω αύξηση του ρυθμού διάπραξης ανθρωποκτονιών από ανήλικους. Ο εγκληματολόγος James A. Fox είχε εύστοχα προβλέψει την συνεχιζόμενη αύξηση στους δείκτες ανθρωποκτονιών που διαπράχθηκαν από ανήλικους κατά τα τελευταία 20 χρόνια, ενώ προβλέπει πως μέχρι το 2005 ο αριθμός των διαπραττόμενων ανθρωποκτονιών, ανά έτος θα φτάσει τις 5000, αν συνεχίσει να αυξάνεται με τους ίδιους ρυθμούς, ενώ αν σημειωθεί περαιτέρω αύξηση μπορεί να φτάσουν και τις 6000. Ειδικοί προβλέπουν, επίσης, πως αν ο ρυθμός διάπραξης ανθρωποκτονιών από ανήλικους συνεχίσει να αυξάνεται με τους ίδιους ρυθμούς, οι συλλήψεις αντίστοιχα θα φτάσουν τις 8.100 το 2010, αύξηση, που σε ποσοστά, θα σημαίνει 145% σε διάστημα μικρότερο των 20 ετών.⁸

⁴ Franklin E. Zimring. «American Youth violence.» Εκδόσεις, Oxford University Press, New York 1998.

⁵ James C. Howell, Barry Krisberg, J. David Hawkins, John J. Wilson. «Serious, violent, & chronic juvenile offenders.» Εκδόσεις Sage Publications 1995.

⁶ Young Killers να συμπληρώσω συγγραφέα και εκδόσεις.

⁷ James C. Howell, Barry Krisberg, J. David Hawkins, John J. Wilson. «Serious, violent, & chronic juvenile offenders.» Εκδόσεις Sage Publications 1995.

⁸ Kathleen M Heid. «Young Killers: The challenge of juvenile homicide.» Εκδόσεις Thousand Oaks Sage 1998.

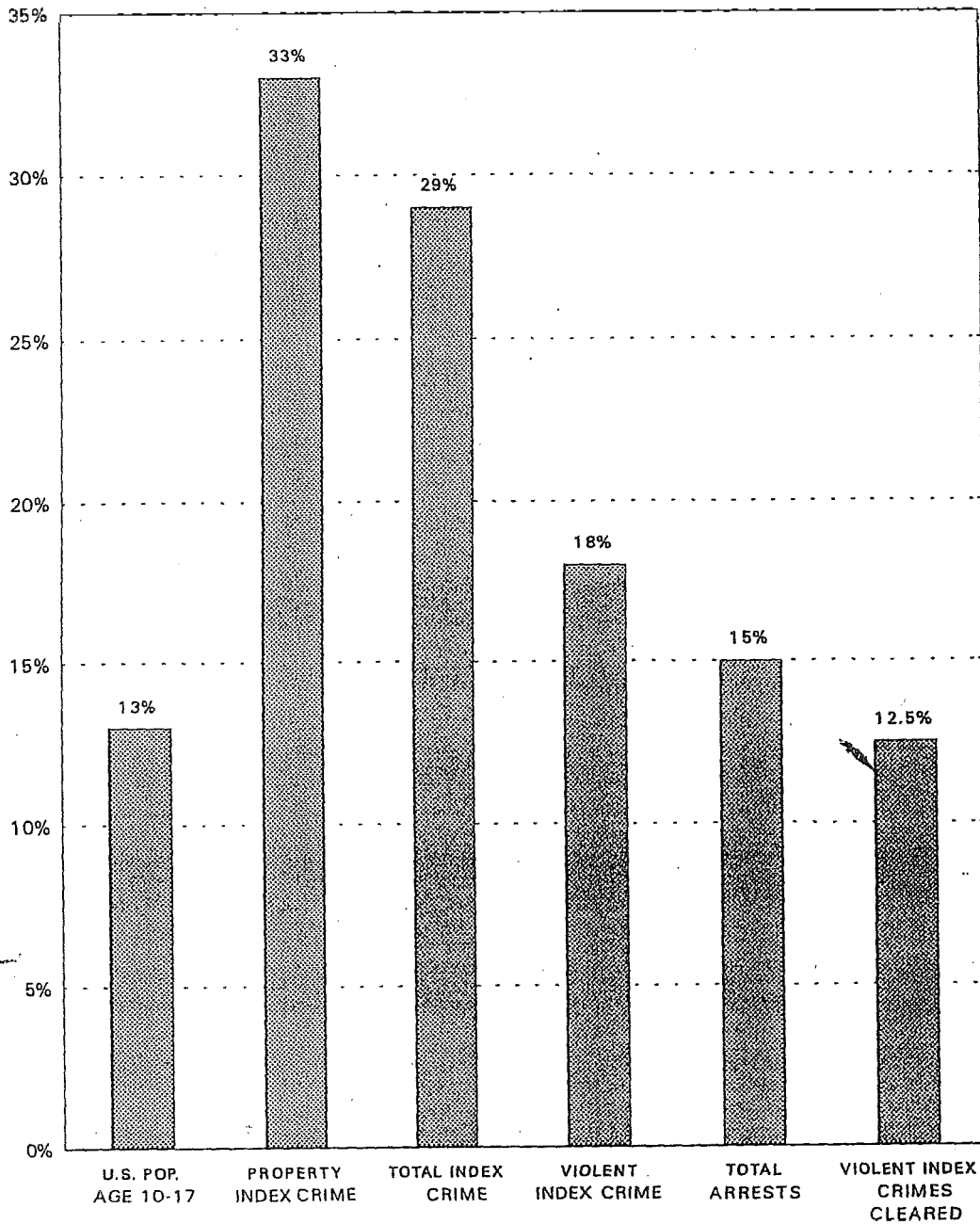

Figure 1.1. Percentage of Estimated Arrests of People Under 18 Years of Age for Crimes in the United States in 1992

SOURCES: *Crime in the United States, 1992*. Federal Bureau of Investigation (1993a) and *U.S. Population Estimates*, U.S. Bureau of the Census.

NOTE: Total arrests excluding status offenses.

Οι σημαντικότερες και ανησυχητικότερες αυξητικές τάσεις παρατηρούνται κυρίως στις Αμερικάνικες πρωτεύουσες και στα μεγάλα αστικά κέντρα. Τα ποσοστά συλλήψεων αυξάνουν σταθερά από 8.3% για το 1984 σε 18.1% για το 1994, ενώ στοιχεία για το έτος 1996, δείχνουν πως μια στις έξι συλλήψεις για ανθρωποκτονία αφορούσε ανήλικο. Τα αντίστοιχα στοιχεία για τα προάστια και τις αγροτικές περιοχές, ήταν 1 προς 10 και 1 προς 8 αντίστοιχα. Τα στοιχεία είναι ιδιαίτερα ανησυχητικά για τους ανήλικους ηλικίας 15 έως 19 ετών. Οι ερευνητές Smith και Feiler συνέκριναν τους απόλυτους με τους σχετικούς αριθμούς συλλήψεων, που αφορούσαν ανήλικους δράστες ανθρωποκτονιών, από το 1958 μέχρι το 1993, και βρήκαν πως ο ρυθμός εμφανίζει σταθερά αυξητικές τάσεις και μια ευθέως ανάλογη σχέση με την ηλικία, με το μεγαλύτερο ποσοστό παραβατικών ανηλίκων να συγκεντρώνεται στους ανήλικους που διανύουν το τέλος της εφηβείας. Το ποσοστό των συλληφθέντων εφήβων ηλικίας 15 έως 18 ετών, που καταγράφηκαν για το έτος 1992, ήταν 42.4% ανά 100.000 κατοίκους και για το 1993, 42.2% αντιστοίχως και αποτελούν τα υψηλότερα επίπεδα από κάθε άλλη ηλικιακή ομάδα για τα τελευταία 36 χρόνια που καλύπτουν τα στατιστικά στοιχεία.⁹

Όπως ήδη αναφέρθηκε όλα τα παραπάνω στατιστικά προέρχονται από την πρωτογενή παρέμβαση του επίσημου κοινωνικού ελέγχου δηλ από την αστυνομία και στην προκειμένη περίπτωση από τους δείκτες του FBI και του UCR, την στατιστική υπηρεσία που καταγράφει την επίσημη εγκληματικότητα. Συνεπώς σε καμία περίπτωση δεν μας παρουσιάζουν την πραγματική εικόνα του φαινομένου τόσο για την εγκληματική δράση των ανηλίκων γενικότερα όσο και για την διάπραξη ανθρωποκτονιών ειδικότερα. Αυτό γίνεται φανερό αν λάβουμε υπόψη μας τα στοιχεία που μας δίνουν οι δείκτες του FBI για της συλλήψεις που καταγράφηκαν κατά την δεκαετία από το 1974 έως το 1983 και τα οποία μας γνωστοποιούν μια αύξηση των συλλήψεων για βίαια εγκλήματα κατά 30% η οποία όμως αποδίδεται αποκλειστικά στους ενήλικους δράστες. Για την δεκαετία που ακολουθεί, από το 1983 μέχρι το 1992 το ποσοστό των συλλήψεων για βίαια εγκλήματα, αυξήθηκε κατά 54%, με ένα ποσοστό 84% να αποδίδεται στους ενήλικους και το 19% σε ανηλίκους, ενώ η αύξηση αυτή, της συμμετοχής των ανηλίκων παρατηρείται κατά το δεύτερο μισό της δεκαετίας, με το ποσοστό να φτάνει το 47% από το 1988 μέχρι και το 1992. Το αντίστοιχο ποσοστό για τους ενήλικους μειώθηκε στο 19%. Η αύξηση του ποσοστού των ανηλίκων συλληφθέντων σημειώθηκε σε συγκεκριμένα αδικήματα όπως οι φόνοι(51%), οι βιασμοί(17%), οι ληστείες(50%) και οι βίαιες επιθέσεις κατά ατόμων(49%).

Αυτή η σταδιακά παρατηρούμενη αύξηση μπορεί κάλλιστα να είναι τεχνητή και όχι πραγματική, αν λάβει κανείς υπόψη του την σαφώς αυστηρότερη γραμμή που ακολουθείται τα

⁹ Βλ, ο.π

τελευταία χρόνια διεθνώς τόσο στην πρωτογενή όσο και στην δευτερογενή παρέμβαση του επίσημου κοινωνικού ελέγχου και στην επαναφορά του κατασταλτικού αντί του προνοιακού μοντέλου αντιμετώπισης. Ερωτηματικά άλλωστε προκαλεί και το γεγονός της εμφανιζόμενης από τα στοιχεία πτώσης της ανήλικης εγκληματικότητας και αύξησης της αντίστοιχης των ανηλίκων. Μήπως αυτό αποδίδεται στην μεγαλύτερη ευκολία σύλληψης των ανηλίκων και στην μεγαλύτερη θεατότητα των διαπραττόμενων αδικημάτων, αλλά και στην αδυναμία των ανηλίκων να υπερασπιστούν τον εαυτό τους σε μία ενδεχόμενη σύλληψη;

Τα στατιστικά στοιχεία και οι ποσοτικοί δείκτες μέτρησης ενός κοινωνικού φαινομένου σαφώς αποτελούν ένα πολύ σπουδαίο εργαλείο στα χέρια των ειδικών και των ερευνητών και κατ'επέκταση των εκάστοτε πολιτικών κυβερνήσεων για της πολιτικές αντιμετώπισης που θα εφαρμόσουν, όμως χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή στον τρόπο που θα ερμηνευτούν και στους αιτιακούς παράγοντες στους οποίους θα αποδοθούν. Στην προκειμένη περίπτωση, ορμώμενοι από τα στοιχεία που παρατέθηκαν παραπάνω, εύκολα ο απλός και μη υποψιασμένος αναγνώστης οδηγεί στο συμπέρασμα πως οι ανήλικοι έχουν μετατραπεί σε μια πολύ επικίνδυνη κοινωνική ομάδα που στην πλειοψηφία της παραβατεί και εγκληματεί. Ο φόβος του εγκλήματος στο κοινωνικό σύνολο αυτόματα αυξάνει και γεννάτε σταδιακά ένας πανικός μαζί με ανασφάλεια και απογοήτευση για τον επίσημο κοινωνικό έλεγχο που δεν μπορεί να συλλάβει και να φυλακίσει αυτούς τους «στυγνούς» εγκληματίες που απειλούν την κοινωνία. Κάπως έτσι αρχίζει ο φαύλος κύκλος της διαντίδρασης μεταξύ της κοινωνίας, που πιέζει για αυστηρότερες ποινές και απονομή του δικαίου, και της ποινικής δικαιοσύνης που καταφεύγει σε αυστηρότερους νόμους σε βαρύτερες ποινές και στην περαιτέρω ποινικοποίηση εκτεταμένων μορφών συμπεριφοράς.

Αν δούμε με πιο κριτικό πνεύμα τα παραπάνω στατιστικά στοιχεία, θα διαπιστώσουμε πως η συνεχιζόμενη αύξηση της συμμετοχής ανηλίκων σε παραβατικές και εγκληματικές συμπεριφορές αποδίδεται σε παράγοντες κυρίως κοινωνικούς που έχουν να κάνουν με τις ραγδαίες εξελίξεις στο ίδιο το κοινωνικό μόρφωμα, στην μετατροπή των κοινωνιών από αγροτικές σε αστικές στην μετακίνηση των πληθυσμιακών ομάδων στα μεγάλα αστικά κέντρα, στην αποδυνάμωση του ανεπίσημου κοινωνικού ελέγχου, στην αλλαγή των προτύπων ζωής και στην χαλάρωση των ηθικών και κοινωνικών αξιών. Στον καπιταλιστικό τρόπο ζωής που έχει οδηγήσει στο ανελέητο κυνήγι του πλούτου και στην αύξηση του ατομικισμού.

Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά τα επίσημα στατιστικά στοιχεία για την ανήλικη παραβατικότητα, μπορούμε να πούμε πως κατά ένα μεγάλο μέρος οφείλεται στην μεγαλύτερη θεατότητα των πράξεων που διαπράττονται από ανήλικους και στην ευκολότερη σύλληψη τους από την αστυνομία. Ειδικότερα, αναφορικά με τα στοιχεία που μας δίνει το FBI πρέπει να

λάβουμε υπόψη μας το πολύ σημαντικό γεγονός πως οι συγκεκριμένοι δείκτες μετρούν τον αριθμό των συλλήψεων και όχι τον πραγματικό αριθμό των εγκλημάτων που διαπράχθηκαν από τους ανήλικους. Όπως είναι γνωστό τα στατιστικά συλλήψεων αντανακλούν κατά μεγάλο μέρος τις εκάστοτε αστυνομικές και δικαστικές πολιτικές αντίδρασης στο έγκλημα αλλά μας λένε πολύ λίγα για τους πραγματικούς αριθμούς και την πραγματική συμμετοχή των ανηλίκων. Επιπλέον τα στοιχεία του FBI παρουσιάζουν μια υπερεκπροσώπιση των ανηλίκων δραστών λόγω του τρόπου καταγραφής τους, π.χ αν η αστυνομία συλλάβει πέντε ανήλικους γιατί τους θεωρεί υπόπτους για την διάπραξη ενός φόνου, στα στοιχεία του FBI θα καταγραφούν πέντε συλλήψεις για φόνους και όχι ένας φόνος. Άλλος ένας παράγοντας που πρέπει επίσης να ληφθεί σοβαρά υπόψη είναι η ιδιαίτερα μεγάλη συμμετοχή των ανηλίκων, στην Αμερική, σε ομάδες ή συμμορίες, κάτι που επίσης αυξάνει αυτόματα τον αριθμό των συλλήψεων και εμφανίζεται το ίδιο φαινόμενο που αναφέρθηκε παραπάνω, δηλ οι συλλήψεις για το ίδιο αδίκημα να καταγράφονται ως διαφορετικά αδικήματα. Αυτόματα γίνεται φανερό πόσο αυξάνει η συμμετοχή των ανηλίκων στους επίσημους δείκτες εγκληματικότητας.

Αν εξετάσουμε την αναλογία των εγκλημάτων που καταγράφονται στις επίσημες στατιστικές και για τα οποία έχει αποδειχθεί πως διαπράχθηκαν από ανήλικους, τότε τα ποσοστά διαφοροποιούνται κατά πολύ και η εικόνα της ανήλικης παραβατικότητας πλησιάζει την πραγματική έκταση του φαινομένου. Σύμφωνα με τα ποσοστά που δίνουν αυτοί οι δείκτες, η διάπραξη βίαιων πράξεων από ανήλικους είναι σαφώς μικρότερη από αυτή που αρχικά παρουσιάστηκε. Συνεπώς το ποσοστό των βίαιων πράξεων που αποδίδονται σε ανήλικους, όπως αυτό υπολογίζεται από τον αριθμό των εξιχνιασμένων υποθέσεων, είναι στην πραγματικότητα, αναλογικά με τον συνολικό ανήλικο πληθυσμό, πολύ χαμηλότερος και μειώνεται ακόμα περισσότερο σε αναλογία με το συνολικό ποσοστό των αρχικών συλλήψεων ανηλίκων για βίαια εγκλήματα. Τα στατιστικά στοιχεία καταδεικνύουν πως η αναλογία για όλα τα σοβαρά αδικήματα, όπως αυτά κατά της ιδιοκτησίας, ή τα σοβαρά και βίαια εγκλήματα τα οποία εξιχνιάστηκαν και για τα οποία είχαν συλληφθεί ανήλικοι κάτω των 18 ετών συνεχίζουν να παραμένουν στα ίδια επίπεδα από το 1972. Όσον αφορά τις Η.Π.Α, στην πλειοψηφία τους, οι συλλήψεις ανηλίκων αφορούν κατά κύριο λόγο αδικήματα κατά της ιδιοκτησίας και ελαφριάς μορφής παραβατικές πράξεις, όπως μικροκλοπές, συγκρούσεις μεταξύ ομάδων ανηλίκων και σε πολύ μικρότερο ποσοστό βίαια εγκλήματα και βαριάς μορφής αδικήματα όπως ένοπλες ληστείες, βιασμοί, επιθέσεις και ανθρωποκτονίες.

Κάνεις βεβαίως δεν μπορεί να αμφισβητήσει τις αυξητικές τάσεις που επικρατούν διεθνώς αναφορικά με την συμμετοχή ανηλίκων σε πιο σοβαρά και βίαια αδικήματα. Τα τελευταία 30 χρόνια, κυρίως, η Αμερική, βιώνει ιδιαίτερα βίαιες συμπεριφορές διαπραττόμενες

από ανήλικους, με τα πρώτα δείγματα αυτού του κοινωνικού φαινομένου να κάνουν αισθητή την παρουσία τους από την δεκαετία του 70'. Μια σημαντική αύξηση, που για κάποιους ερευνητές, αποδίδεται στην αύξηση του συνολικού ανήλικου πληθυσμού, ενώ για κάποιους άλλους στην αυστηροποίηση των ποινών και στην στροφή του επίσημου κοινωνικού ελέγχου σε πολιτικές καταστολής. Στις δεκαετίες που θα ακολουθήσουν το φαινόμενο θα λάβει ανησυχητικές διαστάσεις με τους ανήλικους να διαπράττουν εγκλήματα βίας. Τώρα πλέον το ενδιαφέρον των ειδικών έχει στραφεί προς το ιδιαίτερο φαινόμενο των ανθρωποκτονιών που φέρουν ως δράστες τους παιδιά προσχολικής ηλικίας αλλά και έφηβους.

Με αυτό το ιδιαίτερο φαινόμενο θα ασχοληθούμε στην παρούσα μελέτη και ιδιαίτερα με τα παιδιά και τους έφηβους που διαπράττουν ανθρωποκτονίες. Πρέπει εξ' αρχής να γίνει σαφές πως η ανθρωποκτονία είναι μια ιδιαίτερα σπάνια μορφή εγκληματικής δράσης από πλευράς ανηλίκων. Δεν θα πρέπει να δημιουργηθεί η λανθασμένη εντύπωση πως οι ανήλικοι διαπράττουν στατιστικά σημαντικό ποσοστό ανθρωποκτονιών και ιδιαίτερα η ηλικιακή ομάδα των παιδιών. Η αριθμητική παρουσίαση της συγκεκριμένης εγκληματικότητας, σε όλες σχεδόν τις χώρες του κόσμου είναι ασήμαντη έως μηδαμινή, με εξαίρεση τις Η.Π.Α στις οποίες το εν λόγω φαινόμενο παρουσιάζει στατιστικό όσο και ερευνητικό ενδιαφέρον. Κατά τα τελευταία χρόνια η δημοσιογραφική επικαιρότητα έχει φέρει στο φως τέτοιου είδους εγκλήματα, τα οποία όμως δεν αρκούν για να συγκροτήσουν σοβαρή εγκληματική δραστηριότητα, ικανή να προσλάβει χαρακτήρα ανησυχητικού και εκτεταμένου κοινωνικού φαινομένου. Αυτό γίνεται προφανές από την παραπάνω παρουσίαση των στατιστικών στοιχείων όπου οι αναφορές αφορούσαν κατά κύριο λόγο έφηβους και μετέφηβους.

Το ίδιο ισχύει και για την Ελλάδα όπου το φαινόμενο είναι ακόμα ποίο σπάνιο και τα περιστατικά μεμονωμένα. Τα δημοσιευμένα στατιστικά στοιχεία της Στατιστικής της Δικαιοσύνης κατά τα τελευταία έτη επιβεβαιώνουν τον παραπάνω ισχυρισμό. Σύμφωνα με τα στοιχεία αυτά, για το έτος 1989, σε ανήλικους αντιστοιχούν πέντε ανθρωποκτονίες από πρόθεση, ενώ για το έτος 1990, δύο έφηβοι φύλου αρσενικού καταδικάσθηκαν για ανθρωποκτονία από πρόθεση. Η ανθρωποκτονίες από ανήλικους συνεχίζουν να παραμένουν ελάχιστες καθ' όλη την δεκαετία του 90' και πιο συγκεκριμένα κατά το έτος 1992 οι ανθρωποκτονίες από πρόθεση ήταν 261. Τα άτομα που θεωρήθηκαν και τελικά συνελήφθησαν ως δράστες, ήταν 265. Από αυτούς οι 231 ήταν ημεδαποί και οι 34 αλλοδαποί. Οι 182 δράστες ήταν άνδρες και οι 8 γυναίκες. Από το σύνολο των προαναφερθέντων ανθρωποκτονιών, μόνο τρεις τελέστηκαν από ανήλικους ηλικίας 13-17 ετών. Για το έτος 1994 στο Ελλαδικό χώρο τελέστηκαν 264 ανθρωποκτονίες με πρόθεση. Συνελήφθησαν ως αυτουργοί και συμμετοχοί 278 άτομα, από αυτούς οι 244 ήταν ημεδαποί και 34 αλλοδαποί. Από τους δράστες που

συνελήφθησαν 183 ήταν άνδρες και 10 γυναίκες. Τέσσερις από αυτές της ανθρωποκτονίες διαπράχθηκαν από ανήλικους 13-17 ετών. Για το έτος 1995, από τα επίσημα στατιστικά στοιχεία της αστυνομίας έχουμε την διάπραξη 11 ανθρωποκτονιών από ανήλικους. Από αυτές σε μια ο δράστης ήταν ηλικίας 7 έως 12 ετών, ενώ οι υπόλοιπες 10 τελέστηκαν από ανήλικους μεταξύ 13 και 17 ετών. Ο αριθμός των τελούμενων από ανήλικους ανθρωποκτονιών θα παραμείνει ακριβώς ο ίδιος μέχρι και το 1999, με τα στατιστικά στοιχεία να δίνουν ως γνωστούς δράστες τέλεσης ανθρωποκτονιών 10 ανήλικους μεταξύ 13 και 17 ετών. Όπως επιβεβαιώνεται από τα επίσημα στατιστικά στοιχεία της αστυνομίας, η συμμετοχή των ανηλίκων στην τέλεση ανθρωποκτονιών είναι μηδαμινή. Συνεπώς ο πανικός και ο φόβος που προκαλείται στην Ελληνική κοινωνία από την γνωστοποίηση τέτοιων πράξεων σε χώρες του εξωτερικού είναι προς το παρόν υπερβολικός και αδικαιολόγητος. Σαφώς και δεν μπορούμε να μιλήσουμε για ανησυχητικό φαινόμενο, ούτε καν για ενδείξεις ύπαρξης τέτοιου φαινομένου. Συνεπώς ούτε και για αύξηση.

Σύμφωνα με τα στοιχεία παλαιότερης έρευνας που πραγματοποίησε ο καθηγητής της εγκληματολογίας Νέστορας Κουράκης, από την μελέτη της ένδικης παραβατικότητας των εφήβων, κατά τα έτη 1983-1996, δεν παρατηρείται αύξηση στην τέλεση αδικημάτων από ανήλικους. Ο ετήσιος μέσος όρος κατά την υπό εξέταση 14ετία είναι 6.702 αδικήματα, με την υψηλότερη αύξηση να σημειώνεται το έτος 1984, με 8.332 αδικήματα. Ακόμα μικρότεροι είναι οι αριθμοί παραβατικότητας εάν ληφθούν υπόψη μόνο οι σοβαρές περιπτώσεις ένδικης εγκληματικότητας όπως αδικήματα βίας, σοβαρές σωματικές βλάβες από πρόθεση, βιασμοί, ληστείες και ανθρωποκτονίες από πρόθεση. Σύμφωνα με τα ίδια στοιχεία, η σημαντικότερη κατηγορία αδικημάτων που ευθύνεται για την παρουσία ανήλικου πληθυσμού στην ένδικη παραβατικότητα, είναι εκείνη που εμπίπτει στους λεγόμενους ειδικούς ποινικούς νόμους όπως οι τροχαίες παραβάσεις. Η πλειοψηφία των ανηλίκων ηλικίας μεταξύ 13 και 17 ετών συλλαμβάνεται και παραπέμπεται στα δικαστήρια ανηλίκων για παραβιάσεις του κώδικα οδικής κυκλοφορίας όπως η οδήγηση δικύκλου χωρίς άδεια, ή υπερβολική ταχύτητα, οι κόντρες με φίλους η παραβίαση των ειδικών σημάτων, η ηχορύπανση από τις εξατμίσεις των δικύκλων και συναφής παραβιάσεις που σε καμία περίπτωση δεν μπορούν να θεωρηθούν σοβαρής μορφής παραβατική συμπεριφορά και σαφώς δεν έχουν το χαρακτήρα πραγματικά εγκληματικής δραστηριότητας. Η ενασχόληση των δικαστηρίων ανηλίκων με τέτοιου είδους περιστατικά αγγίζει σχεδόν το 95% των υποθέσεων. Η παραπάνω παρατήρηση προκύπτει και από προσωπική εμπειρία στα πλαίσια πρακτικής άσκησης όπου και μας δόθηκε η δυνατότητα να παρακολουθήσουμε από κοντά δίκες ανηλίκων.

Εκείνο που θα πρέπει να μας προβληματίζει περισσότερο είναι η παρουσία ανηλίκων και κυρίως εφήβων που δικάζονται για αδικήματα που αφορούν παραβίασης της νομοθεσίας περί ναρκωτικών. Τα τελευταία χρόνια και κυρίως από τα τέλη της δεκαετίας του 80' παρατηρείται μια σταθερά αυξητική τάση της παραπομπής ανηλίκων στα δικαστήρια με την κατηγορία της κατοχής ή της χρήσης ναρκωτικών ουσιών. Για το έτος 1992, στα στατιστικά στοιχεία της αστυνομίας αναφέρονται 33 ανήλικοι ως ύποπτοι αδικημάτων της νομοθεσίας περί ναρκωτικών. Για το έτος 1993 θα εκδικαστούν 9 περιπτώσεις ανηλίκων, οι 8 από αυτούς για χρήση, το 1994, 23 περιπτώσεις θα φτάσουν στα δικαστήρια ανηλίκων, ενώ το 1996 ο αριθμός θα φτάσει τις 54. Είναι σημαντικότερο να ασχοληθούμε με τους λόγους και τις αιτίες που ωθούν τους νέους μας στην εμπλοκή τους με τα ναρκωτικά παρά με οποιαδήποτε άλλη παραβατική συμπεριφορά. Το γεγονός ότι όλο και μικρότερης ηλικίας νέοι εμφανίζονται ως χρήστες οι διακινητές ναρκωτικών ουσιών, κάνει την ανάγκη για σοβαρή ενασχόληση με το θέμα ακόμα πιο επιτακτική και την ευθύνη της πολιτείας και των επίσημων οργάνων της να φαίνεται όλο και περισσότερο αδύναμη να προλάβει αλλά και να αντιμετωπίσει το φαινόμενο αυτό. Γιατί οι νέοι μας καταφεύγουν στα ναρκωτικά γιατί, προτιμούν την παραίτηση από την ζωή από την μάχη, γιατί θέλουν να ζουν στην ψευδαίσθηση των ναρκωτικών και δεν μπορούν να αντιμετωπίσουν την πραγματικότητα με σθένος και τη ζωή με θάρρος. Μήπως ο κόσμος που τους προσφέρουμε δεν είναι και τόσο αγγελικά πλασμένος, μήπως τους δίνουμε οράματα που είναι απατηλά, μήπως η ίδια η κοινωνία προτιμά πολίτες παραιτημένους χωρίς ανησυχίες και ιδανικά, παρά πολίτες επαναστάτες και ριζοσπάστες γιατί ακριβώς φοβάται την αναστάτωση που μπορούν να προκαλέσουν οι συνειδητοποιημένοι πολίτες στην καθεστηκυία τάξη πραγμάτων;. Όλα αυτά τα ερωτήματα ζητούν απαντήσεις. Απαντήσεις όμως που ηθελημένα δεν δίνονται γιατί κάτι τέτοιο θα έφερνε ενώπιον των ευθυνών της την πολιτεία, τους νόμους και την δομή της σύγχρονης κοινωνίας. Δεν είναι της παρούσης να αναλύσουμε εκτενώς το συγκεκριμένο θέμα, είναι όμως μια πτυχή της ανήλικης εγκληματικότητας και τα ερωτήματα που τέθηκαν αφορούν το γενικότερο πλαίσιο της προβληματικής γύρω από τους ανήλικους παραβάτες και μπορούν εξίσου να αποτελέσουν προσέγγιση και της παρούσας μελέτης στην προσπάθεια να εξηγήσουμε την πιο σοβαρή μορφή εγκληματικής συμπεριφοράς, την διάπραξη φόνου.

Σε ότι αφορά την «αρχέτυπη» ανθρωποκτονική εγκληματικότητα των Η.Π.Α, πρέπει να πούμε ότι και αυτή δεν καταλαμβάνει μεγάλο ποσοστό περιστατικών αναλογικά με την αντίστοιχη, αλλά και την συνολική εγκληματικότητα των ενηλίκων. Αυτό που εγείρει το ενδιαφέρον σε αυτές τις πράξεις, είναι κυρίως τα ποιοτικά χαρακτηριστικά τους, αιφνίδια τέλεση χωρίς εμφανές κίνητρο, ο αποτρόπαιος τρόπος διάπραξης και η εκροή βίας από τόσο μικρά παιδιά. Επιπλέον η μικρή αλλά σταθερή ετήσια αύξηση των τελούμενων, από ανήλικους

ανθρωποκτονιών, μας οδηγεί στο συμπέρασμα πως η διάπραξη ανθρωποκτονιών από ανήλικους στην Αμερική δεν είναι εκρηκτική, είναι όμως σταθερά αυξανόμενη και ως εκ τούτου ανησυχητική από την άποψη της δυναμικής την οποία φέρει. Πρόκειται, συνεπώς, για ένα διαρκώς εξελισσόμενο στατιστικό μέγεθος και κυρίως, για ένα εντεινόμενο κοινωνικό φαινόμενο. Στοιχεία, μας γνωστοποιούν πως κάθε χρόνο τουλάχιστον 1.000 με 1.500 ανήλικοι, κάτω των 18 ετών, διαπράττουν ανθρωποκτονία από πρόθεση και συλλαμβάνονται για φόνο. Κάποιοι από αυτούς τους φόνους είναι εγκλήματα σκόπιμης βίας που έχουν ως κίνητρο την απληστία για απόκτηση υλικών αγαθών, την λαγνεία, ή την εκδίκηση και το ξεκαθάρισμα λογαριασμών, κυρίως στους φόνους που διαπράττονται από συμμορίες ανηλίκων. Κάποιοι φαίνεται να είναι εγκλήματα πάθους που διαπράττονται εν βρασμό ψυχής και είναι μη προμελετημένες παρορμητικές πράξεις μετά από έναν διαπληκτισμό με το θύμα, ενώ κάποιοι άλλοι τέλος, είναι εντελώς αναίτιοι χωρίς εμφανές κίνητρο, προϊόντα ίσως παραφροσύνης. Αυτοί οι φόνοι είναι στην πλειοψηφία τους ιδιαίτερα απάνθρωποι, βίαιοι και φρικαστικοί.¹⁰ Συνήθως αποδίδονται σε κάποια εκρηκτική παρόρμηση που προέρχεται από τον εσωτερικό κόσμο του δράστη.¹¹

Από την δεκαετία του 80' και μετά η Αμερικάνικη κοινωνία έχει βιώσει αρκετά περιστατικά ανθρωποκτονιών από παιδιά. Το 1996, 13 παιδιά κάτω των 13^{ων} χρονών, συνελήφθησαν για φόνο. Σύμφωνα με τα επίσημα στατιστικά στοιχεία του FBI, από το 1987 μέχρι και το 1996 παιδιά κάτω των 12 ετών αποτελούσαν το 1.6% των ανήλικων συλληφθέντων για ανθρωποκτονία, ενώ ήταν υπεύθυνα για το 1% περίπου του συνολικού αριθμού των συλλήψεων για ανθρωποκτονία. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης έκαναν εκτεταμένες αναφορές, επί καθημερινής βάσης, σε βίαιες επιθέσεις από παιδιά. Η αναφορές σε δολοφονικές επιθέσεις στα σχολεία συνεχώς πλήθαιναν και για κάποια περίοδο πήραν μορφή επιδημίας. Η πολύνεκρη δολοφονική επίθεση δύο εφήβων μαθητών στο σχολείο τους, στο Λίτλετον του Κολοράντο, τον Απρίλιο του 1999, είχε σαν τραγικό απολογισμό τον θάνατο ενός καθηγητή, 12 μαθητών και των ίδιων των δραστών. Την πολύνεκρη επίθεση θα ακολουθήσουν άλλες έξι παρόμοιες δολοφονικές επιθέσεις σε σχολεία, σε διάστημα δεκαοχτώ μηνών.

Πολλές φορές τα στατιστικά στοιχεία είναι αντικρουόμενα ή υπό διαφορετικό πρίσμα ερμηνευμένα. Τα στατιστικά στοιχεία του FBI για το έτος 1999 μας δίνουν τελειώς διαφορετικές ενδείξεις για τους ρυθμούς αύξησης της τέλεσης ανθρωποκτονιών από ανήλικους. Συμφωνά με αυτά ο αριθμός των συλλήψεων ανηλίκων για ανθρωποκτονίες μειώθηκε έως και 50% μεταξύ των ετών 1993 και 1998, ενώ μείωση καταγράφεται σε όλα τα βίαια εγκλήματα από

¹⁰ Charles Patrick Ewing. "Kids who kill". Εκδόσεις Lexington Books 1990 United States.

¹¹ Χαράλαμπος Δημόπουλος. «Ο ανήλικος ανθρωποκτόνος» Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκουλα Αθήνα-Κομοτηνή 1997.

ανήλικους από το 1994. Η τελούμενες ανθρωποκτονίες σε σχολεία της Αμερικής έφτασαν στο υψηλότερο επίπεδο κατά τα έτη 1992-1993 ενώ 21 παρόμοια περιστατικά σημειώθηκαν για τα έτη 1998-99. Σύμφωνα με τα ίδια στοιχεία, η πιο συνήθης αιτία θανάτου νεαρών ατόμων ηλικίας από 5 έως 24 ετών, εμφανίζονται τα ατυχήματα με δίκυκλα οχήματα με αριθμό θυμάτων 11.863, παρά οι βίαιες θανατηφόρες επιθέσεις σε σχολεία. Επιπλέον ένα εξίσου σημαντικό στοιχείο είναι ο αριθμός των αυτοκτονιών ανηλίκων που φαίνεται να ευθύνεται 165 φορές περισσότερο για νεκρούς ανήλικους από ότι η ένοπλη επίθεση σε σχολεία. Το ποσοστό των μαθητών που προβαίνουν σε βίαιες ένοπλες επιθέσεις στα σχολεία, ανέρχεται σε έναν στους χίλιους, και εν'αντιθέση με τα όσα μέχρι τώρα πιστεύαμε για την κοινωνικό-οικονομική προέλευση αυτών των παιδιών, εμφανίζεται μια αντιστρόφως ανάλογη σχέση δραστών και κοινωνικού θέσης. Πολλά από αυτά τα παιδιά προέρχονται από ευκατάστατες οικογένειες με κοινωνικό κύρος και χωρίς προβλήματα αλκοολισμού ή παραβατικής συμπεριφοράς. Μήπως τελικά θα πρέπει να επανεξετάσουμε την θεωρητική προσέγγιση του ζητήματος που ακόμα και σήμερα δέχεται ως δεδομένη την κοινωνική και οικογενειακή προέλευση αυτών των παιδιών και να θέσουμε υπό μελέτη την κοινωνικές αξίες με τις οποίες μεγαλώνουν σήμερα τα παιδιά. Τους πολιτισμικούς και δικαϊκούς κανόνες που επιβάλλονται από την εκάστοτε εξουσία. Την διαστρέβλωση των κοινωνικών και ηθικών αξιών. Την χρήση των νόμων υπέρ των ισχυρών. Την συνεχή εξαθλίωση των χαμηλών οικονομικών τάξεων. Αλλά και την εκτεταμένη ποινικοποίηση συμπεριφορών. Αν αναλογιστούμε ποια είναι τα πρότυπα που προβάλλουμε σήμερα στους νέους πολύ εύκολα θα καταλάβουμε την αδημονία τους για την απόκτηση υλικών αγαθών την εύκολη εμπλοκή τους με παράνομες δραστηριότητες αλλά και την βία και τον ανταγωνισμό που μαθαίνουν ήδη από πολλή μικρή ηλικία. Όλα αυτά τα στοιχεία θα επιχειρήσουμε να προσεγγίσουμε στην προσπάθεια μας να κατανοήσουμε την εκροή βίας από ανήλικους που μερικές φορές φτάνει και ως την διάπραξη του πιο αποτρόπαιου εγκλήματος, τον φόνο.

III ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ ΤΕΛΟΥΜΕΝΩΝ ΑΝΘΡΩΠΟΚΤΟΝΙΩΝ ΑΠΟ ΑΝΗΛΙΚΟΥΣ

Τα παραπάνω περιστατικά δεν θα είναι τα μόνα που θα καταγραφούν στην λίστα των επίσημων στατιστικών της Αμερικής. Θα ακολουθήσουν μια σειρά από παρόμοιες εκρήξεις βίας σε σχολεία, δημόσιους χώρους, αλλά και περιστατικά ενδοοικογενειακών ανθρωποκτονιών. Στις γραμμές που ακολουθούν γίνεται αναφορά σε περιστατικά που φέρουν ως δράστες τους ανήλικους. Η πλειοψηφία τους προέρχεται για άλλη μια φορά από τις Η.Π.Α λόγω της

εκτεταμένης καταγραφής του φαινομένου σε σχέση με άλλες χώρες όπου τα περιστατικά είναι ελάχιστα και τα στοιχεία εξίσου λιγοστά.

Το 1995, στο Βιρτζίνια δύο αγόρια ηλικίας 10 και 11 ετών, θα συλληφθούν για την δολοφονία ενός πεντάχρονου αγοριού που ζούσε στο ίδιο συγκρότημα εργατικών κατοικιών με τους δύο ανήλικους. Τα δύο παιδιά οδήγησαν το 5χρονο αγόρι και τον 8χρονο αδελφό του σε ένα εγκαταλειμμένο διαμέρισμα του συγκροτήματος. Μετά από μια προσπάθεια στραγγαλισμού του 5χρονού αγοριού, οι δύο δράστες κρέμασαν το αγόρι από το παράθυρο. Ενώ ο αδελφός του θύματος προσπαθούσε να τον συγκρατήσει από την πτώση οι δράστες χτυπούσαν τα χέρια και τα δάχτυλα του 8χρονού αγοριού αναγκάζοντάς τον να αφήσει τον 5χρονο αδελφό του να πέσει στο κενό. Τα δύο παιδιά, όταν μετά την σύλληψη τους, ρωτήθηκαν γιατί το έκαναν, ισχυρίστηκαν πως με αυτόν τον τρόπο ήθελαν να «πατίσουν» με τα δύο αδέρφια που τους είχαν ενοχλήσει παλιότερα. Στην συνέχεια έγινε γνωστό πως το θύμα και ο αδελφός του είχαν πρόσφατα αναφέρει στην μητέρα τους πως οι δύο δράστες προσπαθούσαν να τους πείσουν να λάβουν μέρος σε παράνομες δραστηριότητες.

Ένα χρόνο αργότερα, το 1996, η γνωστοποίηση ενός ακόμα παρόμοιου περιστατικού, με θύτη, αυτή την φορά, ένα 12χρονο κορίτσι, θα συγκλονίσει την Αμερικάνικη κοινή γνώμη. Το περιστατικό συνέβη στο Σαν Ντιέγκο του Τέξας. Το 12χρονο κορίτσι συνελήφθη και καταδικάστηκε για την δολοφονία δύο παιδιών, ενός μωρού τεσσάρων μηνών και της 2χρονης αδελφής του, τα οποία έπνιξε στο σπίτι τους, κατά την διάρκεια που οι γονείς των δύο θυμάτων είχαν βγει για κάποιες δουλειές και είχαν αφήσει το κορίτσι με τα δύο μικρά παιδιά.

Στην Νέα Υόρκη ένα 4χρονο κορίτσι θα κατηγορηθεί για τον θάνατο των δύο δίδυμων νεογέννητων αδελφών της, τα οποία βρέθηκαν με πολλαπλά κατάγματα στο κρανίο μετά από πτώση στο έδαφος.

Στη Φλόριντα ένα 5χρονο αγόρι συλλαμβάνεται για τον θάνατο ενός 3χρονού συμμαθητή του. Σύμφωνα με τα στοιχεία που προέκυψαν από την ανάκριση, ο 5χρονός εσκεμμένα έσπρωξε το θύμα από τις σκάλες, όταν το θύμα κατάφερε να παστεί από τα κάγκελα, το αγόρι του ελευθέρωσε τα χέρια, με αποτέλεσμα την θανάσιμη πτώση του 3χρονου αγοριού.

Στο Νιου Τζέρσεϊ, ένα 16χρονο αγόρι πυροβολεί και σκοτώνει τον πατέρα του ενώ αυτός κοιμάται, ύστερα από προτροπή της μητέρας, που του είχε ήδη πει πως θα σκοτωθεί η ίδια αν το αγόρι δεν φονεύσει τον πατέρα του.

Στη Λουϊζιάνα, τρία αγόρια 16, 14 και 13 χρονών, απαγάγουν, βιάζουν, ξυλοκοπούν και πνίγουν ένα 6χρονο αγόρι, το πτώμα του οποίου εντοπίστηκε αργότερα σε μία πισίνα.

Στην Νέα Υόρκη ένα 17χρονο αγόρι πυροβολεί και σκοτώνει την μητέρα του γιατί όπως, ισχυρίστηκε στην αστυνομία, τον κακοποιούσε σεξουαλικά επί χρόνια.

Στη Τζόρτζια, ένας 14χρονός μαχαιρώνει, μέχρι θανάτου, τον γυμνασιάρχη του σχολείου του, αφού ο τελευταίος τον έχει προηγουμένως δείρει.

Στην Φλόριντα, ένα 14χρονο αγόρι συλλαμβάνεται για την δολοφονία ενός 13χρονού αγοριού στο σχολείο. Μάρτυρες κατέθεσαν πως λίγα λεπτά πριν το τραγικό συμβάν, τα δύο αγόρια διαπληκτίστηκαν στο διάδρομο του σχολείου, τότε το μεγαλύτερο αγόρι πυροβόλησε κατά του θύματος και το τραυμάτισε σοβαρά στο στήθος. Ενώ το τραυματισμένο αγόρι βρισκόταν στο πάτωμα, ο 14χρονός όπλισε το όπλο και πυροβόλησε άλλες πέντε φορές το θύμα.(1995)

Στο Μισούρι, ένα 9χρονο αγόρι θα γροθοκοπήσει, μέχρι θανάτου έναν αναπηρωτή δάσκαλο, στο σχολείο του, γιατί δεν του άρεσε η εργασία που του είχε αναθέσει ο ίδιος δάσκαλος όταν βρισκόταν στην τέταρτη τάξη του δημοτικού.(1995)

Στην νότια Καρολίνα, ένα 16χρονο αγόρι, ενώ είχε πάρει αποβολή από το σχολείο του, θα εισβάλει σε αυτό με ένα 32άρι όπλο για να σκοτώσει τον καθηγητή των μαθηματικών, οπού εκείνη την ώρα βρισκόταν στην αίθουσα και έκανε μάθημα. Βγαίνοντας από την αίθουσα και διασχίζοντας τον διάδρομο του σχολείου θα συναντήσει άλλον έναν καθηγητή μαθηματικών τον οποίον επίσης θα πυροβολήσει. Το περιστατικό θα τελειώσει με το νεαρό αγόρι να πυροβολεί τον εαυτό του.(1995)

Από την Αμερικάνικη πραγματικότητα, δεν λείπουν οι ομαδικές δολοφονίες από ανήλικους. Περιστατικά ιδιαίτερα τραγικά με πολλούς νεκρούς και τραυματίες από τα χέρια παιδιών που αναίτια με μια καρραμπίνα στο χέρι σκορπούν το θάνατο σε φίλους συμμαθητές και δασκάλους. Η ομαδική δολοφονία ορίζεται από την βιβλιογραφία, ως η αναπάντεχη και προμελετημένη δολοφονία περισσοτέρων του ενός ατόμου από ένα δράστη. Τέτοιου είδους φόνοι, με εξαίρεση αυτούς που διαπράττονται ενδοοικογενειακά, λαμβάνουν χώρα σε δημόσιους χώρους όπου βρίσκονται πολλά άτομα, όπως εμπορικά κέντρα, εστιατόρια, χώροι εργασίας και για αυτές που έχουν ως δράστη ανήλικο, κυρίως στα σχολεία.¹²

Η «σφαγή» στο γυμνάσιο του Jonesboro, τον Μάρτιο του 1998, συγκλόνισε την μικρή αγροτική κοινωνία. Μέσα σε λίγα λεπτά το περιστατικό έγινε διεθνώς γνωστό και τα πρόσωπα των δύο ανηλικών δραστών, ηλικίας 11 και 13 ετών, παρουσιάστηκαν από όλα τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Τα δύο παιδιά καταδικάστηκαν για την δολοφονία τεσσάρων κοριτσιών και μιας δασκάλας και για τον τραυματισμό άλλων δέκα παιδιών. Αν και δεν είμαστε συνηθισμένοι στο να αποκαλούμε ανήλικους και ιδιαίτερα παιδιά, ως ομαδικούς δολοφόνους, οι δύο αυτοί ανήλικοι ανήκουν στην παραπάνω κατηγορία και δυστυχώς δεν είναι οι μόνοι. Κατά την

¹² George B. Palermo-Lee E. Ross. "Mass murder, suicide and moral development: Can we separate the adult from the juveniles?". International Journal Of Offender Therapy And Comparative Criminology. Vol.43 No.1 1999.

δεκαετία του 90' καταγράφηκαν τουλάχιστον πέντε παρόμοια περιστατικά σε σχολεία της Αμερικής. Τέσσερα από αυτά συνέβησαν τα έτη 1997-1998. Αν λάβουμε υπόψη μας όλα τα περιστατικά που καταγράφηκαν σε σχολεία της Αμερικής και στα οποία ανήλικοι που επιτέθηκαν κατά ατόμων με την χρήση όπλου, πυροβολώντας πολλαπλές φορές αδιακρίτως, επιφέροντας τον θάνατο τουλάχιστον δύο θυμάτων, τότε ο αριθμός των περιστατικών αυξάνει, φτάνοντας το λιγότερο τα 14. Αν και τα 14 αυτά περιστατικά ίσως να μην αποτελούν ικανό αριθμό να καταστήσει το φαινόμενο απειλητικό και να ενεργοποιήσει την κοινή γνώμη και τους ειδικούς, παρόλα αυτά δεν μπορεί κανείς να παραβλέψει το γεγονός πως αυτές οι επιθέσεις αφαίρεσαν την ζωή 30 ανθρώπων και τραυμάτισαν άλλους 57 σωματικά όσο και ψυχικά.¹³ Θύματα και θύτες σηματοδοτούνται για μία ολόκληρη ζωή, ενώ οι θύτες στις περισσότερες περιπτώσεις, παύουν πλέον να έχουν ζωή.

Τα περιστατικά στα σχολεία της Αμερικής χρόνο με το χρόνο πληθαίνουν. Η βία έχει γίνει καθημερινό φαινόμενο και ο φόβος της βίας εξαπλώνεται σε όλα τα σχολεία όπου το φαινόμενο παίρνει τα χαρακτηριστικά επικίνδυνης επιδημίας. Το φαινόμενο είναι ιδιαίτερα αισθητό στα σχολεία των αστικών κέντρων και των μεγάλων πόλεων, ενώ ακολουθούν τα προάστια και οι αγροτικές επαρχίες, με εκτεταμένα περιστατικά κατά την διάρκεια της προηγούμενης δεκαετίας. Σύμφωνα με τα στοιχεία έρευνας που διεξήχθη, το 1994, από την Εθνική Σχολική Επιτροπή της Αμερικής, εκτιμήθηκε πως οι μαθητές βιώνουν καθημερινά πράξεις βίας από συμμαθητές τους¹⁴. Συγκεκριμένα:

- Περίπου 430.000 μαθητές, κάθε χρόνο, πέφτουν θύματα βίαιων εγκλημάτων στα σχολεία τους.
- Σχεδόν 160.000 μαθητές απέχουν καθημερινά από το σχολείο επειδή φοβούνται πως θα πέσουν θύμα βίαιης επίθεσης σε αυτό ή και κατά την διαδρομή προς αυτό.
- Πάνω από 270.000 νέοι φέρουν μαζί τους όπλο στο σχολείο.
- Οι επιθέσεις με όπλο ή με μαχαίρι, που καταγράφηκαν για το έτος 1993, σημειώθηκαν στο 40% των σχολείων της αστικής περιφέρειας
- Ένας συνολικός αριθμός 35 θανάτων και 92 τραυματισμών, που καταγράφηκαν στα σχολεία, προήλθαν από την χρήση όπλων.

Ανάλογα περιστατικά σε Ευρωπαϊκές χώρες έχουν σαφώς μικρότερη συχνότητα και δεν μπορούν να συγκριθούν στατιστικά με την Αμερική. Τα στατιστικά στοιχεία είναι λιγοστά και

¹³ Kathleen M. Heide. "Consulting editor's editorial: Juvenile mass murderers - A new breed or a younger version of an old problem?" International Journal Of Offender Therapy And Comparative Criminology. Vol.43 No.1 1999.

¹⁴ Kathleen M Heid. "Young killers: The challenge of juvenile homicide. Εκδόσεις Thousand Oaks 1998. σελ 18

πολλές φορές ελλιπή. Η κύρια βιβλιογραφία αντλείται από τις αναφορές του τύπου οι οποίες στην πλειοψηφία τους είναι σύντομες και περιγραφικές και δεν μπορούν να στοιχειοθετήσουν μονάδα μέτρησης του φαινομένου. Τα περιστατικά που θα παρουσιαστούν βασίζονται σε δημοσιεύματα του Ευρωπαϊκού τύπου του 1993 και αφορούν δολοφονίες που διαπράχθηκαν από παιδιά στην Ινδία, στην Γαλλία, και την Αγγλία, καθώς και έφηβους που δικάστηκαν για ομαδικές δολοφονίες, στην Γαλλία.

Στην Ινδία, ένα 5χρονο αγόρι χτύπησε μέχρι θανάτου, με ρόπαλο τρία παιδιά. Σύμφωνα με τον ποινικό νόμο της Ινδίας, τα παιδιά κάτω των 6 ετών δεν μπορούν να δικαστούν για φόνο λόγω του ακαταλόγιστου.

Σε ένα φτωχό προάστιο της Γαλλίας, τρία παιδιά ηλικίας από 8 μέχρι 10 ετών χτύπησαν μέχρι θανάτου έναν άστεγο επειδή δεν έφευγε από το χώρο που τα παιδιά χρησιμοποιούσαν για να παίζουν. Στα τρία παιδιά δεν απαγγέλθηκαν κατηγορίες και δεν καταδικάστηκαν για το φόνο σύμφωνα με το Γαλλικό νόμο. Τους απαγγέλθηκε κατηγορία για πρόκληση βαριάς σωματικής βλάβης χωρίς πρόθεση για φόνο.

Στο Μπράιτον της Αγγλίας, δύο προέφηβοι 10 ετών απήγαγαν ένα 2χρονο αγόρι ενώ βρίσκονταν σε ένα εμπορικό κέντρο στο Λίβερπουλ. Οι δύο δράστες σκότωσαν το μικρό αγόρι αφού του έφεραν πολλαπλά χτυπήματα με τούβλο και με σιδερένιο λοστί, εν συνεχεία τοποθέτησαν το θύμα στις ράγες του τρένου όπου και διαμελίστηκε από διερχόμενο τρένο. Το συμβάν προκάλεσε αργή στην κοινή γνώμη του Μπράιτον. Τα δύο αγόρια καταδικάστηκαν για φόνο και τους επιβλήθηκε ισόβια κάθειρξη 200 χρόνια, Αποτελώντας έτσι τους νεότερους, στην ιστορία του Μπράιτον, ισοβίτες.

Στην Γλασκόβη της Σκωτίας, δύο 15χρονα αγόρια κατηγορήθηκαν και δικάστηκαν για το θάνατο δύο ανθρώπων σε σύγκρουση τρένου που προκλήθηκε, συμφωνά με τα στοιχεία, εσκεμμένα από τους δύο νεαρούς που τοποθέτησαν αντικείμενα κατά μήκος των γραμμών λίγο πριν περάσει το τρένο στο οποίο επέβαιναν έξι άτομα. Το τρένο ξέφυγε της πορείας του και συνετρίβει λίγα μέτρα πιο κάτω προκαλώντας τον θάνατο δύο εκ' των επιβατών.

Στην Τουλόν της Γαλλίας σημειώθηκε, ίσως η πιο αποτρόπαια όσο και ανεξήγητη ομαδική δολοφονία από νεαρό. Ένα 16χρονο αγόρι, το Σεπτέμβριο του 1995, σκότωσε 12 άτομα και τραυμάτισε άλλα 8. Το νεαρό αγόρι αφού δολοφόνησε την μητέρα του, τον πατριό του και τον ετεροθαλή αδελφό του με ένα σφυρί και ένα μαστούρι του μπέιζμπολ, στην συνέχεια, βγήκε στον δρόμο και άρχισε να πυροβολεί αδιακρίτως τους περαστικούς με ένα όπλο, λίγο πριν αυτοκτονήσει με το ίδιο όπλο. Αν και από την έρευνα της αστυνομίας δεν αναφέρθηκε προφανές κίνητρο, μάρτυρες τον περιέγραψαν ως απόμακρο και ψυχρό νεαρό που ενστερνίζονταν τις απόψεις του Χίτλερ και των Νεοναζί.

Παρόμοια αύξηση βίαιων εγκλημάτων από παιδιά και εφήβους, παρατηρήθηκε τα τελευταία χρόνια και στην Γερμανία κατά την δεκαετία του 90', με τις επίσημες στατιστικές της αστυνομίας να καταγράφουν όλο και περισσότερες συλλήψεις ανηλίκων. Σύμφωνα με επίσημα στοιχεία του Baden-Württemberg οι δείκτες εγκληματικότητας παιδιών και εφήβων αυξήθηκαν κατά 70% και 60% αντίστοιχα κατά τα έτη 1990-1997. Συγκεκριμένα όσον αφορά τα βίαια εγκλήματα των εφήβων, οι στατιστικοί δείκτες μας παρουσιάζουν μια αύξηση κατά 2.5%. Η αύξηση αυτή πυροδότησε μία σειρά από προβληματισμούς και συζητήσεις μεταξύ των εγκληματολόγων στην Γερμανία, που προσπαθούν να εντοπίσουν τους αιτιακούς παράγοντες αυτού του φαινομένου. Αν και κάποιοι υποστηρίζουν πως η αύξηση αυτή είναι πραγματική και οφείλεται κατά κύριο λόγο σε κοινωνικό-οικονομικούς παράγοντες, κάποιοι άλλοι εγκληματολόγοι, την θεωρούν ως αποτέλεσμα της αλλαγής που έχει επέλθει στον κοινωνικό έλεγχο, επίσημο και ανεπίσημο, μαζί με ένα ρεύμα ηθικολογικού πανικού που έχει καταβάλει τις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες, τις τελευταίες δεκαετίες και οδηγεί στην επαναφορά του κατασταλτικού- τιμωρητικού μοντέλου, στην αυστηροποίηση των ποινών και στην επιλογή του εγκλεισμού από τα εναλλακτικά και εξωποινικά μέτρα αντιμετώπισης.

Στην Ελλάδα τέτοια φαινόμενα είναι ελάχιστα και αποτελούν εξαιρέσεις για την Ελληνική πραγματικότητα. Εντυχώς μέχρι σήμερα η Ελληνική κοινωνία δεν έχει βιώσει τέτοιου είδους δολοφονικές επιθέσεις από ανήλικους. Ελπίζουμε το φαινόμενο να μην εισαχθεί στην χώρα μας όπως τόσα άλλα ξενόφερτα και κυρίως Αμερικάνικα «πρότυπα». Τα περιστατικά που θα αναφέρουμε προέρχονται από τον Ελληνικό τύπο της δεκαετίας του 90'.

Ένας 16χρονος θα συλληφθεί και θα δικαστεί για την δολοφονία μιας 24χρονης κοπέλας στην Θεσσαλονίκη. Το περιστατικό συνέβη το καλοκαίρι του 1991 στην παραλία της Δροσιάς στην Επανομή Θεσσαλονίκης. Ο νεαρός, όπως ομολόγησε στις αρχές μετά την σύλληψη του, πλησίασε την κοπέλα με σκοπό να την βιάσει. Όταν αυτή αντιστάθηκε την έπνιξε κρατώντας το κεφάλι της κάτω από το νερό. Όπως υποστήριξε ο ίδιος ένοιωθε άσχημα που δεν είχε πάει με κοπέλα, οι φίλοι του τον κορόιδευαν γι' αυτό και σχεδίαζε να βιάσει κάποια κοπέλα για να πάνε να τον περιγελούν.¹⁵

Μια 16χρονη τσιγγάνα θα συλληφθεί, το 1995, για την δολοφονία μιας 18χρονης Αλβανίδας στον καταυλισμό των τσιγγάνων στον Εύοσμο Θεσσαλονίκης. Η νεαρή κοπέλα πυροβόλησε με δίκαννο το θύμα της το οποίο τραυμάτισε αρχικά στα πόδια. Στην συνέχεια όπλισε ξανά και την πυροβόλησε άλλες δύο φορές με αποτέλεσμα να την σκοτώσει. Τα αίτια της φονικής επίθεσης αποδόθηκαν από τις αρχές σε ερωτική αντιζηλία.

¹⁵ Χαράλαμπος Δημόπουλος. «Ο ανήλικος ανθρωποκτόνος» Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκουλα. Αθήνα-Κομοτηνή 1997. σελ 24-27

Τέλος άλλο ένα περιστατικό, αυτή τη φορά ενδοοικογενειακής ανθρωποκτονίας, θα καταγραφεί στην Ελληνική βιβλιογραφία. Ένας 15χρονός στην Κατερίνη θα σκοτώσει και τους δύο γονείς του. Η φόνεοκτονία διαπράχθηκε από φαινομενικά αναίτιους λόγους και χωρίς ο δράστης να εμφανίζει κάποιο ιδιαίτερο κλινικό γνώρισμα ή προηγούμενη αντικοινωνική συμπεριφορά.

IV) ΤΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΟΚΤΟΝΙΩΝ

Τα ερωτήματα που γεννά η έκρηξη βίας από παιδιά, είναι πολλά και σύνθετα. Καταρχήν ποια είναι αυτά τα παιδιά;, τι ηλικία έχουν;, είναι αγόρια ή κορίτσια;, τι εθνικότητα έχουν είναι ημεδαποί ή ανήκουν σε διαφορετική εθνικότητα από την χώρα παραμονής;, ποιο είναι το οικογενειακό περιβάλλον από το οποίο προέρχονται, και το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο της οικογένειας;. Είναι παιδιά διαλυμένων ή προβληματικών οικογενειών στις οποίες υπάρχει ενδοοικογενειακή βία ή στις οποίες ο ένας από τους δύο γονείς είναι αλκοολικός ή χρήστης εξαρτησιογόνων ουσιών;. Εξίσου σημαντικό παράγοντα αποτελεί και ο τόπος κατοικίας. Αν τα παιδιά αυτά μεγαλώνουν σε υποβαθμισμένες κοινωνικό-οικονομικά περιοχές και σε γειτονιές όπου η βία και το έγκλημα είναι καθημερινό φαινόμενο. Παράλληλα, στην προσπάθεια να σκιαγραφήσουμε το πορτραίτο αυτών των παιδιών, εξίσου σημαντικό στοιχείο είναι η εγκληματική τους προτίμηση, δηλ ποιους σκοτώνουν και κάτω από ποιες συνθήκες.

Η εμπειρική διερεύνηση του φαινομένου απασχόλησε από πολύ νωρίς τους ειδικούς. Ήδη από την δεκαετία του 60' πολλοί ψυχολόγοι και εγκληματολόγοι θέλησαν να μελετήσουν την ιδιαίτερη αυτή βίατη συμπεριφορά των ανήλικων προκειμένου να θέσουν τις βάσεις για την θεωρητική απόδοση του φαινομένου και την περαιτέρω αντιμετώπιση του. Το γεγονός αυτό μας γνωστοποιεί πως η τέλεση φόνων από παιδιά δεν είναι φαινόμενο που ξαφνικά εμφανίζεται την δεκαετία του 80, σαφώς προϋπήρχε χωρίς όμως να καταλαμβάνει την έκταση που έχει λάβει τις δύο τελευταίες δεκαετίες. Είναι προφανές πως για κάποιους λόγους, τους οποίους θα επιχειρήσουμε να φωτίσουμε, οι ανήλικοι προβαίνουν στην τέλεση τέτοιων πράξεων.

Μια σειρά από έρευνες που πραγματοποιήθηκαν την δεκαετία του 60' από το HOME OFFICE της Αγγλίας, μελέτησαν την συμπεριφορική εξέλιξη των ανήλικων που είχαν τελέσει ανθρωποκτονίες και διαπίστωσαν την σημαντική επιρροή που είχαν μία σειρά από παράγοντες

στην διαμόρφωση της συμπεριφοράς των παιδιών αυτών με εξέχουσα και πιο σημαντική αυτή της οικογένειας. Η έρευνα των Glueck το 1954 απέδωσε αιτιακή συσχέτιση της ψυχοπαθητικής προσωπικότητας, των παιδιών που μελέτησε, στο αρνητικό οικογενειακό περιβάλλον. Σε παρόμοια πορίσματα κατέληξε και η έρευνα της Johnston, όπου για 10 χρόνια μελετούσε την σχέση γονέων και παιδιών που νοσηλεύονταν για θεραπεία στην κλινική Mayo. Από την έρευνα της διαπίστωσε πως τα παιδιά που ήταν επιθετικά, είχαν τελέσει ανθρωποκτονίες, είχαν εμπρηστικές τάσεις, ή εμφάνιζαν σεξουαλικές διαταραχές, υιοθετούσαν την συμπεριφορά και τις πράξεις που ασυνείδητα θα επιθυμούσαν να έκαναν οι γονείς τους. Επιπλέον πίστευε πως η «ελαττωματική» συνείδηση του παιδιού είναι ανιχνεύσιμη μέσα από την εξίσου «ελαττωματική» συνείδηση του γονιού και την αδυναμία επίλυσης και ελέγχου της δικής του υποσυνείδητης ορμέφυτης αντικοινωνικής συμπεριφοράς.

Ένας άλλος ερευνητής ο Burt συνέδεσε την εκδήλωση βίαιης συμπεριφοράς των παιδιών με την συμπεριφορά των γονιών και κατέληξε στο συμπέρασμα πως όταν τα παιδιά χάνουν το σεβασμό προς τους γονείς τους και παύουν να τους έχουν ως θετικά πρότυπα, σταδιακά χάνουν το σεβασμό προς τον ίδιο τους τον εαυτό, παύουν να σέβονται τους φίλους τους και, εν συνεχεία παύουν να σέβονται τις ηθικές αξίες και αρχές στο σύνολο τους.¹⁶

Σε έρευνα που πραγματοποίησε στην Αγγλία το 1969 ο Srock μελέτησε μια ομάδα 11 ανηλίκων που είχαν διαπράξει ανθρωποκτονία. Η ηλικία των υποκειμένων της έρευνας ήταν από 10 έως 15,5 ετών όταν διαπράχθηκε το αδίκημα. Τα δέκα, από τα υποκείμενα του δείγματος του, ήταν αγόρια και το ένα κορίτσι. Η έρευνα μελετούσε τα υποκείμενα ως προς τρεις μεταβλητές: οικογενειακό και κοινωνικό ιστορικό, αρνητικό οικογενειακό παρελθόν, προηγούμενη εγκληματική δράση. Στην πλειοψηφία τους οι ανήλικοι προέρχονταν από κατώτερα ή μεσαία οικονομικά στρώματα, ενώ για δύο από τους ανήλικους δεν ήταν γνωστή η κοινωνικό-οικονομική κατάσταση της οικογένειας. Κανένα από τα υποκείμενα του δείγματος δεν ήταν μοναχοπαίδι. Ο λόγος που αναφέρεται αυτή η παράμετρος έχει να κάνει με παλαιότερες έρευνες που υποστήριζαν πως τα μοναχοπαίδια υπερεκπροσωπούσαν ως δράστες ανθρωποκτονιών. Για 8 από τα 11 υποκείμενα ο ρόλος της μητέρας στην οικογένεια βρέθηκε πως ήταν αυταρχικός και υπερπροστατευτικός, υπερκαλύπτοντας, σε αρκετές από τις περιπτώσεις τον ρόλο του πατέρα, που εμφανίζονταν πιο παθητικός. Η σχέση του μοναδικού κοριτσιού στο δείγμα, με την μητέρα του περιγράφηκε ως καλή. Η οικογένεια του κοριτσιού κατοικούσε σε μια φτωχή εργατική γειτονία του Newcastle. Τα πέντε από τα δέκα αγόρια του δείγματος κατοικούσαν σε

¹⁶ K.S. Walshe- Breunan. "A socio-psychological investigation of young murderers" British Journal of Criminology. Vol17. No 1 January 1977.

βιομηχανική περιοχή και τα υπόλοιπα από τα υποκείμενα του δείγματος προέρχονταν από αγροτικές και ημιαγροτικές περιοχές.¹⁷

Αναφορικά με την μεταβλητή «αρνητικοί οικογενειακοί παράγοντες», η έρευνα διαπίστωσε πως σε τρεις από τις 11 υπό μελέτη οικογένειες ένας από τους δύο γονείς είχε εξωσυζυγική σχέση, γεγονός που πιθανά μαρτυρεί την κακή σχέση μεταξύ των γονιών, την αδυναμία κοινής παιδαγωγικής απέναντι στα παιδιά, την ύπαρξη ταραχών και συγκρούσεων, καθώς και την ψυχολογική ανασφάλεια των παιδιών που αντιλαμβάνονται από πολύ νωρίς την ενδεχόμενη ρήξη στην σχέση των γονιών τους όσο και αν αυτοί προσπαθούν να την συγκαλύψουν. Πρόβλημα αλκοολισμού δεν επιβεβαιώθηκε σε καμία από τις 11 οικογένειες, τόσο λόγω ελλιπών στοιχείων, όσο και της πολλή συχνής απόκρυψης του προβλήματος. Η εμπλοκή των γονιών σε παράβατικές-εγκληματικές δραστηριότητες επιβεβαιώθηκε μόνο για τον πατέρα του κοριτσιού, αλλά υπήρχαν ενδείξεις και για άλλες τρεις οικογένειες του δείγματος. Επιπλέον μόνο σε μία οικογένεια υπήρχε μέλος με χρόνια σωματική αναπηρία, ένα σπαστικό παιδί, γεγονός που θεωρήθηκε από τους ερευνητές ως παράγοντας ενδοοικογενειακού στρες. Σε καμία από τις 11 οικογένειες οι γονείς δεν είχαν ιστορικό νευρώσεων οι ψυχώσεων.

Τέλος για την μεταβλητή «προηγούμενο ιστορικό παραβατικής συμπεριφοράς-εγκληματικής δράσης» διαπιστώθηκε πως μόνο τρία αγόρια από το δείγμα είχαν κάποια παραβατική πράξη όχι όμως σοβαρή και σαφώς όχι εγκληματική. Και οι 11 ανήλικοι υποβλήθηκαν σε ψυχολογικά και ψυχιατρικά τεστ τα οποία δεν έδειξαν κάποια διαταραχή. Σε φυσιολογικά επίπεδα βρίσκονταν και τα 11 υποκείμενα τόσο διανοητικά όσο και νευρολογικά. Η μόνη διαταραχή που καταγράφηκε ήταν η ύπαρξη κενών μνήμης σε αρκετά από τα υποκείμενα, κάτι που έχει παρατηρηθεί σε πολλές περιπτώσεις ανηλίκων που τελούν ανθρωποκτονία τόσο πριν όσο και κατά την τέλεση του εγκλήματος. Κάποιοι ψυχολόγοι υποστηρίζουν πως οφείλεται σε νευρολογική διαταραχή, κάποιοι άλλοι θεωρούν πως η απώλεια μνήμης κατά την τέλεση του φόνου είναι ενστικτώδης ασυνείδητη αντίδραση στην προσπάθεια να απωθήσουν τα άτομα το περιστατικό και να το απομονώσουν στο ασυνείδητο εγώ τους προκειμένου να το ξεπεράσουν. Άλλοι πάλι θεωρούν πως πολύ εύκολα χρησιμοποιείται ως πρόφαση για να αποφύγουν τις ποινικές συνέπειες της πράξης τους.

Τέλος, άλλο ένα στοιχείο που προέκυψε από την παραπάνω έρευνα είναι το γεγονός πως και οι 11 ανήλικοι που είχαν καταδικαστεί για φόνο, ήταν πολύ πιο συνεργάσιμοι σαν προσωπικότητες, με τους ειδικούς ερευνητές, σε σχέση με ανήλικους που είχαν καταδικασθεί

¹⁷ K.S Walshe- Brennan. "A socio-psychological investigation of young murderers" British Journal of Criminology. Vol17. No 1 January 1977.

για ελαφρότερα αδικήματα. Βέβαια το γεγονός αυτό δεν μας δίνει επιστημονικά βάσιμα στοιχεία για να μπορέσουμε να αποφανθούμε για την συμπεριφορά και την προσωπικότητα των ανήλικων δραστών. Είναι πολύ πιθανόν η συγκεκριμένη συμπεριφορά να οφείλεται σε άλλους εξωτερικούς παράγοντες που «επιβάλλουν» αυτή την ένδειξη συνεργασίας. Είναι επίσης πολύ πιθανόν η παραπάνω συμπεριφορά να εμφανίζεται ως ένδειξη μεταμέλειας των παιδιών για την πράξη που τέλεσαν.

Αν θέλουμε να κάνουμε μια γενική εκτίμηση των αποτελεσμάτων που μας παρέχει η παραπάνω έρευνα, μπορούμε κυρίως να εστιάσουμε στον ρόλο της μητέρας, που εμφανίζεται στην πλειοψηφία των περιπτώσεων ως ο κυρίαρχος μέσα στην οικογένεια, με την επακόλουθη μείωση του πατρικού ρόλου και την αδυναμία ισορροπίας που μπορεί να προκαλείται στα παιδιά από την έλλειψη ισχυρής παρουσίας και των δύο γονεϊκών προτύπων. Πιθανός η παραπάνω παράμετρος να ήταν ιδιαίτερα σημαντική κατά την χρονική περίοδο διεξαγωγής της έρευνας όπου σαφώς η μορφή της οικογένειας ήταν πολύ διαφορετική από αυτή που συναντάμε σήμερα. Πως μπορούμε όμως να ισχυριστούμε πως αυτό το γεγονός αποτελεί αιτιακό παράγοντα για την τέλεση μιας τόσο βίαιης και αποτρόπαιας πράξης ειδικά στις μέρες μας όπου η μορφή της πυρηνικής οικογένειας έχει υποστεί σημαντικές αλλαγές καθώς πολλά παιδιά πλέον μεγαλώνουν με τον έναν από τους δύο γονείς είτε λόγω διαζυγίου είτε λόγω συνειδητής επιλογής, της μητέρας κυρίως, να φέρει στον κόσμο ένα παιδί που θα μεγαλώσει μέσα σε μία εντελώς διαφορετική δομή οικογένειας, της μονογονεϊκής. Επιπλέον πως μπορούμε να είμαστε βέβαιοι ότι το μοντέλο μιας τέτοιας οικογένειας δεν ισχύει και σε άλλες περιπτώσεις όπου τα παιδιά δεν εκδηλώνουν βίαιη συμπεριφορά ικανή να οδηγήσει στην τέλεση ανθρωποκτονίας;

Άλλο ένα στοιχείο που θεωρήθηκε από τους ερευνητές σημαντικό, στην παραπάνω έρευνα, είναι το γεγονός πως σε πέντε από τις οικογένειες οι μητέρες ήταν εργαζόμενες. Στοιχείο που συγκαταλέχθηκε στα αρνητικά, ως επιβαρυντικός παράγοντας για την σωστή επίβλεψη και διαπαιδαγώγηση του παιδιού. Για πολλές δεκαετίες ειδικοί, ερευνητές αλλά και πολιτικές ιδεολογίες χρέωσαν την εργαζόμενη μητέρα με την ενοχή τις ελλιπής διαπαιδαγώγησης των παιδιών, της μειωμένης επίβλεψης και πολλές φορές της λανθασμένης κοινωνικοποίησης. Με μεγάλη ευκολία την έθεσαν επίσης υπεύθυνη και για την παρεκκλίνουσα ή παραβατική συμπεριφορά των ανηλίκων. Ποτέ όμως οι ίδιες οι κοινωνίες και οι πολιτικές τους δεν τέθηκαν υπό των ευθυνών τους. Όταν οι βιομηχανική επανάσταση και ο καπιταλισμός έβρισκάν τα εργατικά χέρια που ζητούσαν στην γυναικεία εργασία και διαφήμιζαν την γυναικεία εργασία ως πρόοδο των σύγχρονων πολιτισμένων κοινωνιών που παρέχει και στην γυναίκα την δυνατότητα ανεξαρτησίας και παρουσίας μέσα από την εργασία. Όταν παρουσίαζαν το μοντέλο της σύγχρονης γυναίκας ως δυναμικής μέσα από την επιλογή της να εργαστεί, δεν σκέφτηκαν ούτε

προνόησαν για τις αλλαγές που αυτό θα επέφερε στην οικογενειακή ζωή και στο μέγεθος των παιδιών. Και σαφώς δεν δημιούργησαν τις προϋποθέσεις για την αλλαγή που αυτό θα συνεπαγόταν. Το κράτος πρόνοιας δεν στάθηκε, εκτός από εξαιρέσεις σε κάποιες χώρες, δίπλα στην εργαζόμενη μητέρα και στα παιδιά. Βρισκόμαστε ήδη στις αρχές του 21^{ου} αιώνα και η εργαζόμενη γυναίκα ακόμα δεν έχει κερδίσει αυτά που δικαιωματικά της ανήκει. Ούτε καν έχει αναγνωριστεί η προσφορά της στην οικονομία. Εν αντιθέσει έχει δεχτεί πυρά για αυτή της την επιλογή που σε κάποιες περιπτώσεις είναι εξαναγκαστική λόγω των οικονομικών αναγκών που προκύπτουν. Ποια οικογένεια σήμερα μπορεί να επιβιώσει οικονομικά αν δεν εργάζονται και οι δύο γονείς. Που είναι όμως οι υλοποιήσιμες επί χρόνια υποσχέσεις του κράτους για παροχές και για διευκολύνσεις προς την εργαζόμενη μητέρα; Που είναι οι φορείς που υπόσχονταν χώρους όπου θα μπορούσαν να απασχολούνται τα παιδιά μετά το σχολείο και μέχρι να γυρίσουν οι γονείς στο σπίτι, που είναι οι άδειες που θεωρητικά θα δικαιούνταν οι μητέρες χωρίς αυτό να τους κοστίζει την δυσανεμία από την πλευρά των εργοδοτών και την πιθανότητα να χάσουν την δουλειά τους;. Και επιπλέον που είναι οι διαπαιδαγωγικές των αντρών συζύγων για την επιμέτρηση των οικογενειακών υποχρεώσεων που έχουν να κάνουν με το μέγεθος ενός παιδιού. Οι άντρες συνεχίζουν να μεγαλώνουν με την νοοτροπία μια ανδροκρατούμενης κοινωνίας όπου οι γυναίκες έχουν επικουρική θέση στην οικονομία και ο βασικός τους ρόλος παραμένει στα στενά όρια του οίκου.

Οι υπό μελέτη οικογένειες της παραπάνω έρευνας μπορούν καθ'όλα να θεωρηθούν φυσιολογικές. Οι πλειοψηφία των οικογενειών, τόσο κατά τα τέλη της δεκαετίας του 60', που πραγματοποιήθηκε η έρευνα, όσο και σήμερα ανήκουν στα κατώτερα και μεσαία οικονομικά στρώματα με κάποιες βελτιώσεις του επιπέδου ζωής. Συνεπώς δεν μας παρέχει κάτι καινούργιο για την κοινωνική θέση των οικογενειών των ανήλικων δραστήων, αλλά αναλώνεται όπως η πλειοψηφία των ερευνών στις χαμηλές κοινωνικές τάξεις που θεωρούνται και οι πιο εγκληματογόνες. Επιπλέον δεν μας παρέχει στοιχεία για το είδος της ανθρωποκτονίας που διέπραξαν οι παραπάνω ανήλικοι, δηλ αν ήταν ενδοοικογενειακές ή όχι. Το πιο σημαντικό στοιχείο είναι το γεγονός πως η συγκεκριμένη έρευνα δεν χρησιμοποιεί ομάδα ελέγχου προκειμένου να επαληθεύσει τα πορίσματά της. Τα χαρακτηριστικά των οικογενειών που παρουσιάζει, όπως η ύπαρξη εξωσυζυγικής σχέσης ή ο έντονα επιβλητικός και υπερπροστατευτικός ρόλος της μητέρας, ή ακόμα και η υπόνοια παραβατικής συμπεριφοράς των γονιών είναι απλά χαρακτηριστικά υπό διερεύνηση που ακόμα δεν μας δίνουν τίποτα για την αιτιακή προσέγγιση των ανήλικων δραστήων ανθρωποκτονιών. Χρειάζεται περαιτέρω συσχετισμός αυτών των χαρακτηριστικών με ομάδες ελέγχου για να διαπιστώσουμε κατά πόσο

αυτά τα στοιχεία εμφανίζονται περισσότερο στις οικογένειες των παραβατικών ανηλίκων και κυρίως αυτών που έχουν τελέσει ανθρωποκτονία.

Πρέπει βεβαίως να αναφέρουμε πως η παραπάνω έρευνα έχει διεξαχθεί από ψυχολόγους συνεπώς είναι εστιασμένη στα ατομικά-ψυχολογικά χαρακτηριστικά τόσο των ανηλίκων όσο και των οικογενειών τους. Τα κοινωνικά χαρακτηριστικά έρχονται να συμπληρώσουν το προφίλ αυτών των παιδιών. Το κύριο βάρος όμως πέφτει στην διερεύνηση πιθανών ψυχολογικών ή διανοητικών δυσλειτουργιών, κάτι που επίσης δεν επιβεβαιώθηκε αφού κανένας από τους γονείς δεν είχε ιστορικό ψυχώσεων ή νευρώσεων, ούτε ήταν ψυχολογικά διαταραγμένοι. Αυτό αποδείχθηκε και για τα παιδιά που ήταν εξίσου φυσιολογικά.

Όταν επιχειρούμε να προσεγγίσουμε την αιτιακή προέλευση ενός κοινωνικού φαινομένου χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή στους αιτιακούς παράγοντες που θα αποδώσουμε την ευθύνη. Τα κοινωνικά φαινόμενα πρέπει να μελετώνται μακροσκοπικά και όχι ατομικά. Ότι συμβαίνει στις κοινωνίες έχει τις ρίζες του στην δομή αυτών των κοινωνιών και είναι αποτέλεσμα των διεργασιών που συντελούνται μέσα σε αυτές. Τα άτομα είναι μέλη αυτών των κοινωνιών και πέρα από τα ατομικά χαρακτηριστικά δέχονται και επηρεάζονται από τα κοινωνικά ερεθίσματα. Τα παιδιά κοινωνικοποιούνται μέσα στην κοινωνία και δέχονται τις επιρροές της. Όσο πιο αρνητικές είναι αυτές τόσο μεγαλύτερος ο κίνδυνος για την εκδήλωση παραβατικών ή εγκληματικών συμπεριφορών.

Η αναφορά περιστατικών τέλεσης ανθρωποκτονιών από ανηλίκους που παρουσιάστηκε νωρίτερα, δημιουργεί μια πρώτη εικόνα για το προφίλ αυτών των παιδιών. Όπως έγινε φανερό δεν είναι δυνατή η περιγραφή του φαινομένου σε όλες τις χώρες της Ευρώπης. Τα περιστατικά που παρουσιάστηκαν προέρχονται κυρίως από την Αμερικάνικη εμπειρία οπού το φαινόμενο είναι πιο εκτεταμένο. Καλύπτουν όμως σε μεγάλο βαθμό τα χαρακτηριστικά και των άλλων χωρών γι' αυτό και η αναφορά μας θα στηριχθεί στα στοιχεία που μας παρέχονται από τις Η.Π.Α.

Όπως μας γνωστοποιούν τα επίσημα στοιχεία του FBI, στην τέλεση ανθρωποκτονιών εμπλέκονται κυρίως ανήλικοι ηλικίας 14 με 17 ετών. Οι ανθρωποκτονίες που διαπράττονται από παιδιά κάτω των 10 ετών είναι ελάχιστες γι' αυτό τις περισσότερες φορές δεν διαχωρίζονται ή δεν καταγράφονται καθόλου στην ένδικη εγκληματικότητα λόγω των εξωποινικών μέσων που ακολουθούνται και της ποινικής πρακτικής που δεν θεωρεί τα παιδιά κάτω των 10 ετών καταλογιστέα για την πράξη τους και συνεπώς δεν τα δικάζει. Το μεγαλύτερο ποσοστό των ανηλίκων που σκοτώνουν είναι 15,16 και 17 ετών. Στην συντριπτική τους πλειοψηφία είναι αγόρια, ενώ τα κορίτσια κάθε ηλικίας εμφανίζονται σπανιότερα ως δράστες ανθρωποκτονίας. Η παρουσία τους βέβαια, δεν είναι ανύπαρκτη, όπως θα δούμε σε ποίο εκτενή ανάλυση των

ανθρωποκτονιών που τελούνται από κορίτσια, αλλά είναι σαφώς πιο περιορισμένη τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά.

Παράλληλα, στις Η.Π.Α, λόγω της παρουσίας φυλετικών ομάδων, είναι ιδιαίτερα έντονο το φυλετικό πρόβλημα, κυρίως στο επίπεδο της κατασταλτικής πολιτικής. Δεν υπάρχει εμπειρική έρευνα ή στατιστική μελέτη που να μην αναφέρεται στην συμμετοχή διαφορετικών φυλετικών ομάδων και εθνικοτήτων στο εγκληματικό φαινόμενο. Παρατηρείται λοιπόν πως κυρίως, οι ανήλικοι μαύροι υπερεκπροσωπούνται στα στατιστικά δεδομένα. Παρόλο που μόλις το 1/6 των ανήλικων Αμερικανών κάτω των 18 ετών είναι μαύροι, εντούτοις τα τελευταία χρόνια, τα επίσημα στατιστικά στοιχεία μας παρουσιάζουν πως σχεδόν οι μισοί από τους ανήλικους που συνελήφθησαν για ανθρωποκτονίες άνηκαν στην φυλετική ομάδα των μαύρων.¹⁸ Σαφώς τα στοιχεία αυτά αντανακλούν την ύπαρξη φυλετικών διακρίσεων στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, ταυτόχρονα με την μεγαλύτερη πιθανότητα που έχουν οι ανήλικοι αυτοί για να συλληφθούν λόγω του στιγματισμού που έχουν υποστεί από τα αρνητικά κοινωνικά στερεότυπα που τους ακολουθούν δεκαετίες τώρα, είτε επειδή μένουν σε υποβαθμισμένες και κακόφημες περιοχές, είτε λόγω της συμμετοχής τους σε συμμορίες ανήλικων, πάντα βρίσκονται στην πρώτη λίστα των υπόπτων και πάντα είναι οι εύκολοι στόχοι. Παρόλα αυτά και οι έρευνες αυτοομολογουμένης ενοχής δείχνουν πως οι μαύροι ανήλικοι και κυρίως οι Αφρό-Αμερικάνοι, συμμετέχουν δυσανάλογα στην τέλεση ανθρωποκτονιών.¹⁹ Εθνικότητες που επίσης παρουσιάζονται στα στατιστικά στοιχεία είναι τόσο οι Ισπανοί, στις Η.Π.Α και οι Ινδοί κυρίως στον Καναδά.

Εξίσου σημαντικό στοιχείο στην μελέτη των δολοφονιών που διαπράττονται από παιδιά είναι η σχέση θύτη θύματος, η οποία και αποτελεί καθοριστικό στοιχείο στην προσπάθεια αιτιολόγησης της πράξης αλλά και στον τρόπο αντιμετώπισης του ανήλικου. Κάποιες φορές το θύμα είναι εντελώς άγνωστο άλλες πάλι μπορεί να είναι ένας συμμαθητής, ένας φίλος, ένας δάσκαλος από το σχολείο, ενώ σε κάποιες περιπτώσεις, τα θύματα προέρχονται από το άμεσο οικογενειακό περιβάλλον, όπως η δολοφονία ενός ή και των δύο γονιών, ενός μικρότερου αδελφού, ή κάποιου στενού συγγενή. Στην πραγματικότητα ένα πολύ μικρό ποσοστό σκοτώνει τους γονείς ή τους θετούς του γονείς και ένα ελάχιστο μεγαλύτερο ποσοστό τελεί ανθρωποκτονίες εις βάρος άλλων μελών της οικογενείας. Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία του FBI, το 1984 διαπράχθηκαν 787 ανθρωποκτονίες από ανήλικους. Μόλις το 8% αυτών των νέων

¹⁸ Χαράλαμπος Δημόπουλος, «Ο ανήλικος ανθρωποκτόνος» Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Αθήνα-Κομοτηνή 1997.

¹⁹ Χαράλαμπος Δημόπουλος, «Ο ανήλικος ανθρωποκτόνος» Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Αθήνα-Κομοτηνή 1997.

διέπραξε ανθρωποκτονία εις βάρος των γονέων του και το 9% κατά άλλων μελών της οικογενείας.²⁰ Οι ενδοοικογενειακές ανθρωποκτονίες τελούνται, κυρίως λόγω των ιδιαίτερα αρνητικών καταστάσεων που σωρευτικά έχει υποστεί ο ανήλικος δράστης, όπως σωματική και σεξουαλική κακοποίηση από τον γονιό που φονεύουν, ενδοοικογενειακή βία ενός γονιού προς τον άλλο ή προς τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας. Αυτές οι δολοφονίες είναι άλλοτε προμελετημένες και προσχεδιασμένες και εκτελούνται την στιγμή που το θύμα δεν μπορεί να αντιδράσει, άλλοτε πάλι είναι παρορμητικές ίσως και αμυντικές όταν ο ανήλικος φονεύει το θύμα κατά την διάρκεια που προσπαθεί να προστατέψει ένα άλλο μέλος της οικογένειας από την εκροή βίας του μελλοντικού θύματος.

Οι ανθρωποκτονίες αγνώστων συμβαίνουν κατά κανόνα κατά την διάρκεια άλλης εγκληματικής πράξης όπως κλοπή ή ληστεία. Οι δράστες είναι περισσότεροι του ενός συνήθως έφηβοι και μετέφηβοι. Όταν το θύμα είναι γνωστό πρόσωπο ο θύτης είναι συνήθως ένας και η δολοφονία προμελετημένη. Το κίνητρο μπορεί να είναι κάποιος προηγούμενος διαπληκτισμός με το θύμα, η εκδίκηση, η αντιπάθεια, ή το ξεκαθάρισμα λογαριασμών.

Οι δράστες αρσενικού γένους τελούν ανθρωποκτονίες εναντίον όλων των πιθανών στόχων, από άτομα του άμεσου οικογενειακού περιβάλλοντος, συγγενείς, γνωστούς, έως εντελώς άγνωστους. Διαφοροποιούνται όμως ηλικιακά. Τα παιδιά κάτω των 10 ετών, καθώς και οι έφηβοι μέχρι 16 ετών, τελούν κυρίως ενδοοικογενειακές ανθρωποκτονίες με θύματα άτομα από το άμεσο οικογενειακό ή συγγενικό τους περιβάλλον. Σύμφωνα με έρευνες έχει αποδειχθεί πως οι ανήλικοι κάτω των 16 ετών τελούν ανθρωποκτονίες εναντίον εύκολων στόχων όπως μικρότερα αδέρφια, νεογέννητα μωρά, ή ανυποψίαστοι γονείς.²¹ Οι έφηβοι μέχρι 17 ετών, όταν διαπράττουν ενδοοικογενειακούς φόνους, τα θύματα τους είναι κυρίως οι γονείς ή οι θετοί γονείς και λιγότερο τα αδέρφια μικρότερης ηλικίας ή τα νεογέννητα μωρά της οικογένειας. Εμφανίζονται δηλ να διαπράττουν «εκλογικευμένους φόνους» που έχουν κίνητρο και επιδιώκουν ένα συγκεκριμένο σκοπό, αφού στην πλειοψηφία των περιπτώσεων αιθούνται στη τέλεση του λόγω της ύπαρξης ενός βίαιου και πολλές φορές αλκοολικού γονιού που κακοποιεί σωματικά ίσως και σεξουαλικά την μητέρα τα αδέρφια αλλά και τον ίδιο. Τέλος οι μεγαλύτεροι ηλικιακά έφηβοι και μετέφηβοι τελούν ανθρωποκτονίες κατά γνωστών ή και εντελώς άγνωστων στόχων, κυρίως όταν η δολοφονία έχει να κάνει με διαπροσωπική διαμάχη με το θύμα, με ξεκαθάρισμα λογαριασμών, με την συμμετοχή σε παραβατικές ομάδες ανηλίκων ή τέλος κατά την διάπραξη άλλης εγκληματικής πράξης, όπως κλοπή ή ληστεία.

²⁰ Βλ, πο.π

²¹ Βλ, οπ.π σελ 40

Τα κορίτσια, αλλά και γενικότερα οι γυναίκες φέρονται σπανιότατα ως δράστες ανθρωποκτονιών, σε σχέση με τα αγόρια και τους άνδρες. Βάσει στοιχείων από την Αμερικάνικη εμπειρία, παρατηρείται πως ετησίως, σχεδόν το 85 με 90% των συλλήψεων για φόνο ή για ανθρωποκτονία από αμέλεια αφορά δράστες αρσενικού γένους. Αυτή η φυλετική διαφοροποίηση φαίνεται πως ισχύει τόσο για τους ανήλικους όσο και για τους ενήλικους άνδρες και γυναίκες.²² Φαίνεται λοιπόν ότι η ανθρωποκτονία δεν αποτελεί, σε γενικές γραμμές, οικεία εγκληματική πρακτική για τα κορίτσια. Η ελάχιστες περιπτώσεις ανθρωποκτονιών από κορίτσια αφορούν κυρίως ενδοοικογενειακές ανθρωποκτονίες, ανθρωποκτονίες που οφείλονται σε ψυχικά αίτια, ανθρωποκτονίες που τελούνται κατά την διάρκεια άλλων αξιόποινων πράξεων, αδικαιολόγητες ανθρωποκτονίες, αλλά και συμμοριακές ανθρωποκτονίες. Όπως προκύπτει από την κατάταξη αυτή, τα κορίτσια διαφοροποιούνται από τα παιδιά μικρής ηλικίας όχι όμως και από τους έφηβους ανδρικού φύλου, ως προς την επιλογή των στόχων.²³ Εκεί που σαφώς διαφοροποιούνται είναι ως προς την ποσοτική αλλά και ποιοτική τέλεση του εγκλήματος.

Η μεγαλύτερη πλειοψηφία των κοριτσιών δολοφονούν σχεδόν πάντοτε μέλη των οικογενειών τους. Οι ενδοοικογενειακές ανθρωποκτονίες των κοριτσιών διαφέρουν κατά πολύ από αυτές των αγοριών τόσο ως προς την συχνότητα εμφάνισης τους όσο και ως προς τον τρόπο τέλεσης του εγκλήματος, καθώς και ως προς την σχέση θύτη θύματος.²⁴ Ένα ποιοτικά σημαντικό διαφοροποιητικό στοιχείο έχει να κάνει με την παρουσία, στις περισσότερες περιπτώσεις, συνεργού κυρίως στις μικρότερες ηλικίες²⁵, γεγονός που δεν ισχύει για τα αγόρια δράστες. Σε έρευνα που διεξήγαγε ο Rowley κατέληξε στο πόρισμα πως 20 από τις 21 ενδοοικογενειακές ανθρωποκτονίες που τελέστηκαν από περισσότερους του ενός δράστες, συμπεριλάμβαναν πάντα ένα κορίτσι. Στην βιβλιογραφία έχουν επίσης καταγραφεί περιπτώσεις όπου τα κορίτσια είναι οι ηθικοί αυτουργοί ή οι πρωτεργάτες του φόνου χωρίς να είναι ουσιαστικά αυτοί που τον τελούν. Έχουν καταγραφεί αρκετά περιστατικά όπου κορίτσια προτρέπουν κάποιον τρίτο, συνήθως συνομήλικο φίλο ή αδελφό, να διαπράξουν από κοινού τον φόνο, τον οποίο και σχεδιάζουν μαζί, τελεί όμως, τις περισσότερες φορές ο αρσενικός συνεργός. Όταν ο δράστης είναι κορίτσι και τελεί τον φόνο χωρίς συνεργό, τότε το θύμα είναι συνήθως κάποιο βρέφος, με το οποίο είτε είναι αδέρφια, είτε είναι παιδί του ανήλικου κοριτσιού. Η πρώτη περίπτωση αφορά κυρίως τις μικρότερες ηλικίες δραστήν θηλυκού γένους ενώ η δεύτερη αφορά κορίτσια στην εφηβεία που γεννούν ένα νόθο παιδί το οποίο στην συνέχεια δολοφονούν

²² Charles Patrick Ewing. "Kids who kill: An overview." Εκδόσεις Lexington Books, United States, 1990 σελ 128.

²³ Χαράλαμπος Δημόπουλος. «Ο ανήλικος ανθρωποκτόνος» Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1997. σελ 203

²⁴ Βλ. ο.π. σελ 203

²⁵ Χαράλαμπος Δημόπουλος. «Ο ανήλικος ανθρωποκτόνος» Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Αθήνα-Κομοτηνή 1997. σελ 36-40

φοβούμενες την κοινωνική κατακραυγή,²⁶ την απόρριψη από την οικογένεια τους, αλλά και την αδυναμία να μεγαλώσουν αυτό το παιδί. Όντας οι ίδιες παιδιά φοβούνται και ταυτόχρονα ζηλεύουν το νεογέννητο που θα τους στερήσει την ξενοιασιά της ανήλικης ζωής και θα τις υποχρεώσει να αναλάβουν ευθύνες τις οποίες δεν είναι έτοιμες να βγάλουν εις πέρας.

Η τέλεση φόνου κατά την διάρκεια άλλης αξιόποινης πράξης είναι εξίσου σπάνια στην βιβλιογραφία των κοριτσιών δραστών ανθρωποκτονιών, όπως εξίσου σπάνια είναι και η παρουσία τους στην τέλεση άλλων εγκλημάτων γενικότερα, όπως κλοπές, ληστείες και επιθέσεις. Και σε αυτή την περίπτωση τα κορίτσια δεν δρουν μόνα τους αλλά με την βοήθεια αγοριών, ή καλύτερα τα αγόρια δρουν με την βοήθεια των κοριτσιών. Τις περισσότερες φορές εμπλέκονται στην πράξη επειδή συνδέονται συναισθηματικά με τα ανήλικα αγόρια, ή στα πλαίσια της παρέας με αυτά δέχονται να συμμετάσχουν. Τα κορίτσια εμπλέκονται στην τέλεση της αξιόποινης πράξης μετά από προτροπή των αρσενικών συνενόχων για μια περιπέτεια διαφορετική, για διασκέδαση, αλλά και για την εμπειρία της τέλεσης παραβατικής πράξης που εξιτάρει πολλές φορές τους ανήλικους στα πλαίσια του αυθορμητισμού της ηλικίας και της ανάγκης να κάνουν κάτι διαφορετικό που θα κεντρίσει το ενδιαφέρον των ενηλίκων αλλά ταυτόχρονα θα στραφεί και εναντίον τους ως μια εκδήλωση αμφισβήτησης. Οι νέοι δεν διστάζουν να δοκιμάσουν τα όρια τους εμπλεκόμενοι σε τέτοιου είδους δράση που μπορεί να καταλήξει και στην τέλεση φόνου.

Τέλος οι περισσότερες ανθρωποκτονίες που τελούνται από κορίτσια και εξαιρουμένων εκείνων που εμφανίζουν κάποια ψυχική ανωμαλία, φαίνεται πως έχουν κατανοητό κίνητρο και λογική αιτιολόγηση, γι'αυτό άλλωστε τα κορίτσια εμφανίζονται κυρίως ως δράστες ενδοοικογενειακών ανθρωποκτονιών, όπως η δολοφονία του γονιού που τις κακοποιεί σωματικά ή και σεξουαλικά ή ενός αλκοολικού πατέρα που κακοποιεί τη μητέρα ή τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας. Πρόκειται δηλ για «επιχειρησιακές ανθρωποκτονίες»²⁷ με τις οποίες επιδιώκεται η επίτευξη κάποιου λογικού αλλά όχι κοινωνικά αποδεκτού στόχου. Βέβαια υπάρχουν και οι περιπτώσεις που δεν εμπίπτουν σ'αυτή την κατηγορία των «λογικών φόνων», τέτοιοι είναι οι φόνοι που τελούνται κατά την εμπλοκή των κοριτσιών με συμμοριακές ομάδες ανηλίκων, ή οι λεγόμενες ρομαντικές ανθρωποκτονίες – αυτοκτονίες.

Συνήθως τα κορίτσια που διαπράττουν φόνο έξω από την οικογένεια, το κάνουν κατά την τέλεση άλλης αξιόποινης πράξης και κυρίως ληστείας, και εδώ στην πλειοψηφία των περιστατικών, όχι όμως σταθερά και πάντα, δρουν από κοινού με άλλα ανήλικα άτομα όχι

²⁶ Charles Patrick Ewing. "Kids who kill: An overview." Εκδόσεις Lexington Books, United States, 1990 σελ 129-131

²⁷ Χαράλαμπος Δημόπουλος. «Ο ανήλικος ανθρωποκτόνος» Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Αθήνα-Κομοτηνή 1997. σελ 205.

απαραίτητα αρσενικού φύλου, είναι όμως αυτές που τελούν τον φόνο. Μάλιστα έχει εμπειρικά παρατηρηθεί πως τα κορίτσια που εμπλέκονται σε ένοπλες ληστείες έχουν ως συνεργούς τους άλλα κορίτσια συνήθως δύο με τρία τον αριθμό άτομα, γεγονός που παρατηρείται όλο και πιο συχνά σε φόνους που τελούνται κατά την διάρκεια ληστείας και στους οποίους εμπλέκονται κορίτσια. Όταν πάλι τελούν φόνο κατά την διάρκεια άλλων αξιόποινων πράξεων εκτός από ληστεία, όπως επιθέσεις κατά ατόμων, κλοπές, φθορές ξένης ιδιοκτησίας, σχεδόν πάντα και σταθερά έχουν συνεργούς ανήλικα αγόρια. Αν και οι ανθρωποκτονίες από κορίτσια κατά την τέλεση άλλων αξιόποινων πράξεων είναι ιδιαίτερα σπάνιες όπως τονίσθηκε και παραπάνω, όταν αυτοί συμβαίνουν είναι ιδιαίτερης αγριότητας και βιαιότητας.

Αναφορικά με τους, ανήλικους δράστης αρσενικού φύλου, έχει παρατηρηθεί, πως όταν είναι ηλικίας 12 με 13 ετών και τελούν ανθρωποκτονία κατά την διάρκεια άλλης αξιόποινης πράξης, όπως κλοπή ή ληστεία, τότε λιγότερες από δύο ληστείες στις χίλιες, καταλήγουν σε ανθρωποκτονία. Όπου ο ανήλικος δράστης ήταν ηλικίας 14 ετών η συχνότητα τέλεσης ανθρωποκτονιών αυξάνονταν ελάχιστα παραπάνω, ενώ στην ηλικία των 15 ετών, η συχνότητα των φόνων σχεδόν διπλασιάζονταν. Όσον αφορά τις ανθρωποκτονίες κατά αγνώστων, οι εμπειρικές έρευνες μας πληροφορούν, πως όταν αυτές τελούνται από μικρότερης ηλικίας δράστες, τόσο περισσότερο αυτοί δρουν από κοινού με άλλους ανήλικους υπό την μορφή ομάδων ή συμμοριών. Αντίθετα όσο μεγαλύτεροι είναι οι ανήλικοι τόσο περισσότερο δρουν μεμονωμένα και ατομικά.

Στην πλειοψηφία τους οι ανθρωποκτονίες τελούνται με την χρήση πυροβόλων όπλων, γεγονός που παρατηρείτε ιδίως στην Αμερική, όπου τα όπλα βρίσκονται σε πολύ μεγαλύτερη συχνότητα μέσα στα σπίτια των δραστήων. Οι ανήλικοι συχνά χρησιμοποιούν το όπλο του πατέρα τους, στο οποίο και έχουν άμεση πρόσβαση. Σε έρευνα που πραγματοποίησε ο Hagis το 1989, διαπιστώθηκε πως κάθε δεύτερο νοικοκυριό στις Η.Π.Α έχει στο σπίτι του τουλάχιστον ένα όπλο. Σε έρευνα που διεξήγαγε το Ομοσπονδιακό Γραφείο Άλκοόλ, Καπνού και Όπλων, υπολόγισε ότι 70 εκατομμύρια Αμερικανοί πολίτες ήταν κάτοχοι περίπου 140 εκατομμυρίων πυροβόλων όπλων. Εύκολα συμπεραίνει κανείς την εξοικείωση των παιδιών αυτών με την ύπαρξη όπλου στο σπίτι και την αντιμετώπιση του ως παιχνίδι και τον κατ'επέκταση αυξανόμενο κίνδυνο χρήσης των όπλων αυτών από τα παιδιά.²⁸

Αντίστοιχες Καναδικές έρευνες εμφανίζουν ελαφρώς κάποιες διαφορές ως προς κάποια γενικά χαρακτηριστικά των νεαρών δραστήων. Πιο συγκεκριμένα, οι ανήλικοι Καναδοί φαίνεται να τελούν περισσότερους φόνους όσο ενηλικιώνονται. Επιπλέον δείχνουν μεγαλύτερη

²⁸ Βλ, οπ. π. σελ 45

προτίμηση στις έξοικογενειακές ανθρωποκτονίες, ενώ κατά την τέλεση της ανθρωποκτονίας, χρησιμοποιούν σπανιότερα πυροβόλο όπλο, ενώ όταν χρησιμοποιούν τέτοια όπλα προέρχονται από πρόσωπα κατόχους του άμεσου οικογενειακού περιβάλλοντος τους. Όσο νεότεροι είναι οι Καναδοί ανήλικοι δράστες, τόσο περισσότερο φονεύουν μέλη των οικογενειών τους, κάτι που δεν παρατηρείται με την ίδια σταθερότητα στις Η.Π.Α.

Η παρουσία ανήλικων στο ανθρωποκτονικό φαινόμενο εμφανίζεται, πέρα από τις ενδοοικογενειακές και τις ατομικές ανθρωποκτονίες κατά γνωστών ή εντελώς άγνωστων στόχων, και με άλλη μια μορφή, αυτή των ανθρωποκτονιών που διαπράττονται στα πλαίσια των συμμοριών ανηλίκων. Η συμμορίες ανηλίκων, φαινόμενο κυρίως των Η.Π.Α, κάνουν την εμφάνισή τους τις πρώτες δεκαετία του 20^{ου} αιώνα στις μεσοδυτικές και δυτικές πολιτείες. Μαζί με την αστικοποίηση την μετακίνηση των πληθυσμών και την εμφάνιση των μεγάλων αστικών κέντρων, εμφανίζονται και οι πρώτες ομάδες παραβατικών ανηλίκων που από κοινού λεηλατούν κλέβουν και τρομοκρατούν τους αστούς. Σύμφωνα με την οικολογική σχολή του Σικάγο και τους θεωρητικούς της όπως οι Shaw και Mc Kay, αποδίδουν την εμφάνιση αυτών των ομάδων στην συνεύρεση πολλών διαφορετικών πολιτιστικών αξιών, στην χαλάρωση του άτυπου κοινωνικού ελέγχου στις νέες πόλεις μαμούθ αλλά και στην ελευθερία και την ανωνυμία που ξαφνικά απέκτησαν οι ανήλικοι στα μεγάλα αστικά κέντρα. Η μεταβίβαση των εγκληματικών αξιών και η συναναστροφή ετερόκλητων στοιχείων που δρούσαν σε ομαδικά σύνολα, ευνόησαν τη γρήγορη εξάπλωση του φαινομένου.²⁹ Οι συμμορίες ανηλίκων γεννιούνται στο περιθώριο των πυκνοκατοικημένων περιοχών, στις φτωχογειτονιές και στα γκέτο των μαύρων και των Ισπανόφωνων μεταναστών τις Αμερικής. Αποτελούν την αντίδραση των νέων απέναντι στην ρατσιστική και περιθωριοποιημένη μεταχείριση τους, μέσα από μία προσπάθεια απόκτησης υλικών αγαθών και χρημάτων προκειμένου να αποδείξουν πως δεν διαφέρουν σε τίποτα από τους λευκούς αστούς τους οποίους και περιφρονούν. Όχι όμως και τα υλικά αγαθά και τα προνομία που αυτοί απολαμβάνουν. Οι συμμορίες άλλοτε παίρνουν την μορφή αυθόρμητης συνάθροισης ανηλίκων που ζουν στην ίδια περιοχή, η δράση των οποίων είναι μικρής διάρκειάς και περιορίζεται σε πράξεις χαμηλής παραβατικότητας, όπως οι κλοπές παλαιών ή μικρής αξίας πραγμάτων, σε φθορές ξένης ιδιοκτησίας και σε συμπλοκές και διαμάχες με άλλες ομάδες ανηλίκων από άλλες περιοχές. Σε αυτές ανήκουν κυρίως μικρότερης ηλικίας νεαρά αγόρια. Άλλοτε πάλι, έχουν την μορφή οργανωμένων και σταθερών ομάδων που αποτελούνται από εφήβους, μετέφηβους και νεαρούς ενήλικους άνδρες. Χαρακτηρίζονται από στενή διαπροσωπική

²⁹ Χαράλαμπος Δημόπουλος, «Ο ανήλικος ανθρωποκτόνος» Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκουλα Αθήνα-Κομοτηνή 1997. σελ 140.

σχέση μεταξύ των μελών, από εμπιστοσύνη, σεβασμό στην ιεραρχία, από κοινού δράση, ενώ τα μέλη τους θεωρούν ιερό καθήκον να προστατεύουν το ένα το άλλο. Οι πράξεις τους έχουν σαφώς εγκληματικό χαρακτήρα όπως ένοπλες ληστείες καταστημάτων και σπιτιών, επιθέσεις κατά ανυποψίαστων θυμάτων με σκοπό την ληστεία, βιασμούς, καθώς και διακίνηση, χρήση και εμπορία ναρκωτικών. Οι διάπραξη ανθρωποκτονιών δεν αποτελούσε σε μεγάλη έκταση εγκληματική συμπεριφορά των συμμοριών. Σαφώς και υπήρχαν συμπλοκές μεταξύ των μελών οι οποίες όμως περιορίζονταν σε τραυματισμούς από ξυλοδαρμό ή σε τραυματισμό από μαχαίρι. Από την δεκαετία του 80' και μετά οι οργανωμένες συμμορίες θα λάβουν μια ιδιαίτερα βίαιη μορφή με τις ανθρωποκτονίες να καταλαμβάνουν όλο και μεγαλύτερη προτίμηση στο ξεκαθάρισμα λογαριασμών ή κατά την τέλεση άλλης αξιόποινης πράξης. Μάλιστα τα τελευταία χρόνια δεν λείπουν και οι συμμορίες ανηλίκων που διαπράττουν αποκλειστικά ανθρωποκτονίες. Πρόκειται για φόνους «χάριν αστεϊσμού», οι οποίοι τελούνται από ομάδες ανηλίκων δολοφόνων. Οι ομάδες αυτές κάνουν την εμφάνιση τους, πέρα από τα μεγάλα αστικά κέντρα, και σε μικρότερες πόλεις και προάστια αγροτικών και ημι-αγροτικών περιοχών.³⁰ Οι συμμορίες αυτές δημιουργούνται ad hoc με σκοπό τη διάπραξη μαζικών φόνων και μόνο. Δημιουργούνται κυρίως στους δρόμους από άτομα που βρίσκονται τυχαία μαζί και δρουν αποκλειστικά σε αυτούς, γι' αυτό και αποκαλούνται street gangs. Η εγκληματική τους προτίμηση εκτείνεται από άτομα άλλων συμμοριών μέχρι εντελώς άγνωστους ανυποψίαστους περαστικούς. Δρουν κυρίως σε δημόσιους χώρους, σε πάρκα και υπαίθριους χώρους, όπου υπάρχουν πολλοί άνθρωποι μαζεμένοι.

Διάφορες Αμερικανικές έρευνες παρέχουν στοιχεία σχετικά με την τέλεση ανθρωποκτονιών σε πόλεις της Αμερικής. Σε εθνικό επίπεδο η μελέτη του συγκεκριμένου φαινομένου είχε κάπως παραμεληθεί, όμως τα τελευταία χρόνια ιδιαίτερα λόγω της έξαρσης την οποία έχει λάβει το φαινόμενο, πολλοί είναι οι ερευνητές οι οποίοι ασχολήθηκαν με το θέμα και επιχείρησαν την καταγραφή και την σύγκριση του στις διάφορες πολιτείες. Ο ερευνητής Gutty και οι συνεργάτες του μελέτησαν την ένδικη καταγραφή του φαινομένου σε 72 από τις μεγαλύτερες πολιτείες της Αμερικής για το έτος 1991. Σε 42 από αυτές αναφέρθηκαν ανθρωποκτονίες τελούμενες από συμμορίες σε ένα συνολικό αριθμό 694 περιπτώσεων. Η Maxson και οι συνεργάτες της συγκέντρωσαν στοιχεία από 792 πόλεις της Αμερικής στις οποίες αναφέρονταν η ύπαρξη συμμοριών ανηλίκων(street gangs) κατά την ίδια χρονική περίοδο. Μεταξύ των πόλεων αυτών το 40% των καταγεγραμμένων ανθρωποκτονιών σχετίζονταν με την

³⁰ Βλ. οπ.π σελ 143.

δράση αυτών των συμμοριών. Επιπλέον, σε 299 από αυτές τις πόλεις είχαν καταγραφεί 2.166 ανθρωποκτονίες από συμμορίες.³¹

Οι μεγαλουπόλεις της Αμερικής είναι αυτές που φιλοξενούν το μεγαλύτερο ποσοστό των συμμοριών. Η Βοστώνη, η Νέα Υόρκη, το Σικάγο, η Ουάσινγκτον, το Λος Άντζελες, και το Ντιτρόιτ, είναι οι πόλεις με την υψηλότερη παρουσία συμμοριών καθώς και με τα υψηλότερα ποσοστά ανθρωποκτονιών από συμμορίες. Πολλές από αυτές τις ανθρωποκτονίες έχουν να κάνουν με ξεκαθάρισμα λογαριασμών μεταξύ των συμμοριών καθώς και με την εμπορία και διακίνηση ναρκωτικών. Σε αυτές τις φονικές συγκρούσεις πολλές φορές τα θύματα δεν είναι μόνο τα μέλη των συμμοριών αλλά και αθώοι άνθρωποι που έτυχε να βρεθούν στο χώρο της συμπλοκής. Ο αριθμός των αθώων θυμάτων αυξάνει ακόμα περισσότερο όταν οι φονικές επιθέσεις γίνονται μέσα από αυτοκίνητα που βρίσκονται εν κινήσει ή από δίκυκλα οχήματα στα οποία ο συνοδηγός πυροβολεί αδιακρίτως κατά όλων των στόχων μεταξύ των οποίων βρίσκεται άτομο άλλης συμμορίας. Οι λεγόμενοι “drive-by” φόνοι καταλαμβάνουν όλο και μεγαλύτερη έκταση στην προτίμηση του τρόπου εκτέλεσης της επίθεσης από την πλευρά των μελών των συμμοριών, σε βαθμό που τείνει να γίνει καθολικός. Σύμφωνα με στοιχεία από την αστυνομία του Λος Άντζελες παραπάνω από τις μισές ανθρωποκτονίες που τελούνται με αυτόν τον τρόπο, από συμμορίες ανηλίκων, έχουν ως θύματα τους περαστικούς, κατοίκους της περιοχής, ακόμα και μικρά παιδιά που παίζουν σε αλάνες ή σε παιδικές χαρές. Κάποιες φορές τέτοιου είδους δολοφονικές επιθέσεις γίνονται με σκοπό την μύηση των νεαρότερων ανηλίκων που θέλουν να γίνουν μέλη της συμμορίας. Είναι δηλ σαν μια πρώτη δοκιμασία για να πάρουν το «βάπτισμα του πυρός». Πραγματοποιώντας μια τέτοια επίθεση με επιτυχία αποδεικνύουν τις ικανότητές τους και κερδίζουν την εύνοια των υπόλοιπων μελών προκειμένου να γίνουν δεκτοί στην συμμορία.³²

Στην πλειοψηφία τους, οι συμμορίες που υπάρχουν στο Λος Άντζελες αποτελούνται από μαύρους ή Ισπανούς. Υπολογίζεται πως από τα 70.000 μέλη αυτών των συμμοριών, οι 45.000 είναι τσιγγάνοι Ισπανόφωνοι και οι 25.000 μαύροι. Επιπλέον υπολογίζεται πως το 10 με 15% των ανήλικων τσιγγάνων που κατοικούν στο Λος Άντζελες, είναι μέλη συμμοριών. Το μεγαλύτερο ποσοστό, αν όχι όλο, των ανήλικων αυτών προέρχεται από τις πιο υποβαθμισμένες και φτωχές περιοχές της πόλης με υψηλούς δείκτες εγκληματικότητας και διακίνησης ναρκωτικών.³³ Η συμμετοχή εθνικών / φυλετικών ομάδων στις συμμορίες διαφέρει από πολιτεία σε πολιτεία αλλά και μεταξύ των διαφόρων κοινοτήτων της ίδιας πολιτείας. Η Block

³¹ James C. Howell. “Youth gang homicides: A literature review. *Crime and delinquency*, vol. 45 No2, April 1999.

³² Charles Patrick Ewing. “When children kill: The dynamics of juvenile homicide. Εκδόσεις Lexington Books, 1990, σελ 83.

³³ Βλ. οπ.π.

προκειμένου να εξετάσει την γεωγραφική τοποθεσία των ανθρωποκτονιών που τελούνται από συμμορίες ανηλίκων, κατασκεύασε έναν κατάλογο μόνιμων κατοικιών των μελών των συμμοριών με σκοπό να μελετήσει την υπόθεση κατά πόσον ένα άτομο συγκεκριμένης εθνικότητας θα μπορούσε να εμπλακεί με άτομο άλλης εθνικότητας στην περιοχή κατοικίας του πρώτου. Χρησιμοποιώντας αυτή την μέθοδο κατέληξε στο συμπέρασμα πως η Λατινικής καταγωγής δράστες συμμοριών είχαν την τάση να σκοτώνουν άτομα της ίδιας εθνικότητας, καθώς και μαύρους, περίπου στο ίδιο ποσοστό, ενώ σε πολύ μικρότερο ποσοστό επέλεξαν θύματα λευκούς. Από την άλλη, οι μαύροι ανήλικοι μέλη συμμοριών επέλεξαν σε μεγαλύτερο ποσοστό ως θύματα τους μαύρους. Τέλος οι λευκοί ανήλικοι, μέλη συμμοριών, εμφανίζονταν σε πολύ μικρότερο ποσοστό να διαπράττουν ανθρωποκτονίες, όταν όμως δολοφονούσαν κάποιον αυτός ήταν κυρίως Ισπανόφωνος.³⁴

Οι αρχές του Λος Άντζελες αποδίδουν την έξαρση των συμμοριών και την δραματική αύξηση των “drive-by” φόνων στην παράνομη διακίνηση ναρκωτικών και στην επιθυμία των συμμοριών να ελέγχουν αποκλειστικά το εμπόριο τους στην περιοχή τους, καθώς και στην εύκολη πρόσβαση και εύρεση αυτόματων και ημιαυτόματων όπλων. Ανεξάρτητα στοιχεία ερευνών φαίνεται να μην συμφωνούν με την πρώτη εκδοχή των επίσημων αρχών, αφού σύμφωνα με αυτά, ένα μικρό μόνο μέρος των ανθρωποκτονιών από συμμορίες ανηλίκων συνδέονται με την διακίνηση και εμπορία ναρκωτικών. Αντιθέτως η πιο κοινή αιτία τέτοιων δολοφονικών επιθέσεων αποδίδεται σε ξεκαθάρισμα λογαριασμών, μεταξύ των συμμοριών, για τον έλεγχο μιας συγκεκριμένης περιοχής, σε ανταπόδοση, αντεκδίκηση για παλαιότερη επίθεση της μίας συμμορίας προς την άλλη και για τον έλεγχο παράνομων δραστηριοτήτων όπως η προστασία μαγαζιών.³⁵

Η παρουσία των ανηλίκων στην τέλεση ανθρωποκτονιών παίρνει άλλη μια αν και σπάνια μορφή. Αυτή της διάπραξης ομαδικών φόνων οι οποίοι τελούνται κυρίως σε σχολεία. Ανάλογο περιστατικό παρουσιάστηκε νωρίτερα. Το συγκεκριμένο φαινόμενο εμφανίστηκε για πρώτη φορά στην Αμερική και παρατηρείται σχεδόν αποκλειστικά σε αυτή. Τέτοια περιστατικά εγείρουν μια σειρά από ερωτήσεις όπως: Αποτελεί ο ανήλικος «ομαδικός δολοφόνος» έναν ιδιαίτερο τύπο δολοφόνου στον οποίο μπορούμε να αποδώσουμε συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και συνεπώς να κατασκευάσουμε ένα προφίλ ανήλικου που θα μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την πρόβλεψη εκδήλωσης τέτοιων δολοφονιών; έχει ο ανήλικος δράστης τέτοιων φόνων περισσότερα κοινά στοιχεία με τους ενήλικους ομαδικούς δολοφόνους από ότι με τους ανήλικους δράστες ανθρωποκτονιών που στρέφονται κατά ενός και μόνο θύματος, και αν ναι σε

³⁴ James C. Howell. “Youth gang homicides: A literature review. Crime and delinquency, vol. 45 No2, April 1999

³⁵ Βλ. ο.π.

τι μοιάζει και σε τι διαφέρει από αυτούς; Αυτά τα ερωτήματα συνδέονται άμεσα τόσο με την προσπάθεια των ειδικών να μελετήσουν σε βάθος όλες τις πτυχές του φαινομένου, όσο και με τις αλυσιδωτές αλλαγές που θα επιφέρουν τα πορίσματα των ερευνών τους τόσο ως προς την ποινική αντιμετώπιση των ανήλικων, όσο και ως προς τις μεθόδους προλήψεως του φαινομένου, που μπορεί να οδηγήσουν σε κατασταλτικότερα μέτρα και σε περαιτέρω ποινικοποίηση συμπεριφορών, καθώς και με τις αλλαγές που θα επιφέρει η γνωστοποίηση των στοιχείων αυτών στην κοινή γνώμη και τον ενδεχόμενο πανικό και φόβο που μπορεί να προκαλέσουν.

Η τέλεση τέτοιου είδους φόνων δεν έχει την μορφή επαναλαμβανόμενης δράσης, όπως οι φόννοι κατά συρροή. Η απόφαση για την διάπραξη τους είναι απροσδόκητη και ενστικτώδης και διαφέρει σημαντικά τόσο ως προς την επιλογή του τόπου και του χρόνου τέλεσης όσο και ως προς το κίνητρο. Υπάρχουν διάφοροι τύποι ομαδικών φόννων. Τους διαχωρίζει το κίνητρο που ωθεί το δράστη τους και οι επιλογή των θυμάτων. Τέτοιοι είναι οι λεγόμενοι εκδικητικοί φόννοι κατά μιας ομάδας ανυποψίαστων ανθρώπων, οι αλτρονιστικοί που στρέφονται κυρίως κατά γνωστών και αγαπημένων προσώπων, όπως η οικογένεια, με σκοπό την λύτρωση των μελών από τις κακουχίες και την δυστυχία που βιώνουν, ενώ συνήθως ακολουθείται από την αυτοκτονία του δράστη. Τέλος υπάρχει και η κατηγορία των φόννων που γίνονται για ιδεολογικούς-πολιτικούς λόγους, για έναν ανώτερο σκοπό, όπως οι τρομοκρατικές επιθέσεις και οι πολύ γνωστές επιθέσεις «καμικάζι» που αποφασίζουν να σκοτωθούν και οι ίδιοι μαζί με τα υπόλοιπα θύματα της επίθεσης προκειμένου να επιτύχουν τον υπέρτατο στόχο και φυσικά να αυξήσουν των αριθμό των νεκρών και των θυμάτων.³⁶

Ένας νέος τύπος ομαδικών φόννων έρχεται να προστεθεί, τα τελευταία χρόνια στην βιβλιογραφία, αυτός των ομαδικών δολοφονιών από ανήλικους. Παιδιά και ανήλικοι έως 17 ετών εμφανίζονται όλο και πιο συχνά ως δράστες τέτοιων φόννων. Αν και η επιστημονική βιβλιογραφία γύρω από το θέμα των ομαδικών φόννων γενικότερα, αλλά και αυτών που τελούνται από ανήλικους ειδικότερα, δεν είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένη, τα τελευταία χρόνια, λόγω της ιδιαίτερης μορφής που πήρε με την παρουσία ανήλικων, πολλοί είναι οι ειδικοί που ασχολήθηκαν με το θέμα. Πάνω στις παρατηρήσεις και στις διαπιστώσεις αυτών των ειδικών θα στηριχθεί και η δική μας αναφορά.

Έχει παρατηρηθεί πως σε ένα μεγάλο ποσοστό οι ενήλικοι δράστες τελούν την πράξη σχεδόν αυθόρμητα, υπό την έννοια ότι δεν γίνεται βάση προμελετημένου σχεδίου ούτε επιλέγουν εξ'αρχής τα θύματα τους. Υπάρχει σαν φανταστικό σενάριο στο πίσω μέρος του μυαλού τους. Αναλώνουν πολύ από τον χρόνο τους σε φαντασιώσεις στις οποίες γίνονται ότι δεν

³⁶ George B. Palermo-Lee E. Ross. "Mass murder, suicide, and moral development: Can we separate the adults from the juveniles?" International journal of offender therapy and comparative criminology. Vol 43 No1, 1999.

μπορούν να είναι στην πραγματικότητα. Η επιστροφή στην πραγματικότητα, όταν γίνεται μέσα από αρνητικά περιστατικά, εντείνει την απομόνωση τους και τους παγιδεύει στον κόσμο των φαντασιώσεων που γίνονται όλο και πιο βίαιες όλο και πιο εκδικητικές. Πολλές φορές προηγούνται της πράξης απροσδιόριστες επαναλαμβανόμενες λεκτικές απειλές προς τρίτους, που μοιάζουν όμως περισσότερο με απειλές της στιγμής λόγω θυμού που κανείς δεν φαντάζεται πως μπορούν να γίνουν πραγματικότητα. Η πράξη αποτελεί το ξέσπασμα μιας σειράς από αρνητικές παραστάσεις και εμπειρίες, αντιλήψεις, απογοητεύσεις και εχθρικές φαντασιώσεις. Για αρκετό διάστημα πριν την τέλεση του φόνου, οι δράστες, εμφανίζονται να έχουν περίεργη συμπεριφορά με απότομες μεταπτώσεις. Οι πιο συχνές ψυχολογικές διαταραχές είναι οι κατάθλιψη και η παράνοια μαζί με την χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών ή και αλκοόλ. Οι περισσότεροι εκφράζουν αμφίδρομα συναισθήματα για την οικογένεια τους και απέχθεια για την κοινωνία και τους γύρω τους. Η πράξη τους αποτελεί μορφή εκδίκησης ή απονομής των ίσων προς μια κοινωνία που νοιώθουν πως δεν τους φέρθηκε καλά πως τους αδίκησε και δεν τους έδωσε αυτά που δικαιωματικά τους ανήκαν. Πολλές φορές αυτή η εκδίκηση και η εχθρότητα προσωποποιείται και στρέφεται προς συγκεκριμένα άτομα που έχουν επιτύχει όσα οι ίδιοι δεν κατάφεραν να κάνουν, ή ακόμα στρέφεται και κατά της ίδιας τους της οικογένειας που την θεωρούν υπεύθυνη για την αποτυχία τους. Σε γενικές γραμμές οι δράστες τέτοιων φόνων χαρακτηρίζονται από αδυναμία να αντιμετωπίσουν στις δυσκολίες της ζωής και να εκλογικεύσουν τα όσα τους συμβαίνουν, από ανικανότητα ελέγχου των αυθόρμητων και ασυνείδητων αισθημάτων εχθρότητας και από ημιτελή κοινωνικοποίηση.³⁷

Τα όσα αναφέρθηκαν ισχύουν σε γενικές γραμμές και για τους ανήλικους. Και αυτοί εμφανίζουν αδυναμία να ελέγξουν τα αισθήματα οργής και εχθρότητας. Η πράξη τους παρακινείται από αρρωστημένες φαντασιώσεις που πλάθουν στο μυαλό τους λόγω της ανικανότητας τους να εκλογικεύσουν και να αντιμετωπίσουν τα όσα τους συμβαίνουν. Η συμπεριφορά τους, τις περισσότερες φορές δεν μαρτυρά τα όσα έχουν στο μυαλό τους. Συχνά χαρακτηρίζονται ως υπάκουοι και ντροπαλοί ή ως επιφυλακτικοί ή ψυχροί με μεταπτώσεις στην συμπεριφορά. Δείχνουν μια δυσαρέσκεια και απέχθεια προς τους γονείς τους και προς τους ενήλικους την οποία όμως δεν εκφράζουν εμφανώς. Με το πέρασμα του χρόνου γίνονται όλο και πιο οργισμένοι ενώ νοιώθουν εντονότερη την ανάγκη για αυτοεπιβεβαίωση. Σε πολλές έρευνες έχει παρατηρηθεί η προτίμηση τους για την σκληρή Rock μουσική, για ταινίες βίας καθώς και η μόνιμη ενασχόληση τους με βίαια video games. Ερευνητές έχουν υπολογίσει πως το 30 με 80% του συνολικού χρόνου που παρακολουθούν τηλεόραση καλύπτεται από σκηνές βίας. Τόσο οι

³⁷ George B. Palermo-Lee E. Ross. "Mass murder, suicide, and moral development: Can we separate the adults from the juveniles? International journal of offender therapy and comparative criminology. Vol 43 No1, 1999.

ενήλικοι όσο και οι ανήλικοι δράστες τέτοιων φόνων χαρακτηρίζονται, από την επιστημονική βιβλιογραφία της ψυχολογίας ως ψυχολογικά ανώριμοι και ανεπαρκής με έντονα νευρωτικά αισθήματα και παρανοϊκή προσωπικότητα. Συγκεκριμένα οι ανήλικοι όντας από την φύση τους ανώριμοι εμφανίζουν αδυναμία λογικής κρίσης. Στους συγκεκριμένους ανήλικους, η διανοητική ανάπτυξη για κάποιους λόγους έχει σταματήσει και έχει παγιδευτεί σε πρώιμο στάδιο με αποτέλεσμα η διανοητική τους ολοκλήρωση να έχει παγιδευτεί και συνεπώς να έχει μείνει ημιτελής και λανθάνουσα. Οι περισσότεροι από αυτούς δεν τρέφουν καμία εκτίμηση προς τα γονεϊκά πρότυπα και περιφρονούν την εξουσία τους. Αρνούνται να υπακούσουν στις εντολές των γονιών και των ενηλίκων γενικότερα και πολλές φορές εσκεμμένα προκαλούν την αντίδραση των γονιών τους.³⁸

Ένα σημαντικό στοιχείο που τους διαχωρίζει από τους ενήλικους έχει να κάνει με την επιλογή των τελευταίων να αυτοκτονούν αμέσως μετά την πράξη τους. Στην περίπτωση των ανήλικων δεν έχουν καταγραφεί, εκτός από μια με δύο περιπτώσεις, περιστατικά τέλεσης αυτοκτονίας του δράστη. Για τους ψυχολόγους το συγκεκριμένο γεγονός είναι ιδιαίτερης σημασίας γιατί καταδεικνύει την διαφορετική ψυχοσύνθεση των ανηλίκων, την ενστικτώδη επιλογή της δράσης τους και την διαφορά στο επίπεδο κοινωνικής και διανοητικής συνείδησης. Οι ενήλικοι δράστες έχουν σαφώς πιο ανεπτυγμένη κοινωνική συνείδηση. Κατανοούν σε μεγαλύτερο βαθμό πόσο αποτρόπαια είναι η πράξη τους, ενώ δεν είναι λίγες οι φορές που νοιώθουν ντροπή και ενοχή. Μη μπορώντας να ξεπεράσουν αυτά τα αισθήματα επιλέγουν να τιμωρήσουν τον εαυτό τους αφαιρώντας την ίδια τους την ζωή. Στο ερώτημα γιατί οι ενήλικοι δράστες καταλήγουν στην αυτοκτονία, ο Allen υποστηρίζει πως η επιλογή, τόσο της εγκληματικής τους ενέργειας όσο και της επακόλουθης αυτοκτονίας τους, είναι περισσότερο μια κραυγή απελπισίας παρά μια έκρηξη εχθρότητας³⁹, ή ίσως είναι ένας περίεργος συνδυασμός και των δύο. Συνεπώς είναι πολύ πιθανόν, στους ενήλικους δράστες, να έχουν λειτουργήσει καταλυτικά στο παραπάνω αποτέλεσμα, μία σειρά από κοινωνικές και προσωπικές αποτυχίες, από γεγονότα που να τους έχουν οδηγήσει στον κοινωνικό αποκλεισμό και στην περιθωριοποίηση που εν συνεχεία τους ώθησε στην παράνοια και στην κατάθλιψη. Από την άλλη πλευρά, ή τέλεση τέτοιων φόνων από ανήλικους δράστες αποδίδεται σε μεγαλύτερο ποσοστό σε συμπεριφορικές διαταραχές που εκφράζονται με έντονα αισθήματα έχθρας καθώς και σε ψυχολογικά ή διανοητικά σύνδρομα που μπλοκάρουν την ανάπτυξη κοινωνικής συνείδησης, παρά σε κοινωνικούς παράγοντες. Βέβαια η διαμόρφωση και εξέλιξη της ατομικής όσο και της κοινωνικής συνείδησης πραγματοποιείται μέσα από την αλληλεπίδραση των

³⁸ Βλ. οπ.π.

³⁹ Βλ. οπ.π.

ατομικών βιωμένων εμπειριών, της κοινωνικής μάθησης του τρόπου αντίδρασης στα κοινωνικά ερεθίσματα και την εσωτερίκευση κοινωνικών αξιών. Συνεπώς δεν μπορούμε να αρνηθούμε, ούτε για την περίπτωση των ανηλίκων την επιρροή των κοινωνικών γεγονότων

Πρόσφατη έρευνα του καθηγητή ψυχιατρικής Reid Meloy σε συνεργασία με άλλους ερευνητές, κατέληξε σε μια σειρά από σημαντικά πορίσματα για τους ανήλικους δράστες ομαδικών δολοφονιών. Το δείγμα τους αποτελούνταν από 34 μη τυχαία υποκείμενα, αρσενικού φύλου ηλικίας από 11 έως 19 ετών και με μέσο όρο ηλικίας τα 17. Η συντριπτική πλειοψηφία των δραστών ήταν λευκοί, ενώ υπήρχαν τρεις Ισπανοί, δύο Αφροαμερικανοί, ένας αυτόχθων μαύρος και ένας Ασιάτης. Μελέτησαν τα δημογραφικά, κλινικά και ποινικά χαρακτηριστικά των δραστών. Τα υποκείμενα της έρευνας είχαν διαπράξει 27 ομαδικούς φόνους από το 1958 μέχρι και το 1999. Οι περισσότεροι από αυτούς χαρακτηρίζονταν ως μοναχικοί και περιθωριοποιημένοι με ιστορικό χρήσης ναρκωτικών ή αλκοόλ. Τα μισά από τα υποκείμενα είχαν υποστεί τις απειλές και τον εκφοβισμό τρίτων και εμφανίζονταν να έχουν βίαιες φαντασιώσεις και βίαιη συμπεριφορά. Αν και το 23% είχαν ιστορικό ψυχιατρικής διαταραχής, μόλις το 6% θεωρήθηκαν ψυχωτικοί κατά την περίοδο τέλεσης της πράξης.⁴⁰ Σε όλα τα υποκείμενα εντοπίστηκαν σύνδρομα κατάθλιψης και αντικοινωνικής συμπεριφοράς. Σε όλες τις περιπτώσεις τα υποκείμενα πριν την τέλεση της πράξης είχαν βιώσει ένα ιδιαίτερα αρνητικό γεγονός που ώθησε και επέσπευσε την τέλεση της. Η πλειοψηφία των υποκειμένων, κατατάσσονταν σύμφωνα με τους ερευνητές σε τρεις τύπους ομαδικών δολοφόνων. Σε ένδοικογενειακούς δολοφόνους που είχαν σκοτώσει μέλη ή και όλη την οικογένεια τους, σε αυτούς που δολοφονούσαν συμμαθητές τους από εκδίκηση και σε ευκαιριακούς δολοφόνους.⁴¹

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, η διάπραξη ομαδικών φόνων τελείται αποκλειστικά από αγόρια. Η εθνική /φυλετική συμμετοχή σχετίζεται άμεσα με τον πληθυσμό της υπό μελέτη περιοχής. Στην συγκεκριμένη μελέτη η εθνική αντιπροσώπευση φαίνεται συνεπής με τα ποσοστά φυλετικών ομάδων στο γενικό πληθυσμό και δεν εμφανίζεται υπερεκπροσώπιση των μαύρων ή των Ισπανόφωνων όπως συμβαίνει στα στατιστικά της γενικής ανήλικης ανθρωποκτονικής δράσης. Η τετραπλή τυπολογία των υποκειμένων σε περιθωριοποιημένους, θύματα λεκτικών ή σωματικών επιθέσεων, παιδιά διαλυμένων οικογενειών και βίαιες φαντασιώσεις αποδίδουν τις κοινωνικές δυναμικές αποξένωσης που έχουν βιώσει τα συγκεκριμένα υποκείμενα, την πιθανότητα παθολογικής αδυναμίας συναισθηματικού δεσμού με άλλα άτομα και την εμφάνιση ναρκισσιστικής συμπεριφοράς.

⁴⁰ J. Reid Meloy. "Offender and offense characteristics of a nonrandom sample of adolescent mass murderers. *Journal of the American academy of child and adolescent psychiatry.*" June 2001.

⁴¹ Βλ. ο.π.

Ιδιαίτερης σημασίας, θεωρήθηκε από τους ερευνητές η ύπαρξη λεκτικών και φυσικών επιθέσεων από άλλους προς τους δράστες αλλά και το αντίστροφο, πριν την διάπραξη των φόνων. Η εμπλοκή των υποκειμένων είτε ως θύματα είτε ως υποκινητές τέτοιων συμπλοκών υποδηλώνει, ιδιαίτερα στην δεύτερη περίπτωση, επιθετική και αντικοινωνική συμπεριφορά, ενώ στην πρώτη περίπτωση όπου ο μελλοντικός δράστης είναι το θύμα τέτοιων επιθέσεων, οδηγεί στην περαιτέρω περιθωριοποίηση του από τους συνομήλικους του στην αύξηση της εχθρικότητας και στην εμφάνιση έντονου αισθήματος εκδίκησης που προκαλεί η αδυναμία ελέγχου του αισθήματος ντροπής και εξευτελισμού που έχει βιώσει ο ανήλικος. Το σημαντικό σε αυτή την περίπτωση είναι ότι οι ανήλικοι δράστες που δέχονται τέτοιες επιθέσεις συνήθως δεν αντιδρούν την στιγμή της επίθεσης και δεν ανταποδίδουν, αντιθέτως καταφεύγουν στις βίαιες φαντασιώσεις τους για να αντισταθμίσουν το αίσθημα της ντροπής και του εξευτελισμού που βίωσαν μπροστά σε τρίτους. Μέσα από τις φαντασιώσεις τους οι ανήλικοι καταφέρνουν να τονώσουν την αυτοπεποίθησή τους και να αυτοεπιβεβαιωθούν καθώς και να βιώσουν έστω και φανταστικά τον ρόλο του επιτιθέμενου.

Η χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών παρατηρήθηκε στην πλειοψηφία του δείγματος, παράγοντας που θεωρήθηκε υπεύθυνος για την επιθετικότητα και για την αύξηση της πιθανότητας τέλεσης βίαιων πράξεων. Επιπλέον ένα μεγάλο ποσοστό των ανήλικων υποκειμένων, συγκριτικά με τον γενικό πληθυσμό, είχε παραπεμφθεί σε κέντρο διανοητικής θεραπείας τουλάχιστον μία φορά. Σύνδρομο κατάθλιψης εντοπίστηκαν σε πολλά υποκείμενα και κυρίως στην κατηγορία των εκδικητικών δολοφόνων. Προηγούμενη παραβατική δράση και αντικοινωνική συμπεριφορά, παρατηρήθηκε κυρίως στους ενδοοικογενειακούς δολοφόνους. Τέλος τα υποκείμενα χαρακτηρίστηκαν ως μη ψυχωτικά κατά την περίοδο τέλεσης των φόνων. Περισσότερο επιθετικοί και βίαιοι εμφανίζονταν οι ανήλικοι που άνηκαν στην κατηγορία των εκδικητικών δολοφόνων. Σύμφωνα με τους McGee και DeBernardo, «τέτοιου είδους πράξεις προϋποθέτουν μια ιδιαίτερης μορφής κουλτούρα και μια έντονα αρνητική δημιουργικότητα που απουσιάζουν από τις ενστικτώδεις και απρόσμενες επιθέσεις οργής ή θυμού που παρατηρούνται στα εκ φύσεως επιθετικά άτομα».⁴² Σημαντικό επίσης στοιχείο που προέκυψε από την παραπάνω έρευνα, είναι το γεγονός πως οι ανήλικοι ομαδικοί δολοφόνοι στα σύνολο τους ανήκουν περισσότερο στην κατηγορία των ευκαιριακών δραστών, αυτών δηλ που τελούν το έγκλημα επειδή τους δίνεται η δυνατότητα να το κάνουν, παρά στους ενστικτώδεις που αντιδρούν με αυτό τον τρόπο σε ένα συγκεκριμένο ερέθισμα.

⁴² J. Reid Meloy. "Offender and offense characteristics of a nonrandom sample of adolescent mass murderers. *Journal of the American academy of child and adolescent psychiatry.*" June 2001

Η παραπάνω παρατήρηση ενδυναμώνει τον ισχυρισμό ότι οι ανήλικοι δράστες τόσο αποτρόπαιων πράξεων προκύπτουν ως συνδυασμένο αποτέλεσμα ψυχολογικών διαταραχών και έντονων αρνητικών κοινωνικών εμπειριών. Η επιστημονική αναζήτηση για το πιο προηγείται και πιο ακολουθεί και η διαμάχη για το πιο αποτελεί συνέπεια του άλλου θα συνεχίσει για πολλά χρόνια μεταξύ των διαφόρων σχολών και των διαφορετικών επιστημονικών προσεγγίσεων που επιχειρούν η ψυχολογία από την μία και η κοινωνιολογία από την άλλη. Το μόνο κοινά παραδεκτό είναι πως σαφώς δεν αρκεί η παρουσία του ενός παράγοντα για να οδηγήσει κάποιο άτομο στην τέλεση μιας τόσο βίαιης πράξης. Πρέπει να συνυπάρχουν και κοινωνικοί αρνητικοί παράγοντες που να εντείνουν ή και να προκαλούν την εμφάνιση των ψυχολογικών. Εκτός από ελάχιστες παθολογικές περιπτώσεις διανοητικά διαταραγμένων ατόμων, οι ανήλικοι μεγαλώνουν στις κοινωνικές συνθήκες που εμείς τους παρέχουμε και στον κόσμο που εμείς τους φτιάχνουμε. Στην συναισθηματική ασπίδα που οι γονείς τους προσφέρουν ώστε να μπορέσουν να ξεπεράσουν τα αρνητικά συναισθήματα. Στην αγάπη και στην φροντίδα που τους παρέχει το σπίτι τους καθώς και στις αξίες που εσωτερικεύουν από το οικογενειακό αλλά και άμεσα κοινωνικό περιβάλλον. Όταν αυτά απουσιάζουν σε ένα πρώτο επίπεδο έχουμε παιδιά με συναισθηματική αποστέρηση με έλλειψη κοινωνικής συνείδησης που γίνονται βίαια και επιθετικά, ενώ σε ένα δεύτερο επίπεδο η κοινωνική περιθωριοποίηση και η αρνητική αντιμετώπιση τους από τους δικαιοκούς και πολιτισμικούς κανόνες τα ωθεί στην τέλεση εγκληματικών πράξεων και στον περαιτέρω στιγματισμό και αποκλεισμό από τα κοινωνικά αγαθά.

Τα στοιχεία που παρατέθηκαν καλύπτουν όλο το ηλικιακό φάσμα των ανήλικων δραστών ανθρωποκτονιών, καθώς και όλες τις μορφές μέσα από τις οποίες αυτή παρουσιάζεται. Αναφορικά με την ομάδα των παιδιών στην οποία εστιάζεται το ενδιαφέρον μας, δυστυχώς ελάχιστα εμπειρικά δεδομένα μας παρέχουν την δυνατότητα να εξετάσουμε αναλυτικά όλα τα παραπάνω στοιχεία. Στην πλειοψηφία τους οι επίσημες στατιστικές δεν αναφέρονται εκτενώς στις ανθρωποκτονίες παιδιών κάτω των 10 ετών γιατί όπως αναφέρθηκε και νωρίτερα αυτές δεν καταγράφονται στα επίσημα στατιστικά στοιχεία της ένδικης εγκληματικότητας. Συνεπώς δεν μας δίνεται η δυνατότητα εκτενούς ανάλυσης της παραπάνω ηλικιακής ομάδας. Η γνώση μας για αυτή προέρχεται από εμπειρικές έρευνες ^{που} βασίζονται στην μέθοδο της αυτό-ομολογούμενης ενοχής και πολλές φορές περιλαμβάνουν και υποκείμενα κάτω των 10 ετών, ή σε κοορτικές έρευνες που μελετούν επί μακρόν ένα δείγμα ανηλικών από την παιδική τους ηλικία μέχρι και την ενηλικίωση τους. Πολλοί ερευνητές και κυρίως οι εξελικτικοί ψυχολόγοι, προκειμένου να προσεγγίσουν τα χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης ηλικιακής ομάδας, χρησιμοποιούν ως μονάδα αναφοράς γεγονότα σταθμούς στην ανάπτυξη των παιδιών όπως η είσοδος και η έξοδος

από την εφηβεία, η σωματική και διανοητική ανάπτυξη, η ικανότητα κριτικής σκέψης και εκφοράς επιχειρηματικού λόγου, προκειμένου να επιτύχουν βασικούς ηλικιακούς διαχωρισμούς και επίπεδα διανοητικής ωριμότητας.

Στην πλειοψηφία τους, όλοι οι ερευνητές και εγκληματολόγοι που ασχολήθηκαν με το φαινόμενο, άντλησαν τα στοιχεία τους από τις επίσημες στατιστικές της αστυνομίας και της ένδικης εγκληματικότητας καθώς και από έρευνες αυτοομολογούμενης ενοχής και έρευνες θυματοποίησης. Επειδή οι αναφορές σε δολοφονικές πράξεις από παιδιά είναι ιδιαίτερα σπάνιες, συνήθως συμπεριλαμβάνονται στις βίαιες επιθέσεις που καταγράφονται από εφήβους χωρίς να δίνονται λεπτομερώς τα στοιχεία του δράστη και χωρίς να γίνεται ηλικιακός διαχωρισμός. Κάτι που καθιστά ακόμα πιο δύσκολη την μελέτη τις ηλικιακής ομάδας των παιδιών. Η έλλειψη στοιχείων που θα μπορούσε να βοηθήσει στην κατανόηση αυτών των παιδιών και της πράξης τους, έχει εδώ και πολλές δεκαετίες επισημανθεί από τους ερευνητές. Ήδη από το 1974 η Kathryn Adams είχε αναφερθεί στην «κριτική επισκόπηση για το επίπεδο έρευνας της παιδικής και ανήλικης ανθρωποκτονικής συμπεριφοράς», στα ασαφή και γενικευμένα στατιστικά στοιχεία, γράφοντας χαρακτηριστικά, «τα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων είναι πολύ περισσότερα από τις επιστημονικές μελέτες και συνεπώς η άγνοια και η παραπληροφόρηση του κοινού πολύ μεγαλύτερη.»⁴³

Στις μέρες μας ο αριθμός των επιστημονικών μελετών και ερευνών συνεχίζει να είναι περιορισμένος. Κοινωνιολόγοι, εγκληματολόγοι και ψυχολόγοι που έχουν ασχοληθεί με το θέμα διεθνώς, επιχείρησαν να κατασκευάσουν το προφίλ αυτών των παιδιών μέσα από ένα σύστημα χαρακτηριστικών και τυπολογιών. Στην πλειοψηφία τους οι τυπολογίες αυτές δημιουργήθηκαν «Post Hock» χρησιμοποιώντας κοινά χαρακτηριστικά και στοιχεία που εντόπιζαν στο δείγμα τους. Κάποιοι ερευνητές χρησιμοποίησαν ήδη υπάρχοντα θεωρητικά σχήματα και προσπάθησαν να εξετάσουν κατά πόσον αυτές οι τυπολογίες θα μπορούσαν επιτυχώς να τους βοηθήσουν να εντοπίσουν ομοιότητες και διαφορές μεταξύ των ανήλικων δραστών(DSM criteria, FBI typology-of-offender criteria).

Στην επιστημονική βιβλιογραφία της ψυχολογίας, καθιερώθηκαν τρεις γενικές θεωρητικές προσεγγίσεις κατηγοριοποίησης των παιδιών που διαπράττουν ανθρωποκτονίες, οι οποίες στηρίζονται στα παρακάτω χαρακτηριστικά: α)ψυχιατρική και ψυχολογική ανάπτυξη του δράστη, β) ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της πράξης, γ) σχέση θύτη – θύματος. Κάθε μία από αυτές τις θεωρητικές προσεγγίσεις, επιχειρεί, ταυτόχρονα, την δημιουργία ενός συστήματος τυπολογιών που να καλύπτει όσο το δυνατόν μεγαλύτερο εύρος περιπτώσεων, συνάμα με τον

⁴³ Robert V. Heckel & David M. Shumaker. "Children who murder. A psychological perspective". Εκδόσεις Pratger 2001 London.

συνεχή έλεγχο της ίδιας της θεωρίας και των μεθόδων που αυτή εφαρμόζει για την εξαγωγή των συμπερασμάτων της.

Η ψυχιατρική και ψυχολογική προσέγγιση της ανάπτυξης του δράστη, μελετήθηκε αρχικά από τον Stearns το 1957. Η μελέτη του αν και υπέστη έντονη κριτική λόγω του μικρού και περιορισμένου ποιοτικά και ποσοτικά δείγματος, αποτέλεσε την αφετηρία στην προσπάθεια κατηγοριοποίησης των παιδιών που διαπράττουν ανθρωποκτονίες και επηρέασε μετέπειτα το έργο πολλών ερευνητών που την χρησιμοποίησαν ως οδηγό για να προχωρήσουν στην κατασκευή νέων θεωρητικών σχημάτων. Η μελέτη του Stearns στηρίχθηκε στις υποθέσεις τεσσάρων ανήλικων που είχαν τελέσει αδικαιολόγητους χωρίς προφανές κίνητρο φόνους, με ιδιαίτερα ψυχρό και βίαιο τρόπο. Βασίστηκε στην θεωρητική υπόθεση ύπαρξης κλινικού συνδρόμου. Η χρήση κλινικού μοντέλου για την εξήγηση του φαινομένου επηρέασε τους ερευνητές Miller και Looney. Η μελέτη που διεξήγαγαν, το 1974, βασίστηκε σε ένα παρόμοιο μοντέλο, χρησιμοποιώντας ως δείγμα 10 ανήλικους οι οποίοι είχαν χαρακτηριστεί ως άτομα υψηλού κινδύνου για την διάπραξη ανθρωποκτονίας. Η πλειοψηφία των παιδιών του δείγματος περιγράφονταν ως ψυχρά, αναίσθητα άτομα που εμφάνιζαν, τόσο μια αποστροφή προς την αξία της ανθρώπινης ζωής, όσο και μια παθολογική αποδοχή της βίας.

Οι δύο ερευνητές άντλησαν τις θεωρητικές τους υποθέσεις από το ψυχαναλυτικό μοντέλο και υποστήριζαν την ύπαρξη τριών «δολοφονικών συνδρόμων», 1) Υψηλού κινδύνου: Άτομα με μόνιμη και ολική έλλειψη ευαισθησίας και ανθρωπιάς, 2) Υψηλού κινδύνου: Άτομα με παροδική και μερική έλλειψη αισθήματος ανθρωπιάς συνδεδεμένη με επεισόδια αδυναμίας αυτοελέγχου και αυτοκυριαρχίας, 3) Χαμηλού κινδύνου: Άτομα με παροδική έλλειψη ανθρωπιάς συνδεδεμένη, επίσης, με επεισόδια αδυναμίας αυτοελέγχου, τα οποία έχριζαν περαιτέρω εξέτασης. Οι ερευνητές εστίασαν στην ύπαρξη των δύο παραπάνω χαρακτηριστικών(έλλειψη ανθρωπιάς και αδυναμία αυτοελέγχου) υποστηρίζοντας πως αποτελούν τα βασικά συστατικά για την εκδήλωση βίαιης συμπεριφοράς που μπορεί να οδηγήσει στην τελέση ανθρωποκτονίας. Βασικός στόχος της μελέτης τους ήταν να αποδείξουν την αιτιακή συσχέτιση εμφάνισης αυτών των συμπεριφορών με την τέλεση φόνων, αποδεικνύοντας ταυτόχρονα και την προβλεπτική τους ικανότητα ως πρόδρομους εκδήλωσης εγκληματικών τάσεων.

Μια νέα μελέτη, αυτή την φορά από τον Tooley, ένα χρόνο αργότερα, το 1975, θα ανατρέψει, εν μέρει, τα όσα υποστήριζαν οι δύο προηγούμενοι ερευνητές. Ο Tooley θα ακολουθήσει παρόμοια θεωρητική προσέγγιση με αυτή των Miller και Looney, επιχειρώντας όμως την περιγραφή της «φύσης» των παιδιών που τελούν ανθρωποκτονίες. Για να στηρίξει την θεωρία του χρησιμοποίησε τις υποθέσεις δυο 6χροनों παιδιών που επιχειρήσαν να σκοτώσουν

τα μικρότερα αδέρφια τους. Ο Tooley τα περιέγραψε ως ιδιαίτερα ψύχραιμα, προσεχτικά και πονηρά, για την ηλικία τους, με πολύ ανεπτυγμένο αυτοέλεγχο και εξυπνάδα. Το κίνητρο για την πράξη τους, το εντόπισε ο ερευνητής, σε μια κρυφή και ακατανίκητη επιθυμία να ξεφορτωθούν τα μικρότερα αδέρφια τους. Επιθυμία που θα μπορούσε να αποδοθεί σε ζήλια λόγω του μεγαλύτερου ενδιαφέροντος που μπορεί να επιδεικνύουν οι γονείς προς το μικρότερο παιδί, σε προσπάθεια να τραβήξουν την προσοχή των γονιών και να κάνουν αισθητή την παρουσία τους, ή ακόμα και σε κάποιο ψυχολογικό σύνδρομο το οποίο δεν ήταν εμφανές και δεν άνηκε στην κατηγορία των κλινικών συνδρόμων που παρουσίασαν ως ενδεικτικούς παράγοντες οι Miller και Looney. Σύμφωνα με τα στοιχεία που προέκυψαν από την μελέτη του δείγματος του, ο Tooley, κατέληξε στο συμπέρασμα πως τα παιδιά που μελέτησε δεν έπασχαν από αδυναμία κατανόησης και αντίληψης της πραγματικότητας, ούτε είχαν μειωμένη ικανότητα επαγωγικής και λογικής κρίσης αναφορικά με κοινωνικές καταστάσεις.

Αυτό που κατάφερε να δείξει ο Tooley μέσα από την έρευνα του, είναι το πόσο περίπλοκο είναι το ανθρώπινο μυαλό και η ψυχή. Άτομα που δεν δείχνουν σημάδια ψυχολογικής διαταραχής και που φαίνονται καθ'όλα φυσιολογικά, μπορεί κάτω από ορισμένες συνθήκες και καταστάσεις να εκδηλώσουν ψυχολογικά σύνδρομα που ίσως να μην εμφανίζονταν ποτέ. Ενώ κάποιες φορές η ψυχραιμία και η εξυπνάδα αποτελούν θετικά στοιχεία συμπεριφοράς, κάποιες άλλες κρύβουν τις πιο σκοτεινές και αποτρόπαιες σκέψεις. Η μελέτη της ανθρώπινης συμπεριφοράς και των ανθρώπινων αντιδράσεων στα εξωτερικά ερεθίσματα, είναι μια ιδιαίτερα πολύπλοκη και δύσκολη διαδικασία τα αποτελέσματα της οποίας δεν μπορεί να είναι ποτέ σίγουρα και απόλυτα γενικεύσιμα. Κάτι που ισχύει, άλλωστε για όλες τις επιστήμες που έχουν ως επίκεντρο τον άνθρωπο και την συμπεριφορά του.

Όλες οι μελέτες που αναφέρθηκαν παραπάνω έχουν ως κοινό σημείο αναφοράς την ψυχοπαθητική προσέγγιση. Όλοι οι ερευνητές, μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 80 είχαν παραμελήσει εντελώς την προσέγγιση εκδήλωσης τόσο βίαιων τάσεων από ανήλικους ως ένα σύνδρομο ή ένα σύνολο από σύνδρομα με ιδιαίτερη έμφαση σε ψυχοπαθητικούς παράγοντες.

Μία έρευνα εστιασμένη προς αυτήν την κατεύθυνση πραγματοποιήθηκε από τους Mayers και Kempf το 1990, σε δείγμα 14 παιδιών ηλικίας από 10 έως 17 ετών που είχαν διαπράξει ανθρωποκτονία ή που είχαν επιχειρήσει να διαπράξουν. Συνέλεξαν τα στοιχεία τους χρησιμοποιώντας την μέθοδο της λεγόμενης «Διαγνωστικής συνέντευξης για παιδιά και εφήβους» η οποία χρησιμοποιείται από τους ψυχολόγους για να συντάξουν την έκθεση που θα παρουσιάσουν στο δικαστήριο και η οποία παρουσιάζει το ψυχολογικό προφίλ του δράστη(DICA), καθώς και την κλίμακα(DSM-III-R version). Οι ερευνητές εντόπισαν, πως στο συγκεκριμένο δείγμα η πιο συχνή διάγνωση ήταν «συμπεριφορική διαταραχή», για 12 από τα

14 υποκείμενα. Επιπλέον τα μισά τουλάχιστον από τα υποκείμενα έλαβαν διάγνωση για υπερβολικά ανήσυχη και αγχοτική συμπεριφορά σε επίπεδα παθολογικής διαταραχής που επιδεινώνονταν από την χρήση ψυχοενεργών ουσιών, ενώ τέλος, ένα μικρό μέρος του δείγματος έλαβε διάγνωση για «προκλητική και αντιπατική συμπεριφορά σε βαθμό διαταραχής». Αυτός ο τύπος διαταραχής αποτελεί μια αρχική εκδήλωση της συμπεριφορικής διαταραχής που θεωρείται πιο εκτεταμένη. Συναντάται κυρίως σε παιδιά μικρότερα των 10 ετών και χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερα αρνητική, εχθρική και ανυπάκουη συμπεριφορά που αψηφάει προκλητικά κάθε κανόνα και κάθε εξουσία, είτε αυτή έχει την μορφή των ορίων που θεσπίζουν οι γονείς, είτε των άγραφων κανόνων και ηθικών επιταγών που θεσπίζει η κοινωνία. Τα άτομα αυτά πολύ συχνά ενοχλούνται και εκνευρίζονται από ενδεχόμενες παρατηρήσεις ή και απαγορεύσεις των άλλων και κυρίως των ενηλίκων, διαπληκτίζονται εξίσου έντονα και σχεδόν πάντα ρίχνουν το φταίξιμο στους άλλους. Στην ποίο εκτεταμένη μορφή της μπορεί να φτάσει μέχρι την διάπραξη σοβαρών αδικημάτων όπως ο φόνος. Επίσης για κάποια από τα υποκείμενα του δείγματος διέγνωσαν έλλειψη προσοχής, υπερενεργητικότητα, καθώς και βαριάς μορφής κατάθλιψη.

Οι Mezzich, Coffinan και Mezzich πραγματοποίησαν έρευνα με 135 βίαιους παραβατικούς ανήλικους ηλικίας από 12 έως 19 ετών που είχαν τελέσει είτε ανθρωποκτονία, είτε άλλα σοβαρά αδικήματα όπως εμπρησμούς, βιασμούς, ένοπλες ληστείες, βίαιες επιθέσεις. Χρησιμοποιώντας μια σειρά από μεθοδολογικά εργαλεία, οι ερευνητές διαμόρφωσαν εννιά ψυχιατρικές μεταβλητές μέσω της διαγνωστικής μεθόδου DSM-IV. Από την έρευνα τους προέκυψαν οι παρακάτω τυπολογίες: 1) Δράστες με μόνιμη και σταθερά αρνητική συμπεριφορά, 2) Δράστες με έντονα αντιδραστική συμπεριφορά, 3) Δράστες που από πολύ μικρή ηλικία και με μεγάλη συχνότητα εμπλέκονταν σε σοβαρές παραβατικές συμπεριφορές, 4) Διανοητικά άρρωστοι δράστες. Κάθε μία από αυτές τις ομάδες κατηγοριοποίησης δραστην κουβαλάει τα δικά της ιδιαίτερα κοινωνικά, κληρονομικά, εγκληματικά και ψυχιατρικά ιστορικά, κάτι που κάνει τους ερευνητές να συμπεράνουν πως η εκροή βίας έχει πολύπλευρη αιτιολογική προσέγγιση, και διαφορετικά επίπεδα έκφρασης σε διαφορετικά επίπεδα ανάπτυξης.

Η μελέτη στο πεδίο των ανήλικων δραστην με αναφορά στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της πράξης, κέντρισε το ενδιαφέρον κάποιων ειδικών οι οποίοι άρχισαν να ερευνούν τις πιθανές δυνατότητες κατηγοριοποίησης, όταν οι πλειοψηφία των ερευνητών προσπαθούσε να αποδείξει την επιστημονική αξιοπιστία του ψυχιατρικού και ψυχολογικού προφίλ. Έρευνες όπως αυτή των Cornell, Benedek, και Benedek(1987) και των Myers, Scott, Burgess και Burgess(1994) θα καταφέρουν να αποδείξουν την ανάγκη μεταβολής του επιστημονικού ενδιαφέροντος από το θετικιστικό μοντέλο στο πολυπαραγοντικό με αναφορά πλέον και σε άλλους πέραν τον

ψυχολογικών, εξωτερικών - κοινωνικών παραγόντων που διαμορφώνουν και επηρεάζουν τις αντιδράσεις και τις συμπεριφορές.

Το δείγμα της έρευνας του Cornell, αποτέλεσαν 72 παιδιά ηλικίας από 12 έως 18 ετών, τα οποία είχαν κατηγορηθεί για ανθρωποκτονία, καθώς και μια ομάδα ελέγχου από 35 έφηβους ηλικίας από 15 έως 18 ετών που είχαν κατηγορηθεί για κλοπή. Το θεωρητικό μοντέλο που πρότεινε ο Cornell βασίζονταν σε τρεις ομάδες δραστών. Διαχώρισε το δείγμα του σε: 1) «ψυχωτικούς» ανήλικους βάσει διάγνωσης ψυχωτικών συνδρόμων και συμπτωμάτων κατά την περίοδο τέλεσης της ανθρωποκτονίας, 2) «Συγκρουσιακούς», στην ομάδα αυτή ανήκουν άτομα μη ψυχωτικά που είχαν εμπλακεί σε διαπροσωπική διαμάχη με το θύμα, 3) «Εγκληματικούς», στην ομάδα αυτή ανήκουν μη ψυχωτικά άτομα που τέλεσαν τον φόνο κατά την διάρκεια άλλης αξιόποινης πράξης. Με βάση τα στοιχεία που προέκυψαν από την ανάλυση, ο ερευνητής διαπίστωσε πως πολύ λίγα από τα υποκείμενα του δείγματος του μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως ψυχωτικά κατά την χρονική περίοδο τέλεσης της πράξης και συγκεκριμένα, μόλις 5 από την πρώτη ομάδα, 30 από την δεύτερη και 37 από την τρίτη που ενώ αρχικά θεωρήθηκε πως δεν αποτελούνταν από ψυχωτικά άτομα, ήταν αυτή με την μεγαλύτερη εκπροσώπηση.

Σε μια σύγκριση της εγκληματικής με την συγκρουσιακή ομάδα, παρατηρήθηκε πως τα άτομα της πρώτης σκότωναν σε μεγαλύτερο ποσοστό άγνωστα προς αυτούς άτομα, είχαν συνεργό, εγκατέλειπαν αμέσως τον τόπο του εγκλήματος και σε ένα μεγάλο ποσοστό βρίσκονταν υπό την επήρεια κάποιας τοξικής ουσίας κατά την διάρκεια τέλεσης του φόνου. Επιπλέον παρατηρήθηκε, όχι όμως με μεγάλο ποσοστό αξιοπιστίας, πως τα άτομα αυτά είχαν ιστορικό που συναινούσε στην μετέπειτα εκδήλωση παραβατικής, εγκληματικής συμπεριφοράς, όπως προβλήματα σχολικής προσαρμογής, προηγούμενη παραβατική συμπεριφορά και χρήση ουσιών. Αυτό όμως που προέκυψε επίσης από τα αποτελέσματα της έρευνας και που θεωρητικά δεν συναινει με το προφίλ αυτών των παιδιών, είναι το πολύ μικρότερο ποσοστό αρνητικών οικογενειακών και κοινωνικών καταστάσεων που είχαν βιώσει τα παιδιά αυτά κατά την διάρκεια της ζωής τους πριν την διάπραξη του φόνου. Έχει σημειωθεί από πολλούς ερευνητές πως το έντονα αρνητικό οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον και τα περιστατικά που προκαλούν έντονα αισθήματα ανασφάλειας, αβεβαιότητας και άγχους, επηρεάζουν σημαντικά την ψυχολογική κατάσταση των μικρών παιδιών και μπλοκάρουν την υγιή διανοητική και συμπεριφορική ανάπτυξη, προκαλώντας ψυχολογικές διαταραχές.

Από τα ίδια στοιχεία προέκυψε πως τα άτομα που ανήκαν στην συγκρουσιακή ομάδα δολοφονούσαν σε μεγαλύτερη συχνότητα άτομα του οικογενειακού τους περιβάλλοντος, δρούσαν, σε μεγαλύτερο ποσοστό, μόνοι τους, τελούσαν τον φόνο με την χρήση όπλου και συλλαμβάνονταν αμέσως μετά την τέλεση της πράξης, στον τόπο του εγκλήματος.

Ο Cornell και οι συνεργάτες του υποστήριξαν με σθένος την ανάγκη μελέτης των καταστασιακών περιστάσεων που περιβάλλουν έναν φόνο από ανήλικο υπογραμμίζοντας δύο βασικά πλεονεκτήματα που παρέχει αυτή η θεωρητική προσέγγιση. Την άμεση συσχέτιση μιας τέτοιας κατηγοριοποίησης με την ποινική απόφαση, παράλληλα με την δυνατότητα που παρέχει ένα τέτοιο τυπολογικό σύστημα στην ευκολότερη εκτίμηση της αξιοπιστίας των κατηγοριοποιήσεων που παραδοσιακά χρησιμοποιούνται από τους ψυχολόγους ως διαγνωστικά κριτήρια(επίπεδα προσαρμογής και πορεία διανοητικής και συμπεριφορικής ανάπτυξης).

Σχεδόν δέκα χρόνια αργότερα, το 1995, η ομάδα ερευνητών του Myers, στηριζόμενη στην τυπολογία του Cornell θα εξετάσει κατά πόσον ένα σύστημα αναφοράς βασισμένο στο “εγχειρίδιο κατηγοριοποίησης του εγκλήματος”(CCM), που χρησιμοποιούσε το FBI για την καταγραφή των περιστατικών, θα μπορούσε να βελτιώσει το τυπολογικό σχήμα του Cornell. Το τυπολογικό σύστημα CCM διαιρείται σε τέσσερις μεγάλες κατηγορίες σύμφωνα με το κίνητρο διάπραξης του φόνου. Κάθε μία από τις οποίες χωρίζεται σε μικρότερες υποκατηγορίες. Οι τέσσερις βασικές κατηγοριοποίησης έχουν να κάνουν με την: 1)Εγκληματική δραστηριότητα(με 8 υποκατηγορίες), 2)Ατομικοί αιτιακοί παράγοντες(9 υποκατηγορίες), 3)Σεξουαλικές ανθρωποκτονίες(4 υποκατηγορίες), 4)Ομαδικοί παράγοντες(3 υποκατηγορίες).

Το υπό μελέτη δείγμα αποτελούσαν 25 παιδιά ηλικίας από 7 έως 17 ετών που είχαν τελέσει ανθρωποκτονία(21 άτομα από το δείγμα) ή είχαν επιχειρήσει να την διαπράξουν(4 άτομα από το δείγμα). Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν πως και τα 25 υποκείμενα του δείγματος καλύπτονταν από το τυπολογικό σύστημα του FBI με το μεγαλύτερο ποσοστό να ανήκει στις κατηγορίες εγκληματική δραστηριότητα, σε ποσοστό 36% και ατομικοί αιτιακοί παράγοντες σε ποσοστό 64%. Τα παιδιά που ανήκαν στην πρώτη κατηγορία δεν είχαν ως σκοπό την διάπραξη φόνου, αυτή προέκυψε λόγω των ιδιαίτερων συνθηκών κατά την τέλεση άλλης αξιόποινης πράξης και αποδίδεται σε κατάσταση πανικού, σύγχυσης και ασυνείδητης αντίδρασης στην αναπάντεχη εξέλιξη του συμβάν. Αντιθέτως τα παιδιά που εμπίπτουν στην δεύτερη κατηγορία διαπράττουν σε μεγαλύτερο εύρος ανθρωποκτονίες, όπως αναπάντεχες και αυθόρμητες ενδοοικογενειακές δολοφονίες, φόνους κατόπιν διαφωνίας ή διαμάχης με το θύμα, εκδικητικούς φόνους καθώς και σεξουαλικούς, αισθηματικούς φόνους.

Για τους Αμερικάνους ερευνητές, η παραπάνω κατηγοριοποίηση είναι αρκετά αντιπροσωπευτική των πραγματικών κινήτρων των δραστών και επιβεβαιώνει την καταλληλότητα του εγχειριδίου που χρησιμοποιεί το FBI, με κάποιες μικρές βελτιώσεις. Αποτελεί συνεπώς ιδιαίτερα σημαντικό μεθοδολογικό εργαλείο στην προσπάθεια κατηγοριοποίησης των ανήλικων δραστών ανθρωποκτονιών και στην μετέπειτα χρήση των στοιχείων αυτών για την ανεύρεση των βαθύτερων αιτιακών παραγόντων και της κατανόησης

αυτής της ιδιαίτερης ομάδας δραστών, καθώς και των μεθόδων παρέμβασης και των πολιτικών ποινικής αντιμετώπισης και αποκατάστασης των παιδιών αυτών.

Η τέλεση ενδοοικογενειακών ανθρωποκτονιών από παιδιά είναι ένα ιδιαίτερο φαινόμενο που χρήζει εκτενέστερης μελέτης. Οι ενδοοικογενειακοί φόνοι είναι συνήθως οι πιο βίαιοι και οι πιο απάνθρωποι, ενώ προκαλεί και ιδιαίτερο ενδιαφέρον το γεγονός πως στην πλειοψηφία τους διαπράττονται είτε από πολύ μικρά παιδιά, είτε από μετέφηβους. Πάνω στην μελέτη του φαινομένου αυτού βασίστηκε η κατηγοριοποίηση των ανήλικων δραστών με σημείο αναφοράς την ιδιαίτερη σχέση θύτη-θύματος.

Η πρώτη συστηματική μελέτη επιχειρήθηκε από τους Corder, Ball, Haizlip, Rollins και Beaumont το 1976.⁴⁴ Οι ερευνητές συνέκριναν τα ατομικά, οικογενειακά και περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά τριών ομάδων ανήλικων ηλικίας από 13 έως 18 ετών. Την πειραματική ομάδα αποτελούσαν 10 ανήλικοι που είχαν κατηγορηθεί για την δολοφονία ενός εκ των δύο γονιών. Την μία ομάδα ελέγχου αποτελούσαν 10 ανήλικοι που είχαν κατηγορηθεί για την δολοφονία συγγενικού προσώπου, ή κοντινού γνωστού, ενώ την άλλη ομάδα ελέγχου άτομα που κατηγορούνταν για την δολοφονία αγνώστου. Οι ερευνητές εντόπισαν πως και στις 30 υποθέσεις τα παιδιά έφεραν ιστορικό δυσλειτουργικής οικογένειας με έντονα περιστατικά διαπληκτισμών μεταξύ των γονιών, με οικονομική αστάθεια, βίαιη συμπεριφορά των γονιών και έλλειψη κοινωνικών δεσμών και συναναστροφών. Μια από τις σημαντικότερες διαφορές που εντοπίστηκε μεταξύ των τριών ομάδων, έχει να κάνει με το γεγονός πως τα παιδιά που είχαν κατηγορηθεί για γονοκτονία, σε αντίθεση με ότι πίστευαν οι ερευνητές, εμφάνιζαν ιστορικό με λιγότερα περιστατικά εκδήλωσης αντικοινωνικής συμπεριφοράς και σεξουαλικής διαταραχής, σε σχέση με τις δύο ομάδες ελέγχου. Εμφάνιζαν όμως σαφώς διαφορετική σχέση με τους δύο γονείς, αναφορικά με την φύση της σχέσης, δηλ έδειχναν μεγαλύτερη εχθρότητα και ήταν περισσότερο απόμακρα προς τον γονιό που στην συνέχεια δολοφονούσαν, ενώ είχαν μια πολύ στενή σχέση με τον άλλο γονιό. Κάτι που δεν παρατηρήθηκε στις ομάδες ελέγχου στις οποίες δεν υπήρχαν σοβαρές διαφοροποιήσεις ως προς την σχέση των παιδιών με τον κάθε γονιό χωριστά.

Από την δεκαετία του 80' και μετά έχουν διεξαχθεί σοβαρές επιστημονικές έρευνες βασισμένες στην τυπολογία της σχέσης θύτη-θύματος και έχουν παράγει σημαντικά συμπεράσματα που στηρίζουν την διαφορετική αιτιακή προέλευση της τέλεσης ενδοοικογενειακών ανθρωποκτονιών σε σχέση με τις εξωοικογενειακές. Ο Cornell στην έρευνα

⁴⁴ Robert V. Heckel & David M. Shumaker. "Children who murder: A psychological perspective" Εκδόσεις Pratger 2001 London. Σελ 26.

που διεξήγαγε το 1987 για να εντοπίσει την διαφοροποίηση που προκύπτει με βάση τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της πράξης, εντόπισε και στοιχεία που υποστηρίζουν την θεωρία της σχέσης θύτη-θύματος. Κατηγοριοποίησε το δείγμα του με βάση και αυτή την μεταβλητή και εντόπισε διαφορές μεταξύ των ενδοοικογενειακών και εξωοικογενειακών φόνων. Συγκεκριμένα, αναφορικά με τις πρώτες, διαπίστωσε προηγούμενο ιστορικό διαπροσωπικής διαμάχης με το θύμα πολύ πριν την τέλεση του φόνου, και εκτεταμένη χρήση όπλων στην τέλεση των ενδοοικογενειακών ανθρωποκτονιών.⁴⁵

Ακόμα πιο εμπειριστατωμένη έρευνα διεξήχθη από την Kathleen Heide.⁴⁶ Χρησιμοποιώντας τις συνεντεύξεις που η ίδια είχε πάρει από 59 παιδιά ηλικίας από 12 έως 18 που είχαν κατηγορηθεί για φόνο. Η Heide εντόπισε επτά διαφορετικούς κλινικούς τύπους δραστών. Από τον αριθμό των παιδιών στο δείγμα της, που είχαν διαπράξει ανθρωποκτονία, όλα εκτός από ένα άνηκαν στην κατηγορία του «καταστασιακά παγιδευμένου δράστη» δηλ των ανήλικων δραστών που στην πλειοψηφία τους δεν ήταν ψυχολογικά διαταραγμένοι αλλά τελέσαν τον φόνο λόγω των ιδιαίτερα αρνητικών οικογενειακών και κοινωνικών καταστάσεων που βίωναν, οι οποίες και τους προκάλεσαν ψυχολογικές διαταραχές που τους οδήγησαν στον φόνο. Το γεγονός αυτό επαληθεύεται από τα ατομικά ιστορικά των παιδιών του δείγματος τα οποία στην πλειοψηφία τους είχαν υποστεί βαριάς μορφής κακοποίηση και εμφάνιζαν κατάθλιψη και ψυχολογικές διαταραχές που είχαν ως αιτιακό παράγοντα τις αρνητικές συνθήκες ζωής τους. Όλα τα παραπάνω ευρήματα καταδεικνύουν την ιδιαιτερότητα των ενδοοικογενειακών ανθρωποκτονιών. Η φύση αυτών των ιδιαιτεροτήτων, που ωθεί αυτά τα παιδιά στην τέλεση φόνου, καταδεικνύει ταυτόχρονα και ψυχολογικές διαφορές και συνεπώς δημιουργεί την ανάγκη για διαφορετική προσέγγιση και θεραπεία των παιδιών αυτών.

Βασιζόμενοι στα στοιχεία που προκύπτουν από τις παραπάνω έρευνες, έχουμε μια γενική εικόνα των παιδιών που δολοφονούν. Αν και δεν είναι πάντα γενικεύσιμα τα αποτελέσματα τέτοιων ερευνών λόγω των ιδιαίτερων δυσκολιών στην αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος και συνεπώς στην αξιοπιστία των εξαγόμενων συμπερασμάτων, μπορούμε να δώσουμε τα γενικά χαρακτηριστικά αυτής της πληθυσμιακής ομάδας κάνοντας τις παρακάτω γενικές αναφορές. Σαφώς οι ανθρωποκτονίες από ανήλικους διαφέρουν ευθέως και θετικά σε σχέση με την ηλικία. Τα μεγαλύτερα σε ηλικία παιδιά είναι αυτά που τελούν την πλειοψηφία των ανθρωποκτονιών και σε πολύ μικρότερο ποσοστό τα μικρά παιδιά και οι ανήλικοι που βρίσκονται στα πρώτα χρόνια της εφηβείας. Τα παιδιά κάτω των 10 ετών, σταθερά, αποτελούν

⁴⁵ Robert V. Heckel & David M. Shumaker. "Children who murder: A psychological perspective" Εκδόσεις Pratger 2001 London. Σελ 26-27

⁴⁶ Βλ. οπ. π. Σελ 28.

λιγότερο από το 1% των συλληφθέντων για φόνους, ενώ μεταξύ των 10 και 12 χρονών μόλις το 1.5% συλλαμβάνεται με την ίδια κατηγορία. Οι ανθρωποκτονίες που τελούνται από αυτές τις ηλικιακές ομάδες είναι στο μεγαλύτερο ποσοστό ενδοοικογενειακές, καθώς και φόνοι που τελούνται κατά την διάπραξη άλλης αξιόποινης πράξης και αναπάντεχοι φόνοι. Τα παιδιά όταν σκοτώνουν μέλη της οικογένειάς τους, αυτά είναι συνήθως μικρότερα αδέρφια, νεογέννητα νήπια, ή μωρά. Στην πλειοψηφία τους τέτοιου είδους φόνοι είναι ασυνείδητες και αυθόρμητες αποφάσεις της στιγμής και πολλοί συμβαίνουν σχεδόν από ατύχημα.⁴⁷

Η αδελφοκτονία δεν είναι κάτι καινούργιο στην βιβλιογραφία του φαινομένου. Αποτελεί την πρώτη μορφή καταγεγραμμένης ανθρωποκτονίας από ανήλικο. Ήδη από το 1942 η Δρ. Ralph Patterson είχε αναφερθεί στην δολοφονία ενός κοριτσιού από τον 11χρονό αδελφό της. Ένα αγόρι ιδιαίτερα έξυπνο με δείκτη νοημοσύνης υψηλότερο του μέσου όρου πολύ καλό μαθητή χωρίς ιστορικό προηγούμενης παραβατικής συμπεριφοράς. Το 1959 η Δρ. Lauretta Bender στο άρθρο της “Children and adolescents who have killed” θα αναφερθεί στις περιπτώσεις δύο 5χρονών αγοριών που σκότωσαν τα μικρότερα αδέρφια τους. Το ένα αγόρι σκότωσε την τεσσάρων εβδομάδων αδελφή του επειδή ενοχλούνταν από το κλάμα της, ενώ το άλλο αγόρι ασυνείδητα και αυθόρμητα έσπρωξε των 3 χρονών αδελφό του από το παράθυρο. Και τα δύο παιδιά, σύμφωνα με την Δρ. Bender διαγνώστηκαν ως διανοητικά διαταραγμένα.⁴⁸

Η πλειοψηφία των ανθρωποκτονιών που τελούνται από ανήλικους, χαρακτηρίζονται ως ανεξήγητες και κάποιες φορές παράλογες. Αν και κάποιες από αυτές διαπράττονται από νέους που είναι ψυχικά και διανοητικά διαταραγμένοι, οι περισσότεροι από τους ανήλικους δράστες παράλογων και αδικαιολόγητων φόνων δεν είναι ψυχωτικοί ή ψυχολογικά διαταραγμένοι. Στην πραγματικότητα η πράξη τους είναι αποτέλεσμα ενός συνδυασμού κοινωνικών και ατομικών παραγόντων, συμπεριλαμβανομένης της ανωριμότητας και του νεαρού της ηλικίας. Πρόσφατες ψυχολογικές έρευνες παιδιών που σκότωσαν ή επιχειρήσαν να σκοτώσουν τον αδελφό ή την αδελφή τους, κατέληξαν σε ιδιαίτερα ανησυχητικά πορίσματα, όπως πως στην πλειοψηφία τους οι ανήλικοι δράστες τέτοιων δολοφονιών είναι θύματα χρόνιας κακοποίησης στην οποία αποδίδεται ή περαιτέρω αντικοινωνική και επιθετική συμπεριφορά που οδηγεί στην διαταραχή της προσωπικότητας.⁴⁹ Όταν οι φόνοι τελούνται από πολύ μικρά παιδιά, τα θύματα είναι παιδιά της ίδιας ηλικίας ή και πολύ μικρότερα όπως νήπια. Ο θάνατος του θύματος προκαλείται κυρίως μετά από τραυματισμό στο κεφάλι λόγω εσκεμμένης πτώσης, ή από παρορμητική και ενσπικτώδη αντίδραση της χρήσης όπλου και της από λάθος εκπορσοκρότησης του.

⁴⁷ Charles Patrick Ewing. “Kids who kill” Εκδόσεις Lexington Books 1990 United States. Σελ 114

⁴⁸ Charles Patrick Ewing. “Kids who kill” Εκδόσεις Lexington Books 1990 United States. Σελ 117

⁴⁹ Βλ. οπ.π Σελ 112-120

Η εθνικότητα των ανήλικων δολοφόνων έχει απασχολήσει την επιστημονική έρευνα. Στατιστικές μελέτες, κυρίως στην Αμερική όπου η παρουσία πολλών φυλετικών ομάδων είναι ιδιαίτερα έντονη, εμφανίζουν μια σταθερή υπερεκπροσώπηση των φυλετικών ομάδων στην καταγραφή του εγκληματικού φαινομένου γενικότερα αλλά και στην τέλεση ανθρωποκτονιών ειδικότερα. Στο συνέδριο που πραγματοποιήθηκε στην Αμερική το 1995 από το Εθνικό Συμβούλιο Πρόληψης του Εγκλήματος σε συνεργασία με το Κέντρο Πρόληψης και Ελέγχου Λοιμώξεων και το Πανεπιστήμιο της Iowa, τα στοιχεία που παρουσιάστηκαν απέδιδαν την πλειοψηφία των τελούμενων φόνων στους Αφρό-Αμερικάνους, με τις υπόλοιπες φυλετικές ομάδες να ακολουθούν.⁵⁰

Η στατιστική απεικόνιση των δραστών και των θυμάτων ανθρωποκτονιών στην Αμερική παρουσιάζει πως οι ανθρωποκτονίες γενικότερα, αλλά και αυτές που τελούνται από ανήλικους, ειδικότερα, είναι εκτεταμένο φαινόμενο στις κοινότητες των μαύρων. Συγκεκριμένα από το 1985 μέχρι και το 1994 ο ρυθμός διάπραξης ανθρωποκτονιών από λευκούς ανήλικους ηλικίας 14 με 17 ετών διπλασιάστηκε από 7% σε 15.6% ανά 100.000 κατοίκους. Οι ρυθμοί αύξησης για τους μαύρους ανήλικους τριπλασιάστηκαν από 44.3% σε 139.6% ανά 100.000 κατοίκους, για την ίδια χρονική περίοδο⁵¹. Όπως φαίνεται και από τα στοιχεία του πίνακα 1.3⁵² οι Αφρό-Αμερικάνοι αποτελούν το 58% των ανήλικων συλληφθέντων για φόνο για το έτος 1996. Εκείνο που έχει επίσης ιδιαίτερο ενδιαφέρον είναι ο εξίσου υψηλός αριθμός θυματοποίησης των μαύρων νέων. Έχει εμπειρικά όσο και στατιστικά αποδειχθεί πως οι μαύροι ανήλικοι πέφτουν πολύ συχνότερα θύματα φόνου, σε σχέση με τους λευκούς ανήλικους, ενώ διατρέχουν πολύ μεγαλύτερο κίνδυνο να τραυματιστούν ή ακόμα και να σκοτωθούν από τυχαίο πυροβολισμό στο δρόμο κατά την διάρκεια συμπλοκής ομάδων ανηλίκων.

Σε έρευνα που παρουσίασαν το 1995 οι Howard Snyder και Melissa Sickmund, ερευνητές στο Εθνικό Κέντρο ποινικής αντιμετώπισης ανηλίκων, ανέλυσαν τους δείκτες θυματοποίησης μεταξύ ανηλίκων από το 1976 μέχρι και το 1991 και κατέληξαν σε μια σειρά από συμπεράσματα όπως, η σαφής και εμφανής αύξηση, από τα μέσα της δεκαετίας του 80', του ρυθμού θυματοποίησης των ανηλικών αγοριών και κοριτσιών αναφορικά με την πιθανότητα να πέσουν θύματα δολοφονικής επίθεσης και να σκοτωθούν. Την αύξηση των ανηλικών αγοριών θυμάτων ανθρωποκτονιών από 64% το 1985 σε 72% το 1991. Επιπλέον οι Αφρό-Αμερικάνοι ανήλικοι διέτρεχάν τέσσερις φορές μεγαλύτερο κίνδυνο να πέσουν θύματα δολοφονίας από ότα

⁵⁰ Young killers

⁵¹ Young killers Fox 1996. Σελ 13

⁵² Βλ. οπ.π Σελ 13. Federal Bureau of Investigation 1985-1997.

οι λευκοί ανήλικοι. Ενώ η πιθανότητα αυτή αυξάνονταν κατά πέντε φορές για τους Αφρο-Αμερικάνους ηλικίας από 14 έως 17.⁵³

Τα μέχρι τώρα στοιχεία έχουν δείξει πως η διαπραττόμενες από ανηλίκους ανθρωποκτονίες τελούνται στο μεγαλύτερο ποσοστό από ανήλικα αγόρια. Η συμμετοχή των κοριτσιών στην τέλεση φόνου, έτσι όπως εμφανίζεται από τους δείκτες συλλήψεων, αν και έχει παρουσιάσει μικρή αύξηση για κάθε χρόνο από το 1984, είναι τόσο ασήμαντη και ελάχιστη που δεν επηρεάζει την δραματική αύξηση που καταγράφηκε τα τελευταία χρόνια στην τέλεση φόνων από ανήλικους. Σύμφωνα με επίσημα στατιστικά στοιχεία του F.B.I, παρόλο που τα ποσοστά των ανήλικων αγοριών συλληφθέντων για ανθρωποκτονία, συνεχώς αυξάνονται, η συμμετοχή των κοριτσιών εμφανίζει μείωση. Από το σύνολο των συλλήψεων που πραγματοποιήθηκαν κατά το έτος 1996, μόλις το 6% των συλληφθέντων ήταν κορίτσια.⁵⁴ Σχετικές έρευνες για την συμμετοχή και το είδος των ανθρωποκτονιών που τελούνται από κορίτσια, υποδεικνύουν πως όταν αυτά δολοφονούν, τα θύματα τους είναι άτομα πολύ γνωστά τους ή ακόμα και μέλη της οικογένειας τους.

Σε έρευνα που πραγματοποίησε ο Charles Patrick Ewing, προσπαθώντας να διαχωρίσει την συμπεριφορά των κοριτσιών από αυτή των αγοριών, μελέτησε την εγκληματική δράση 12.890 αγοριών και 745 κοριτσιών, ηλικίας 13 με 17 ετών, για διάστημα πέντε ετών, από το 1991 μέχρι και το 1995. Έτσι όπως αυτή παρουσιάζονταν στο SHR, την στατιστική υπηρεσία του F.B.I που καταγράφει τα λεπτομερή στοιχεία του τρόπου τέλεσης της πράξης, όπως το φονικό μέσο με το οποίο τελέστηκε, την ηλικία των θυμάτων, την πιθανή σχέση θύτη-θύματος, τον αριθμό των δραστών. Τα οποία στην συνέχεια συγκρίνονται με μια σειρά από δημογραφικά στοιχεία όπως η εθνικότητα, το φύλο, η ηλικία. Από τα στοιχεία που συνέλεξε προέκυψαν σημαντικές διαφορές μεταξύ των δύο ομάδων και στις τέσσερις υπό μελέτη συνθήκες.

Παρατηρήθηκε πως στην πλειοψηφία των περιπτώσεων(81%) τα αγόρια χρησιμοποιούν όπλο για την διάπραξη του φόνου. Τα κορίτσια, με ποσοστό ελαφρώς υψηλότερο, 44% προτιμούν συνήθως άλλα μέσα όπως μαχαίρια και αιχμηρά αντικείμενα, καθώς και άλλους τρόπους τέλεσης όπως ο στραγγαλισμός του θύματος ή ο πνιγμός, σε σχέση με την χρήση όπλου που εμφανίζεται με ένα ελαφρά χαμηλότερο ποσοστό 41%. Επιπλέον τα αγόρια, σε μεγαλύτερο ποσοστό εμφανίζονταν να δρουν από κοινού με έναν ή περισσότερους ανήλικους, σε αντίθεση με τα κορίτσια που δρούσαν, στην πλειοψηφία τους, ατομικά ενώ τα θύματα τους ήταν συνήθως παιδιά της ίδιας ηλικίας ή και μικρότερα, σε σχέση με τα θύματα των φόνων που τελούνταν από αγόρια. Τέλος αναφορικά με την μεταβλητή «σχέση θύτη-θύματος» και για τα δύο φύλα

⁵³ Βλ ο.π Σελ 14-15.

⁵⁴ Young killers

παρατηρήθηκε η τάση τα θύματα να είναι άτομα γνωστά προς το θύτη, με τα κορίτσια να έχουν υψηλότερο ποσοστό θυμάτων από το άμεσο οικογενειακό τους περιβάλλον σε ποσοστό 31% σε αντίθεση με το ποσοστό των αγοριών που ήταν 5%, ενώ είχαν σαφώς χαμηλότερο ποσοστό θυμάτων που να ήταν εντελώς άγνωστα προς αυτά, με ποσοστό 15% έναντι 34% των αγοριών.⁵⁵ Παράλληλα ο Ewing διαπίστωσε πως τα πολύ μικρά κορίτσια κάτω των 10 ετών είχαν συνήθως έναν ή περισσότερους συνεργούς στην τέλεση ενδοοικογενειακών ανθρωποκτονιών και τα θύματά τέτοιων φόνων είναι κατά κύριο λόγο τα νεογέννητα μωρά της οικογένειας.

Τα ίδια στοιχεία μας δίνουν πληροφορίες και για την εθνικότητα των δραστών και κυρίως για τα ποσοστά μεταξύ μαύρων και λευκών ανηλίκων που συλλαμβάνονται για την διάπραξη ανθρωποκτονίας. Από τα στατιστικά του SHR, σε μια σύγκριση 8.362 Αφρό-Αμερικάνων με 4.958 λευκούς, ηλικίας από 10 έως 17 ετών, προέκυψαν μικρές διαφορές αναφορικά με τις τέσσερις μεταβλητές που αναφέρθηκαν παραπάνω. Οι ανήλικοι και των δύο φυλετικών ομάδων, στρέφονταν εναντίον γνωστών προς αυτούς στόχων. Στην πλειοψηφία τους τα θύματα ήταν άτομα γνωστά, συνομήλικοι φίλοι ή παιδιά που ζούσαν στην ίδια γειτονία, ή και μεγαλύτερα ηλικιακά άτομα τα οποία επίσης γνώριζαν. Παράλληλα και για τις δύο ομάδες ανηλίκων παρατηρήθηκε πως στις περισσότερες περιπτώσεις οι ανήλικοι δρούσαν με την συνεργασία και άλλων ανηλίκων. Επιπλέον τόσο οι Αφρό-Αμερικάνοι, σε μεγαλύτερο ποσοστό, όσο και οι λευκοί χρησιμοποιούσαν κάποιο είδος πυροβόλου όπλου ή καραμπίνας για την διάπραξη του φόνου. Όπως φαίνεται από τα παραπάνω στοιχεία, η τέλεση ανθρωποκτονιών από ανήλικους δεν διαφέρει και πολύ σε σχέση με την φυλετική τους προέλευση. Σε εκείνο που διαφέρουν σημαντικά οι δύο ομάδες είναι στον αριθμό των συλλήψεων που καταγράφονται ανά έτος, με τους Αφρό-Αμερικάνους να υπερεκπροσωπούνται σταθερά στα επίσημα στατιστικά στοιχεία, με τους δείκτες συλλήψεων συνεχώς να αυξάνουν. Ο Snyder και οι συνεργάτες του, στηριζόμενοι στα στοιχεία του UCR, αναφέρουν πως για το 1992 ο λευκός ανήλικος πληθυσμός της Αμερικής ήταν 80% και ο αντίστοιχος μαύρος 15%. Οι Αφρό-Αμερικάνοι όμως κάλυπταν το 49% των συλλήψεων για βίαια εγκλήματα.

Τα συστήματα κατηγοριοποίησης που αναφέρθηκαν αποτελούν σημαντικά μεθοδολογικά εργαλεία για περαιτέρω έρευνα και μελέτη του ιδιαίτερου αυτού φαινομένου. Οι προσεγγίσεις τους αν και είναι κατεξοχήν ψυχολογικές μπορούν να χρησιμοποιηθούν και σε εγκληματολογικές μελέτες διευρύνοντας το πεδίο στην μελέτη των κοινωνικών παραγόντων, κάτι που εν μέρει, προσπάθησαν να κάνουν κάποιοι ψυχολόγοι. Χρειάζεται όμως ιδιαίτερη

⁵⁵ Robert V. Heckel & David M. Shumaker. "Children who murder: A psychological perspective" Εκδόσεις Pratger 2001 London. Σελ 9.

προσοχή στην χρήση των συγκεκριμένων στοιχείων και στην βαρύτητα που θα τους δοθεί, αφού η πλειοψηφία των ερευνών που παρατέθηκε προέρχονται από την συγκέντρωση κλινικών στοιχείων των ψυχιάτρων και ψυχολόγων που τους έχει ζητηθεί από το δικαστήριο η αξιολογήσει των ανήλικων δραστών ή που έχουν αναλάβει την θεραπεία τέτοιων παιδιών μετά την τέλεση του φόνου. Τα πορίσματα τους συνεπώς έχουν περιορισμένη αναδρομική ισχύ γιατί δεν μπορούν απόλυτα να γνωρίζουν την συμπεριφορά των παιδιών πριν την τέλεση της πράξης, ενώ έχουν σαφώς μια επιστημονική προκατάληψη αφού περιορίζονται μόνο στην ψυχολογική και ψυχιατρική εκτίμηση των δραστών. Επιπροσθέτως επειδή η τέλεση ανθρωποκτονιών από παιδιά είναι ιδιαίτερα σπάνια και ανεξήγητη επικρατεί η τάση μεταξύ των ειδικών σχεδόν πάντα να αναζητούν την εξήγηση σε κάποια διανοητική ή ψυχολογική διαταραχή, ενώ είναι σχεδόν βέβαιο πως είναι το πρώτο πράγμα που αμφισβητούν, αποκλείοντας κάθε άλλο παράγοντα. Αναμφίβολα αυτός είναι και ο λόγος που η μεγαλύτερη πλειοψηφία ανήλικων δραστών φόνων παραπέμπονται για ψυχιατρική και ψυχολογική εκτίμηση.⁵⁶ Ενώ δεν αποτελεί εξαίρεση, ούτε ξαφνίζει, το γεγονός πως οι περισσότεροι από τους ανήλικους που υποβάλλονται σε εξέταση καταλήγουν με την ταμπέλα μιας ψυχολογικής ή ψυχιατρικής δυσλειτουργίας. Εκείνο που όμως θα πρέπει να μας προβληματίζει σχετικά με την αντικειμενικότητα αυτών των κλινικών αποτελεσμάτων και θα πρέπει να δημιουργεί ερωτήματα για την πιθανά λανθασμένη και μονομερή προσέγγιση του φαινομένου, έχει να κάνει με το γεγονός πως στους ανήλικους εντοπίζονται η ελαφρότερης μορφής διαταραχές που ίσως να μην εξετάζονταν και να μην εντοπίζονταν ποτέ αν δεν συνέβαινε το αδίκημα. Συνεπώς ο μονομερής εστιασμός σε καθαρά ψυχιατρικούς και ψυχολογικούς παράγοντες ελλοχεύει τον κίνδυνο απόκλισης εξίσου σημαντικών κοινωνικών παραγόντων που σαφώς επηρεάζουν τα κοινωνικά υποκείμενα πόσο μάλλον όταν αυτά είναι παιδιά που βρίσκονται ακόμα στο στάδιο της ανάπτυξης και της κοινωνικοποίησης.

V) ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΕΜΠΕΙΡΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

Η αιτιολογική προσέγγιση του ιδιαίτερου φαινομένου τέλεσης ανθρωποκτονιών από παιδιά και ανήλικους αποτελεί το δεύτερο σημαντικό βήμα στην προσπάθεια δημιουργίας μιας ολοκληρωμένης μελέτης που όχι μόνο θα παρουσιάζει το φαινόμενο αλλά και θα προσπαθεί να

⁵⁶ Charles Patrick Ewing. "When children kill: The dynamics of juvenile homicide." Εκδόσεις Lexington Books, 1991. σελ 15.

το αιτιολογήσει προκειμένου να προτείνει λύσεις. Αυτός είναι άλλωστε ο σκοπός των επιστημών που ασχολούνται με τον άνθρωπο και την κοινωνία. Η κοινωνιολογία, η ^{κοινωνική} ψυχολογία και οι ιδιαίτεροι κλάδοι τους επιχειρούν την επιστημονική ανάλυση των όσων συμβαίνουν στην κοινωνία και καλούνται, μέσα από τις εμπειρικές έρευνες και τις θεωρίες που κατασκευάζουν να δώσουν επαρκή εξηγητικά σχήματα προκειμένου στην συνέχεια να προτείνουν τις κατάλληλες λύσεις.

Αν και οι ανήλικοι δράστες ανθρωποκτονιών αποτελούν ένα πολύ μικρό ποσοστό του συνολικού αριθμού των δραστών ανθρωποκτονιών η παρουσία τους και η δράση τους προβληματίζει ιδιαίτερα τόσο τους ειδικούς όσο και την κοινωνία στο σύνολο της. Η παρουσία παιδιών και ανηλίκων ως δράστες μιας τόσο αποτρόπαιης και βίαιης πράξης δηλώνει σαφώς από την μία πως μία σημαντική αλλαγή έχει συμβεί στον τρόπο που οι ανήλικοι μεγαλώνουν και κοινωνικοποιούνται, ενώ από την άλλη θέτει υπό αμφισβήτηση ό,τι πιστεύαμε μέχρι σήμερα για την παιδικότητα και την ανηλικότητα. Δεν είναι εύκολο να αποκαλείς κάποιο παιδί δολοφόνο, ενώ είναι ακόμα πιο δύσκολο να το συνειδητοποιήσεις και να προσπαθείς να το αντιμετωπίσεις. Τα κοινωνικά και νομικά διλήμματα που προκύπτουν είναι πολλά και σύνθετα. Η ποινική νομοθεσία καλείται να αποφασίσει για μία νέα κατηγορία δραστών για την οποία δεν έχει προβλέψει ποινή αφού ο δράστης ανήκει ηλικιακά στην δικαιοδοσία του δικαστηρίου ανηλίκων ενώ το έγκλημά του αποτελεί κακούργημα και τιμωρείται με την πιο βαριά ποινή από το δικαστήριο ενηλίκων. Η κοινωνία από την άλλη τρομοκρατείται και πανικοβάλλεται. Ο φόβος του εγκλήματος αυξάνει μαζί με τις προκαταλήψεις και τις διακρίσεις. Ο κόσμος γίνεται καχύποπτος και θεωρεί κάθε ανήλικο που περνά δίπλα του τυχαία στο δρόμο εν δυνάμει δολοφόνο. Αρχίζει να στιγματίζει πληθυσμιακές και φυλετικές ομάδες και χτίζει κοινωνικούς τοίχους που οδηγούν στην αποξένωση και στην χαλάρωση του κοινωνικού ιστού. Αυτά τα διλήμματα και αυτές τις προκαταλήψεις προσπαθεί να λύσει η εμπειρική έρευνα ρίχνοντας φως στους παράγοντες που συντελούν και που ωθούν ένα παιδί ή έναν έφηβο στον φόνο.

Όπως ήδη αναφέρθηκε η επιστημονική έρευνα του φαινομένου είναι ιδιαίτερα μικρή και περιορισμένη τόσο ποιοτικά όσο και ποσοτικά. Οι περισσότερες από τις εμπειρικές έρευνες αντιμετωπίζουν μια σειρά από μεθοδολογικά προβλήματα τόσο λόγω των ελλείπων επίσημων στατιστικών στοιχείων, όσο και λόγω των περιορισμών που αντιμετωπίζουν λόγω του μικρού αριθμού δείγματος, της έλλειψης σύγκρισης με ομάδες ελέγχου αλλά και περιορισμός του επιστημονικού πεδίου σε ψυχολογικές και κλινικές μελέτες. Παρά τα όποια προβλήματα οι προσπάθειες των ειδικών συνεχίζουν και διαρκώς διευρύνονται.

Οι εμπειρικές έρευνες προσπαθούν να ανιχνεύσουν και να αναλύσουν τα ενδεχόμενα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τους παράγοντες που διαφοροποιούν τους παραβατικούς από τους

μη παραβατικούς ανήλικους. Θέτουν υποθέσεις εργασίας τις οποίες στην πορεία η εμπειρική έρευνα επαληθεύει ή διαψεύδει μέσα από την συστηματική εξέταση ενός συνόλου δεδομένων και στην βάση μιας διαδικασίας μεθοδολογικά έγκυρης. Η θεωρητική ανάλυση προκύπτει από την συστηματοποίηση των εμπειρικών δεδομένων, αλλά και υπόκειται διαρκώς στον εμπειρικό έλεγχο. Ιδιαίτερα ο κλάδος της εγκληματολογίας στηρίζεται κατεξοχήν στην εμπειρική μελέτη για να διατυπώσει τις θεωρητικές του προσεγγίσεις αφού το εγκληματικό φαινόμενο είναι πραγματικό και υπαρκτό.

ΑΤΟΜΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ.

Οι πρώτες ερμηνευτικές απόπειρες στην διερεύνηση της ανήλικης παραβατικότητας ακολούθησαν την θεωρητικές προσεγγίσεις που ήδη είχαν διαμορφωθεί στον εγκληματολογικό χώρο και συνίστατο σε προσπάθειες εξηγήσεις των ατομικών χαρακτηριστικών με βάση την υποτιθέμενη προδιάθεση στην παραβατική συμπεριφορά⁵⁷. Στις μονοπαράγοντικές θεωρήσεις η ανθρωποκτονική δράση των ανηλίκων αναπόφευκτά αποδίδεται στους ατομικούς βιολογικούς ή ψυχολογικούς παράγοντες ή τους βιωμένους κοινωνικούς παράγοντες. Ο Lombroso στο έργο του «ο εγκληματίας άνθρωπος» επιχειρεί να εξηγήσει την παιδική ανθρωποκτονία μέσα από την αναγωγή της σε αυτούς τους παράγοντες. Σύμφωνα με την δική του προσέγγιση οι ανήλικοι δράστες ανθρωποκτονιών, δημιουργούνται από την συνδρομή μιας σειράς παραγόντων όπως είναι η οργή, η επιθυμία για εκδίκηση, η ζηλοτυπία, οι φαντασιώσεις και η επιπολαιότητα του νεαρού της ηλικίας που όταν συνδυάζονται με την απουσία ηθικής συναίσθησης δυσχεραίνουν την διάκριση του καλού από το κακό. Η τεμπελιά, η ματαιοδοξία, η λαγνεία, η ικανοποίηση των κατώτερων ενστίκτων και η μίμηση συγκροτούν μαζί με τους παραπάνω παράγοντες την τάση για υιοθέτηση παραβατικής-εγκληματικής συμπεριφοράς.⁵⁸ Η Λομπροζιανή θεωρία εκτοπίζει από το εξηγητικό της σχήμα όλους τους άλλους παράγοντες που συντελούν στην διαδικασία της εγκληματογένεσης. «Αυτό που αιτιολογεί την παιδική ανθρωποκτονία είτε ενυπάρχει ως εσωγενής ιδιότητα είτε προβάλλεται από τον άμεσο περίγυρο, ως συνθήκη ζωής. Οι πολιτισμικοί και οι δικαϊκοί κανόνες ή λειτουργία της κοινωνικής αντίδρασης ή συμπεριφορά των οργάνων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου και η διαντίδραση, την οποία αυτά τα σύνολα παράγουν, δεν αποτελούν γι' αυτή την ερμηνευτική προσέγγιση, παράγοντες του εγκλήματος.»⁵⁹ Ας μην

⁵⁷ Ιακ. Ι. Φαρσεδάκης. «Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων.» Εκδόσεις Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1985 σελ 33.

⁵⁸ Χαράλαμπος Δημόπουλος. «Ο ανήλικος ανθρωποκτόνος. Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1997. σελ 53.

⁵⁹ Βλ. ο.π.σ σελ 53.

ξεχνάμε ότι ο Lombroso ανήκει στην θετικιστική προσέγγιση της οποίας υπήρξε και θεμελιωτής. Την θετικιστική σχολή θα ακολουθήσουν μία σειρά από άλλες θεωρητικές προσεγγίσεις που θα καταδείξουν την μονομερή όσο και ατελή προσέγγιση των ατομικών χαρακτηριστικών. Νεότερες έρευνες θα αποδείξουν την σημασία της κοινωνικής διαντίδρασης.

Μια σειρά από ατομικούς και οικογενειακούς παράγοντες έχουν μελετηθεί από τους ειδικούς και έχουν θεωρηθεί ως αιτιακοί αλλά και προβλεπτικοί της εμφάνισης βίαιης συμπεριφοράς που μπορεί να οδηγήσει μέχρι και την τέλεση ανθρωποκτονίας. Οι έρευνες σε αυτό το επίπεδο πραγματοποιήθηκαν κυρίως από ψυχολόγους, κλινικούς και ψυχιάτρους. Εστιάζονται στην μελέτη ύπαρξης κλινικών ή ψυχολογικών συνδρόμων για να εξηγήσουν την εκδήλωση εγκληματικής συμπεριφοράς. Οι έρευνες που θα παρουσιαστούν στην συνέχεια επιχειρούν παράλληλα να φωτίσουν τα ιδιαίτερα διαφορετικά χαρακτηριστικά μεταξύ παιδιών και εφήβων δραστών προκειμένου να γίνει σαφής η ανάγκη για διαφορετική ποινική και εξωποινική αντιμετώπιση των ηλικιακών ομάδων. Η μελέτη γύρω από τα ατομικά και οικογενειακά χαρακτηριστικά των ανήλικων δραστών διαχωρίζεται στην επιστημονική βιβλιογραφία σε δύο μέρη. Η πρώτη εστιάζεται στην εξέταση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών που προϋπάρχουν στην προσωπικότητα του ατόμου και σε ψυχιατρικές διαταραχές που παρατηρούνται πριν την τέλεση του εγκλήματος, ενώ η δεύτερη μελετά τους οικογενειακούς, περιβαντολογικούς και κοινωνικούς παράγοντες που λειτουργούν αρνητικά και ωθούν στην πράξη.⁶⁰

«Συναισθηματική διαταραχή» Όπως έχει ήδη αναφερθεί, οι πλειοψηφία των ανήλικων δραστών δεν χαρακτηρίζονται ως ψυχωτικοί πριν ή κατά την περίοδο τέλεσης του φόνου, ενώ υπάρχουν αντικρουόμενα πορίσματα αναφορικά με την ύπαρξη άλλων μη ψυχωτικών διαταραχών στα δείγματα των διαφόρων ερευνών. Εμπειριστατωμένες έρευνες που εξέτασαν την ύπαρξη ψυχωτικών συνδρόμων και ψυχολογικών διαταραχών, έχουν διεξαχθεί την τελευταία δεκαετία με σημαντικότερες αυτές των Busch, Zagar, Hughes, Arbit, και Bussell το 1990 και των Zagar, Arbit, Sylvies, Busch και Hughes. Οι ερευνητές και στις δύο έρευνες συνέκριναν συνολικά 101 ανήλικους δράστες ανθρωποκτονιών με μια ομάδα ελέγχου από 101 μη βίαιους ανήλικους με βάση τα ψυχολογικά, ατομικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά. Τα υποκείμενα του δείγματος ήταν από 10 έως 17 ετών. Συνολικά οι ερευνητές εντόπισαν ένα πολύ χαμηλό ποσοστό ψυχωτικών συνδρόμων τόσο στο υπό μελέτη δείγμα όσο και στην ομάδα ελέγχου.⁶¹ Τα πορίσματά τους συναινοούν προς την ήδη παρατηρούμενη διαπίστωση πως οι ανήλικοι δράστες

⁶⁰ Robert V. Heckel & David M. Shumaker. "Children who murdered. A psychological perspective." Εκδόσεις Praeger, 2001, London. Σελ 32.

⁶¹ Βλ. ο.π.π σελ 33.

δεν είναι ψυχωτικοί. Συνεπώς δεν μπορεί η πράξη τους να αιτιολογηθεί και να αποδοθεί μέσω αυτής της προσέγγισης. Νεότερη έρευνα του Myers και των συνεργατών του, το 1995, θα αποκαλύψει πως αν και μόνο ένα από τα 21 υποκείμενα του δείγματός του εμφάνιζε ψυχωτική συμπεριφορά, σχεδόν ~~π~~^{3/4} από αυτά δηλ ποσοστό 71% είχαν ιστορικό ψυχωτικών ή σχιζοφρενικών συνδρόμων όπως παράνοια, ψευδαισθήσεις και παραισθήσεις καθώς και αδυναμία αντίληψης της πραγματικότητας. Το ενδιαφέρον των ειδικών θα εστιαστεί στην μελέτη ύπαρξης άλλων μη ψυχωτικών αλλά ψυχολογικών διαταραχών. Η αμφισβήτηση για την ύπαρξη ή όχι ψυχοπαθολογικών χαρακτηριστικών και αδυναμίας ελέγχου των ενστικτοδών παρορμήσεων χαρακτηρίζει την πρώτη περίοδο ερευνών.

Νεότερες μελέτες των Busch, Zagar, Myers και Malmquist θα φωτίσουν το θέμα μέσα από την μελέτη τους για την χρήση αλκοόλ και την παροχή προηγούμενης ψυχιατρικής παρακολούθησης. Συγκεκριμένα οι ερευνητές διαπίστωσαν πως οι ανήλικοι δράστες είχαν σε πολύ μεγαλύτερο ποσοστό (38%), από την ομάδα ελέγχου(24%), ιστορικό αλκοολισμού. Το γεγονός αυτό καταδεικνύει την ανάγκη μελέτης άλλων παραγόντων που συχνά παραμελούνται και οι οποίοι μπορεί να παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στην επιδείνωση μιας προβληματικής προσωπικότητας. Αναλογικά με τον δεύτερο παράγοντα, παρατήρησαν πως τόσο το υπό μελέτη δείγμα όσο και η ομάδα ελέγχου είχαν σε πολύ χαμηλό ποσοστό δεχτεί ψυχιατρική θεραπεία πριν από την τέλεση της ανθρωποκτονίας, τονίζοντας έμμεσα την αδυναμία πρόβλεψης ψυχολογικών διαταραχών και έγκαιρης θεραπείας που θα μπορούσε να είχε αποτρέψει το έγκλημα. Βέβαια η έλλειψη προηγούμενης θεραπείας μπορεί να σχετίζεται με οικονομική αδυναμία από την πλευρά της οικογένειας για να καλύψει τα έξοδα που απαιτούνται, ή ακόμα και σε πολιτισμικές ιδιαιτερότητες που ίσως δεν θεωρούν χρήσιμη και αποτελεσματική την θεραπεία, ή ακόμα και την αδυναμία των γονιών να εντοπίσουν έγκαιρα τα συμπτώματα μιας περιέργης συμπεριφοράς και να ζητήσουν την βοήθεια ειδικού. Η έρευνα του Myers, ο οποίος διεξήγαγε την πιο εντατική μελέτη για την ύπαρξη ψυχωτικών συνδρόμων, κατέληξε στο συμπέρασμα πως οι περισσότεροι ανήλικοι δεν πάσχουν από ψύχωση, αλλά από συμπεριφορικές διαταραχές. Στα ίδια πορίσματα είχαν καταλήξει και προηγούμενες έρευνες όπως των Cornell, Lewis, Petti & Davidman. Επιπλέον ο Myers συνέδεσε τα δικά του υψηλά ποσοστά συμπεριφορικής διαταραχής σε παιδιά με τα εξίσου υψηλά ποσοστά συμπτωμάτων συμπεριφορικής διαταραχής που είχε καταγράψει ο Ressler το 1988 στην μελέτη του για τους κατά συρροή δολοφόνους. Πράγματι λαμβάνοντας υπόψη τα πορίσματα του Ressler για την ύπαρξη «ανικανότητας συγκέντρωσης και υπερενεργητικότητας σε βαθμό διαταραχής», που παρατήρησε στο δείγμα των παιδιών που μελέτησε, μπορεί να γίνει ένας πρώτος συσχετισμός για την προβλεψιμότητα εκδήλωσης βίαιων εγκληματικών πράξεων από παιδιά που εμφανίζουν

ψυχοπαθητικά χαρακτηριστικά. Αν και αυτός ο ισχυρισμός είναι σε πολύ αρχικό στάδιο επιβεβαίωσης προσφέρει στους ειδικούς ένα θεωρητικό υπόβαθρο για να διερευνήσουν περαιτέρω κατά πόσον ένα μέρος των παιδιών που εμφανίζουν τέτοια συμπτώματα βρίσκονται σε κίνδυνο να εμφανίσουν ψυχοπαθητική συμπεριφορά σαν ενήλικες.

Σε δύο πιο πρόσφατες έρευνες όλα τα υποκείμενα του δείγματος παρουσιάστηκαν από τους ερευνητές να εμφανίζουν ψυχωτικά συμπτώματα. Παρόλα αυτά οι ερευνητές δεν κατέληξαν σε επίσημη διάγνωση ψύχωσης. Το ίδιο συνέβη και στην έρευνα της Lewis και των συνεργατών της σε μελέτη που διεξήγαγαν σε 14 ανήλικους δράστες. Στα πορίσματα τους αναφέρεται πως 7 από τους 14 ανήλικους ήταν ψυχωτικοί, 4 είχαν ιστορικό για βαριάς μορφής συναισθηματική διαταραχή και 3 εμφάνιζαν παροδικά επεισόδια παρανοϊκής συμπεριφοράς. Για τα 7 υποκείμενα τα οποία χαρακτηρίστηκαν ως ψυχωτικά η ακριβής διάγνωση ήταν διανοητική διαταραχή που εμφανίστηκε στην παιδική ή πρώτη εφηβική ηλικία.⁶² Η συγκεκριμένη έρευνα αν και εμφανίζει υψηλό ποσοστό ψυχωτικών ανηλίκων δεν μπορεί να θεωρηθεί πως ανατρέπει την μέχρι τώρα κοινή παρατήρηση για μη ψυχωτικούς ανήλικους γιατί το δείγμα της αποτελούσαν ανήλικοι καταδικασμένοι σε θανατική ποινή γεγονός που από μόνο του εντείνει την ύπαρξη έντονων ψυχολογικών διαταραχών.

Παράλληλα ο Malmudist το 1996 κατέληξε σε παρόμοια συμπεράσματα αναφορικά με την ύπαρξη ψυχολογικών διαταραχών και υποστήριξε πως εκτός από ένα πολύ μικρό ποσοστό κατάφωρα ψυχωτικών ανηλίκων, η πλειοψηφία των ανηλίκων δραστών που διαπράττουν ανθρωποκτονίες ανήκουν σε εκείνους που εμφανίζουν συμπεριφορικές διαταραχές στην παιδική ηλικία. Επιπλέον πρότεινε την θεωρητική υπόθεση που υποστήριζε την εξήγηση της ύπαρξης ενστικτωδών και αυθόρμητων αντιδράσεων αυτής της ομάδας παιδιών. Υποστήριξε πως τα παιδιά που εμφανίζουν τέτοιου είδους συμπεριφορές σε συνδυασμό με τον παράγοντα «αγχωτική διαταραχή λόγω διαζυγίου», έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να εξελιχθούν σε διαταραγμένες προσωπικότητες. Τέλος υποστήριξε την υπόθεση πως η κατάθλιψη παρατηρείται πολύ πιο συχνά στους ανήλικους δράστες ανθρωποκτονιών αναφορικά με ότι πίστευαν μέχρι τότε. Εμφανίζεται μέσα από ένα αίσθημα απελπισίας στα παιδιά με βαριάς μορφής κατάθλιψη και θεωρείται ιδιαίτερα καταλυτικός παράγοντας, σε ορισμένες περιπτώσεις, για την τέλεση ανθρωποκτονίας ή αυτοκτονίας.

Όπως προκύπτει από τα πορίσματα των περισσότερων ερευνών, οι ανήλικοι δράστες δεν είναι ψυχωτικοί. Πολλοί από αυτούς που εκλαμβάνονται ως ψυχωτικοί, εμφανίζουν ορισμένα

⁶² Charles Patrick Ewing. "When children kill: The dynamics of juvenile homicide." Εκδόσεις Lexington Books, 1991. σελ 16.

ψυχοπαθολογικά συμπτώματα όπως αμνησία, κατάθλιψη ή παροδικά επεισόδια παράνοιας. Αυτά όμως δεν αρκούν για να οδηγήσουν στην τέλεση φόνου. Η αμνησία από μόνη της δεν καταδεικνύει ψύχωση, ενώ η κατάθλιψη μπορεί να οφείλεται σε πρόσκαιρη διαταραχή της διάθεσης. Αυτό που σαφώς προκύπτει από τις έρευνες που παρουσιάστηκαν είναι η ανάγκη για περαιτέρω μελέτη αφού τα πορίσματά τους είναι γενικόλογα και ασαφή, βασίζονται στην περιπτωσιολογία και δεν μπορούν να στοιχειοθετήσουν εμπειριστατωμένη θεωρία. Η δε άποψη περί προβλεψιμότητας των εν δυνάμει ανθρωποκτόνων μέσα από την παρατήρηση της συμπεριφοράς και της εμφάνισης διαφόρων ψυχολογικών συνδρόμων, μόνο σύγχυση μπορεί να προκαλέσει τόσο στην ποινική διαδικασία, όσο και στην κοινωνία, ενώ παράλληλα δίνει απεριόριστη εξουσία στην γνώμη κάθε ειδικού που θα κληθεί να αποφανθεί για την ψυχολογική και διανοητική κατάσταση ενός δράστη σε ένα δικαστήριο και θα παρουσιάσει πορίσματα που θα εμφανίζουν πιθανή επικινδυνότητα του δράστη και ιδιαίτερα του ανήλικου δράστη που θα οδηγήσει σε σαφώς αυστηρότερη αντιμετώπιση. Επιπλέον είναι εντελώς αμφίβολο κατά πόσο ο όρος επικινδυνότητα δεν θα χρησιμοποιηθεί και σε πιο ελαφράς μορφής αδικήματα ανήλικων και δεν θα οδηγήσει στην επιβολή βαρύτερων ποινών που θα επιφέρουν τον επί μακρόν εγκλεισμό του ανήλικου διαμορφώνοντας έτσι την εγκληματική του προσωπικότητα.

«Διανοητική καθυστέρηση, δυσκολίες μάθησης, νευρολογική βλάβη» Η Αγγλοσαξονική και κυρίως η Αμερικάνικη επιστημονική παράδοση δίνουν ιδιαίτερο βάρος στην μελέτη της ευφυΐας ως εξηγητικό παράγοντα του εγκληματία, επηρεασμένες τόσο από το θετικισμό όσο και από τον λειτουργισμό. Σύμφωνα με τον εγκληματολογικό θετικισμό η διανοητική κατάσταση του δράστη διαδραματίζει σπουδαίο ρόλο κατά την μετάπτωση του στο έγκλημα. Η «ηθική μικρόνοια», όρος που χρησιμοποιούσε ο Lombroso, αποτελεί εκφυλιστικό σύμπτωμα που ευνοεί την τάση για διάπραξη εγκλήματος. Από την άλλη ο εγκληματολογικός λειτουργισμός μελετά την διανοητική κατάσταση του δράστη για να καταδειχθεί κατά πόσον είναι σε θέση να κατανοεί το απαγορευτικό περιεχόμενο των ποινικών κανόνων.

Πολλές έρευνες έχουν διεξαχθεί με σκοπό την διερεύνηση αυτών των παραγόντων και της αιτιακής σχέσης που μπορεί να τους αποδοθεί στην εμφάνιση εγκληματικής δράσης και συγκεκριμένα στην τέλεση ανθρωποκτονίας. Οι περισσότερες από αυτές και ιδίως οι πιο σύγχρονες, έχουν αποφανθεί πως οι υπό μελέτη ανήλικοι δράστες εμφανίζουν δείκτη νοημοσύνης χαμηλότερο του μέσου όρου. Συγκεκριμένα η έρευνα των Pettit και Davidman εξέτασε εννιά παιδιά που είχαν διαπράξει ανθρωποκτονία και βρήκε πως η νοημοσύνη τους κυμαίνονταν από 73 έως 106 με μέσο όρο 89. Τα πορίσματά τους συμβάδιζαν με αυτά των

ερευνών σε δείγμα εφήβων δραστών.⁶³ Ο Busch και οι συνεργάτες του σε έρευνα που διεξήγαγαν το 1990 σε δείγμα παιδιών δραστών ανθρωποκτονίας, βρήκαν πως το 21% των παιδιών είχε τόσο χαμηλό δείκτη νοημοσύνης που θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως διανοητικά καθυστερημένα, με το μεγαλύτερο ποσοστό να έχει δείκτη νοημοσύνης 80.⁶⁴ Η Bender στην έρευνα της εξέτασε 33 ανήλικους δράστες και βρήκε πως μόνο δύο από αυτούς ήταν διανοητικά καθυστερημένοι. Οι υπόλοιποι, στην μεγαλύτερη πλειοψηφία τους είχαν δείκτη νοημοσύνης από κανονικό έως λίγο χαμηλότερα του μέσου όρου.⁶⁵

Πιο πρόσφατες έρευνες καταλήγουν σε διαφορετικά πορίσματα και διαπιστώνουν πως ο δείκτης ευφυΐας των ανήλικων δραστών είναι αρκετά υψηλότερος τα τελευταία χρόνια. Ο Patterson βρήκε πως μεταξύ των 6 ανήλικων δραστών που εξέτασε, ο ένας ήταν διανοητικά καθυστερημένος με δείκτη IQ 67, ενώ οι υπόλοιποι και κυρίως οι τέσσερις ήταν φυσιολογικοί με δείκτη νοημοσύνης από 103 έως 120. Τέλος σε έρευνα που πραγματοποίησε ο King βρήκε πως μεταξύ των 9 ανηλίκων του δείγματος του ο δείκτης νοημοσύνης τους κυμαίνονταν από 92 έως 104. Σε ανάλογα πορίσματα καταλήγουν και άλλες έρευνες ενισχύοντας την άποψη πως τα παιδιά και οι ανήλικοι που τελούν ανθρωποκτονίες δεν μπορούν να χαρακτηριστούν ως διανοητικά καθυστερημένοι, αφού ο δείκτης ευφυΐας τους μπορεί να βρίσκεται κάτω του μέσου όρου άλλα πολύ πιο πάνω από το όριο της πνευματικής καθυστέρησης. Συνεπώς δεν μπορεί να στοιχειοθετηθεί βάσιμος ισχυρισμός για την συσχέτιση ευφυΐας και ανθρωποκτονικής δράσης. Η συσχέτιση του δείκτη νοημοσύνης με το έγκλημα γενικότερα αλλά και με την τέλεση ανθρωποκτονίας από ανήλικο, ειδικότερα είναι ατυχής όσο και επικίνδυνη. Καταρχήν μέχρι σήμερα αμφισβητείται ακόμα τόσο ο ίδιος ο όρος ευφυΐα όσο και ο δείκτης που έχει κατασκευαστεί για την μέτρηση της. Ταυτόχρονα καμία έρευνα δεν έχει καταφέρει να αποδείξει την ανεξάρτητη και μοναδική επίδραση της ευφυΐας στην τέλεση εγκλημάτων. Άλλωστε το έγκλημα μπορεί να τελεστεί τόσο από έναν λιγότερο όσο και από έναν περισσότερο ευφυή.

Η εξέταση του παράγοντα μαθησιακές δυσκολίες, είναι ίσως η μόνη από τα ατομικά χαρακτηριστικά η οποία παρουσιάζει μεγαλύτερη συνέπεια ως προς τα πορίσματα της. Όλοι οι ερευνητές επισημαίνουν την ύπαρξη είτε συγκεκριμένων δυσκολιών μάθησης είτε γενικότερα προβλημάτων σχολικής προσαρμογής, στους ανήλικους δράστες ανθρωποκτονιών. Ο Busch και οι συνεργάτες του αναφέρουν στα πορίσματα της έρευνας τους πως η ύπαρξη σοβαρών δυσκολιών μάθησης αποτελούσαν ένα από τα τέσσερα συμπτώματα που διαφοροποιούσαν το

⁶³ Robert V. Heckel & David M. Shumaker. "Children who murdered. A psychological perspective." Εκδόσεις Praeger, 2001, London. Σελ 36.

⁶⁴ Βλ. οπ.π σελ 36.

⁶⁵ Charles Patrick Ewing. "When children kill: The dynamics of juvenile homicide." Εκδόσεις Lexington Books, 1991, σελ 18.

δείγμα των ανήλικων δραστών από την ομάδα ελέγχου των μη βίαιων ανηλίκων. Το ίδιο διαπίστωσε και ο Myers σε ένα δείγμα 25 ανηλίκων που είχαν διαπράξει ανθρωποκτονία. Σε ποσοστό 76% τα υποκείμενα του δείγματος του εμφάνιζαν κάποια μορφή μαθησιακής δυσκολίας, ενώ ένα 86% είχε αποτύχει να περάσει, τουλάχιστον μια τάξη. Επιπροσθέτως σε ανεξάρτητη έρευνα που πραγματοποίησε ο ίδιος ερευνητής σε ένα δείγμα 7 ανηλίκων δραστών μεταξύ 7 και 17 ετών, διαπίστωσε πως και τα 7 υποκείμενα παρουσίαζαν σημαντικές μαθησιακές δυσκολίες.⁶⁶

Η νευρολογικές έρευνες συνίστατο στην εξέταση των κλινικών ανωμαλιών του εγκεφάλου και στην πιθανή εμφάνιση επιληπτικών επεισοδίων και της ενδεχόμενης συσχέτισης τους με την εκδήλωση επιθετικής και βίαιης συμπεριφοράς. Ήδη από την δεκαετία του 60' έχουν διεξαχθεί πολλές έρευνες που επιχειρήσαν να προσδιορίσουν την ενδεχόμενη σχέση μεταξύ ανωμαλίας στην φυσιολογική λειτουργία του εγκεφάλου και παραβατικότητας. Ο Ellenbeinger το 1967 παρατηρεί μέσα από την σύγκριση παραβατικών και μη παραβατικών ανηλίκων πως τα ανώμαλα εγκεφαλογραφήματα ήταν σημαντικά περισσότερα στο δείγμα των παραβατικών ανηλίκων από ότι στους μη παραβατικούς, επίσης όσο πιο υψηλό ήταν το ποσοστό ανώμαλου εγκεφαλογραφήματος, τόσο πιο σοβαρή ήταν η παραβατική συμπεριφορά και το ποσοστό υποτροπής. Ενώ το ποσοστό ανώμαλου εγκεφαλογραφήματος έφτανε το ανώτατο όριο στις περιπτώσεις όπου οι ανήλικοι είχαν διαπράξει ανθρωποκτονία.⁶⁷

Έρευνες που έχουν ασχοληθεί αποκλειστικά με δείγμα ανηλίκων δραστών ανθρωποκτονιών έχουν εντοπίσει, με μεγάλο βαθμό συνέπειας, υψηλά ποσοστά νευρολογικών διαταραχών όπως επεισόδια επιληψίας, σοβαρά εγκεφαλικά τραύματα και ανώμαλα εγκεφαλογραφήματα.. Η μελέτη των Bailey, Myers, Busch και Lewis, μέσα από την χρήση σύγχρονων εργαλείων μέτρησης και με την εξέταση μεγάλου δείγματος, κατέληξαν σε αξιόπιστα αποτελέσματα για την παρουσία νευρολογικών διαταραχών σε ανήλικους δράστες ανθρωποκτονιών.⁶⁸ Δεν λείπουν όμως και οι έρευνες που δεν επιβεβαιώνουν τον παραπάνω ισχυρισμό. Ιδιαίτερα οι πιο σύγχρονες από αυτές επιμένουν ότι αυτές οι διαταραχές ελάχιστα συνδέονται με την τέλεση ανθρωποκτονιών. Και σε αυτή την περίπτωση η διχογνωμία των

⁶⁶ Robert V. Heckel & David M. Shumaker. "Children who murdered. A psychological perspective." Εκδόσεις Praetger, 2001, London. Σελ 36.

⁶⁷ Ιακ. Ι. Φαρασδάκης. «Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων» Εκδόσεις Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα 1985. σελ 44-45.

⁶⁸ Robert V. Heckel & David M. Shumaker. "Children who murdered. A psychological perspective." Εκδόσεις Praetger, 2001, London. Σελ 37-38.

ειδικών είναι διάχυτη τόσο ως προς τα διαφορετικά αποτελέσματα, όσο και ως προς την σύνδεση αυτών των ανωμαλιών με την εγκληματική δραστηριότητα.

Τόσο τα ευρήματα μαθησιακών δυσκολιών, όσο και αυτά των νευρολογικών διαταραχών μπορεί μεν να είναι σημαντικά για τους κλινικούς γιατρούς και για την θεραπεία που μπορεί να παρέχουν, δεν παύουν όμως να αποτελούν χαρακτηριστικά του δείγματος η αιτιότητα των οποίων δεν έχει ακόμα αποδειχθεί. Η εγκληματολογική επιστήμη δεν μπορεί να βασιστεί σε αυτά για να αιτιολογήσει το εγκληματικό φαινόμενο. Όπως έχει αποδείξει η εγκληματολογική παράδοση η αναγωγή αποκλειστικά και μόνο σε ατομικά, βιολογικά, ψυχολογικά χαρακτηριστικά είναι μονομερής και λανθασμένη. Τα υποκείμενα δέχονται την επίδραση του κοινωνικού περιβάλλοντος και αντιδρούν στα εξωτερικά ερεθίσματα με έναν αρκετά περίπλοκο τρόπο που περικλείει τόσο ατομικά, βιολογικά και ψυχολογικά γνωρίσματα, όσο και κοινωνικά-πολιτισμικά κατασκευασμένες αξίες, πεποιθήσεις και ιδέες. Σε όλο αυτό το περίπλοκο ψηφιδωτό έρχεται να προστεθεί και ο επίσημος κοινωνικός έλεγχος με τους δικαίικους κανόνες και την αντίδραση του στο έγκλημα και τον εγκληματία.

Αντικοινωνική συμπεριφορά-επιθετικότητα. Με βάση τα στοιχεία που έχουν παρουσιαστεί μέχρι τώρα, γίνεται προφανές πως οι ανήλικοι που σκοτώνουν δεν πάσχουν από κάποια σοβαρή διανοητική στέρηση, ούτε από ψυχολογική διαταραχή σε βαθμό που να θεωρηθεί υπεύθυνη για την εγκληματική τους δραστηριότητα. Έχει παρατηρηθεί όμως πως πολλοί από αυτούς τους ανήλικους εμφανίζουν έντονα αντικοινωνική συμπεριφορά και επιθετικότητα που εκδηλώνεται κυρίως με την άσκηση σωματικής ή και λεκτικής βίας κατά των συμμαθητών, με την εμπλοκή τους σε παραβατικές δραστηριότητες, με την χρήση αλκοόλ και ουσιών καθώς και με σκασιαρχεία από το σχολείο και φυγή από το σπίτι.⁶⁹ Μία σειρά από έρευνες που μελέτησαν ανήλικους δράστες φόνων, εντόπισαν έντονα στοιχεία αντικοινωνικής συμπεριφοράς και ένα σοβαρό αριθμό συλλήψεων και ποινών. Ακόμα και εκείνοι οι ανήλικοι που δεν είχαν συλληφθεί, ή καταδικαστεί για κάποια παραβατική συμπεριφορά, είχαν μεγάλο ποσοστό εμπλοκής σε συγκρούσεις και καυγάδες με συνομήλικους και εκδήλωναν σαφώς πιο βίαιη συμπεριφορά. Ο Fiddle μελέτησε 37 ανήλικους που είχαν διαπράξει ανθρωποκτονία και βρήκε πως 29 από αυτούς είχαν προηγούμενες συλλήψεις και καταδίκες και πιο συγκεκριμένα 12 από αυτούς είχαν δύο με τρεις προηγούμενες καταδίκες ενώ οι υπόλοιποι είχαν από τέσσερις έως οχτώ καταδίκες. Σε παρόμοια συμπεράσματα οδηγήθηκε και η έρευνα του Sorrells σε 31 ανήλικους που τέλεσαν ανθρωποκτονία. Εντόπισε πως 25 από αυτούς είχαν διαπράξει αρκετές αξιόποινες πράξεις πριν την ανθρωποκτονία, 6 είχαν διαπράξει μία με δύο παραβατικές πράξεις

⁶⁹ Charles Patrick Ewing. "Kids who kill: An overview. Εκδόσεις Lexington Books, 1990, United States. Σελ 8-9.

και 19 είχαν από 3 έως 23 αξιόποινες πράξεις. Από αυτούς τους 19 ανήλικους, οι 16 είχαν κατηγορηθεί για βαριές σωματικές βλάβες προς γνωστά τους άτομα και 13 είχαν φυλακιστεί.

Τα πορίσματα των ερευνών που εξετάζουν τις ενδείξεις αντικοινωνικής συμπεριφοράς ακολουθούν την γενικότερη τάση των μελετών που ασχολούνται με τους ατομικούς αιτιακούς παράγοντες και εμφανίζουν και αυτές μια ασυνέπεια ως προς τα συμπεράσματά τους. Η έρευνα του Connell και των συνεργατών του δεν συμμερίζεται τα αποτελέσματα που παρατέθηκαν παραπάνω. Οι δική τους υπό μελέτη ομάδα ανηλίκων εμφανίζει πολύ πιο χαμηλά ποσοστά προηγούμενων συλλήψεων. Από τα 72 υποκείμενα του δείγματος τους, τα 31 από αυτά δεν είχαν εμπλακεί με το ποινικό σύστημα ούτε είχαν συλληφθεί, τα 15 είχαν στο ιστορικό τους μία σύλληψη, 12 είχαν δύο προηγούμενες συλλήψεις και 14 είχαν τρεις ή και περισσότερες συλλήψεις. Εξίσου σημαντική είναι και η παρατήρηση τους σχετικά με την σοβαρότητα των συλλήψεων. Οι ερευνητές διαπίστωσαν πως οι ανήλικοι δράστες, πριν τελέσουν την ανθρωποκτονία, δεν είχαν συλληφθεί για σοβαρά αδικήματα ούτε είχαν στο ενεργητικό τους σοβαρή παραβατική ή εγκληματική δράση, σε σχέση με την προηγούμενη παραβατική δραστηριότητα που εμφάνιζε η ομάδα ελέγχου ανηλίκων που δεν είχαν τελέσει φόνο, αλλά είχαν κατηγορηθεί για κλοπές. Επίσης η Brandstadter-Palmer, βρήκε πως μεταξύ των 12 ανηλίκων που κατηγορούνταν για φόνο, τρεις είχαν πολυάριθμες προηγούμενες συλλήψεις, μεταξύ των οποίων και κάποιες για κακούργημα, ένα άτομο είχε συλληφθεί για αγυρτεία, ένα είχε προηγούμενη σύλληψη για σοβαρή επίθεση, ενώ οι υπόλοιποι 7 ανήλικοι δεν είχαν καμία προηγούμενη σύλληψη.⁷⁰

Ο αριθμός των προηγούμενων συλλήψεων, όπως προκύπτει από τα εμπειρικά στοιχεία, δεν είναι ενδεικτικός της εγκληματικής πορείας του ανήλικου και σαφώς δεν στοιχειοθετεί ενδείξεις για να στηρίξουμε πιθανή σοβαρότερη παραβατική δράση, πόσο μάλλον ανθρωποκτονία. Ταυτόχρονα έχει κατάφωρα αποδειχθεί πόσο πιο ευάλωτη είναι η ομάδα των ανηλίκων στον πρωτογενή επίσημο έλεγχο αφού οι πράξεις τους γίνονται ευκολότερα αντιληπτές και έχουν μεγαλύτερη θεατότητα. Παράλληλα έχει από πολλούς εγκληματολόγους υποστηριχθεί πως στις περισσότερες περιπτώσεις η ελαφριάς μορφής παραβατική συμπεριφορά των νέων είναι παροδική ενώ πρέπει να συνυπάρχουν μια σειρά από κοινωνικούς αρνητικούς παράγοντες ώστε αυτή να λάβει την μορφή μόνιμης εγκληματικής δράσης. Η εκδήλωση αντικοινωνικής συμπεριφοράς, από την άλλη, μπορεί να οφείλεται σε άλλους εξωτερικούς παράγοντες που επιβαρύνουν την σωστή ανάπτυξη και κοινωνικοποίηση του ανήλικου. Κάποια παιδιά αντιμετωπίζουν μεγαλύτερες δυσκολίες στην προσαρμογή τους στο σχολικό περιβάλλον

⁷⁰ Charles Patrick Ewing. "When children kill: The dynamics of juvenile homicide," Εκδόσεις Lexington Books, 1990. σελ 24.

και αναπτύσσουν δυσκολότερα δεσμούς φιλίας με τους συμμαθητές τους. Πολλές φορές η απόρριψη, η λεκτικές επιθέσεις και τα πειράγματα από τους συμμαθητές επηρεάζουν την ψυχοσύνθεση ενός παιδιού που από την φύση του είναι διστακτικό και κλεισμένο στον εαυτό του. Η αντίδραση του αποσκοπεί στην ενίσχυση της αυτοπεποίθησης και του αυτοσεβασμού του, ενώ προσπαθεί να αποδείξει, με λάθος τρόπο βέβαια, πως δεν μειονεκτεί σε σχέση με τα άλλα παιδιά. Ο μόνος τρόπος όμως που ξέρει για να επιτύχει τον στόχο του είναι η εκδήλωση βίαιης και επιθετικής συμπεριφοράς προς αυτούς που τον πειράζουν και τον κοροϊδεύουν. Η σωστή παρέμβαση, σε αυτό το κρίσιμο σημείο, από τους γονείς και από τους δασκάλους μπορεί να ανατρέψει την αρνητική εικόνα που έχει το παιδί για τον εαυτό του και να το βοηθήσει να αντιμετωπίσει τις όποιες μειονεξίες του όχι μέσα από την βίαιη αντίδραση αλλά με την συμμετοχή στην ομάδα και με την ανάπτυξη δεσμών και φίλων. Όταν αυτή η παρέμβαση δεν γίνει εγκαίρως και στα πρώτα χρόνια της σχολικής ζωής του παιδιού, στην συνέχεια ως έφηβος μπορεί να εσωτερικεύσει την βίαιη συμπεριφορά ως το μόνο μέσο αντιμετώπισης των γεγονότων. Η συναναστροφή του με άλλους βίαιους ανήλικους θα έρθει ως αποτέλεσμα της απόρριψης του από τους υπόλοιπους και της ταύτισης του με αυτή την ομάδα που τον αποδέχεται αφού λειτουργεί και αυτή με τον ίδιο τρόπο. Στην πορεία η υιοθέτηση μιας αντικομοφομιστικής συμπεριφοράς ενδεχομένως να οδηγήσει στις πρώτες συλλήψεις και στην εμπλοκή με το ποινικό σύστημα. Τα υπόλοιπα θα έρθουν από μόνα τους, ο στιγματισμός ή μύηση σε πιο σοβαρή εγκληματική δραστηριότητα, η αποδοχή της ταυτότητας του εγκληματία και τέλος γιατί όχι ή διάπραξη φόνου. Συνεπώς ο τρόπος με τον οποίο θα χειριστούμε ένα παιδί επιθετικό παίζει τον σπουδαιότερο ρόλο για την μετέπειτα εξέλιξη του. Ο επίσημος κοινωνικός έλεγχος δεν είναι διόλου άμοιρος ευθυνών αφού με την πεπαλαιωμένη και ξεπερασμένη νομοθεσία του συμβάλλει στην περαιτέρω εμπλοκή του ανήλικου στην παραβατική συμπεριφορά, αντί να τον αποτρέπει.

Η επιθετικότητα και η αντικοινωνική συμπεριφορά που εμφανίζουν τα παιδιά προκύπτει μέσα από ένα σύνολο πολυάριθμων παραγόντων και αιτιών. Δεν μπορεί να αποδοθεί αποκλειστικά σε ψυχολογικά, ψυχιατρικά, ή κλινικά χαρακτηριστικά αλλά στην αλληλεπίδραση όλων αυτών των παραγόντων με το κοινωνικό περιβάλλον μέσα στο οποίο μεγαλώνει ένα παιδί και στις κοινωνικές εμπειρίες που βιώνει. Ετερογενής παράγοντες όπως η οικογένεια και το κοινωνικό περιβάλλον, όταν δεν λειτουργούν θετικά προς την σωστή ανάπτυξη και κοινωνικοποίηση του παιδιού, μπορεί σε συνδυασμό με πιθανά ψυχολογικά και νευρολογικά αίτια να οδηγήσουν στην εμφάνιση αντικοινωνικής και επιθετικής συμπεριφοράς. Σαφώς όμως η επιθετική συμπεριφορά από μόνη της δεν αρκεί για να ώθηση κάποιον ανήλικο στην εμπλοκή του με παραβατικές και εγκληματικές δραστηριότητες.

Η εγκληματολογική έρευνα έχει συχνά και ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια ασχοληθεί με την σχέση χρήσης εξαρτησιογόνων ουσιών και εγκληματικότητας και έχει αποφανθεί πως υπάρχει μια ισχυρή, αν όχι αιτιακή, σχέση μεταξύ χρήσης και εκδήλωσης εγκληματικής συμπεριφοράς. Μια από τις πρώτες έρευνες που μελέτησαν την παραπάνω σχέση σε δείγμα ανηλίκων που είχαν τελέσει φόνο, είναι αυτή του Malmquist, ο οποίος εντόπισε στο δείγμα του πως 5 από τους 20 ανήλικους που είχαν διαπράξει ανθρωποκτονία, είχαν προηγουμένως κάνει χρήση βαρβιτουρικών, αμφεταμινών, ψυχοφαρμάκων, μαριχουάνας, ή και ψυχοενεργών ουσιών. Ο Cordey, λίγα χρόνια αργότερα θα παρατηρήσει και αυτός, στο δείγμα των ανηλίκων που θα μελετήσει, χρήση αλκοόλ και ναρκωτικών ουσιών.⁷¹ Πιο πρόσφατη έρευνα του Cornell και των συνεργατών του θα καταλήξει σε παρόμοια συμπεράσματα. Τα 38 από τα 72 υποκείμενα που μελέτησε είχαν διαπράξει τον φόνο υπό την επήρεια ναρκωτικών ουσιών. Οι ερευνητές όμως δεν κατάφεραν να εντοπίσουν σημαντικές διαφορές ως προς το βαθμό εξάρτησης μεταξύ των τριών ομάδων που μελέτησαν(ανήλικοι που σκότωσαν μέλος της οικογένειάς τους, ανήλικοι που σκότωσαν κάποιο γνωστό τους άτομο, ανήλικοι που σκότωσαν κάποιον άγνωστο), ούτε ως προς την συχνότητα της χρήσης μεταξύ των 72 ανηλίκων που είχαν διαπράξει φόνο και μιας ομάδας ελέγχου 38 ανηλίκων που είχε διαπράξει κλοπές. Τέτοιου είδους ευρήματα ενισχύουν τον προβληματισμό και την διστακτικότητα των ειδικών απέναντι στην αιτιώδη σχέση χρήσης και εγκληματικότητας, αφού τα πορίσματα των ερευνών δεν είναι και τόσο ξεκάθαρα και τείνουν μάλλον προς την άποψη πως δεν αρκεί μόνο η χρήση για να οδηγήσει κάποιο άτομο στο έγκλημα.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

Η οικογένεια και οι πρώτες εμπειρίες που κάθε άτομο βιώνει μέσα σε αυτή αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής του. Κάθε παιδί ξεκινά την πορεία της κοινωνικοποίησης του κάνοντας τα πρώτα βήματα μέσα στην πρώτη μικρή κοινωνία που γνωρίζει, την οικογένεια του. Οι γονείς λειτουργούν ως πρότυπα και ως καταλύτες στην διαμόρφωση της προσωπικότητας του. Μεταφέρουν σε αυτό τις αξίες τους και την θεωρία τους για την ζωή και χτίζουν την προσωπικότητα του μέσα από την διαπαιδαγώγηση που του δίνουν. Η αλλαγές που έχουν συμβεί τα τελευταία χρόνια στην δομή της οικογένειας έχουν αλλοιώσει κάπως την μορφή της. Το

⁷¹Charles Patrick Ewing. "When children kill: The dynamics of juvenile homicide." Εκδόσεις Lexington Books, 1990. σελ 24.

μοντέλο της πυρηνικής οικογένειας έχει εν μέρει αντικατασταθεί από της μονογονεϊκές οικογένειες και κυρίως αυτές όπου ο ένας γονέας είναι η μητέρα. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός πως από το 1970, η αναλογία των Αμερικάνικων νοικοκυριών που έχουν παιδιά που ζουν και με τους δύο γονείς έχει μειωθεί σημαντικά. Πιο συγκεκριμένα το 1970 το 64% των αφρό-αμερικάνων παιδιών ζούσε με δύο γονείς, σε σύγκριση με το 35% το 1997. Αντίστοιχα τα συγκριτικά στοιχεία για τα λευκά παιδιά ήταν 90% το 1970 και 74% το 1997.⁷² Η αυξανόμενη αστάθεια που παρατηρείται στις οικογενειακές σχέσεις, ιδιαίτερα από την δεκαετία του 60' και μετά έχει επηρεάσει σημαντικά τον τρόπο που μεγαλώνουν τα παιδιά. Στις δεκαετίες που ακολουθούν όλο και περισσότερα παιδιά βιώνουν τον χωρισμό των γονιών τους και μαθαίνουν να ζουν με τον έναν από τους δύο γονείς είτε λόγω διαζυγίου είτε λόγω εγκατάλειψης. Οι αλλαγές αυτές έχουν οδηγήσει τους ειδικούς, εγκληματολόγους και ψυχολόγους, να εστιάσουν το ενδιαφέρον τους στις επιδράσεις που επιφέρουν αυτές οι αλλαγές στα παιδιά. Στην εγκληματολογική βιβλιογραφία οι διαλυμένες οικογένειες έχουν αποτελέσει κεντρικό αιτιακό παράγοντα στην θεωρητική προσέγγιση της παραβατικότητας. Η αύξηση της παραβατικής συμπεριφοράς των ανηλίκων κατά τις τελευταίες δεκαετίες συνέπεσε με την εμφάνιση όλο και περισσότερων διαλυμένων οικογενειών και προσέφερε ένα εύρωστο εξηγητικό σχήμα που ώθησε την διεξαγωγή όλο και περισσότερων ερευνών για την μελέτη των πιθανών αιτιακών συσχετίσεων μεταξύ διαταραγμένων /διαλυμένων οικογενειών και παραβατικότητας. Τα παιδιά που διαπράττουν ανθρωποκτονίες, φαίνεται πως προέρχονται στο μεγαλύτερο ποσοστό τους, από σπίτια με ένα γονέα ή από σπίτια με έντονα διαταραγμένες συζυγικές σχέσεις, και από οικογένειες που έχουν διαλυθεί λόγω διαζυγίου ή χωρισμού.

Πολλές έρευνες ασχολήθηκαν με τις οικογενειακές μεταβλητές συγκρίνοντας ιδρυματικούς παραβατικούς ανηλίκους με ομάδες ελέγχου μη παραβατικών ανηλίκων. Μια από τις σημαντικότερες έρευνες στον εγκληματολογικό χώρο είναι αυτή των Glueck & Glueck το 1950. Η έρευνα τους διήρκεισε δέκα χρόνια και βασίστηκε στη σύγκριση 500 παραβατικών ανηλίκων με 500 μη παραβατικούς ανηλίκους. Τα πορίσματα της έρευνας τους ενίσχυσαν την θεωρητική τους προσέγγιση, αφού έδειξαν πως η επίδραση του οικογενειακού περιβάλλοντος αποτελεί τον σημαντικότερο από όλους τους κοινωνικούς παράγοντες για την εξήγηση της παραβατικότητας των ανηλίκων.⁷³ Σε παρόμοια αποτελέσματα κατέληξε και η έρευνα του Douglas και των συνεργατών του το 1968. Και αυτοί διαπίστωσαν πως οι ανήλικοι που προέρχονταν από οικογένειες με διαταραγμένες σχέσεις εμφάνιζαν μεγαλύτερα ποσοστά

⁷² T. Thornberry, C. Smith, G. Rivera, D. Huizinga, M. Stouthmer-Loeber. "Δελτίο για την δικαιοσύνη των ανηλίκων. Διαλυμένες οικογένειες και παραβατικότητα." Ποινική Δικαιοσύνη, τεύχος 1, 2000.

⁷³ Ιακ. Ι. Φαρσεδάκης, «Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων.» Εκδόσεις Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1985. σελ 56.

παραβατικότητας και είχαν περισσότερες καταδίκες για εγκληματικές πράξεις από ότι οι μη παραβατικοί ανήλικοι. Η έρευνα του Nye που είχε πραγματοποιηθεί δέκα χρόνια νωρίτερα, και χρησιμοποίησε ως δείγμα μαθητές γυμνασίου, αποκάλυψε πως η σχέση μεταξύ διαλυμένων οικογενειών και παραβατικότητας μειώνονταν σημαντικά όταν τα αποτελέσματα προέρχονταν από έρευνα αυτοομολογούμενης ενοχής και δεν βασίζονταν στην μελέτη ανηλίκων που είχαν ήδη εμπλακεί στο ποινικό σύστημα και τους είχε επιβληθεί κάποια ποινή.⁷⁴ Παρόλα αυτά η επίδραση των οικογενειακών παραγόντων δεν εξαφανίζονταν ούτε σε αυτή την περίπτωση. Πολλές δεκαετίες έχουν περάσει και πολλές έρευνες έχουν πραγματοποιηθεί. Η διχογνωμία όμως μεταξύ μεθολογικών επιλογών παραμένει και επηρεάζει τα αποτελέσματα των ερευνών και των θεωριών που προκύπτουν από αυτές. Όλες οι έρευνες όμως δείχνουν πόσο σημαντικές είναι για την παραβατικότητα των ανηλίκων οι οικογενειακές μεταβλητές με κυριότερες από αυτές: την εγκληματικότητα των ίδιων των γονιών, την έλλειψη γονικής επίβλεψης των παιδιών, τον ασταθή και ακανόνιστο ή σκληρό τρόπο επιβολής πειθαρχίας στα παιδιά, την παθητική, αδιάφορη ή σκληρή αντιμετώπιση της παραβατικότητας από τους γονείς και το μέγεθος της οικογένειας.⁷⁵ Τα τελευταία χρόνια η έρευνα έχει στραφεί και προς άλλες μεταβλητές όπως η κακοποίηση και η παραμέληση των παιδιών, η ενδοοικογενειακή βία, οι αλκοολικοί ή χρήστες ουσιών γονείς και οι ψυχοπαθολογικές διαταραχές των γονιών. Σημαντικό είναι πάντως το γεγονός πως οι περισσότερες από αυτές τις μεταβλητές συνδέονται και με μη παραβατικές διαταραχές της συμπεριφοράς των ανηλίκων. Επιπλέον οι μεταβλητές αυτές έχουν χρησιμοποιηθεί και ως παράγοντες πρόγνωσης της υποτροπής ανάμεσα σε ομάδες παραβατικών ανηλίκων, ενώ συσχετίζονται σε μεγάλο βαθμό και με την εγκληματικότητα που εμφανίζουν τα παιδιά μετέπειτα ως ενήλικες.

Η έρευνα των Glueck διαπίστωσε επίσης πως στο 70% των περιπτώσεων των παραβατικών ανηλίκων που μελέτησαν, οι γονείς κατέφευγαν στην λήψη εσφαλμένων μέτρων τιμωρήσεως τα οποία επέβαλλαν με ασυνέπεια και χωρίς επίβλεψη. Επίσης η ανύπαρκτη πειθαρχία ή αυτή που επιβάλλεται χωρίς επίβλεψη παρατηρήθηκε πολύ πιο συχνά στους παραβατικούς ανήλικους από ότι στους μη παραβατικούς.⁷⁶ Τέλος σε νεότερη έρευνα τους παρατήρησαν πως το 65% των περιπτώσεων που μελέτησαν εμφάνιζαν ως μια από τις κύριες

⁷⁴ Heather Juby & P. Farrington. "Disentangling the link between disrupted families and delinquency." *British journal of criminology* vol 41, 2001.

⁷⁵ Ιακ. Ι. Φαρσεδάκης, «Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων.» Εκδόσεις Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1985. σελ 56.

⁷⁶ Βλ. οπ.π σελ 57.

αιτιακές προϋποθέσεις της παραβατικότητας την αστάθεια του οικογενειακού περιβάλλοντος και την παιδευτική ανεπάρκεια των γονιών.⁷⁷

Η σύνθεση της οικογένειας είναι μια πλευρά της οικογενειακής ζωής που επηρεάζει σημαντικά την ανάπτυξη του παιδιού και έχει σταθερά συνδεθεί με την παραβατικότητα. Το διαζύγιο των γονιών ή η εγκατάλειψη της συζυγικής στέγης από τον ένα γονιό μπορεί να επιφέρει μια σειρά από αλλαγές στην οικογένεια όπως αλλαγές στη διαμονή, στις οικονομικές συνθήκες, στους οικογενειακούς ρόλους και στις σχέσεις με επαυξημένο άγχος και συγκρούσεις. Σημαντικό ρόλο παίζει επίσης όχι τόσο το ότι η οικογένεια είναι διαλυμένη αλλά οι λόγοι που οδήγησαν στην διάλυση της και το τι προηγήθηκε και το τι ακολούθησε αυτής, καθώς και η αιτία της διάλυσης, δηλ αν οι γονείς πήραν διαζύγιο ή αν ο ένας από τους δύο γονείς εγκατέλειψε την οικογένεια, ή αν η απώλεια οφείλεται σε θάνατο.

Για να διαπιστώσουν τις επιδράσεις που επιφέρουν στην ανάπτυξη ενός παιδιού οι ιδιαίτερες συνθήκες κάτω από τις οποίες προέκυψε η διάλυση της οικογένειας, οι ερευνητές Heather Juby και David P. Farrington διεξήγαγαν έρευνα που διείρησε 20-χρονα-από-το 1962 μέχρι το 1982. Το δείγμα τους αποτελούσαν 411 αγόρια που άνηκαν στην εργατική τάξη και ζούσαν σε πόλεις του νότιου Λονδίνου. Την χρονιά που ξεκίνησαν την έρευνα τους το δείγμα τους ήταν ηλικίας 8 έως 9 ετών, ενώ η ζωή των συγκεκριμένων υποκειμένων μελετήθηκε μέχρι την ηλικία των 46 ετών. Στα χρόνια που διεξήχθη η έρευνα τα 75 από τα 411 υποκείμενα προέρχονταν από διαλυμένες οικογένειες. Η πλειοψηφία των αγοριών του δείγματος ήταν λευκά(97%) Αγγλικής καταγωγής. Βασικός στόχος αυτής της έρευνας ήταν η μέτρηση της επίδρασης όσο το δυνατόν περισσότερων παραγόντων που θεωρούνταν ως αιτιακοί ή ως επιδραστικοί της παραβατικότητας. Η θεωρητικές υποθέσεις της έρευνας βασίστηκαν σε τρεις ψυχολογικές θεωρίες. Τις θεωρίες «τραύματος». Σύμφωνα με τις οποίες η απώλεια ενός γονιού έχει σοβαρές αρνητικές επιπτώσεις στην ανάπτυξη του παιδιού κυρίως λόγω της διακοπής του δεσμού που έχει αναπτυχθεί μεταξύ παιδιού και γονιού. Επιπλέον οι θεωρίες αυτές υποστηρίζουν πως όταν ο χωρισμός συμβαίνει στα πρώτα χρόνια της ζωής του παιδιού είναι πιο τραυματικός και έχει αρνητικότερες επιπτώσεις από ότι σε μεγαλύτερη ηλικία. Τις θεωρίες που μελετούν την «πορεία της ζωής». Οι θεωρίες αυτές ασχολούνται με τις μακροχρόνιες επιπτώσεις που επιφέρει ο χωρισμός στα παιδιά με πιο σημαντικό την ύπαρξη συγκρούσεων μεταξύ των γονιών τόσο πριν όσο και μετά το χωρισμό και τις πολλαπλές αρνητικές επιπτώσεις που έχουν αυτές οι βιωματικές εμπειρίες για το παιδί. Μελετούν επίσης τις επιδράσεις που έχουν οι πιθανές οικογενειακές αλλαγές στην ζωή του παιδιού και υποστηρίζουν πως ο χωρισμός των γονιών

⁷⁷ Βλ. οπ.π.

επιηρεάζει διαφορετικά το παιδί σε διαφορετικές ηλικίες. Τέλος οι θεωρίες «επιλογών» υποστηρίζουν πως οι διαλυμένες οικογένειες συνδέονται με την παραβατικότητα των ανηλίκων λόγω των ιδιαίτερων αρνητικών χαρακτηριστικών που πιθανά προϋπάρχουν στην οικογένεια και προηγούνται του χωρισμού όπως η κοινωνικό-οικονομική θέση της οικογένειας, η αδιαφορία των γονιών προς τα παιδιά, η ελλιπής επίβλεψη, η παραβατικότητα των γονιών και οι παιδευτικές μέθοδοι που εφαρμόζουν για την διαπαιδαγώγηση των παιδιών τους. Παράλληλα θεωρούν την κακή και συγκρουσιακή σχέση των γονιών και τους έντονους καυγάδες που υπάρχουν πριν τον χωρισμό από τους πιο αρνητικούς παράγοντες.⁷⁸

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, τα 75 αγόρια που προέρχονταν από διαλυμένες οικογένειες εμφάνιζαν μεγαλύτερη παραβατικότητα κατά την εφηβεία σε σχέση με τους ανήλικους που ζούσαν και με τους δύο βιολογικούς γονείς. Πιο συγκεκριμένα το 29% των αγοριών που προέρχονταν από διαλυμένες οικογένειες είχαν καταδικασθεί στην εφηβεία τους κυρίως για κλοπές, ληστείες, αρπαγές οχημάτων και μερικοί για βανδαλισμούς απάτες και χρήση ναρκωτικών, σε σχέση με το 18% των παιδιών που ζούσαν και με τους δύο βιολογικούς γονείς. Επιπλέον τα παιδιά από διαλυμένες οικογένειες εμφάνιζαν μεγαλύτερα ποσοστά παραβατικότητας και κατά τις μετρήσεις αυτοομολογούμενης ενοχής. Σημαντικά είναι και τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την σύγκριση των παιδιών που ζούσαν και με τους δύο γονείς με βάση την μεταβλητή συγκρούσεις μέσα στην οικογένεια. Τα αποτελέσματα έδειξαν πως τα παιδιά που ζούσαν σε οικογένειες όπου υπήρχαν έντονη διαπληκτισμοί και συγκρούσεις μεταξύ των γονιών εμφάνιζαν μεγαλύτερη παραβατικότητα και είχαν υψηλότερα ποσοστά συλλήψεων αλλά και αυτοομολογούμενης ενοχής, σε σχέση με τα παιδιά που προέρχονταν από οικογένεια με λιγότερες συγκρούσεις και διαφωνίες. Η σύγκριση μεταξύ παιδιών από διαλυμένες οικογένειες και παιδιών που ζούσαν σε οικογένειες με έντονες συγκρούσεις, έδειξε πως τα ποσοστά παραβατικότητας δεν διέφεραν σημαντικά.

Αναφορικά με την μεταβλητή αιτία απώλειας του γονιού, τα αποτελέσματα έδειξαν πως όταν η διάλυση της οικογένειας οφείλονταν σε ασυμφωνία και δυσαρμονία μεταξύ των γονιών ήταν περισσότερο επιβαρυντική για την εμφάνιση παραβατικής συμπεριφοράς από ότι όταν η απώλεια του γονιού οφείλονταν σε θάνατο. Παρόλα αυτά η παραπάνω σχέση δεν ίσχυε και κατά την μέτρηση αυτοομολογούμενης ενοχής.

Η σχέση μεταξύ παραβατικότητας και αριθμού αλλαγών στην οικογενειακή ζωή του παιδιού επίσης μελετήθηκε. Τα πορίσματα της έρευνας επιβεβαιώνουν την αρχική υπόθεση πως

⁷⁸ Heather Juby & P. Farrington, "Disentangling the link between disrupted families and delinquency." *British journal of criminology* vol 41, 2001.

όσες περισσότερες αλλαγές συμβούν στην οικογενειακή δομή τόσο αυξάνει το ποσοστό για εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς. Όσες περισσότερες αλλαγές βίωναν τα παιδιά στην μορφή της οικογένειας(π.χ διαζύγιο και διαμονή του παιδιού με τον ένα γονιό, αλλαγή κατοικίας, διαμονή με συγγενής, διαμονή σε θετή οικογένεια, νέος γάμος του γονιού και ερχομός στο σπίτι πατριού ή μητριάς), τόσο αυξάνονταν οι πιθανότητες για εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς.⁷⁹

Η έρευνα των David Juby και Farrington προσφέρει σημαντικά πορίσματα και ανοίγει τον δρόμο για περαιτέρω διερεύνηση των παραγόντων που εξετάζει. Αν και τα αποτελέσματα της είναι εξέχουσας σημασίας δεν παύει να αντικατοπτρίζουν τον χώρο και τον χρόνο μέσα στον οποίο μελετήθηκαν. Από την δεκαετία του 60' όπου άνηκαν οι ανήλικοι της έρευνας, τα πράγματα έχουν αλλάξει αρκετά, αν και κάποια από τα αποτελέσματα της υποδεικνύουν πως η έλλειψη της μητέρας είναι περισσότερο αρνητική για την πορεία του παιδιού και την εμπλοκή του στην παραβατικότητα δεν μπορούμε να ισχυριστούμε το ίδιο και σήμερα που πλέον και ο πατέρας έχει μεγαλύτερη συμμετοχή στην διαπαιδαγώγηση του παιδιού και είναι εξίσου ικανός να μεγαλώσει μόνος του ένα παιδί και να του παρέχει ένα ασφαλές και σταθερό οικογενειακό περιβάλλον. Τα αποτελέσματα ρίχνουν σημαντικό φως στην αιτιώδη σχέση παραβατικότητας και διαλυμένης οικογένειας δεν μπορούν όμως να γενικευτούν καταρχήν λόγω του μικρού δείγματος και κατά δεύτερον λόγω των μικρών διαφορών που υπήρχαν στα αποτελέσματα τους. Γι'αυτό θα ήταν λάθος να πούμε πως οι διαλυμένες οικογένειες γενικά παράγουν παραβατικούς ανήλικους, εφόσον εμπλέκονται μια σειρά από παράγοντες που δεν είναι πάντα μετρήσιμοι.

Η αύξηση των μονογονεϊκών οικογενειών παγκοσμίως οδήγησε πολλούς επιστήμονες στην θεωρητική υπόθεση πως η παραβατικότητα των νέων σχετίζεται άμεσα με την έλλειψη του ενός γονεϊκού προτύπου κυρίως του πατέρα, την αδυναμία σωστής επίβλεψης των παιδιών από την μητέρα, η οποία εργάζεται για να συντηρήσει την οικογένεια, συνεπώς λείπει πολλές ώρες από το σπίτι με αποτέλεσμα τα παιδιά να μένουν μόνα τους και ανεξέλεγκτα γεγονός που αυξάνει τις πιθανότητες εμπλοκής τους με παραβατικές ομάδες ανηλίκων, την χαμηλότερη κοινωνικό-οικονομική θέση αυτών των οικογενειών και την συναισθηματική αστάθεια που προκαλούν όλοι αυτοί οι παράγοντες. Μάλιστα υπήρξαν και κάποιοι κοινωνικοί επιστήμονες όπως ο Daniel P. Moynihan και ο James Q. Wilson οι οποίοι εστίασαν ιδιαίτερα στις εγκληματογενετικές ιδιότητες των μαύρων μονογονεϊκών οικογενειών όπου ο μόνος γονέας

⁷⁹ Heather Juby & P. Farrington. "Disentangling the link between disrupted families and delinquency." *British journal of criminology* vol 41, 2001.

είναι μητέρα.⁸⁰ Υποστήριξαν πως οι μαύρες μητέρες είναι ανεπαρκής και δεν μπορούν να επιβάλλουν την απαραίτητη πειθαρχία στα παιδιά τους και συνεπώς αποτυγχάνουν να τα κοινωνικοποιήσουν σωστά. Οι συγκεκριμένοι επιστήμονες πιστεύουν πως τα απαραίτητα στοιχεία κοινωνικοποίησης παρέχονται στα παιδιά από τον πατέρα και συνεπώς απέδωσαν την αύξηση της εγκληματικότητας των ανήλικων στην Αμερική στα υψηλά ποσοστά τέτοιων οικογενειών αφρό-αμερικάνων και μαύρων. Όπως γίνεται προφανές ακόμα και μεταξύ των επιστημών δεν λείπουν αυτοί με ρατσιστικές τάσεις και προκαταλήψεις. Το σημαντικό σε αυτή την περίπτωση είναι ο αντίκτυπος που έχουν οι θεωρητικές τους απόψεις στο κοινωνικό σύνολο αλλά και στον επίσημο κοινωνικό έλεγχο. Εύκολα γίνεται φανερό πόσο στιγματίζονται αυτές οι φυλετικές ομάδες και πως χρησιμοποιούνται από τις εκάστοτε πολιτικές ως αποδιοπομπαίοι τράγοι για να καλύψουν τις ευθύνες του κοινωνικού και ποινικού συστήματος και τις αδυναμίες του κράτους πρόνοιας να προστατέψει και να δημιουργήσει εκείνους τους κοινωνικούς ιστούς που θα συγκρατήσουν τα παιδιά και τους νέους από την εμπλοκή τους στην παραβατικότητα. Ευτυχώς η παρουσία τέτοιων επιστημονικών προκαταλήψεων είναι περιορισμένη και εύκολα απορρίπτεται από τα πραγματικά στοιχεία.

Σύμφωνα με τα Επίσημα στατιστικά στοιχεία της Αμερικής από το 1970 έως το 1992 τα ποσοστά των παιδιών κάτω των 18 ετών που ζουν μόνο με την μητέρα τους αυξήθηκαν από 7.8% στο 18%, για τους λευκούς ανήλικους και από 29% σε 58% για τους μαύρους. Παρά την αύξηση των μονογονεϊκών οικογενειών τα στοιχεία του FBI για τον αριθμό των τελούμενων ανθρωποκτονιών εμφάνιζαν μείωση από 10 ανθρωποκτονίες ανά 100.000 κατοίκους το 1973 σε 8.2 ανά 100.000 κατοίκους το 1995.⁸¹ Συνεπώς παρά την αύξηση του αριθμού των μητέρων αρχηγών μονογονεϊκών οικογενειών, η τέλεση εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας και εγκλημάτων βίας, συμπεριλαμβανομένων των ανθρωποκτονιών, εμφανίζει πτώση. Λαμβάνοντας υποψιν την θεωρητική υπόθεση των παραπάνω επιστημών, θα έπρεπε να είχαμε μια σημαντική αύξηση της ανήλικης εγκληματικότητας, ιδίως μεταξύ των μαύρων, ανάλογη με αυτή των μονογονεϊκών οικογενειών, κάτι όμως που τα στοιχεία διαψεύδουν. Αν και τα επίσημα στατιστικά στοιχεία συλλήψεων εμφανίζουν μια υπερεκπροσώπηση των μαύρων και των άλλων φυλετικών ομάδων στο εγκληματικό φαινόμενο, τα επίσημα στοιχεία της ένδικης εγκληματικότητας διαφοροποιούνται σημαντικά. Σύμφωνα με αυτά, και με αναφορά πάντα στην Αμερική, οι λευκοί ανήλικοι αποτελούν το 80% του συνολικού ανήλικου πληθυσμού. Από αυτούς ένα 80% το σκάνε από το σπίτι τους, ένα 81% των λευκών ανήλικων ευθύνεται για την

⁸⁰ Louis Gesualdi. "Don't blame mom for crime. (Family structure non responsible for rising crime statistics)" Humanist May-June, 1998.

⁸¹ Βλ. ο.π.

πρόκληση εμπρησμών, βανδαλισμών και για φθορές ξένης ιδιοκτησίας, καθώς και για το 94% των συλλήψεων για χρήση και διακίνηση ναρκωτικών ουσιών. Τα αντίστοιχα ποσοστά για τους μαύρους είναι πολύ χαμηλότερα. Οι μαύροι ανήλικοι καλύπτουν το 16% του συνολικού ανήλικου πληθυσμού. Από αυτούς το 16% το σκάει από το σπίτι του και ένα 17% ευθύνεται για βανδαλισμούς και φθορές ξένης ιδιοκτησίας, ενώ μόνο ένα 4% εμφανίζεται στις συλλήψεις για διακίνηση και χρήση ουσιών.⁸² Η αιτιώδης συσχέτιση μεταξύ μονογονεϊκών οικογενειών και σοβαρής εγκληματικής εμπλοκής των ανήλικων δεν έχει να κάνει με την φυλετική ή εθνική προέλευση αυτών των οικογενειών αλλά με την ποιότητα των σχέσεων που υπάρχουν σε αυτές τις οικογένειες καθώς και με τις ιδιαίτερες συνθήκες κάτω από τις οποίες προέκυψαν. Μια «φυσικά» ενωμένη οικογένεια αλλά συναισθηματικά διαταραγμένη και διαλυμένη, με έντονες συγκρούσεις και διαπληκτισμούς μεταξύ των γονιών και πιθανά με ενδοοικογενειακή βία, είναι σαφώς πιο εγκληματογόνα από μια μονογονεϊκή οικογένεια όπου υπάρχουν ισχυροί συναισθηματικοί δεσμοί, συναισθηματική ασφάλεια, σταθερότητα και αγάπη. Τα παιδιά για να μεγαλώσουν και να κοινωνικοποιηθούν σωστά χρειάζονται και τους δύο γονείς, πολύ περισσότερο όμως χρειάζονται αγάπη συναισθηματικό δέσιμο, θετικά πρότυπα και ασφάλεια.

Ανάλογες μελέτες έχουν πραγματοποιηθεί τα τελευταία χρόνια και για την ομάδα των ανήλικων δραστών που τελούν φόνο. Οι έρευνες, εγκληματολογικές και κλινικές, παρουσιάζουν, με μεγάλη συνέπεια στα αποτελέσματά τους, πως η πλειοψηφία αυτών των ανήλικων προέρχεται από διαλυμένες οικογένειες με έντονα διαταραγμένες σχέσεις και οικογένειες στις οποίες ο ανήλικος έχει παραμεληθεί ή κακοποιηθεί. Αν και η πλειοψηφία αυτών των ερευνών έχει ασχοληθεί με ανήλικους που έχουν τελήσει ενδοοικογενειακές ανθρωποκτονίες, κυρίως γονεοκτονίες και τα πορίσματα τους προέρχονται από την ψυχολογική και ψυχιατρική αξιολόγηση των ανήλικων δραστών, παρόλα αυτά έχουν γενική ισχύ αφού παρατηρούνται, σε μεγάλο ποσοστό σε όλους τους ανήλικους δράστες ανθρωποκτονιών. Ο πιο συχνά παρατηρούμενος αρνητικός οικογενειακός παράγοντας είναι η κακοποίηση των ανήλικων δραστών με τον παράγοντα οικογενειακή βία να ακολουθεί.⁸³

Τα αποτελέσματα των ερευνών και η σημαντική αιτιώδης σχέση που προκύπτει μεταξύ κακοποίησης / ενδοοικογενειακής βίας και τέλεσης ανθρωποκτονίας οδήγησαν τους ερευνητές στην διατύπωση δύο θεωρητικών υποθέσεων. Η πρώτη υποστηρίζει πως τα παιδιά που μεγαλώνουν σε οικογένειες στις οποίες η βία και η κακοποίηση είναι καθημερινό φαινόμενο, αδυνατούν να κοινωνικοποιηθούν σωστά, ή η κοινωνικοποίησή τους είναι λανθάνουσα. Τα

⁸² Βλ. ο.π.π.

⁸³ Robert V. Heckel & David M. Shumaker. "Children who murdered. A psychological perspective." Εκδόσεις Praeger, 2001, London. Σελ 40.

παιδιά αυτά μεγαλώνοντας αποζητούν την εύκολη και άμεση ικανοποίηση των επιθυμιών τους και επειδή δεν έχουν μάθει άλλο τρόπο για να λειτουργούν παρά μόνο μέσα από την βίαιη συμπεριφορά, οδηγούνται στην επιθετικότητα και στην άσκηση βίας που κάποιες φορές μπορεί να φτάσει μέχρι το φόνο(Corder et al).⁸⁴ Η δεύτερη θεωρητική αιτιολόγηση στηρίζεται στην παραδοχή πως τα παιδιά εσωτερικεύουν τις αξίες, τις συμπεριφορές και τα πρότυπα με τα οποία μεγαλώνουν καθώς και τις εμπειρίες που βιώνουν και ως ένα σημείο μιμούνται την συμπεριφορά των γονιών τους. Συνεπώς ένα παιδί που μαθαίνει την βία ως τον μοναδικό τρόπο «επικοινωνίας» με τους άλλους και επίλυσης των προβλημάτων εκφράζεται μέσω αυτής και την νομιμοποιεί ως συμπεριφορά(Soppells).⁸⁵ Και οι δύο θεωρητικές προσεγγίσεις έχουν δεχτεί επιρροές από τις θεωρίες ελέγχου. Η Lewis χρησιμοποιώντας τις παραπάνω θεωρητικές υποθέσεις μέσα από μια κλινική προσέγγιση, υποστήριξε πως ο συνδυασμός μάθησης της βίαιης συμπεριφοράς και η ύπαρξη νευρολογικών διαταραχών αυξάνει την πιθανότητα τέλεσης φόνου ιδιαίτερα στις περιπτώσεις εκείνες που το παιδί βιώνει σε καθημερινή βάση την βία μέσα στο σπίτι. Η πιο συνήθης μορφή ενδοοικογενειακής βίας που βιώνουν τα παιδιά αυτά είναι η κακοποίηση του ενός γονιού από τον άλλο και κυρίως η κακοποίηση της μητέρας από τον πατέρα, καθώς και η κακοποίηση του ίδιου του ανήλικου κυρίως από τον πατέρα. Τα ποσοστά κακοποιημένων παιδιών μεταξύ των ανήλικων δολοφόνων είναι ιδιαίτερα υψηλά. Μεταξύ των 17 ανηλίκων που εξέτασε η Lewis και οι συνεργάτες της, τα 12 είχαν υποστεί βαριάς μορφής σωματική κακοποίηση, ενώ τα 5 είχαν κακοποιηθεί σεξουαλικά.⁸⁶

Εξίσου υψηλό ποσοστό θυματοποίησης ανήλικων δραστών φόνων επιβεβαιώνουν και οι ερευνητές Sendi και Bloomgren. Μεταξύ των 10 ανηλίκων που είχαν διαπράξει ανθρωποκτονία, οι 6 είχαν υποστεί σωματική κακοποίηση από γονιό, ενώ μεταξύ των 10 ανηλίκων της ομάδας ελέγχου που είχαν νοσηλευτεί για ψυχιατρική παρακολούθηση αλλά δεν είχαν διαπράξει φόνο, μόνο ένα είχε υποστεί σωματική κακοποίηση.⁸⁷ Το είδος της κακοποίησης που υφίστανται αυτά τα παιδιά ποικίλει από μελανίες λόγω ξυλοδαρμού και βαριάς μορφής σωματικές κακώσεις από αιχμηρά αντικείμενα έως βιασμό ή παραφύσιν ασέλγεια ιδίως στα αγόρια. Πολλές φορές το ανήλικο θύμα βιάζεται από δύο ή και τρία μέλη της οικογένειας κυρίως όταν πρόκειται για κορίτσι, ενώ υπάρχουν και κάποια ελάχιστα περιστατικά όπου αγόρια παρενοχλούνται σεξουαλικά από τις ίδιες τους τις μητέρες.

⁸⁴ Βλ. Οπ.π σελ 40.

⁸⁵ Βλ. οπ.π.

⁸⁶ Charles Patrick Ewing. "Kids who kill: An overview." Εκδόσεις Lexington Books 1990, United States. Σελ 9.

⁸⁷ Charles Patrick Ewing. " When children kill: The dynamics of juvenile homicide." Εκδόσεις Lexington Books, 1990. σελ 23.

Η σχέση μεταξύ κακοποίησης και εγκληματικότητας έχει αποτελέσει θέμα πολλών εμπειρικών ερευνών. Ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια που τα περιστατικά κακοποιημένων παιδιών πληθαίνουν, οι προβληματισμοί των ειδικών αυξάνουν για το κατά πόσον η κακοποίηση μπορεί να συνδέεται με την σοβαρή εγκληματική δραστηριότητα ή ακόμα και με την διάπραξη φόνου. Εδώ και πολλά χρόνια έχει τονιστεί από τους ειδικούς, ψυχολόγους και ψυχιάτρους, η άμεση αιτιακή σχέση που υπάρχει μεταξύ κακοποίησης και εμφάνισης συναισθηματικών, ψυχολογικών και συμπεριφορικών διαταραχών στα παιδιά που την υφίστανται. Η έρευνα του Widom το 1989, βρήκε πως το 26% των κακοποιημένων και παραμελημένων παιδιών που μελέτησε είχαν τουλάχιστον μία καταδίκη στην εφηβεία τους σε αντίθεση με το 17% των μη κακοποιημένων παιδιών του δείγματος, είχαν μεγαλύτερο μέσο όρο συλλήψεων(2.4) από την ομάδα ελέγχου(1.4), ενώ είχαν επίσης σε μεγαλύτερο ποσοστό διαπράξει κάποιο έγκλημα φυσικής βίας(11% έναντι 8%). Αν και οι διαφορές δεν είναι μεγάλες είναι στατιστικά σημαντικές. Με βάση τα πορίσματα της έρευνας, οι ερευνητές υποστήριξαν πως η κακοποίηση συνδέεται με την παραβατικότητα γιατί μεταξύ όλων των άλλων αρνητικών επιπτώσεων, εμποδίζει την ανάπτυξη υγιεινών σχέσεων τόσο με τους γονείς όσο και με κοινωνικούς φορείς, οδηγεί στην μείωση της αυτοεκτίμησης του αυτοελέγχου και της εμπιστοσύνης προς τους άλλους, ενώ αυξάνει την εχθρικότητα και την επιθετικότητα.⁸⁸

Πιο πρόσφατη έρευνα των Zingraff, Leiter, Myers & Johnson το 1993 που εξέτασε την σχέση κακομεταχείρισης-παραβατικότητας κατέληξε στο συμπέρασμα πως η αιτιώδης συσχέτιση των δύο μεταβλητών έχει υπερεκτιμηθεί από τους ειδικούς και παρόλο που μπορεί να θεωρηθεί ικανή για να προβλέψει και να δικαιολογήσει την εκδήλωση ελαφριάς παραβατικότητας δεν έχει την ίδια στατιστική σημαντικότητα στην εξήγηση της σοβαρής ανήλικης εγκληματικότητας, όταν στην μέτρηση υλεισέρχονται ως μεταβλητές ελέγχου τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος με πιο σημαντικό από αυτά την δομή της οικογένειας. Αυτή η υπόθεση αποτελεί σημαντική πρόκληση για την επιστημονική βιβλιογραφία που θεωρεί την κακομεταχείριση των ανηλίκων από τους γονείς τους σημαντικό παράγοντα για την εκδήλωση παραβατικότητας.

Η έρευνα των Cary Heck και Anthony Walsh παίρνοντας ως αφορμή την παραπάνω έρευνα, θέτουν την σχέση κακομεταχείρισης /παραβατικότητας στην πιο σκληρή εξέταση λαμβάνοντας υπόψη μια σειρά από δημογραφικά χαρακτηριστικά όπως η δομή της οικογένειας(οικογένεια και με τους δύο βιολογικούς γονείς, οικογένεια όπου ο πατέρας δεν ζει, οικογένεια όπου ο πατέρας την έχει εγκαταλείψει, χωρισμένη οικογένεια όπου την επιμέλεια των

⁸⁸ Cary Heck & Anthony Walsh. "The effects of maltreatment and family structure on minor and serious delinquency." International journal of offender therapy and comparative criminology, No 2 Vol 44, 2000.

παιδιών έχει η μητέρα), το μέγεθος της οικογένειας, την ηλικιακή σειρά των παιδιών, την κοινωνικό-οικονομική θέση της οικογένειας, το δείκτη νοημοσύνης των παραβατικών παιδιών. Εξετάζουν την κακομεταχείριση ως παράγοντα που επιδρά στην συχνότητα και στο είδος της εγκληματικής δραστηριότητας που εμφανίζουν οι ανήλικοι και ιδιαίτερα την διάπραξη εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας και εγκλημάτων βίας. Θα πρέπει να πούμε εδώ πως ο όρος κακομεταχείριση αναφέρεται στην έλλειψη μητρικής στοργής, στην έλλειψη δεσμού αγάπης μεταξύ γονιών και παιδιών, στην κακή έως και συγκρουσιακή σχέση παιδιού και γονιών, στην κακοποίηση / παραμέληση των παιδιών, στην συναισθηματική αποστέρηση, και στην έλλειψη επικοινωνίας και επαφής των παραβατικών παιδιών με τους γονείς τους. Το δείγμα τους αποτελούσαν 388 λευκοί ανήλικοι που κατοικούσαν σε πόλεις του Idaho και είχαν εμπλακεί στο ποινικό σύστημα και βρίσκονταν υπό αναστολή.⁸⁹

Τα υποκείμενα του δείγματος τους με βάση την μεταβλητή οικογενειακή δομή κατατάσσονταν ως εξής: Τα 125 ζούσαν και με τους δύο βιολογικούς γονείς, τα 215 προέρχονταν από χωρισμένες οικογένειες, 27 από αυτά ζούσαν με την μητέρα τους ενώ ο πατέρας είχε εγκαταλείψει την οικογένεια και τα 21 από αυτά είχαν χάσει τον πατέρα τους λόγω θανάτου. Τα αποτελέσματα της έρευνας τους δείχνουν πως η κακομεταχείριση, ακόμα και όταν υπαισέρχονται στην μέτρηση οι μεταβλητές ελέγχου, συνεχίζει να έχει σημαντικό βαθμό συσχέτισης με την εκδήλωση σοβαρής εγκληματικής δραστηριότητας. Σημαντικό είναι επίσης το γεγονός πως η κακομεταχείριση συσχετιζόταν αρνητικά με το κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο της οικογένειας και την εκδήλωση εγκληματικότητας καθώς και με τον δείκτη νοημοσύνης των παραβατικών ανηλίκων, ενώ παρατηρούνταν με μεγάλη συνέπεια, στα παιδιά που ο πατέρας είχε εγκαταλείψει την οικογένεια. Εξίσου σημαντικό είναι το γεγονός πως οι παραβατικοί ανήλικοι από εγκαταλελειμμένες οικογένειες στις οποίες συνυπήρχε ο παράγων κακομεταχείριση, εμφάνιζαν υψηλότερα ποσοστά και μεγαλύτερη συχνότητα τέλεσης σοβαρών εγκληματικών πράξεων, όπως εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και βίαια εγκλήματα, όταν δεν παρέμβαιναν στην μέτρηση οι μεταβλητές ελέγχου ενώ όταν υπαισέρχονταν οι μεταβλητές ελέγχου η παραβατικότητα των ανηλίκων επηρεάζονταν σημαντικά από την δομή της οικογένειας και εμφάνιζε τους ανήλικους όπου ο πατέρας είχε εγκαταλείψει την οικογένεια, να τελούν κυρίως εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας. Παράλληλα τα σπίτια που είχαν διαλυθεί λόγω διαζυγίου ή θανάτου του πατέρα εμφάνιζαν σημαντικά ποσοστά αρνητικής συσχέτισης ως προς την τέλεση εγκλημάτων βίας όταν υπαισέρχονταν στην μέτρηση οι μεταβλητές ελέγχου αλλά εμφάνιζαν

⁸⁹ Cary Heck & Anthony Walsh. "The effects of maltreatment and family structure on minor and serious delinquency." *International journal of offender therapy and comparative criminology*, No 2 Vol 44, 2000.

θετική συσχέτιση ως προς την εκδήλωση ελαφριάς παραβατικότητας. Ενώ οι ανήλικοι που ζούσαν και με τους δύο γονείς δεν εμφανίζονταν ως δράστες εγκλημάτων βίας. Επιπλέον, πέρα από την μεταβλητή διαλυμένη οικογένεια λόγω εγκαταλείψεως, η μόνη μεταβλητή που συνδέονταν με την βίαιη εγκληματικότητα ήταν η ηλικιακή σειρά των παιδιών στην οικογένεια. Η έρευνα βρήκε πως τα μικρότερα παιδιά αυτών των οικογενειών εμφάνιζαν σε μεγαλύτερο ποσοστό συμμετοχή σε βίαια εγκλήματα από ότι τα πρωτότοκα αδέρφια τους. Τέλος η ανεξάρτητη μεταβλητή κακομεταχείριση είχε μικρότερο βαθμό συσχέτισης με εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας, ενώ η σχέση μεταξύ εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας είχε υψηλό βαθμό συσχέτισης με τους παραβατικούς ανήλικους που προέρχονταν από σπίτια όπου ο πατέρας ή είχε πεθάνει ή είχε εγκαταλείψει.

Η παρούσα έρευνα καταλήγει σε αντίθετα αποτελέσματα από αυτά του Zingtaff και των συνεργατών του. Τα πορίσματα της υποστηρίζουν πως ακόμα και όταν παρεμβαίνουν στην διμετάβλητη σύνδεση η μεταβλητές ελέγχου, η αιτιώδης συσχέτιση κακομεταχείρισης και βίαιης εγκληματικότητας δεν εξαφανίζεται. Οι ερευνητές αποδίδουν την διαφορά των αποτελεσμάτων τους στο διαφορετικό τρόπο μέτρησης των μεταβλητών όσο και στην σχολαστικότερη διαίρεση τους. Καταρχήν η εξαρτημένη μεταβλητή παραβατικότητα υπέστη μεγαλύτερο βαθμό διαίρεσης συμπεριλαμβάνοντας την συχνότητα και την βαρύτητα της εγκληματικής δραστηριότητας των ανηλίκων. Παράλληλα η ανεξάρτητη μεταβλητή κακομεταχείριση των παιδιών μέσα στην οικογένεια, έλαβε περισσότερες των δύο διαιρέσεις υπολογίζοντας επίσης την συχνότητα εμφάνισης περιστατικών κακοποίησης στο δείγμα καθώς και το είδος της κακοποίησης. Επειδή πολλές φορές τα στοιχεία που συγκεντρώνονται για την κακοποίηση και για την παραβατικότητα των ανηλίκων είναι ελλιπή, πολλές έρευνες δεν καταφέρνουν να αποκαλύψουν την πραγματική σύνδεση των δύο μεταβλητών με αποτέλεσμα να οδηγούνται σε λανθασμένα πορίσματα. Στην συγκεκριμένη έρευνα τα στοιχεία και για τις δύο μεταβλητές ήταν εκτενώς καταγεγραμμένα στους φακέλους του υπό μελέτη δείγματος γεγονός που βοήθησε τους ερευνητές να έχουν μια πιο πλήρη και πραγματική εικόνα του δείγματος.⁹⁰

Γεγονός είναι πως καμία έρευνα ποσοτική ή ποιοτική δεν μπορεί να θεωρηθεί απόλυτα γενικεύσιμη και αντιπροσωπευτική. Όλες έχουν τους περιορισμούς και τις αδυναμίες τους είτε στο δείγμα που επιλέγουν είτε στον τρόπο συσχέτισης και ανάλυσης των μεταβλητών τους. Τα μεθοδολογικά προβλήματα είναι πάντα υπαρκτά και κάθε έρευνα υπόκειται στην θεωρητική προσέγγιση την οποία επιχειρεί να αποδείξει ή να διαψεύσει. Κάθε ερευνητής κατασκευάζει την

⁹⁰ Cary Heck & Anthony Walsh. "The effects of maltreatment and family structure on minor and serious delinquency." *International journal of offender therapy and comparative criminology*, No 2 Vol 44, 2000.

έρευνα με βάση τα δικά του κριτήρια συνεπώς καμία δεν είναι απόλυτα αντικειμενική. Ο συσχετισμός όσο το δυνατόν περισσότερων μεταβλητών και η συνεχής υποβολή της θεωρητικής υπόθεσης σε έλεγχο οδηγεί σε εμπειριστατωμένη και επιστημονική έρευνα τα αποτελέσματα της οποίας σε συνδυασμό με τα αποτελέσματα άλλων ερευνών μπορούν να αποκαλύψουν σημαντικές πτυχές της σχέσης κακοποίησης και παραβατικότητας. Επειδή όμως πάντα το υπό μελέτη υποκείμενο είναι ο άνθρωπος του οποίου οι αντιδράσεις στα εξωτερικά ερεθίσματα ποικίλουν και οι επιλογές του αποτελούν ένα μωσαϊκό ατομικών και κοινωνικών παραγόντων ποτέ δεν μπορούμε να διαμορφώσουμε μια καθολική θεωρία που να εξηγεί απόλυτα τις επιλογές των ατόμων και τις αιτιώδεις συσχετίσεις τους. Αυτό που μπορεί να κάνει τόσο η κοινωνιολογία όσο και ο ιδιαίτερος κλάδος της εγκληματολογίας που μελετά το εγκληματικό φαινόμενο και τις διαστάσεις του είναι να ερευνήσει πτυχές αυτού του φαινομένου και να προτείνει μέτρα παρέμβασης και πρόληψης που θα μειώσουν τις αρνητικές επιπτώσεις τόσο για τα άτομα που εμπλέκονται στο εγκληματικό φαινόμενο και δέχονται τις επιπτώσεις του ποινικού συστήματος όσο και για την κοινωνία στο σύνολο της.

Στην επιστημονική βιβλιογραφία που μελετά την ομάδα των ανήλικων δραστών που τελούν φόνο, έχει συχνά γίνει λόγος για την επίδραση που έχουν στην διαμόρφωση αντικοινωνικής και εγκληματικής συμπεριφοράς, οι ψυχοπαθολογικές διαταραχές των γονιών καθώς και η χρήση αλκοόλ. Οι παράγοντες αυτοί φαίνεται να συναντώνται στην γενικότερη ομάδα των ανήλικων δολοφόνων και όχι μόνο σε αυτούς που διαπράττουν ενδοοικογενειακούς φόνους. Οι ψυχολόγοι έχουν εντοπίσει σημαντικά προβλήματα στην σωστή ανάπτυξη και κοινωνικοποίηση των παιδιών που προέρχονται από οικογένειες με τέτοια περιστατικά. Οι ανήλικοι αυτοί εμφανίζουν κυρίως προβλήματα προσαρμογής στο σχολείο είναι εσωστρεφείς και επιθετικοί και δεν δημιουργούν δεσμούς φιλίας και εμπιστοσύνης, έχουν χαμηλή αυτοεκτίμηση και νοιώθουν περιθωριοποιημένοι. Πολλές φορές τον αλκοολισμό ακολουθεί η βίαιη συμπεριφορά με την κακοποίηση των παιδιών και των υπόλοιπων μελών της οικογένειας από τον αλκοολικό πατέρα ή την αλκοολική μητέρα. Στην εγκληματολογική βιβλιογραφία ο αλκοολισμός έχει θεωρηθεί υπεύθυνος για την εμφάνιση παραβατικής συμπεριφοράς λόγω της αδυναμίας επίβλεψης των παιδιών από τους αλκοολικούς γονείς, τις έντονες οικογενειακές διαμάχες αλλά και την μίμηση.

Η Lewis στην ίδια ομάδα των 17 ανήλικων δραστών φόνων, που αναφέρεται και παραπάνω βρήκε πως τα 9 από τα παιδιά που εξέτασε είχαν τουλάχιστον ένα αλκοολικό μέλος στην οικογένεια, έναν από τους δύο γονείς ή και τους δύο, ενώ ένας από τους δύο γονείς ήταν

διανοητικά άρρωστος και είχε νοσηλευτεί για ψυχιατρική θεραπεία.⁹¹ Παρομοίως οι ερευνητές Petti και Davidman βρήκαν στο δικό τους δείγμα πως μεταξύ των γονιών των 9 ανήλικων που εξέτασαν, 6 από τις μητέρες και 3 από τους πατέρες είχαν ιστορικό ψυχιατρικής παρακολούθησης.⁹² Ο Corder και οι συνεργάτες του σε έρευνα που πραγματοποίησαν με δείγμα 30 ανήλικους δράστες φόνων, βρήκαν πως 19 από αυτούς είχαν τουλάχιστον έναν γονιό αλκοολικό ή διανοητικά διαταραγμένο.⁹³ Μεταξύ των 31 ανήλικων που μελέτησε ο Sorrells, 5 ανήλικοι είχαν αλκοολικό πατέρα, 5 είχαν αλκοολική μητέρα, 9 είχαν πατέρα με συναισθηματικές διαταραχές και 10 είχαν μητέρες με ψυχολογικά προβλήματα.⁹⁴ Τέλος μεταξύ των 21 ανήλικων νεότερης έρευνας της Lewis το 52% των πατεράδων και το 33% των μητέρων ήταν αλκοολικοί, ενώ ένα 33% των πατεράδων ήταν άτομα γνωστά στην αστυνομία και στο ποινικό σύστημα, ενώ ένα 43% των μητέρων είχαν νοσηλευτεί για ψυχιατρική θεραπεία.⁹⁵

Η ύπαρξη αλκοολικού γονέα συνδέεται τόσο με την παραβατική συμπεριφορά όσο και με γενικότερα ψυχοπαθολογικά προβλήματα που εμφανίζουν τα παιδιά αυτά. Ειδικόι ερευνητές που μελετούν την ψυχοπαθολογία των παιδιών αλκοολικών γονιών έχουν βρει υψηλά ποσοστά συσχέτισης μεταξύ ύπαρξης αλκοολικού γονιού και εμφάνισης ψυχοπαθολογικών διαταραχών στα παιδιά κυρίως με την μορφή διαταραχών της προσωπικότητας όπως επιθετικότητα, αντικοινωνική συμπεριφορά και συμπεριφορική διαταραχή.⁹⁶ Η σχέση παραβατικότητας και αλκοολισμού των γονιών στηρίζεται στην θεωρητική υπόθεση πως τα παιδιά που βιώνουν την παρουσία αλκοολικού γονιού βιώνουν ταυτόχρονα και την βία με διάφορες μορφές λεκτική, σωματική ή και σεξουαλική. Η καθημερινή επαφή με ένα βίαιο και προβληματικό περιβάλλον οδηγεί τα παιδιά στην υιοθέτηση παρόμοιων συμπεριφορών με αποτέλεσμα να γίνονται τα ίδια βίαια τόσο λόγω μίμησης όσο και λόγω λανθάνουσας κοινωνικοποίησης. Κάποιες φορές μάλιστα η εκδήλωση βίαιης συμπεριφοράς αγγίζει την πιο ακραία μορφή της όπως επιθέσεις κατά τρίτον, βιασμούς και σε εξαιρετικές περιπτώσεις φόνους. Ο Gustav Jonsson στην επιστημονική του μελέτη με τίτλο "Delinquent boys. Their parents and grandparents", υποστήριξε την θεωρία της «κοινωνικής κληρονομιάς», σύμφωνα με την οποία η βία και

⁹¹ Charles Patrick Ewing. "When children kill: The dynamics of juvenile homicide." Εκδόσεις Lexington Books, 1990. σελ 21.

⁹² Petti Th. & Davidman.L. "Homicidal school – Age children: Cognitive style and demographic features. Child Psychiatry and Human development. Vol 12, 1981.

⁹³ Charles Patrick Ewing. "When children kill: The dynamics of juvenile homicide." Εκδόσεις Lexington Books, 1990. σελ 21.

⁹⁴ Sorrells. "Kids who kill. Crime and delinquency Vol 23, 1977.

⁹⁵ Lewis, Shanok, Grant & Ritvo. "Homicidally aggressive young children: Neuropsychiatric and experiential correlates." American journal of psychiatry. 1983.

⁹⁶ Colette Chiland & J. Gerald Young. "Violence and children. σελ 72

επιθετική συμπεριφορά μαθαίνεται και μεταφέρεται από γενιά σε γενιά ως κοινωνική συμπεριφορά.⁹⁷ Αν και είναι αρκετά ντετερμινιστική η προσέγγιση του δεν μπορούμε να αρνηθούμε την μετάδοση των κοινωνικών αξιών από τους γονείς στα παιδιά, δεν μπορούμε όμως να την θεωρήσουμε ως καθοριστική αφού τα παιδιά έρχονται σε επαφή και με άλλους κοινωνικούς φορείς και μεγαλώνουν σε διαφορετικό κοινωνικό περιβάλλον από ότι είχαν μεγαλώσει οι γονείς τους.

Ταυτόχρονα με την βίαιη συμπεριφορά, πολλά από αυτά τα παιδιά γίνονται και τα ίδια αλκοολικά ή χρήστες εξαρτησιογόνων ουσιών. Έρευνες που μελέτησαν την σχέση χρήσης εξαρτησιογόνων ουσιών και τέλεσης ανθρωποκτονίας, σε ανήλικους δράστες φόνων, βρήκαν πως μεταξύ των δραστών τα ποσοστά χρήσης ήταν ιδιαίτερα υψηλά καθώς πολλοί από αυτούς δήλωναν πως έκαναν χρήση ουσιών και πολλοί πως βρίσκονταν υπό την επήρεια ουσιών κατά την διάρκεια τέλεσης του φόνου. Τα ποσοστά ανήλικων δραστών που δηλώνουν πως είναι χρήστες ουσιών ή πως βρίσκονταν υπό την επήρεια εξαρτησιογόνων ουσιών κατά την τέλεση της πράξης, έχουν αυξηθεί σημαντικά τις τελευταίες δεκαετίες. Νεότερες Αμερικάνικες έρευνες επισημαίνουν πως το 20% με 25% των ανήλικων που τελούν φόνο βρίσκονται υπό την επήρεια αλκοόλ ή ναρκωτικών ουσιών.⁹⁸ Οι ερευνητές Cornell, Benedek και Benedek σε έρευνα που πραγματοποίησαν στο Μίτσιγκαν το 1987 σε δείγμα 72 ανήλικων δραστών, βρήκαν πως περισσότερο από το 72% του δείγματος έκανε χρήση ουσιών ή αλκοόλ.⁹⁹ Παρομοίως ο Zagar και οι συνεργάτες του συγκρίνοντας 101 ανήλικους δράστες φόνων με ομάδα ελέγχου 101 μη βίαιων παραβατικών ανήλικων διαπίστωσαν πως οι ανήλικοι που είχαν τελέσει φόνο έκαναν σε μεγαλύτερο ποσοστό χρήση ουσιών(45%) από ότι η ομάδα ελέγχου(28%).¹⁰⁰ Η ψυχίατρος Susan Bailey, το 1996 στην Αγγλία, εξέτασε 20 ανήλικους δράστες φόνων και βρήκε πως το 75% έκανε χρήση αλκοόλ και το 35% έκανε χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών. Επίσης ερευνητές στην Φιλανδία αναφέρουν σε έρευνα που πραγματοποίησαν το 1997, πως οι 10 από τους 13 ανήλικους που είχαν τελέσει φόνο χαρακτηρίστηκαν ως αλκοολικοί.¹⁰¹

Εκείνο που προβληματίζει και κεντρίζει ιδιαίτερα το ενδιαφέρον των ειδικών έχει να κάνει με το γεγονός ότι ενώ κάποια παιδιά που βιώνουν όλους αυτούς τους αρνητικούς οικογενειακούς παράγοντες τείνουν και να τους υιοθετούν ως στάση ζωής και να τους μιμούνται, κάποια παιδιά και μάλιστα πολλές φορές από την ίδια οικογένεια καταφέρνουν να εξελιχθούν ομαλά να κοινωνικοποιηθούν σωστά και να μην εμφανίσουν ποτέ στην ζωή τους

⁹⁷ Colette Chiland & J. Gerald Young. "Violence and children. σελ 72-79

⁹⁸ Kathleen. M. Heid. "Young killers: The challenge of juvenile homicide." Εκδόσεις Thousand Oaks, 1998. σελ 32-33.

⁹⁹ Βλ. οπ.π

¹⁰⁰ Βλ. οπ.π

¹⁰¹ Βλ. οπ.π

τέτοιου είδους συμπεριφορές. Οι παράγοντες που συντελούν στην διαφορετική εξέλιξη αυτών των παιδιών δεν έχουν επιστημονικά διευκρινιστεί. Ωστόσο ερευνητές που έχουν ασχοληθεί εκτενώς με παιδιά αλκοολικών γονιών υποστηρίζουν πως ο συνδυασμός αρνητικών οικογενειακών συνθηκών και ευάλωτης προσωπικότητας οδηγούν πολύ πιο συχνά στην παραβατικότητα και στην υιοθέτηση αρνητικών συμπεριφορών. Αντιθέτως τα παιδιά που για κάποιους λόγους εμφανίζουν μια πιο σταθερή και ισχυρή προσωπικότητα έχουν μεγαλύτερες αντιστάσεις και καταφέρνουν να αντεπεξέλθουν και να προσπεράσουν την αρνητική επίδραση αυτών των παραγόντων. Βέβαια σε όλα αυτά συντελούν και οι κοινωνικοί παράγοντες που σαφώς παίζουν σημαντικό ρόλο στην διαμόρφωση της προσωπικότητας όπως είναι το σχολείο, οι φίλοι, η γειτονιά και ο άτυπος κοινωνικός έλεγχος.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

Τα παιδιά και οι ανήλικοι, παραβάτες ή μη, μεγαλώνουν και κοινωνικοποιούνται μέσα στην κοινωνία των ενηλίκων και δέχονται τις επιρροές και τις επιδράσεις του περιβάλλοντος τους τόσο του άμεσα οικογενειακού όσο και του ευρύτερα κοινωνικού. Η διαντίδραση ατομικών, οικογενειακών και κοινωνικών παραγόντων διαμορφώνει την προσωπικότητα και το χαρακτήρα τους. Οι αλλαγές που συντελούνται γύρω τους επιδρούν και επηρεάζουν την αντίληψη τους για τον κόσμο, διαμορφώνουν τις αξίες τους και τα ιδανικά τους και τους δίνουν τα εφόδια για να περάσουν από την ανήλικη ζωή στην ενηλικίωση. Οι ανήλικοι είναι μια ιδιαίτερα ευαίσθητη κοινωνική ομάδα που χρειάζεται την καθοδήγηση και την προστασία των ενηλίκων για να μπορέσει να κοινωνικοποιηθεί σωστά και να εξελιχθεί σε υγιείς και σωστούς ενήλικες πολίτες. Οι σύγχρονες ανταγωνιστικές, ατομικιστικές κοινωνίες δεν προσφέρουν το κατάλληλο περιβάλλον για την ομαλή κοινωνικοποίηση των παιδιών. Αρκετές υποθέσεις έχουν διατυπωθεί και πολλές έρευνες έχουν διεξαχθεί για τον προσδιορισμό των πιθανών επιδράσεων των ευρύτερων κοινωνικών παραγόντων στην παραβατικότητα. Οι κοινωνικές δομές και οι αλλαγές που συμβαίνουν με ταχύτατους ρυθμούς στις σύγχρονες κοινωνίες επηρεάζουν σημαντικά τα παιδιά και τους ανήλικους στην διαμόρφωση της προσωπικότητάς τους και στην κοινωνικοποίησή τους.

Οι μεγάλες κοινωνικές αλλαγές που έγιναν στον 20^ο αιώνα συνυπάρχουν με μια παράλληλη αύξηση της παραβατικότητας, εκείνο που μένει να διευκρινισθεί είναι εάν και κατά πόσον αυτές οι αλλαγές συντέλεσαν στην αύξηση της παραβατικότητας ή αν πρόκειται για μια

απλή και τυχαία συνύπαρξη δυο ανεξάρτητων φαινομένων.¹⁰² Η διερεύνηση αυτών των παραγόντων είναι ιδιαίτερα σημαντική για τους ανήλικους εφόσον οι συνθήκες ζωής παρεμβαίνουν στη διαδικασία κοινωνικοποίησης τους, οι συμπεριφορές που αναπτύσσουν και υιοθετούν εξαρτώνται από τις περιστάσεις, τη φύση και την ποιότητα των κοινωνικών σχέσεων εφόσον οι νέοι, κοινωνιολογικά, επηρεάζονται περισσότερο από τις κοινωνικές αλλαγές και είναι πιο ευάλωτοι σε αυτές λόγω του νεαρού της ηλικίας, του αυθορμητισμού, και της ανωριμότητας.

Η γενικότερη παραβατικότητα των ανηλίκων έχει συσχετισθεί με μια σειρά από κοινωνικούς παράγοντες όπως η αστικοποίηση και η εκβιομηχάνιση, οι οικονομικές μεταβολές που συντελούνται γενικότερα στις κοινωνίες, αλλά και ειδικότερα η οικονομική κατάσταση της οικογένειας, η φτώχεια, η ανεργία των γονιών, καθώς και η μετανάστευση. Τα πορίσματα που έχουν προκύψει από αυτές τις έρευνες δείχνουν πως οι παράγοντες αυτοί δεν είναι εγκληματογενετικοί από μόνοι τους καλλιεργούν όμως τους όρους για πιθανή εμπλοκή των ανηλίκων στην παραβατικότητα. Όταν συνυπάρχουν αυτοί οι παράγοντες αυξάνεται θεωρητικά το ρίσκο για εμπλοκή στο έγκλημα. Τα πορίσματα των ερευνών είναι συγκεκριμένα και πολλές φορές αντιφατικά. Πιο συγκεκριμένα, είναι κοινά παραδεκτό πως οι οικονομικές διακυμάνσεις οδηγούν σε κοινωνική αστάθεια. Κάποιες έρευνες εμφανίζουν αύξηση της παραβατικότητας που στρέφεται κατά της περιουσίας, σε περιόδους οικονομικών κρίσεων λόγω της ανέχειας που επικρατεί και της αδυναμίας των ατόμων να καλύψουν βασικές ανάγκες. Από την άλλη κάποιες έρευνες εμφανίζουν μια αντιστρόφως ανάλογη σχέση μεταξύ οικονομικών συνθηκών και παραβατικότητας με τα εγκλήματα κατά της περιουσίας να αυξάνονται σε περιόδους οικονομικής άνθισης λόγω της αύξησης του πλούτου, του πολλαπλασιασμού των σχέσεων συμφερόντων και της δημιουργίας συμπληρωματικών ευκαιριών. Ενώ κάποιες άλλες έρευνες δικαιολογούν την αύξηση της παραβατικότητας σε περιόδους οικονομικής άνθισης λόγω των οικονομικών διαφορών που γίνονται πιο έντονες μεταξύ των κοινωνικών τάξεων αφού οι οικονομικά πιο ευκατάστατες τάξεις αυξάνουν τα πλούτη τους, γεγονός που προκαλεί την αντίδραση των κατώτερων τάξεων που προσπαθούν να αποκτήσουν τα υλικά αγαθά που απολαμβάνει η ανώτερη αστική τάξη. Επειδή όμως δεν μπορούν να το πετύχουν με νόμιμα μέσα εναντιώνονται στην κοινωνική ανισότητα μέσα από την παραβατικότητα και την απόκτηση των αγαθών με παράνομο τρόπο.

Η αστικοποίηση και η εκβιομηχάνιση που μελετήθηκε από διάφορους ερευνητές ως παράγων αύξησης της νεανικής παραβατικότητας, επίσης καταλήγει σε διφορούμενα

¹⁰² Ιωκ. Ι. Φαρσεδάκης, «Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων.» Εκδόσεις Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1985. σελ 91.

αποτελέσματα. Οι έρευνες των Basham και του Davis εμφάνισαν μια αύξηση της παραβατικότητας των ανηλίκων στις αναπτυσσόμενες χώρες, που έφτανε στο μέγιστο όριο όταν η εκβιομηχάνιση και η αστικοποίηση βρίσκονταν στο απόγειο τους.¹⁰³ Οι λόγοι που δικαιολογούν αυτή την αύξηση δεν έχουν να κάνουν με την αστικοποίηση και την εκβιομηχάνιση αυτή κάθε αυτή αλλά με τις αλλαγές που αυτές επέφεραν στην δομή των κοινωνιών, στην εργασία, στον τρόπο ζωής, στην οικογένεια. Η εσωτερική μετακίνηση των άλλοτε αγροτικών πληθυσμών στα μεγάλα αστικά κέντρα και ο συνωστισμός όλο και περισσότερων ανθρώπων σε αυτά οδήγησε στην δημιουργία των απρόσωπων πόλεων μαμούθ όπου η ανωνυμία συνέβαλε στην χαλάρωση του άτυπου κοινωνικού ελέγχου. Παράλληλα οι αλλαγές στις συνθήκες εργασίας οδήγησαν σε αλλαγές στην οικογενειακή δομή. Στα μεγάλα αστικά κέντρα όπου οι οικονομικές απαιτήσεις είναι μεγαλύτερες, θα εισέλθουν στο χώρο εργασίας και τα δύο φύλα. Συνεπώς η μητέρα παύει να είναι ο φύλακας που μένει στο σπίτι για να μεγαλώσει και να ελέγχει τα παιδιά. Τώρα πια τα παιδιά μένουν περισσότερες ώρες μόνα τους και ανεξέλεγκτα, έχουν μεγαλύτερη ελευθερία κινήσεων και πολλές φορές εμπλέκονται σε δραστηριότητες και ενέργειες τις οποίες οι γονείς δεν γνωρίζουν.

Παράλληλα με την είσοδο της γυναίκας στην αγορά εργασίας, στα μεγάλα αστικά κέντρα άλλαξε και το είδος της εργασίας. Τα άτομα πολλές φορές αναγκάζονται να εργάζονται πολύ μακριά από την περιοχή κατοικίας, ενώ το είδος της εργασίας τις περισσότερες φορές τους υποχρεώνει να παραμένουν σε αυτή οχτώ με δέκα ώρες συνεχόμενα. Πριν την αστικοποίηση τα άτομα εργάζονταν κυρίως σε αγροτικές δουλειές ή είχαν δική τους δουλειά η οποία συνήθως βρίσκονταν κοντά στον χώρο κατοικίας. Έτσι μπορούσαν να εργάζονται διακεκομμένα και όχι υποχρεωτικά με το συνεχόμενο οχτάωρο που επιβάλλουν οι περισσότερες εργασίες στην πόλη. Αυτό επέφερε σημαντικές αλλαγές στην ζωή των ανθρώπων και ιδιαίτερα της οικογένειας, εφόσον τώρα πλέον στα μεγάλα αστικά κέντρα οι γονείς σπαταλούν πολύ χρόνο για την μετακίνηση τους από την εργασία στο σπίτι, γεγονός που μειώνει σημαντικά τον ελεύθερο χρόνο που τους απομένει να περάσουν με τα παιδιά τους αλλά και μεταξύ τους σαν ζευγάρι, ταυτόχρονα η κούραση όλης της ημέρας είναι τόσο μεγάλη που δεν τους αφήνει δυνάμεις για άλλες ασχολίες και κυρίως για ασχολίες μαζί με τα παιδιά τους όπως σπορ, εξόδους για σινεμά και φαγητό και κοινά χόμπι, πράγματα δηλ που φέρνουν πιο κοντά τα παιδιά με τους γονείς και τονώνουν τους δεσμούς αγάπης ενώ παράλληλα δημιουργούν στο παιδί την αίσθηση του ενδιαφέροντος από τους γονείς προς αυτό.

¹⁰³ Ιακ. Ι. Φαρσεδάκης, «Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων.» Εκδόσεις Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1985.

Τέλος η μετανάστευση μελετήθηκε ως παράγοντας που συμβάλει στην παραβατικότητα των μεταναστών, γενικότερα, αλλά και των παιδιών των μεταναστών, ειδικότερα, λόγω των δυσκολιών προσαρμογής που αντιμετωπίζουν, καταρχήν οι ενήλικες και στην συνέχεια οι ανήλικοι, στον νέο τόπο διαμονής, λόγω των οικονομικών προβλημάτων που καλούνται να αντιμετωπίσουν αρχικά όταν δεν έχουν βρει ακόμα δουλειά, των δυσκολιών στην μάθηση της γλώσσας υποδοχής, των διαφορετικών πολιτισμικών και δικαϊκών κανόνων που φέρουν μαζί τους καθώς και κυρίως λόγω της προκατάληψης και τις περιθωριοποιήσεις που αρχικά υφίστανται από τους αυτόχθονες. Οι μετανάστες έχουν συχνά κατηγορηθεί για την αύξηση της εγκληματικότητας στην χώρα υποδοχής και έχουν πολλές φορές στιγματιστεί ως εγκληματίες που φέρουν μέσα τους την εγκληματικότητα και παρασύρουν σε αυτή και τον αυτόχθονα πληθυσμό. Η αλήθεια είναι πως οι μετανάστες τελούν στην πραγματικότητα πολύ λιγότερα αδικήματα από τον ντόπιο πληθυσμό γιατί φοβούνται την εμπλοκή τους στην δικαιοσύνη και ιδιαίτερα σε μια χώρα της οποίας δεν γνωρίζουν τους νόμους, ενώ αρχικός τους στόχος είναι να ενταχθούν σε αυτή εφόσον αποζητούν μια καλύτερη ζωή, μια καλύτερη εργασία και γενικότερα καλύτερες συνθήκες διαβίωσης τις οποίες σίγουρα δεν θα αποκτήσουν αν εμπλακούν στην ποινική διαδικασία και κατηγορηθούν για εγκλήματα. Συλλαμβάνονται όμως και κατηγορούνται πολύ συχνότερα λόγω της μεγαλύτερης θεατότητας των πράξεων τους, της αδυναμίας τους να υπερασπιστούν νομικά τον εαυτό τους και πολλή συχνά λόγω των περιοχών που κατοικούν, αφού στην πλειοψηφία τους μένουν στις πιο υποβαθμισμένες περιοχές των πόλεων που εμφανίζουν και την μεγαλύτερη εγκληματικότητα. Εκεί βέβαια οι πιθανότητες σύλληψης τους είναι πολύ μεγαλύτερες εφόσον είναι οι εύκολοι στόχοι και αυτοί με τις λιγότερες αντιστάσεις στον επίσημο κοινωνικό έλεγχο.

Ενδιαφέρον όμως παρουσιάζει η δεύτερη γενιά μεταναστών, δηλ τα παιδιά των μεταναστών τα οποία σύμφωνα με τις έρευνες εμφανίζονται πιο παραβατικά και από τους γονείς τους, αλλά και από τους αυτόχθονες συνομηλικούς τους,¹⁰⁴ ενώ διαφοροποιούνται και ως προς το είδος της παραβατικότητας αφού εμφανίζονται να τελούν σοβαρότερα εγκλήματα από αυτά των γονιών τους. Οι λόγοι που συντελούν στην παραβατικότητα των ανήλικων μεταναστών εστιάζονται από τους ειδικούς κυρίως στο γεγονός ότι τα παιδιά αυτά αν και γεννιούνται στην χώρα υποδοχής δεν καταφέρουν να ενταχθούν απόλυτα στην κοινωνία που μεγαλώνουν, αφού έχουν ανατραφεί με τις αξίες, τις αρχές και τις παραδόσεις της χώρας προέλευσης που μπορεί πολλές φορές να συγκρούονται με τις αξίες και τους νόμους της χώρας που ζουν. Ταυτόχρονα επειδή μεγαλώνουν μαζί με τα παιδιά των αυτόχθονων επιζητούν τις ίδιες ευκαιρίες για

¹⁰⁴ Ανθοζωη Χαϊδου. «Θεωρητική εγκληματολογία. Αιτιολογικές προσεγγίσεις του εγκληματικού φαινομένου.» Εκδόσεις Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα 1996.

εκπαίδευση, δουλεία και τα ίδια προνόμια με αυτά που απολαμβάνουν οι αυτόχθονες. Τις περισσότερες φορές όμως υφίστανται την ανισότητα και την προκατάληψη, δεν έχουν τις ίδιες οικονομικές δυνατότητες για απόκτηση υλικών αγαθών, ούτε τους δίνονται οι ίδιες ευκαιρίες για εκπαίδευση και επαγγελματική αποκατάσταση. Έτσι την αντίθεση που δεν μπορούν να εκφράσουν «πολιτικά» ως ίσοι πολίτες διεκδικώντας τα δικαιώματά τους με νόμιμο τρόπο την εκφράζουν με την εμπλοκή τους στην παραβατικότητα που στρέφεται κατά των αυτοχθόνων με κλοπές και αρπαγές ή με φθορές ξένης περιουσίας. Πολλές φορές η συνεύρεση τους με άλλες εθνικές ομάδες οδηγεί στην συμμετοχή τους σε συμμορίες ανηλίκων αφού σε αυτές βρίσκουν παιδιά που νοιάθουν την ίδια απογοήτευση και τρέφουν την ίδια απέχθεια για τους αυτόχθονες και για την ανισότητα που υφίστανται από αυτούς.

Τι συμβαίνει όμως με την σοβαρή βίαιη συμπεριφορά των ανηλίκων και την εμπλοκή τους στην τέλεση φόνων. Ποίοι κοινωνικοί παράγοντες συμβάλλουν στην εκδήλωση μιας τόσο βίαιης συμπεριφοράς από παιδιά και ανήλικους;. Οι παραπάνω ερευνητικές προσεγγίσεις μπορούν να δώσουν ένα εξηγητικό σχήμα για την σχέση παραβατικότητας και κοινωνικών παραγόντων γενικότερα. Ποίοι κοινωνικοί παράγοντες όμως ωθούν τους ανήλικους στην βίαιη εγκληματική δραστηριότητα και στον φόνο;. Αυτούς τους παράγοντες θα επιχειρήσουμε να προσεγγίσουμε και να δούμε κατά πόσον συμβάλλουν στην κατασκευή του ανήλικου δολοφόνου. Οι μέχρι τώρα ερευνητικές υποθέσεις και εργασίες για τους ανήλικους δράστες φόνων εστίαζαν το ενδιαφέρον τους στην μελέτη των ατομικών και οικογενειακών παραγόντων αφήνοντας εκτός μελέτης την τόσο σημαντική επίδραση των κοινωνικών παραγόντων που πιθανά συμβάλλουν ή ωθούν τους δράστες στην τέλεση της πράξης. Η επιλογή αυτή γίνεται εύκολα κατανοητή καθώς τα ατομικά και οικογενειακά χαρακτηριστικά είναι πιο εύκολο να εντοπιστούν και να εξεταστούν από ότι οι κοινωνικοί παράγοντες που είναι γενικότεροι πιο ασαφής στον εντοπισμό και πιο δύσκολοι να τεθούν υπό μέτρηση.

Κανείς δεν μπορεί να αρνηθεί το γεγονός πως οι κοινωνίες σήμερα και ιδιαίτερα οι κοινωνίες των αναπτυσσόμενων και ανεπτυγμένων χωρών είναι πιο βίαιες, πιο ανταγωνιστικές, πιο ατομικιστικές. Η αλλοτρίωση των ανθρώπινων σχέσεων και η αντικατάστασή τους από σχέσεις συμφέροντος έχουν οδηγήσει στην αποξένωση και στην απομάκρυνση των ανθρώπων. Ταυτόχρονα οι παγκόσμιες οικονομικές αλλαγές έχουν οδηγήσει στην αύξηση των οικονομικών ανισοτήτων με τους πλούσιους να γίνονται πλουσιότεροι και τους φτωχούς να γίνονται φτωχότεροι. Επιπλέον η χαλάρωση των ηθικών αξιών, η αποδυνάμωση των θετικών κοινωνικών προτύπων μαζί με την επικράτηση του εύκολου κέρδους δημιουργούν στους νέους μια σύγχυση για τις αξίες και τα ιδανικά που έχουν ενστερνιστεί από την οικογένειά τους. Τις περισσότερες φορές καλούνται να επιβιώσουν σε έναν κόσμο που δεν είναι διόλου αγγελικά πλασμένος, σε

έναν κόσμο που έχει υποστεί την διαφθορά του χρήματος και το έχει αναγάγει σε υπέρτατο αγαθό θυσιάζοντας σε αυτό κάθε κοινωνικό αγαθό ακόμα και ανθρώπινες ζωές. Τα παιδιά από πολύ νωρίς μαθαίνουν πως οι ισχυροί είναι αυτοί που επιβιώνουν και που απολαμβάνουν όλες τις ανέσεις και οι ανίσχυροι είναι αυτοί που υποτάσσονται και καλούνται να δουλεύουν για τους ισχυρούς. Έτσι από πολύ νωρίς καλούνται να διαλέξουν σε ποία κοινωνική ομάδα θέλουν να ανήκουν. Από την άλλη τα παιδιά που εσωτερικεύουν τις ηθικές αξίες και αρχές και που πιστεύουν στην κοινωνία των ίσων ευκαιριών και που μαθαίνουν από τους γονείς τους πως η μόρφωση μπορεί να τους εξασφαλίσει μια καλύτερη ποιότητα ζωής, και πως με τις δυνάμεις τους και την τιμιότητα τους γίνονται καλύτεροι και χρήσιμοι πολίτες, πολύ συχνά απογοητεύονται, αφού οι επαγγελματική τους εξειδίκευση δεν αρκεί για να τους εξασφαλίσει την ποιότητα ζωής που ονειρεύονται. Τα πρότυπα των εργαζόμενων γονιών τους έρχονται σε σύγκρουση με τα πρότυπα των μέσων μαζικής ενημέρωσης που είναι στην πλειοψηφία τους ευκατάστατα άτομα που δεν εργάζονται και που ζουν είτε από παράνομες δραστηριότητες είτε από τα πλούτη που βρήκαν έτοιμα. Στην πραγματικότητα όμως η πλειοψηφία των ανθρώπων εργάζεται σκληρά για να μπορεί να ζήσει ευπρεπώς και για να μπορέσει να δώσει στα παιδιά αυτά τα υλικά αγαθά που επιθυμούν, για να μπορέσει να τα μορφώσει και να τα κάνει άξιους πολίτες σε μια ανάξια κοινωνία. Επιπλέον η βία που συνεχώς προβάλλεται από όλα τα μέσα ως τρόπος επίλυσης των κοινωνικών διαφορών και ως μέσο επιβολής και εξουσίας στους άλλους συμβάλει, σε συνδυασμό με την πραγματική βία των σύγχρονων κοινωνιών, στην υιοθέτηση βίαιων συμπεριφορών από τα παιδιά.

Ας πάρουμε όμως τα πράγματα με την σειρά. Πολλές έρευνες που ασχολήθηκαν με την διερεύνηση της σχέσης βίας και φτώχειας στην εκδήλωση επιθετικής, βίαιης συμπεριφοράς των ανηλίκων, διαπίστωσαν πως η συνύπαρξη των δύο παραγόντων επιφέρει σημαντικές επιπτώσεις στην σωστή ανάπτυξη αυτών των παιδιών. Υποστηρίζουν δε πως τα παιδιά που έχουν κατά τα περισσότερα χρόνια της παιδικής και ανήλικης ζωής τους εκτεθεί σε αυτούς τους δύο αρνητικούς παράγοντες αντιδρούν σε οργή και θυμό, δεν εμπιστεύονται κανέναν, νοιώθουν αβοήθητα και αδυνατούν να αντεπεξέλθουν στις δυσκολίες της ζωής. Τις περισσότερες φορές τα παιδιά αυτά καταφεύγουν στην βία ως την μόνη μορφή αντίδρασης που έχουν γνωρίσει και σε συνδυασμό με άλλους αρνητικούς παράγοντες που πιθανά συνυπάρχουν, οδηγούνται στο έγκλημα και τον φόνο.

Τα φαινόμενα φτώχειας και ανέχειας γίνονται όλο και πιο έντονα σε όλο τον κόσμο. Τόσο η Ευρώπη όσο και η Αμερική την τελευταία δεκαετία εμφανίζουν όλο και υψηλότερα ποσοστά του πληθυσμού να ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας ενώ οι ανοδοικοί δείκτες ανεργίας επιδεινώνουν το φαινόμενο. Έρευνα που διεξήχθη από το πανεπιστήμιο του Rotterdam

σε συνεργασία με την Euro stat για τα επίπεδα φτώχειας στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την δεκαετία του 80' και συγκεκριμένα για τα έτη 1987-89¹⁰⁵, κατέληξε σε ιδιαίτερα ανησυχητικά αποτελέσματα. Η Πορτογαλία έχει το υψηλότερο ποσοστό οικογενειών που ζουν στο όριο ή κάτω από το όριο της φτώχειας(26.5), με την Ελλάδα(20.8) και την Ιταλία(22.0) να ακολουθούν. Η Αγγλία, η Ιρλανδία, η Ισπανία και η Γαλλία έχουν μικρότερο συνολικό μέσο όρο οικογενειών που ζουν στο όριο της φτώχειας ενώ η Γερμανία έχει μέτρια επίπεδα φτώχειας. Τέλος το Βέλγιο μαζί με την Δανία, την Ολλανδία και το Λουξεμβούργο έχουν τα χαμηλότερα ποσοστά οικογενειών στο όριο της φτώχειας.¹⁰⁶ Τα συνολικά ποσοστά φτώχειας για όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν είναι καθόλου καθησυχαστικά αφού υπολογίστηκε πως 19 εκατομμύρια νοικοκυριά σε όλη την Ευρώπη και 49 εκατομμύρια άνθρωποι ζούν στα όρια της φτώχειας. Σημαντικό είναι επίσης το γεγονός πως το 85% περίπου των ατόμων και των οικογενειών που ζουν στο όριο της φτώχειας κατοικούν στις πέντε μεγαλύτερες χώρες της Ευρώπης, την Ιταλία, την Αγγλία, την Γαλλία, την Γερμανία και την Ισπανία.¹⁰⁷

Στην Αμερική τα επίπεδα φτώχειας είναι πολύ υψηλότερα και οι διαφορές μεταξύ των κοινωνικών τάξεων σε οικονομικό επίπεδο πολύ πιο φρατές. Στις μεγαλουπόλεις το φαινόμενο είναι πολύ πιο έντονο και ο διαχωρισμός πλούσιων και φτωχών ευδιάκριτος με την πρώτη ματιά συγκρίνοντας τις περιοχές κατοικίας του πληθυσμού. Υπάρχουν οι περιοχές και οι συνοικίες που μένουν οι ευκατάστατοι και πλούσιοι πολίτες, οι φτωχογειτονιές που κατοικούν οι διάφορες εθνικές ομάδες και αυτές που κατοικούν οι πιο φτωχοί Αμερικανοί πολίτες και οι άστεγοι.. Από την μία υπάρχουν οι επιβλητικές μονοκατοικίες και τα ακριβά συγκροτήματα κατοικιών και από την άλλη τα συγκροτήματα διαμερισμάτων που παρέχουν, όχι και τόσο φτηνή κατοικία, σε άθλιους χώρους και βρίσκονται είτε στο κέντρο της πόλης είτε στις υποβαθμισμένες εργατικές περιοχές. Την εικόνα των πόλεων συμπληρώνουν τα γκέτο δηλ οι περιοχές όπου κατοικούν οι μαύροι οι αφροαμερικάνοι, οι Ισπανοί και όλες οι υπόλοιπες φυλετικές ομάδες. Εκείνο που δεν είναι τόσο εμφανές με την πρώτη ματιά είναι το μεγάλο ποσοστό των παιδιών και των ανήλικων που ζουν στα όρια της φτώχειας. Σύμφωνα με τα επίσημα εθνικά στοιχεία ένα στα πέντε παιδιά στην Αμερική ζει στα όρια της φτώχειας.¹⁰⁸ Στοιχεία για την Νέα Υόρκη εμφανίζουν πως ένα στα τρία παιδιά ζουν σε οικογένειες με εισόδημα στα όρια ή κάτω από τα όρια της φτώχειας. Αναλογικά με τον πληθυσμό της Νέας Υόρκης αυτό σημαίνει πως 650.000 παιδιά και ανήλικοι ζουν στο όριο της φτώχειας. Το μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιών αυτών είναι

¹⁰⁵ Aldi J.M. Hageaars, Klaas de Vos, M. Asghar Zaidi."Patterns of poverty in Europe."

¹⁰⁶ Βλ. ο.π.

¹⁰⁷ Βλ. ο.π.

¹⁰⁸ Michael B. Greene. "Chronic exposure to violence and poverty: Interventions that work for youth." Crime and delinquency, Vol 39, No 1, January 1993.

αφροαμερικάνοι(44%), και Λατινοαμερικάνοι(57%). Τέλος στις Ηνωμένες Πολιτείες συνολικά, το ποσοστό των παιδιών κάτω των 6 ετών που ζουν στην φτώχεια ανέρχεται στο 23%¹⁰⁹, ενώ σύμφωνα με στοιχεία από το ίδρυμα Annie E. Casey, για το έτος 1994, υπολογίστηκε πως περίπου 4-εκατομμύρια-παιδιά-στην-Αμερική μεγαλώνουν σε εξαιρετικά ακατάλληλο οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον και σε γειτονίες που μαστίζονται από την φτώχεια και το έγκλημα.¹¹⁰

Τα μεγάλα αστικά κέντρα των Η.Π.Α, χαρακτηρίζει ο συνωστισμός φτωχών ανθρώπων. Στις φτωχογειτονίες, σε άθλιες κατοικίες ζουν οικογένειες και άνθρωποι που δεν έχουν τα απαραίτητα προς το ζην για να ζήσουν αξιοπρεπώς. Σε αυτούς που δεν έχουν να πληρώσουν, το κράτος παρέχει άθλιες υπηρεσίες υγείας, σχολεία που δεν είναι ασφαλή για τα παιδιά, άχρηστα προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης που δεν απευθύνονται στις ανάγκες και στις δυνατότητες των παιδιών αυτών, δεύτερης κατηγορίας κοινωνικές υπηρεσίες, υπερτιμημένα προϊόντα και ένα ακμάζων και επικίνδυνο εμπόριο ναρκωτικών που το ακολουθεί η βία.

Η βία είναι καθημερινό φαινόμενο στις υποβαθμισμένες περιοχές των αστικών κέντρων. Έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε γυμνάσια στην δυτική πλευρά του Σικάγο αναφέρει πως το 23% των παιδιών που ρωτήθηκαν είχαν δει κάποιον να δολοφονείται, ενώ το 40% από αυτά τα παιδιά δήλωσε πως το άτομο που είδε να δολοφονείται ήταν κάποιος μέλος της οικογένειάς του, κάποιος φίλος, συμμαθητής ή γείτονας. Παρόμοια έρευνα σε μικρότερα παιδιά του δημοτικού, κατέγραψε πως το 31% των ερωτηθέντων είχε δει κάποιον να πυροβολείται, το 34% είχε δει κάποιον να μαχαιρώνεται και το 84% είχε γίνει μάρτυρας σε επεισόδια επιθέσεων και ξυλοδαρμών. Πολλές φορές τα περιστατικά αυτά έχουν ως θύτη και ως θύμα παιδιά και ανήλικους. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της Νέας Υόρκης όπου η ανθρωποκτονία είναι ο πρώτος αιτιακός παράγοντας θανάτου για τους ανήλικους 15 έως 19 ετών και ο τρίτος στην σειρά αιτιακός παράγοντας για τους θανάτους μεταξύ παιδιών 10 έως 14 ετών. Τέλος από τα επίσημα στοιχεία θανάτων έχει υπολογιστεί πως στις Η.Π.Α ο κυρίως αιτιακός παράγοντας θανάτου μεταξύ νέων ηλικίας 15 έως 24 ετών είναι η ανθρωποκτονία. Ένα τόσο αρνητικό και βίαιο κοινωνικό περιβάλλον σε συνδυασμό με τους υπόλοιπους αρνητικούς κοινωνικούς παράγοντες όπως είναι η φτώχεια, η ανεργία, η ελλιπής εκπαίδευση και η ανισότητα των ευκαιριών, εύλογα γεννά εγκληματικούς ανήλικους.

Όπως σε όλες τις πολιτισμικές ομάδες και σε όλες τις κοινωνίες τα παιδιά και οι νέοι διαμορφώνουν τον χαρακτήρα τους και την προσωπικότητα τους μέσα από τις κοινωνικές

¹⁰⁹ Βλ. Οπ.π.

¹¹⁰ James C. Howell, Barry Krisberg, J. David Hawkins & John J. Wilson. "Serious violent and chronic juvenile offenders." Εκδόσεις Sage Publications, 1995. σελ 9-10.

συνθήκες, τις κοινωνικές επιρροές και τα πρότυπα που τους προβάλλονται στην καθημερινή ζωή, έτσι και τα παιδιά που βιώνουν την βία ως τρόπο ζωής μαθαίνουν να ζουν με αυτή και μαθαίνουν να λειτουργούν μέσω αυτής. Στην πλειοψηφία τους τα παιδιά των υποβαθμισμένων και βίαιων περιοχών γίνονται και τα ίδια βίαια και εμπλέκονται στο έγκλημα. Ταυτόχρονα με την υιοθέτηση των βίαιων προτύπων η αδυναμία του κοινωνικού και οικογενειακού περιβάλλοντος να παρέχει την απαιτούμενη ασφάλεια και τα απαιτούμενα εφόδια για καλύτερες συνθήκες ζωής γεμίζει τα παιδιά αυτά με οργή και θυμό γιατί κανείς δεν δίνει σημασία στις δικές τους ανάγκες, γιατί η πορεία τους στην ζωή έχει ήδη αποφασιστεί πριν καν αυτά προλάβουν να κάνουν όνειρα για το μέλλον. Η συναισθηματική φόρτιση που βιώνουν μαζί με την αδυναμία που έχουν να ξεφύγουν από αυτές τις συνθήκες τα ωθεί στην επιθετικότητα και στην βία που είναι το μόνο πράγμα που μπορούν να κάνουν για να επιβιώσουν, ενώ παύουν να κάνουν όνειρα αφού ξέρουν πολύ καλά πως μπορεί να είναι τα θύματα του επόμενου φόνου. Ο ανθρωπολόγος Terry Williams απέδωσε αυτό το φαινόμενο με τον όρο «έλλειψη πολιτισμού». Οι ανήλικοι που ζουν κάτω από αυτές τις συνθήκες καταφεύγουν στην βία από ένστικτο όπως τα μωρά καταφεύγουν στο κλάμα όταν πεινάνε. Τα χαρακτηριστικά που εμφανίζουν οι ανήλικοι που μεγαλώνουν σε ένα βίαιο και φτωχό κοινωνικό περιβάλλον είναι η άμεση απουσία στήριξης που βιώνουν σε συναισθηματικό επίπεδο. Νοιώθουν έντονη ανασφάλεια αφού δεν μπορούν να αναπτύξουν ισχυρούς δεσμούς στοργής, αγάπης και αλληλεγγύης ούτε με τους γονείς, αλλά ούτε και με τα άτομα από το άμεσο κοινωνικό περιβάλλον όπως οι καθηγητές και οι φίλοι, ενώ πολύ συχνά δεν μπορούν να βρουν την αγάπη και την ασφάλεια που ζητούν ούτε στα άτομα με τα οποία συνδέονται ερωτικά. Έτσι καταλήγουν στην χρήση ουσιών και εμπλέκονται σε συμμορίες και παραβατικές ομάδες ανηλίκων, αφού μόνο εκεί μπορούν να γίνουν δεκτοί σε μια κοινωνία που τους έχει από την αρχή της ζωής τους αποκλείσει από όλα τα κοινωνικά αγαθά και τους έχει στερήσει την ιδιότητα του πολίτη. Κάποιοι από τους ανήλικους στρέφουν το μίσος, την οργή και την απελπισία που νοιώθουν προς τον εαυτό τους και καταλήγουν με βαριάς μορφής κατάθλιψη ή αυτοκτονούν. Υπάρχουν βέβαια και κάποιοι που καταφέρνουν να επιβιώσουν και να ξεφύγουν από την επιρροή των αρνητικών κοινωνικών συνθηκών που βίωσαν και να προχωρήσουν στην ζωή τους, αυτοί όμως δυστυχώς δεν είναι η πλειοψηφία γιατί κανείς δεν τους βοηθά και κανείς δεν τους δίνει την δυνατότητα να ξεφύγουν από την μόνη επιλογή που τους δίνεται, την βία.

Το βίαιο και εγκληματογόνο περιβάλλον ωθεί τα άτομα και ιδιαίτερα τους νέους που είναι η πιο ευάλωτη κοινωνική ομάδα στην υιοθέτηση αρνητικών κοινωνικών συμπεριφορών. Η υιοθέτηση τέτοιων συμπεριφορών σε συνδυασμό με την έλλειψη γονικής προστασίας και επιτήρησης, την φτώχεια και την ανεργία, την ημιτελή και αποπροσανατολισμένη εκπαίδευση και επαγγελματική κατάρτιση έχει οδηγήσει στα υψηλά επίπεδα βίαιων εγκληματικών ανηλίκων

που καταγράφονται τα τελευταία χρόνια σε πολλές χώρες της Ευρώπης και κυρίως στην Αμερική. Είναι αλήθεια πως οι ανήλικοι υπερεκπροσωπούνται τόσο σαν θύματα όσο και σαν θύτες στις εγκληματολογικές στατιστικές. Κάποιοι ερευνητές μάλιστα δεν δίστασαν να κατονομάσουν την γενιά των ανηλίκων ως «υπερκαταστροφική» και τους ανήλικους ως άτομα που δεν έχουν κανέναν σεβασμό για την αξία της ζωής. Η αλήθεια είναι πως δεν πρόκειται για μια γενιά σούπερ-δολοφόνων που έχουν μέσα τους την βία και το έγκλημα και που διασκεδάζουν σκοτώνοντας ανθρώπους. Η απάντηση γι' αυτή την τόσο βίαιη γενιά βρίσκεται και πάλι μέσα στην κοινωνία και στα δίκτυα που αναπτύσσονται σε αυτή. Μια οπτική αιτιολόγηση της αύξησης των βίαιων και δολοφονικών επιθέσεων από νέους εντοπίζει ως αιτιακό παράγοντα την δραματική αύξηση της κατοχής και χρήσης όπλων και την ευκολία με την οποία έχουν πρόσβαση σε αυτά οι νέοι. Παράλληλα το επεκτεινόμενο δίκτυο του εμπορίου ναρκωτικών «στρατολογεί» παιδιά και ανήλικους για να διευρύνει το πελατολόγιό του, ενώ ταυτόχρονα τους εξοπλίζει με όπλα.¹¹¹

Το παράδειγμα και σε αυτή την περίπτωση είναι η Αμερική η οποία και έχει τα υψηλότερα ποσοστά κατοχής όπλων καθώς και ένα από τα μεγαλύτερα δίκτυα διακίνησης και εμπορίας ναρκωτικών. Από το 1985 όπου και παρατηρείται η σταδιακή άνοδος των τελούμενων ανθρωποκτονιών από ανήλικους, η οποία θα φτάσει στο υψηλότερο ποσοστό της το 1991, μια σημαντική μεταβλητή έχει μεσολαβήσει, η ξαφνική και ανεξήγητη κατοχή όπλων από παιδιά, ανήλικους και νεαρούς, ενήλικες και η ευκολία πρόσβασης σε όπλα αυτόματα, ημιαυτόματα, καραμπίνες και κάθε είδους πυροβόλο όπλο. Οι ανήλικοι των υποβαθμισμένων και φτωχών περιοχών της Αμερικής που μεγάλωναν σε μια υποκουλτούρα βίας και οι παραβατικοί που τελούσαν μικροκλοπές ή εμπλέκονταν σε καυγάδες συμμοριών ή ομάδων παραβατικών ανηλίκων, χρησιμοποιούσαν ως όπλο την γροθιά τους ή κάποιο μαχαίρι. Από το 1985 και μετά το μέσο άσκησης βίας έγινε το όπλο. Έτσι συμπλοκές που κατέληγαν σε μικροτραυματισμούς ή στην χειρότερη περίπτωση σε σοβαρό τραυματισμό από μαχαίρι και οι παραβατικές δραστηριότητες που δεν είχαν θύματα, ξαφνικά καταλήγουν σε ανθρωποκτονίες. Η αύξηση της χρήσης όπλων οδήγησε στην δραματική άνοδο και στην τεράστια αλλαγή που σημειώνεται στους δείκτες ανθρωποκτονιών από ανήλικους. Η στατιστική απεικόνιση που μας δίνει το σχεδιάγραμμα 5¹¹² παρουσιάζει τα μέσα που χρησιμοποιούσαν οι ανήλικοι στην τέλεση φόνων από το 1975 έως το 2000. Η αύξηση της χρήσης πυροβόλων όπλων είναι χαρακτηριστική της αλλαγής που έχει επιφέρει στους δείκτες ανθρωποκτονιών και στην εμφάνιση των ανηλίκων ως δράστες φόνων. Όπως παρουσιάζει το σχεδιάγραμμα τα ποσοστά τελούμενων ανθρωποκτονιών

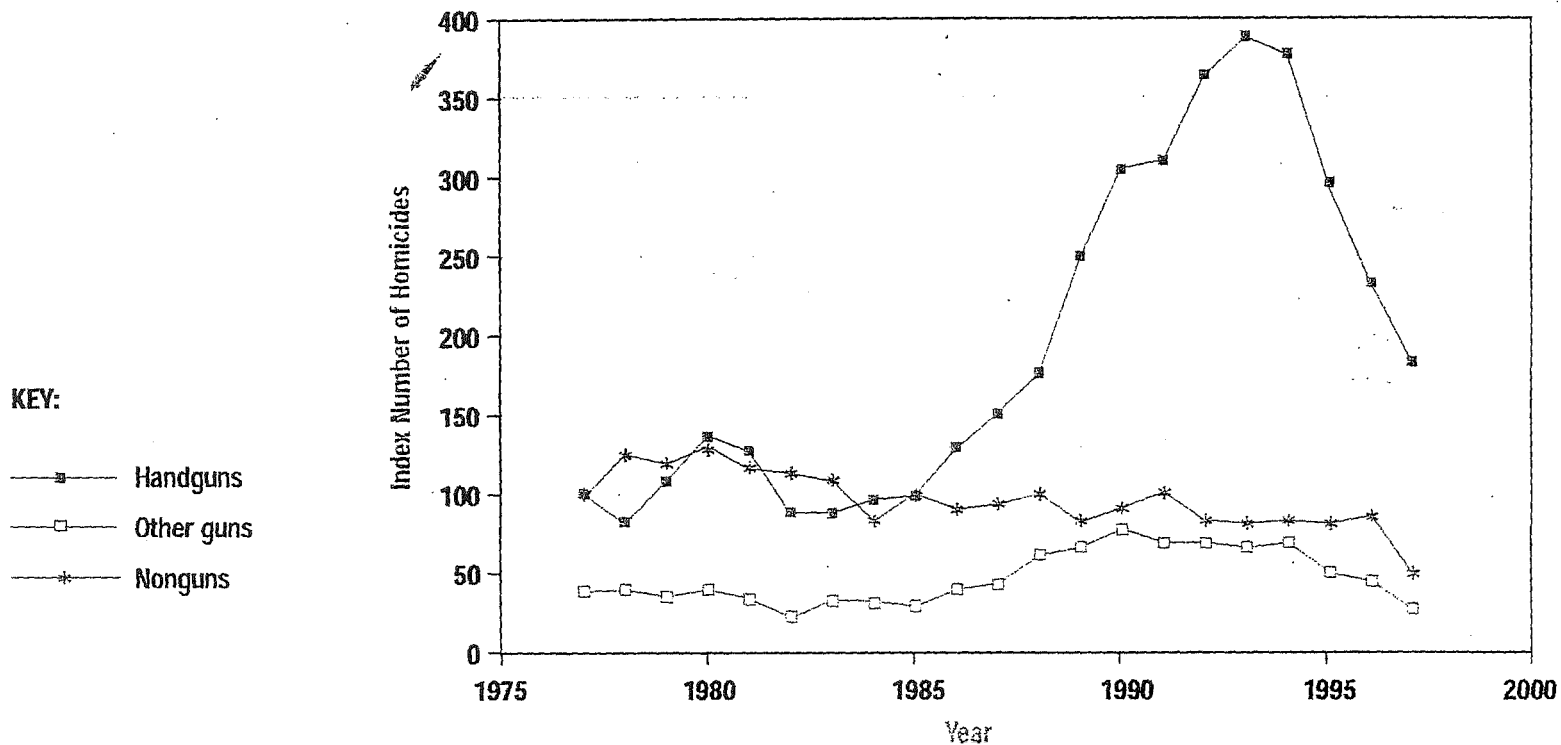
¹¹¹ Alfred Blumstein. "Youth, guns, and violent crime."

¹¹² Βλ. ο.π. Figure 5, trends in homicide weapons by juveniles ages 17 and under.

Figure 5

Trends in Homicide Weapons by Juveniles, Ages 17 and Under

1985 Handguns = 100^a

Source: Unpublished tabulations based on U.S. Department of Justice, Federal Bureau of Investigation, Supplementary Homicide Reports.

^a This figure uses an index scale, with the number of handgun homicides in 1985 being assigned an index number of 100. Thus, the number of homicides by any weapon type and in any year is relative to the number of homicides with handguns in 1985.

με την χρήση όπλων είναι ιδιαίτερα χαμηλά μέχρι το 1985 όπου και έχουμε την ραγδαία αύξηση σχεδόν τετραπλάσια της διάπραξης φόνων από ανήλικους με την χρήση όπλων.¹¹³

Από τα τέλη της δεκαετίας του 80' και στις αρχές της δεκαετίας του 90' ένας συνεχώς αυξανόμενος αριθμός νέων κατέχει ή κουβαλάει μαζί του όπλο. Σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία υπολογίζεται πως το 10% των ανήλικων μαθητών γυμνασίου φέρουν μαζί τους στο σχολείο κάποιο είδος πυροβόλου όπλου. Το φαινόμενο είναι ακόμα πιο έντονο στις υποβαθμισμένες και εγκληματικές περιοχές των μεγάλων πόλεων και κυρίως μεταξύ των μαύρων και των αφροαμερικανών. Έχει υπολογιστεί πως στα μεγάλα αστικά κέντρα το 25% των εφήβων αγοριών και ιδίως αυτών που ανήκουν σε παραβατικές ομάδες, φέρουν μαζί τους πυροβόλο όπλο, ενώ ένα 80% των παραβατικών ανηλικών δήλωσαν πως κατείχαν ή συνεχίζουν να κατέχουν κάποιο όπλο.¹¹⁴ Ο πιο συχνός λόγος που επικαλούνται οι ανήλικοι όταν ερωτηθούν γιατί φέρουν μαζί τους κάποιο όπλο, είναι η προσωπική ασφάλεια και προστασία. Εθνική έρευνα που διεξήχθη στην Αμερική βρήκε πως το 43% των ανηλικών που φέρουν όπλο επικαλούνται λόγους προσωπικής προστασίας και ασφάλειας. Ωστόσο όταν εμπλακούν σε κάποια σύγκρουση ή σε κάποιον καυγά με άλλους ανήλικους, όσο ασήμαντη ή σημαντική και αν είναι η αιτία της συμπλοκής, δεν θα διστάσουν να κάνουν χρήση του όπλου που φέρουν ειδικά αν πιστεύουν πως το άτομο ή τα άτομα με τα οποία συμπλέκονται φέρουν και αυτά όπλα.¹¹⁵

Στο όλο παραβατικό και εγκληματικό περιβάλλον μέσα στο οποίο μεγαλώνουν οι ανήλικοι των Αμερικάνικων μεγαλουπόλεων, έρχεται να προστεθεί και το παράνομο εμπόριο ναρκωτικών και ιδιαίτερα η διακίνηση και εμπορία κοκαΐνης που είναι το πιο ευρείας κατανάλωσης ναρκωτικό μεταξύ των κατώτερων και μεσαίων στρωμάτων χρηστών. Τα δίκτυα των εμπόρων βρήκαν εύκολα τους διακινητές του εμπορεύματος τους μεταξύ των ανηλικών που με αυτόν τον τρόπο είτε εξασφαλίζουν την δόση τους είτε βρίσκουν έναν εύκολο τρόπο να βγάλουν εύκολα και γρήγορα χρήματα. Επειδή όμως στο εμπόριο των ναρκωτικών συχνά συγκρούονται τα συμφέροντα των διαφόρων εμπόρων, η εξόπλιση των διακινητών με όπλο είναι απαραίτητη προϋπόθεση. Παράλληλα το δίκτυο του παράνομου εμπορίου ναρκωτικών είναι αυτό που ευθύνεται για την είσοδο όπλων στην παράνομη αγορά. Ακόμα και οι ανήλικοι που δεν εμπλέκονται στο εμπόριο ναρκωτικών ξέρουν πως πολύ εύκολα μπορούν να αποκτήσουν από τον δρόμο ένα όπλο και μάλιστα σε πολύ χαμηλή τιμή. Έτσι η κατοχή όπλων εξεπλώνεται από τα βαποράκια των ναρκωτικών και στον υπόλοιπο ανήλικο πληθυσμό και καταλήγουν να γίνονται μόδα και να χρησιμοποιούνται ως σύμβολα εξουσίας και επιβολής. Οι ανήλικοι

¹¹³ Βλ. ο.π.π

¹¹⁴ Βλ. ο.π.π.

¹¹⁵ Alfred Blumstein. "Youth, guns, and violent crime."

ξαφνικά από τρομαγμένοι και ανασφαλής γίνονται ατρόμητοι εξουσιαστές και πιστεύουν πως το όπλο είναι το μέσο που θα τους βοηθήσει να αποκτήσουν ότι μέχρι τώρα επιθυμούσαν και θα τους βοηθήσει να νικήσουν τους φόβους και τις ανασφάλειες ενός τόσο βίαιου και επιθετικού κόσμου.

Τι συμβαίνει όμως με τα μικρότερα παιδιά που βρίσκονται με ένα όπλο στο χέρι και το χρησιμοποιούν σαν παιχνίδι σκορπώντας τον θάνατο και τον πανικό τις περισσότερες φορές παρά την θέληση τους;. Σε αυτό το ερώτημα η απάντηση βρίσκεται μέσα στο ίδιο το σπίτι αυτών των παιδιών όπου υπάρχουν τα όπλα. Έχει γίνει σε προηγούμενο κεφάλαιο αναφορά στο μεγάλο αριθμό των Αμερικάνικων οικογενειών που έχουν όπλα μέσα στο σπίτι και μάλιστα σε σημεία όπου τα παιδιά έχουν εύκολη πρόσβαση. Η οικειότητα που αποκτούν τα παιδιά με τα όπλα πολλαπλασιάζει τον κίνδυνο χρήσης τους. Τις περισσότερες φορές τα παιδιά αφήνονται από τους γονείς ανεξέλεγκτα να παίζουν με το όπλο που υπάρχει στο σπίτι σαν να ένα μέρος από τα υπόλοιπα παιχνίδια του παιδιού. Παράλληλα η θέαση χρήσης του όπλου από τον πατέρα ή από άλλα μέλη της οικογένειας διεγείρει την περιέργεια για ενασχόληση με αυτά ταυτόχρονα με την προσπάθεια μίμησης της πράξης των μεγαλύτερων από τα παιδιά. Από την άλλη δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις όπου οι ίδιοι οι γονείς και κυρίως ο πατέρας ενθαρρύνει το παιδί στην ενασχόληση του με τα όπλα, ιδίως όταν είναι αγόρι, ως διαδικασία μνήσεως στην ανδρική ταυτότητα και στο πέρασμα από το στάδιο του παιδιού στο στάδιο του νεαρού αγοριού και στην συνέχεια του άνδρα. Η άμεση και συχνή επαφή των παιδιών με όπλα διεγείρει τα βιολογικά και αυξάνει την επιθετικότητα και την επιθυμία για χρήση των όπλων. Δεν είναι λίγα τα περιστατικά παιδιών που ύστερα από έναν καυγά με τους γονείς ή μια τιμωρία παίρνουν εκδίκηση σκοτώνοντας τον γονιό με το όπλο που ο ίδιος έχει στο σπίτι του. Τέλος το μεγάλο ποσοστό των Αμερικανών πολιτών και των Αμερικάνικων οικογενειών που έχουν όπλα δηλώνει την περιρρέουσα βίαιη ατμόσφαιρα που επικρατεί στην Αμερική. Οι πολίτες για να προστατευθούν από τα υψηλά κρούσματα εγκληματικότητας και για να προστατέψουν την περιουσία τους και την οικογένεια τους παίρνουν τον νόμο στα χέρια τους και γίνονται οι ίδιοι δολοφόνοι των επίδοξων θυτών. Αυτό δείχνει μια κοινωνία όπου οι ηθικές αξίες και αρχές έχουν πάψει να λειτουργούν ως ασφαλιστικές δικλείδες διατήρησης της συνοχής, μια κοινωνία όπου ο κοινωνικός ιστός έχει διαταραχθεί, μια κοινωνία σε κατάσταση αποδιοργάνωσης όπου ο καθένας λειτουργεί ατομικά προς το δικό του συμφέρον καταστρατηγώντας τους άτυπους κοινωνικούς κανόνες και περιφρονώντας τον επίσημο κοινωνικό έλεγχο. Από την άλλη το κράτος και αυτοί που εξουσιάζουν δεν ενδιαφέρονται να βελτιώσουν τις συνθήκες ζωής των πολιτών και εθελουφλούν μπροστά στην φτώχεια την ανεργία την εγκληματικότητα των νέων, την εξαθλίωση των κατώτερων κοινωνικών τάξεων. Αυτή η στρατηγική τους βοηθά να διατηρούν

την εξουσία καλλιεργώντας πολίτες άβουλους, αναλφάβητους και ανίκανους να αντιδράσουν στην πολιτική και κοινωνική αποστέρηση.

Ένας τρίτος κοινωνικός παράγοντας που θεωρείται επιβαρυντικός στην αύξηση των βίαιων συμπεριφορών από ανήλικους έχει να κάνει με την βία στην οποία εκτίθονται καθημερινά μέσα από την τηλεόραση την ενασχόληση τους με βίαια video games, την σκληρή ροκ μουσική, και την γενικότερη κουλτούρα βίας που προβάλλεται από όλα τα μέσα και ενθαρρύνεται μέσα από τα παιδικά παιχνίδια, τα κόμικς και τις ταινίες. Από το 1970 με την ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας και την εμφάνιση των video games για παιδιά η επιλογή των παιχνιδιών και των ενασχολήσεων των νέων έχει αλλάξει σημαντικά. Ταυτόχρονα με την αστικοποίηση και την μείωση των ελεύθερων χώρων για παιδικό παιχνίδι, τα παιδιά άλλαξαν συνήθειες και στράφηκαν σε πιο ατομικές ενασχόλησης μέσα στα στενά όρια του σπιτιού. Έτσι η τηλεόραση, τα παιδικά προγράμματα, οι παιδικές βιντεοταινίες και τα video games κυριάρχησαν ως μέσα παιδικής ψυχαγωγίας και ενασχόλησης. Η κουλτούρα όμως αυτών των παιχνιδιών έχει υποστεί μια σημαντική διαστρεβλώση προς πιο βίαιες και επιθετικές φιγούρες ηρώων. Τα καρτούν του Disney έχουν δώσει την θέση τους στους σκληρούς και επιθετικούς ήρωες που οπλισμένοι με πανίσχυρα όπλα μάχονται κατά του κακού, σε εξωγήινα όντα που μοιάζουν λίγο με άνθρωπο και λίγο με μηχανή και σε φιγούρες που περισσότερο τρομοκρατούν παρά ψυχαγωγούν. Ταυτόχρονα με τον αναγκαστικό περιορισμό του παιδιού στο σπίτι και την είσοδο της τηλεόρασης ως το καθημερινό μέσο ψυχαγωγίας των πολιτών, αυξήθηκε και ο χρόνος που τα παιδιά παρακολουθούν προγράμματα και ταινίες που δεν απευθύνονται σε αυτά. Ιδιαίτερα τα παιδιά και οι ανήλικοι που πηρούν τον περισσότερο ελεύθερο χρόνο τους μόνοι χωρίς γονική επιτήρηση, μπορούν ανεξέλεγκτα να παρακολουθήσουν οποιοδήποτε πρόγραμμα της τηλεόρασης και οποιαδήποτε ταινία με σκηνές βίας.

Αν και οι απόψεις των ειδικών διίστανται ως προς τις αρνητικές επιπτώσεις που έχει η καθημερινή έκθεση σε σκηνές βίας μέσα από τα προγράμματα της τηλεόρασης, καθώς και για τα διαφορετικά επίπεδα εμπλοκής και μίμησης των σκηνών αυτών ανάλογα με την συναισθηματική και διανοητική ικανότητα του ανηλίκου, δύο παράγοντες είναι πέρα κάθε αμφισβήτησης. Πρώτον το γεγονός πως κατά τις δύο τελευταίες δεκαετίες οι ταινίες που προβάλλονται στους κινηματογράφους, τα προγράμματα και οι ταινίες που προβάλλονται στην τηλεόραση, συμπεριλαμβανόμενων και των δελτίων ειδήσεων, εκθέτουν τους θεατές ή τηλεθεατές, σε άπειρες σκηνές βίας με μια πληθώρα βίαιων συμπεριφορών που εκτείνεται από διαπληκτισμούς και ξυλοδαρμούς, επίθεσης και βιασμούς, έως δολοφονίες. Οι ερωτικές σκηνές φυσικά δεν λείπουν από την γκάμα των συμπεριφορών ενώ τις περισσότερες φορές είναι ιδιαίτερα ακατάλληλες για παιδιά και ανήλικους. Δεύτερον το κοινό και οι γονείς ιδιαίτερα δεν κρύβουν

την ανησυχία τους για τις επιπτώσεις που έχουν στο ψυχικό κόσμο των ενηλίκων και ιδιαίτερα των ανηλίκων η ανεξέλεγκτη έκθεση τους σε όλες αυτές τις συμπεριφορές και στις σκηνές βίας που στην πλειοψηφία τους διαπράττονται με την χρήση όπλου. Ειδικοί αναλυτές εκτιμούν πως το σύνολο των παιδιών τόσο στην Αμερική όσο και στην Ευρώπη παρακολουθεί τουλάχιστον 45 σκηνές βίας στην τηλεόραση καθημερινά.¹¹⁶ Έρευνα που πραγματοποιήθηκε από την Αμερικάνικη ψυχιατρική Ένωση, επιβεβαίωσε πως τα παιδιά που εκτίθενται καθημερινά και κατά μέσο όρο δύο με τέσσερις ώρες στην βία που προβάλλει η τηλεόραση, μέχρι να τελειώσουν το δημοτικό θα έχουν παρακολουθήσει 8.000 φόνους και 100.000 άλλες βίαιες συμπεριφορές.¹¹⁷

Ένα σημαντικό σύνολο μελετών που καλύπτει τα τελευταία 30 χρόνια έρευνας πάνω στις επιπτώσεις που έχει η τηλεόραση στην διαμόρφωση συμπεριφορών, καταδεικνύει πως η έκθεση στην βία της τηλεόρασης σχετίζεται σε σημαντικό βαθμό με την εκδήλωση επιθετικής συμπεριφοράς. Πιο συγκεκριμένα οι μελέτες έδειξαν πως τα επιθετικά παιδιά που αντιμετωπίζουν προβλήματα προσαρμογής στο σχολείο και στις σχέσεις τους με τους συμμαθητές, έχουν την τάση να παρακολουθούν περισσότερες ώρες τηλεόραση.¹¹⁸ Παράλληλα κάποιες άλλες έρευνες κατέληξαν στο συμπέρασμα πως ακόμα και η μειωμένη έκθεση σε βίαιες και πορνογραφικές σκηνές μειώνει τις αναστολές ακόμα και των ενηλίκων, και τους ωθεί στην υιοθέτηση επιθετικών συμπεριφορών. Ψυχολόγοι και κοινωνικοί επιστήμονες που ασχολήθηκαν με το θέμα υποστηρίζουν πως η επανειλημμένη και συχνή έκθεση σε ένα συγκεκριμένο ερέθισμα έχει σαν αποτέλεσμα το άτομο να εθίζεται στο συγκεκριμένο ερέθισμα και να το συνηθίζει. Όταν η έκθεση σε σκηνές βίας γίνεται συνήθεια, τότε το υποκείμενο για να διεγερθεί και να αντιδράσει στο ερέθισμα χρειάζεται όλο και πιο βίαιες σκηνές.¹¹⁹ Συνεπώς αυτό που θέλουν να δείξουν οι συγκεκριμένες μελέτες είναι πως το υποκείμενο που παρακολουθεί σκηνές βίας κάποια στιγμή παύει να τις θεωρεί ιδιαίτερα βίαιες αφού πλέον τις έχει αφομοίωση ως συμπεριφορές και δεν διεγείρουν το αίσθημα του φόβου ή της απέχθειας.

Συγκριτική έρευνα που πραγματοποιήθηκε στην Αμερική και στην Ολλανδία, σε συνεργασία με επιστήμονες από την Πολωνία, την Φιλανδία και το Ισραήλ, μελέτησε της επιδράσεις που έχει η τηλεόραση στην διαμόρφωση κοινωνικών συμπεριφορών στα παιδιά, καθώς και τις επιπτώσεις που έχει η βία που προβάλλεται μέσω της τηλεόρασης στην εκδήλωση επιθετικής και βίαιης συμπεριφοράς. Τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την τρίχρονη παρακολούθηση των υποκειμένων και των προγραμμάτων που παρακολουθούσαν, κατέληξε στο συμπέρασμα πως υπάρχει σημαντική συσχέτιση μεταξύ έκθεσης σε βίαιες σκηνές και

¹¹⁶ Kathleen M. Heid. "Young killers: The challenge of juvenile homicide." Εκδόσεις Thousand Oaks, 1998. σελ 42.

¹¹⁷ Βλ. ο.π.

¹¹⁸ Βλ. ο.π.

¹¹⁹ Βλ. ο.π.

εκδήλωσης επιθετικής συμπεριφοράς. Βέβαια η αιτιώδης σχέση παρακολούθησης βίαιων σκηνών στην τηλεόραση και επιθετικότητας μεταβάλλονταν σημαντικά όταν λαμβάνονταν υπόψη και άλλες μεταβλητές όπως η συναισθηματική ωριμότητα των υποκειμένων το επίπεδο ταυτοποίησης με τους ήρωες των ταινιών, ο δείκτης ευφυΐας, η επιθετικότητα των γονιών και μια σειρά από άλλες. Σε κάποιες περιπτώσεις τα αποτελέσματα των συσχετίσεων ήταν τόσο ανιψατικά που οδήγησαν τους ερευνητές στην θεωρητική υπόθεση πως η επιθετική συμπεριφορά που εκδηλώνουν κάποια παιδιά είναι αυτή που τα ωθεί να παρακολουθούν ταινίες και προγράμματα που περιλαμβάνουν σκηνές βίας.

Στην πραγματικότητα η επίδραση που έχει η τηλεόραση στην εκδήλωση βίαιων συμπεριφορών δεν έχει απόλυτα επιβεβαιωθεί. Οι θεωρητικές υποθέσεις βρίσκονται ακόμα υπό έλεγχο και τα πορίσματα των μέχρι τώρα ερευνών δεν είναι ιδιαίτερα διευκρινιστικά. Συνεπώς είναι εντελώς πρόωμο όσο και άτοπο να υποστηρίξουμε πως η αύξηση των βίαιων και επιθετικών ανηλίκων πόσο μάλλον αυτών που τελούν φόνο οφείλεται στην επανειλημμένη έκθεση τους στην βία της τηλεόρασης. Είναι όμως ένας παράγων που δεν πρέπει να τον αγνοήσουμε, μπορούμε όμως να τον ελέγξουμε ελέγχοντας και περιορίζοντας τα προγράμματα που παρακολουθούν τα παιδιά. Παρά τα όσα αρνητικά της τηλεόρασης, το μόνο θετικό που έχει είναι η δυνατότητα της επιλογής που μας δίνει να την κλείσουμε και να μην παρακολουθήσουμε τίποτα από όσα προβάλλει.

Ερευνες που μελέτησαν την σχέση βίαιων video games και υιοθέτησης επιθετικών συμπεριφορών, βασισμένες στην θεωρία μάθησης, βρήκαν πως υπάρχει υψηλό ποσοστό συσχέτισης μεταξύ των δύο μεταβλητών.¹²⁰ Σύμφωνα με την θεωρία μάθησης τα βίαια video games δίνουν την δυνατότητα στα παιδιά να εξασκήσουν επιθετικές συμπεριφορές για τις οποίες στην συνέχεια ανταμείβονται. Μέσα από αυτή την διαδικασία εσωτερικεύουν την επιθετικότητα ως θετική αντίδραση και την υιοθετούν και στην ζωή τους. Ταυτόχρονα τα βίαια video games σύμφωνα με ψυχολογικές θεωρίες προκαλούν σωματική και ψυχολογική διέγερση. Όταν η διέγερση αφορά παρορμητικά και επιθετικά ένστικτα που έρχονται στην επιφάνεια μέσα από αυτά τα παιχνίδια, τότε εκδηλώνονται με την μορφή θυμού και επιθετικότητας. Μια άλλη θεωρητική προσέγγιση είναι αυτή που δίνει ο Dodge. Βασισμένος στην θεωρία των κοινωνικών γεγονότων-πληροφοριών,¹²¹ υποστήριξε πως τα επιθετικά παιδιά αντιδρούν επιθετικά στα ερεθίσματα επειδή είναι επηρεασμένα από ένα είδος εχθρικής προκατάληψης προς τους άλλους. Έτσι όταν έρχονται αντιμέτωπα με ένα κοινωνικό ερέθισμα που δεν τους είναι ιδιαίτερα αρεστό,

¹²⁰ Steven J. Kirsh. "Seeing the world through mortal kombat-colored glasses. Violent video games and development of a short-term hostile attribution bias." *Childhood*, Vol; 5 No 2, 1998.

¹²¹ Βλ. Οπ.π.

η εχθρική προκατάληψη που έχουν διαστρεβλώνει αρνητικά το γεγονός και τα οδηγεί σε επιθετική και εχθρική αντίδραση. Αυτή την εχθρική προκατάληψη, υποστηρίζει ο Dodge, πως καλλιεργούν τα βίαια video games. Τα παιδιά και κυρίως τα προσχολικά παιδιά που παίζουν τέτοια παιχνίδια αντιμετωπίζουν μετά και στον πραγματικό κόσμο τους άλλους ως τους ανταγωνιστές που πρέπει να νικήσουν για να κερδίσουν το παιχνίδι. Έτσι μεταφέρουν τον ανταγωνισμό και την επιθετική συμπεριφορά του παιχνιδιού και στις σχέσεις τους με τρίτους και αντιμετωπίζουν με καχυποψία όλες τις κινήσεις των άλλων.

Αυτή η θεωρητική προσέγγιση μπορεί, εν μέρει, να εξηγήσει την επιθετικότητα των μικρών παιδιών. Επειδή τα μικρά παιδιά βρίσκονται ακόμα σε στάδιο συναισθηματικής ανωριμότητας και η κοινωνικοποίηση τους είναι επίσης σε αρχικό στάδιο, μπορεί να υποστηριχθεί πως επηρεάζονται πολύ πιο εύκολα από τέτοια ερεθίσματα. Τα μεγαλύτερα παιδιά όμως και οι έφηβοι είναι πιο ώριμοι, έχουν μεγαλύτερη αντίληψη της πραγματικότητας και μπορούν πολύ πιο εύκολα να διαχωρίσουν το πραγματικό από το φανταστικό. Συνεπώς η επιρροή που δέχονται από αυτά τα παιχνίδια είναι στιγμιαία και δεν μεταφέρεται στην πραγματική ζωή. Άρα η ενασχόληση τους με αυτά δεν αποτελεί ικανό εξηγητικό σχήμα για την εκδήλωση επιθετικών συμπεριφορών. Αυτή θα πρέπει μάλλον να αναζητηθεί στους υπόλοιπους κοινωνικούς παράγοντες που αναφέρθηκαν παραπάνω και στον συνδυασμό αυτών των παραγόντων με ατομικές, βιωματικές και οικογενειακές επιρροές.

VI) ΟΙ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ.

Η μέχρι τώρα παρουσίαση των παιδιών και των εφήβων που τελούν ανθρωποκτονίες μας έδωσε την σκιαγραφήση του φαινομένου μέσα από την στατιστική του παρουσίαση, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των δραστών, τους τύπους των ανθρωποκτονιών που διαπράττουν και τους πιθανούς αιτιακούς παράγοντες που συμβάλουν σε αυτό. Όλα αυτά τα στοιχεία αποτελούν ενδείξεις και χαρακτηριστικά που βοηθούν στην προσέγγιση του ανήλικου δολοφόνου. Από όλα αυτά όμως απουσιάζει η θεωρητική συνοχή, ελλείπει δηλ η θεωρία του ανήλικου δράστη. Σε αυτό το μέρος θα επιχειρηθεί η θεωρητική προσέγγιση που θα μας βοηθήσει να δημιουργήσουμε μια συνολική εικόνα για τους ανήλικους που τελούν φόνους.

Οι εγκληματολογικές θεωρίες που έχουν διατυπωθεί μέχρι σήμερα ασχολήθηκαν με την ανήλικη παρεκκλίνουσα συμπεριφορά στο σύνολο της μέσα από της γενικότερες εγκληματολογικές θεωρίες. Συνεπώς δεν έχουμε μια αυτοτελή θεωρία που να μελετά την

σοβαρή εγκληματική δραστηριότητα των ανηλίκων πόσο μάλλον την βία που σχετίζεται με την τέλεση φόνων. Αυτός είναι και ο λόγος που οι μέχρι τώρα αναφορές προέρχονται αποκλειστικά σχεδόν από τις κλινικές, ψυχιατρικές και ψυχολογικές μελέτες και θεωρίες. Επιπλέον επειδή οι ανθρωποκτονίες που τελούνται από παιδιά και εφήβους δεν καταλαμβάνουν σπουδαίο στατιστικό χώρο ούτε απασχολούν σε μόνιμη βάση την κοινωνία, δεν έχει επιδειχθεί από τους εγκληματολόγους άμεσο και ειδικό ενδιαφέρον και συνεπώς δεν έχει αναπτυχθεί μια εγκληματολογική θεωρία που να αναφέρεται αποκλειστικά στην αιτιολογία του συγκεκριμένου φαινομένου. Έτσι οι ανθρωποκτονίες των ανηλίκων εντάχθηκαν στο ευρύτερο σώμα των εγκληματολογικών θεωριών. Μέσα από αυτές τις θεωρίες θα επιχειρήσουμε να προσεγγίσουμε την ιδιαίτερη αυτή συμπεριφορά.

Το πρώτο σημαντικό μέρος των εγκληματολογικών θεωριών διατυπώθηκε από την παραδοσιακή ή θετικιστική εγκληματολογία. Η προσεγγίσεις των θεωριών που διατυπώθηκαν από αυτή την σχολή ξεκινούν από την μελέτη του ατόμου που εγκληματεί το οποίο εξετάζουν μέσα από ατομικούς παράγοντες. Θέτουν δηλ τον εγκληματία κάτω από το μικροσκόπιο ως ένα ιδιότυπο ανθρωπολογικό είδος που διαφέρει από τους υπόλοιπους ανθρώπους που δεν εγκληματούν και αναζητούν την εξήγηση της συμπεριφοράς του και την ροπή του προς το έγκλημα μέσα από βιολογικούς, κληρονομικούς, ψυχολογικούς και ψυχαναλυτικούς παράγοντες.

Η νεότερη εγκληματολογική σχολή η αντιθετικιστική ή συγκρουσιακή μελετά το έγκλημα μέσα από το σύστημα που το παράγει θεωρώντας πως ο δράστης δεν προϋπάρχει αλλά κατασκευάζεται μέσα από τον επίσημο κοινωνικό έλεγχο και το ποινικό σύστημα που αναγορεύει σε παραβατικές και εγκληματικές πράξεις μια σειρά από συμπεριφορές και δράσεις. Έτσι ο εγκληματίας υπάρχει επειδή κατονομάζεται ως τέτοιος από τους νόμους. Στην παρούσα μελέτη θα παρουσιαστούν και από τις δύο σχολές επιλεκτικά οι θεωρίες εκείνες που πιστεύεται ότι μπορούν να αποδώσουν κάποια σχετική θεωρητική εξήγηση στο υπό μελέτη θέμα.

Η οικολογική σχολή του Σικάγο επηρεασμένη από τις θεωρητικές προσεγγίσεις του Durkheim και την εμφανή πλέον αδυναμία των βιολογικών ντετερμινισμών να εξηγήσουν μέσα από όρους βιολογικής κατώτερότητας το έγκλημα, επιχειρεί μια οικολογική προσέγγιση του χώρου των πόλεων και των κοινωνικών δομών που διαμορφώνονται σε αυτές. Στηρίζεται στην ιδέα πως οι ~~κοινωνικές~~ κοινωνικές αλλαγές σε συνδυασμό με την αποδυνάμωση του κοινωνικού ελέγχου συνεπάγεται την αύξηση της εγκληματικότητας.¹²² Είναι η πρώτη ομάδα θεωρητικών που επιχειρεί μια κοινωνιολογική προσέγγιση του εγκλήματος με ερευνητικό αντικείμενο την εγκληματική συμπεριφορά που γεννάται από την σχέση του ανθρώπου με το περιβάλλον μέσα

¹²² Ανθοζωή Χαϊδου. «Θετικιστική εγκληματολογία. Αιτιολογικές προσεγγίσεις του εγκληματικού φαινομένου». Εκδόσεις Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα 1996. σελ 132-135.

στο οποίο μεγαλώνει και τις αντιδράσεις που δέχεται από αυτό. Συνεπώς η οικολογική σχολή προσπαθεί να εξηγήσει τους λόγους για τους οποίους η παραβατική συμπεριφορά εμφανίζεται σε συγκεκριμένες περιοχές και παίρνει μια ορισμένη μορφή. Κύριοι εκπρόσωποι της είναι ο Thrasher, οι Shae και McKay, και ο Robert Ezra Park. Η θεωρητική τους προσέγγιση οδήγησε στις λεγόμενες θεωρίες ζωνών. Σύμφωνα με αυτές οι πόλεις χωρίζονται σε πέντε ζώνες οι οποίες εκτείνονται κυκλικά. Από τις έρευνες τους κατέληξαν στο συμπέρασμα πως οι περιοχές που βρίσκονται κοντά στο κέντρο της πόλης εμφανίζουν τα μεγαλύτερα ποσοστά εγκληματικότητας λόγω της σταδιακής τους υποβάθμισης από την συνεχή εισβολή πληθυσμού που εγκαθίστανται κοντά στο κέντρο και αναζητά εργασία και την σταδιακή μετατροπή τους σε βιομηχανικές και εργατικές περιοχές. Σε αυτές όπως είναι επόμενο αρχίζουν να κατοικούν οι άνθρωποι που εργάζονται δηλ οι φτωχοί εργάτες και οι μετανάστες. Όσο αναπτύσσεται βιομηχανικά το κέντρο της πόλης και οι περιοχές κοντά σε αυτό, τόσο ο πληθυσμός που πρώτα έμεινε εκεί και έχει ήδη εξασφαλίσει μια ποιότητα ζωής, μετακινείται προς τα άκρα της πόλης αφήνοντας τις περιοχές αυτές που στο μεταξύ έχουν υποβαθμιστεί, να κατοικηθούν από τους εργάτες και τους μετανάστες. Οι χωροταξικές και πληθυσμιακές αλλαγές επιφέρουν αλλαγές στην δομή και οργάνωση της κοινωνίας. Οι γειτονιές με τους υψηλότερους δείκτες εγκληματικότητας βρέθηκαν μέσα ή δίπλα σε περιοχές με βαριά βιομηχανία ή εμπορική δραστηριότητα.

Περαιτέρω οι Shaw και McKay χώρισαν τις εγκληματικές περιοχές σε δύο ζώνες, σε εκείνες που ζουν οι εγκληματίες και σε εκείνες που διαπράττουν τα εγκλήματα. Στις περιοχές που κατοικούν οι εγκληματίες οι ανήλικοι μεγαλώνουν μέσα σε μία εγκληματική κουλτούρα λόγω της καθημερινής συναναστροφής τους με παραβατικούς ενήλικους και ανήλικους και λόγω της χαλάρωσης του άτυπου κοινωνικού ελέγχου και της αποδιοργάνωσης των περιοχών. Σε αυτές τις περιοχές, οι παραδόσεις και οι θεσμοί της γειτονιάς παρακμάζουν και δεν ασκούν τον έλεγχο που πρέπει ώστε να περιορίσουν την παρεκκλίνουσα συμπεριφορά των ανηλίκων, με αποτέλεσμα αυτά να μεγαλώνουν σε ένα χαλαρό κοινωνικό πλαίσιο όπου το έγκλημα αποτελεί παραδεκτή μορφή συμπεριφοράς. Έτσι αναπτύσσονται ομάδες ανηλίκων και συμμορίες που ακολουθώντας το παράδειγμα των ενήλικων, παραβατούν.

Αυτό το θεωρητικό σχήμα φαίνεται να επαληθεύει σε μεγάλη έκταση την ύπαρξη συμμοριών και την υιοθέτηση βίαιων συμπεριφορών που ενδεχομένως μπορεί να φτάσουν μέχρι την τέλεση φόνου. Πράγματι πολλές συμμορίες ανηλίκων δημιουργούνται λόγω των ιδιαίτερα αρνητικών συνθηκών που επικρατούν στις περιοχές που μεγαλώνουν τα παιδιά αυτά. Λαμβάνοντας υπόψη τα στοιχεία που αναφέρθηκαν νωρίτερα για τα υψηλά ποσοστά φτώχειας για τις άθλιες συνθήκες διαβίωσης στις φτωχογειτονιές, την ημιτελή εκπαίδευση, την έλλειψη ευκαιριών, το αυξανόμενο εμπόριο ναρκωτικών και την κατοχή όπλων από ανήλικους, οι

φτωχογειτονιές της Αμερικής ευνοούν την εμφάνιση παραβατικών συμπεριφορών και πολλές φορές μάλιστα παρέχουν και τις ευκαιρίες γι' αυτό. Η εκμάθηση και η μύηση στις εγκληματικές δραστηριότητες ξεκινούν από πολύ νωρίς για τα παιδιά αυτών των περιοχών. Υπάρχει μια συνέχεια στην παρεκκλίνουσα συμπεριφορά με την μεταβίβαση των εγκληματικών τεχνικών από τα μεγαλύτερα παιδιά στα μικρότερα. Έτσι ο ανήλικος που δεν έχει και πολλές ηθικές αναστολές καταλήγει να υιοθετεί τις δραστηριότητες των μεγαλύτερων παιδιών να μιμείται τις παρεκκλίνουσες συμπεριφορές τους και σταδιακά να ταυτίζεται με τον εγκληματικό ρόλο. Συνεπώς μπορούμε να θεωρήσουμε πως η εκδήλωση βίαιων συμπεριφορών οφείλεται στους αρνητικούς κοινωνικούς παράγοντες, σε συνδυασμό με την αδυναμία της οικογένειας να κοινωνικοποιήσει σωστά τον ανήλικο και να του εσωτερικεύσει αξίες και αρχές. Αυτή η θεωρητική προσέγγιση έχει ιδιαίτερη ισχύ για τις κοινωνικές δομές των Αμερικάνικων πόλεων και τις περιοχές όπου κατοικούν οι διάφορες φυλετικές και εθνικές ομάδες. Όμως όπως έχει αναφερθεί και νωρίτερα στο εγκληματικό φαινόμενο και ιδίως στην εκδήλωση βίαιων συμπεριφορών δεν εμπλέκονται μόνο οι φυλετικές και εθνικές ομάδες αλλά και οι λευκοί ανήλικοι που πολλές φορές προέρχονται από τα μεσαία αστικά στρώματα και βιώνουν σαφώς λιγότερους αρνητικούς κοινωνικούς παράγοντες. Ταυτόχρονα στις Ευρωπαϊκές χώρες οι χωροταξικοί διαχωρισμοί των πόλεων δεν είναι τόσο έντονοι όπως είναι στην Αμερική ούτε οι συμμορίες έχουν την ίδια δυναμική. Έτσι η παραπάνω θεωρία δεν μπορεί να κάλυψει το σύνολο των παιδιών και ανηλίκων που δολοφονούν. Επιπλέον αδυνατεί να εξηγήσει και την εγκληματική δραστηριότητα των συμμοριών του δρόμου που όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο δημιουργούνται ad hoc και δεν εντάσσονται στα πλαίσια μιας περιοχής ή μιας γειτονιάς.

Η σύγχρονη θεωρητική έρευνα προσπάθησε να μελετήσει και να εξηγήσει τις συμμορίες ανηλίκων που τελούν φόνους. Οι θεωρητικοί Maslow, Robert Jackson, Wesley McBride και Stuart Scheingold, βασισμένοι στην εμπειρική έρευνα του φαινομένου στην Αμερική, προσφέρουν ένα αρκετά επαρκές εξηγητικό σχήμα. Οι θεωρητικές τους προσεγγίσεις χωρίζονται σε δύο επίπεδα στο ατομικό και στο κοινωνικό. Στο πρώτο επίπεδο, το ατομικό, ενδιαφέρον εστιάζεται στην θεωρία των αναγκών του Maslow και στην ιεραρχία αυτών των αναγκών ώστε να επιτευχθεί η ικανοποίησή τους. Στο δεύτερο επίπεδο το κοινωνικό, το ενδιαφέρον εστιάζεται στην θεωρία της ανομίας του Merton.

Σύμφωνα με την θεωρία της ιεράρχησης των αναγκών, το άτομο για να φτάσει σε ένα επαρκές επίπεδο ευτυχίας πρέπει πρώτα να έχει ικανοποιήσει μια σειρά από ανάγκες που εξυπηρετούν αρχικά, υπαρξιακούς λόγους και στην συνέχεια κοινωνικούς και πολιτισμικούς. Ο στόχος της επιβίωσης ικανοποιείται, σύμφωνα με την θεωρία, όταν καλυφθούν πέντε βασικές

ανάγκες. Το πρώτο επίπεδο αναγκών ονομάζεται ψυχολογικό και αφορά την ικανοποίηση των αναγκών για τροφή, ύπνος και στέγη. Σε αυτή την φάση η είσοδος ενός παιδιού σε συμμορία του δρόμου και η συμπεριφορά των συμμοριών αυτών εξηγείται από το πώς και σε ποία έκταση το παιδί έχει ικανοποιήσει αυτές τις ανάγκες. Εδώ κυρίαρχο ρόλο παίζει η οικογένεια και ο τρόπος με τον οποίο ικανοποιεί αυτές τις ανάγκες. Έτσι λοιπόν αν το παιδί μεγαλώνει μέσα σε μια οικογένεια όπου οι ανάγκες αυτές ικανοποιούνται με παράνομους τρόπους και οι γονείς είναι παραβατικοί, τότε και το παιδί μαθαίνει να ικανοποιεί τις ανάγκες του με τον ίδιο τρόπο. Αν μάλιστα δεν τιμωρηθεί για τις πράξεις του τότε τις νομιμοποιεί και αποκτά μια αντικοινωνική- παραβατική συμπεριφορά και αργότερα μια νοοτροπία άπληστης ζωής που πολύ πιθανά θα το οδηγήσει στην συμμορία προκειμένου να ικανοποιήσει γρήγορα τις επιθυμίες του.

Το δεύτερο επίπεδο αναγκών αποκαλείται από τον Maslow ασφάλεια και συνίσταται στην ικανοποίηση της ανάγκης για επαγγελματική αποκατάσταση που θα οδηγήσει σε μια ασφαλής ζωή στο μέλλον. Ο ανήλικος που εισέρχεται σε μια συμμορία βρίσκει την ασφάλεια που επιζητεί μέσα σε αυτή και στην προστασία που του παρέχουν τα υπόλοιπα μέλη της συμμορίας τα οποία αισθάνεται σαν οικογένεια του. Ιδιαίτερα όταν ο ανήλικος προέρχεται από μια διαλυμένη ή συγκρουσιακή οικογένεια στην οποία έχουν διαταραχθεί οι δεσμοί στοργής και αγάπης, ο ανήλικος νοιώθει ακόμα πιο έντονη την ανάγκη να βρει την αλληλεγγύη και την στήριξη που δεν του παρέχει το οικογενειακό του περιβάλλον. Μόλις ο ανήλικος διαπιστώσει ότι μπορεί να καλύψει αυτές τις δύο πρώτες ανάγκες μέσα στην συμμορία επιζητά να ικανοποιήσει και το τρίτο επίπεδο αναγκών το κοινωνικό. Σε αυτό το στάδιο ο ανήλικος επιδιώκει την ανάπτυξη κοινωνικών σχέσεων. Όπως όλα τα άτομα μιας κοινωνίας επιζητούν την κοινωνική επαφή και την ανάπτυξη δεσμών με άλλα άτομα έτσι και ο ανήλικος που βρίσκεται ακόμα στο στάδιο της κοινωνικοποίησης, και που στην προκειμένη περίπτωση συναναστρέφεται με την συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα, επιδιώκει την κοινωνικότητα του μέσω αυτής και αναζητά την ταυτότητα του μέσω αυτής. Αυτή η ανάγκη για κοινωνική επαφή και κατ'επέκταση για κοινωνική αναγνώριση οδηγεί τον ανήλικο στην συμμετοχή και τέλεση πράξεων παρόμοιες με αυτές που διαπράττουν οι υπόλοιποι ανήλικοι της ομάδας. Έτσι είναι πολύ πιθανό να εμπλακούν σε εγκληματικές δραστηριότητες όπως διαρρήξεις, κλοπές, διακίνηση ναρκωτικών και κάποιες από αυτές να καταλήξουν και στην ανθρωποκτονία.

Το τελευταίο επίπεδο ανάγκης ονομάζεται αυτοεκτίμηση. Τώρα πλέον ο ανήλικος προσπαθεί να αποδείξει την αξία του και το ταλέντο του προκειμένου να εδραιώσει την θέση του μέσα στην συμμορία και να γίνει αποδεκτός. Η αναγνώριση των σωματικών και πνευματικών του προσόντων από τα άλλα μέλη αποτελεί την επιβεβαίωση της επιλογής τους. Για να γίνει όμως αποδεκτός πρέπει να περάσει από διάφορες δοκιμασίες οι οποίες ποικίλουν από

μικροκλοπές σε καταστήματα, αρπαγές και διαρρήξεις, συμμετοχή σε συμπλοκές με άλλες συμμορίες, έως και φόνο. Αν τα καταφέρει γίνεται και επίσημα πλέον μέλος της συμμορίας. Παράλληλα η αναγνώριση έρχεται και μέσα από την φήμη του ανήλικου η οποία κατασκευάζεται με τα βίαια κατορθώματα. Συνεπώς όσο πιο βίαιες πράξεις διαπράξει τόσο μεγαλύτερη φήμη θα αποκτήσει και τόσο περισσότερο σεβασμό θα κερδίσει από τα υπόλοιπα μέλη της συμμορίας.

Τέλος έρχεται η ολοκλήρωση των αναγκών με την ταύτιση του ατόμου με την ομάδα και την απόκτηση της ταυτότητας του μέσω αυτής. Από την στιγμή αυτή ο ανήλικος νοιώθει πως ανήκει σε μια κοινωνική ομάδα έστω και παραβατική και αγωνίζεται για τα συμφέροντα της συμμορίας. Περιφρονεί κάθε άτομο που βρίσκεται έξω από αυτή και υιοθετεί μια εχθρική και επιθετική συμπεριφορά. Η ιεραρχία των αναγκών αυτών αποτελεί ένα σύνολο σταδίων από τα οποία διέρχονται όλα τα άτομα μιας κοινωνίας. Η διαφορά με τον ανήλικο που γίνεται παραβατικός και μέλος συμμορίας έγκειται στο γεγονός της κοινωνικής του μειονεξίας να ικανοποιήσει αυτές τις ανάγκες με θετικό τρόπο. Έτσι η ομαλή ενηλικίωση και κοινωνική ένταξη του δεν πραγματοποιείται μέσα από τις αποδεκτές νόρμες και τους αποδεκτούς κανόνες. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την διαμόρφωση αντικοινωνικής συμπεριφοράς που εξελίσσεται σε παραβατική και στην πορεία σε εγκληματική.

Η θεωρία της ανομίας του Merton ερμηνεύει την εγκληματικότητα μέσα από την κοινωνική δομή και τα δύο βασικά χαρακτηριστικά της που είναι η εδραίωση των στόχων και η πρόβλεψη των μέσων για την επίτευξή τους. Στο βαθμό που τα άτομα δέχονται τους πολιτισμικά καθορισμένους στόχους και τα κοινωνικά αποδεκτά μέσα για την επίτευξή τους έχουμε μια κομφορμιστική συμπεριφορά. Όταν απορρίπτουν είτε το ένα είτε το άλλο έχουμε αντικομφορμιστική συμπεριφορά και παρέκκλιση από τους κανόνες. Η θεωρία του Merton χρησιμοποιεί την κοινωνική δομή για να εξηγήσει την εγκληματικότητα των κατώτερων κοινωνικοοικονομικών τάξεων. Πιστεύει πως επειδή οι νόμιμες ευκαιρίες για την επίτευξη των νόμιμων στόχων δεν προσφέρονται σε όλους εξίσου είναι λογικό οι κατώτερες οικονομικά και κοινωνικά τάξεις που δεν μπορούν να πραγματοποιήσουν τους στόχους τους με νόμιμα μέσα να καταφεύγουν σε παράνομες δραστηριότητες και να υιοθετούν μια εγκληματική συμπεριφορά προκειμένου να επιτύχουν την υλική ευημερία που ήταν και είναι το πιο έντονα προβαλλόμενο Αμερικάνικο όνειρο.

Η απόκτηση υλικών αγαθών αποτελεί υπέρτατο στόχο στις σύγχρονες βιομηχανικές – καταναλωτικές κοινωνίες. Οι ραγδαίες οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές που έχουν συμβεί στον 20^ο αιώνα έχουν μεταβάλει σημαντικά τις δομές των σύγχρονων κοινωνιών. Η σύγκρουση που επικρατεί μεταξύ επίτευξης των επιθυμητών στόχων ταυτόχρονα με την ανισότητα των

κοινωνικών ευκαιριών έχει οδηγήσει σε μια οικονομική κατάσταση όπου τα άτομα προσπαθούν να αποκτήσουν υλικά αγαθά χωρίς όμως να έχουν πρόσβαση στα νόμιμα μέσα επίτευξης τους αφού αυτά συγκεντρώνονται στις ανώτερες κοινωνικοοικονομικές τάξεις. Ηνωμική αυτή κατάσταση προκαλεί ρήγμα στην κοινωνική δομή αφού τίθενται οι στόχοι της επιτυχίας αλλά τα νόμιμα μέσα είναι περιορισμένα και μη διαθέσιμα στα άτομα των κατώτερων τάξεων. Αυτό οδηγεί σε συγκρούσεις μεταξύ των τάξεων και αναγκάζει τα μειονεκτούντα άτομα να χρησιμοποιήσουν παράνομα μέσα και να καταφύγουν στο έγκλημα για να υλοποιήσουν τους στόχους τους.

Το θεωρητικό σχήμα του Merton μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να δώσει κάποια απάντηση στις ανθρωποκτονίες που τελούνται από ανήλικους κατά την διάρκεια τέλεσης άλλων αξιόποινων πράξεων. Επειδή οι ανήλικοι αυτοί στην πλειοψηφία τους ανήκουν στα κατώτερα οικονομικά στρώματα και προέρχονται από στερημένες οικογένειες και επειδή οι κοινωνικές δομές δεν τους επιτρέπουν τα επιτύχουν τους ποθητούς στόχους αφού τους αρνούνται την πρόσβαση στα νόμιμα μέσα, καταφεύγουν στο έγκλημα. Οι πιέσεις που δέχονται από, την μία των ανεκπλήρωτων επιθυμιών και από την άλλη της άρνησης των μέσων, τους οδηγεί στην ανήθικη διαγωγή και στο έγκλημα ως φυσιολογική απάντηση στις καταστάσεις και ως μορφή αντίδρασης και εκδίκησης προς αυτούς που έχουν τα υλικά αγαθά και τον πλούτο. Όπως έχει ήδη αναφερθεί οι ανήλικοι που διαπράττουν φόνο κατά την τέλεση άλλης αξιόποινης πράξης δεν αποτελούν στιγινούς εγκληματίες ούτε έχουν, στις περισσότερες περιπτώσεις, ως πρόθεση των φόνο. Είναι οι λεγόμενοι καταστασιακοί δολοφόνοι αυτοί δηλ που αντιδρούν παρορμητικά και υπό την πίεση της αναπάντεχης εξέλιξης του συμβάν. Σαφώς είναι παραβατικοί ανήλικοι που διαπράττουν κλοπές και ληστείες και εμπλέκονται σε σοβαρές εγκληματικές πράξεις δεν είναι όμως οι παράλογοι δολοφόνοι που θα σκοτώσουν κάποιον άνευ αιτίας και λόγου.

Η θεωρία μάθησης προσφέρει ένα ερμηνευτικό υπόβαθρο για την αιτιολογική προσέγγιση του συγκεκριμένου ζητήματος. Ο κυριότερος εκπρόσωπος της ο Sutherland μελετά το έγκλημα ως ένα φαινόμενο που μαθαίνεται μέσα από τις ίδιες διαδικασίες που μαθαίνεται και η κομφορμιστική συμπεριφορά. Όταν το άτομο έρχεται σε επαφή με άλλα παραβατικά άτομα τα οποία αποτελούν τον άμεσο οικογενειακό και κοινωνικό του περίγυρο και με τα οποία έχει στενές σχέσεις οικογενειακές ή φιλικές τότε είναι πολύ πιθανό λόγω της πρώιμης επαφής του με παραβατικές συμπεριφορές παρά με κομφορμιστικές να μάθει αυτές και να τις υιοθετήσει. Το έγκλημα λοιπόν είναι αποτέλεσμα της εκμάθησης παρεκκλινόντων κανόνων και αξιών. Στο γενικό αιτιολογικό του σχήμα ο Sutherland θεωρεί ότι το έγκλημα αποτελεί αντικείμενο μιας κοινωνιολογικής ερμηνείας. Το γεγονός αυτό όμως δεν αποκλείει την συνόπαρξη και άλλων προσωπικών ή λιγότερο προσωπικών στοιχείων τα οποία είναι πιθανό να συμβάλλουν στη διαδικασία εγκληματογένεσης. Έτσι λοιπόν η φυσιολογία, η ψυχοπαθολογία, το φύλο και η

καταγωγή του υποκειμένου, παρόλο που δεν αποτελούν αυτά καθεαυτά παράγοντες εγκληματογένεσης, μπορεί να συμβάλλουν στην συμμετοχή του ατόμου σε διαπροσωπικά σύνολα που λαμβάνει χώρα η μάθηση του εγκλήματος. Συνεπώς η εγκληματική συμπεριφορά μαθαίνεται όπως μαθαίνονται και όλες οι άλλες συμπεριφορές, άρα δεν είναι αποτέλεσμα κληρονομικότητας ή χαμηλής νοημοσύνης και βιολογικής προδιάθεσης. Αλλά είναι αποτέλεσμα αλληλεπίδρασης με άλλα άτομα μέσα από μια διαδικασία επικοινωνίας.

Η διαμόρφωση της συμπεριφοράς του ατόμου και η κοινωνικοποίηση του επηρεάζεται από τα άτομα με τα οποία έρχεται σε επαφή. Βέβαια όλα τα άτομα αντιμετωπίζουν διάφορες καταστάσεις κατά την διάρκεια της ζωής τους και έρχονται σε επαφή με διάφορες ομάδες ανθρώπων άλλοτε κομφορμιστικές άλλοτε αντικομφορμιστικές. Το καθοριστικό όμως στοιχείο σε αυτές τις περιπτώσεις είναι η χρονική στιγμή και η διάρκεια της επαφής. Έτσι ένα παιδί που από πολύ μικρή ηλικία έρχεται σε επαφή με παραβατικές συμπεριφορές ή ζει σε περιοχή όπου η παραβατικότητα είναι ιδιαίτερα έντονη και οι ομάδες των συνομηλίκων εμφανίζουν παρεκκλίνουσα συμπεριφορά, έχει μεγαλύτερες πιθανότητες να εμφανίσει και αυτό παραβατική συμπεριφορά ιδιαίτερα όταν δεν έχει εσωτερικεύσει τους θετικούς κανόνες και τις αξίες και δεν τις έχει διδαχθεί στην οικογένεια του. Μεγαλώνοντας, με την είσοδο του στο σχολείο και σε ευρύτερες κοινωνικές ομάδες έρχεται σε επαφή με θετικούς κανόνες και αξίες. Όταν συμβαίνει αυτό το άτομο καλείται να αντιμετωπίσει τις αντιφατικές γνωστικές εμπειρίες που βιώνει. Αν έχει εσωτερικεύσει την αντικομφορμιστική συμπεριφορά και έχει υιοθετήσει την παρέκκλιση ως τρόπο ζωής τότε θα επικρατήσει η υπεροχή των παραβατικών συμπεριφορών και θα οδηγηθεί πιθανότατα στο έγκλημα, αν πάλι η επιρροή των θετικών εμπειριών είναι ισχυρότερη θα ακολουθήσει τις μη εγκληματικές αρχές. Αυτή η θεωρητική προσέγγιση μπορεί να εξηγήσει κάποιες μορφές συμμοριακού φαινομένου και τέλεσης ανθρωποκτονιών στα πλαίσια της συμμορίας καθώς και κάποιες μορφές ένδοσοικογενειακών ανθρωποκτονιών ή ακόμα και αυτών που τελούνται από ανηλίκους που συνδέονται με φιλικό δεσμό με το θύμα.

Η θεωρία της πολιτισμικής σύγκρουσης του Sellin αποτελεί ενδιαφέρουσα θεωρητική προσέγγιση του συγκρουσιακού φαινομένου των ετερόκλητων κοινωνικών ομάδων. Σύμφωνα με την θεωρία του Sellin, το έγκλημα αποδίδεται στις συγκρούσεις που προκαλούνται από την συμμετοχή του ατόμου σε διαφορετικές κοινωνικές ομάδες ταυτοχρόνως και των διαφορετικών κανόνων συμπεριφοράς που αξιολογούν αυτές οι ομάδες για τις ίδιες περιστάσεις. Παράδειγμα αποτελούν οι οικονομικοί μετανάστες και οι φυλετικές και εθνικές ομάδες που ζουν σε διαφορετικές χώρες από την χώρα καταγωγής τους. Τα άτομα αυτά βρίσκονται αντιμέτωπα με μια πληθώρα διαφορετικών συμπεριφορών που πρέπει να υιοθετήσουν και οι οποίες προκύπτουν από τους κανόνες δικαίου της πολιτείας που ζουν, τους κανόνες διαγωγής της ομάδας που

ανήκουν, τις αξίες και τις παραδόσεις του τόπου από τον οποίο κατάγονται και την κανονιστική αντίληψη από την οποία διαπνέονται ως άτομα.

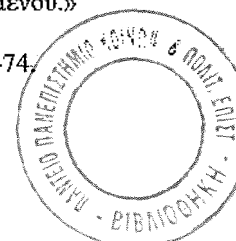
Ο Sellin σαφώς επηρεασμένος από την Αμερικάνικη κοινωνία, της εποχής του, των διαφορετικών πολιτισμικών, θρησκευτικών, εθνικών και φυλετικών ομάδων και με ένα έντονο μεταναστευτικό ρεύμα προς αυτή, αναζητούσε μια θεωρία που θα μπορούσε να εξηγήσει τις διεργασίες που συντελούνται σε μια πολυεθνική κοινωνία που συνεχώς μεταβάλλεται και τους παράγοντες που ωθούσαν τις διαφορετικές αυτές ομάδες να παραβατούν και να υπερεκπροσωπούνται στο εγκληματικό φαινόμενο. Έτσι υπογραμμίζει την σημασία των πολιτισμικών επιρροών στην διαμόρφωση της προσωπικότητας του ατόμου και θεωρεί ιδιαίτερα σημαντική την αφομοίωση των ιδεών, των αξιών και των κανόνων που του μεταβιβάζονται επίσημα ή άτυπα. Όλες αυτές οι ιδέες αποτελούν πολιτισμικά στοιχεία που περιλαμβάνουν έννοιες, ήθη και κοινωνικούς θεσμούς που εσωτερικεύονται στον πνευματικό κόσμο του ατόμου και μετατρέπονται σε στοιχεία της προσωπικότητας του.¹²³

Η συνύπαρξη τόσων πολλών και διαφορετικών πολιτισμικών στοιχείων αναπόφευκτα οδηγούν στην σύγκρουση μεταξύ των κοινωνικών ομάδων που τα φέρουν. Κάποιες από αυτές τις συγκρούσεις σε συνδυασμό και με άλλους κοινωνικούς παράγοντες όπως η ανεργία, η φτώχεια, η περιθωριοποίηση και η προκατάληψη, θα οδηγήσουν κάποια από τα άτομα αυτά στο έγκλημα. Και ιδιαίτερα τους νέους που είναι από της φύσης τους περισσότερο αντιδραστικοί στους κανόνες και εξηγούνται περισσότερο με τις συνθήκες ανισότητας και διαφορετικής αντιμετώπισης που πιθανά υπάρχουν. Η θεωρία του Sellin αν και χρησιμοποιήθηκε έντονα από τις επίσημες πολιτικές των κρατών για να ενοχοποιήσει τους μετανάστες και τις φυλετικές ομάδες για το εγκληματικό φαινόμενο και να αποποιηθούν τις ευθύνες τους, δεν παύει να αποτελεί μια σημαντική κοινωνιολογική θεώρηση του εγκληματικού φαινομένου και να έχει θεωρητική αξιοπιστία ιδιαίτερα στην Αμερική όπου η διάπραξη ανθρωποκτονιών από ανήλικους που ανήκουν σε διάφορες φυλετικές και εθνικές ομάδες είναι πιο έντονη. Συνεπώς μπορεί να ερμηνεύσει τις ανθρωποκτονίες που τελούνται για ρατσιστικούς λόγους ή από προσωπική εμπάθεια λόγω πολιτισμικής και κοινωνικής διαφοράς.

Η θεωρία των τεχνικών της ουδετεροποίησης διατυπώθηκε από τους Sykes και Matza.¹²⁴ Οι δύο ερευνητές στηρίχθηκαν στην θεωρία της μάθησης του Sutherland για να αποδώσουν τον τρόπο που μαθαίνονται οι μηχανισμοί των τεχνικών εξουδετέρωσης της ηθικής ευθύνης από τον δράστη για το έγκλημα του. Η θεωρητική τους υπόθεση στηρίχθηκε στην παρατήρηση ότι οι

¹²³ Ανθοζωή Χαϊδου, «Θεωρητική εγκληματολογία. Αιτιολογικές προσεγγίσεις του εγκληματικού φαινομένου.» Εκδόσεις Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1996. σελ 217-219

¹²⁴ Στέργιος Αλεξιαδης, «Εγχειρίδιο εγκληματολογίας.» Εκδόσεις Σακκουλα, Θεσσαλονίκη, 1996. σελ 72-74.

κανόνες του ποινικού δικαίου διακρίνονται για την ελαστικότητα τους, συνέπεια αυτού είναι πως κάποιες πράξεις που θεωρούνται έγκλημα, κάτω από ορισμένες συνθήκες αποβάλλουν αυτό το χαρακτήρα και εν μέρη δικαιολογούνται. Έτσι υποστήριξαν πως η εγκληματικότητα των ανηλίκων οφείλεται ακριβώς στους μηχανισμούς εκείνους οι οποίοι όταν λειτουργούν στο υποκείμενο αμβλύνουν το προσωπικό αίσθημα ενοχής, ενώ παράλληλα μειώνουν τον εσωτερικό αυτοέλεγχο και την αντίσταση του απέναντι στην εγκληματική δράση. Έτσι η εγκληματική πράξη εμφανίζεται ηθικά ουδέτερη.¹²⁵

Οι τεχνικές αυτές κατατάσσονται σε πέντε βασικές κατηγορίες: α) Η άρνηση της ευθύνης, με άρνηση της πρόθεσης διάπραξης του εγκλήματος, β) Η άρνηση της βλάβης όταν η πράξη είναι παράνομη αλλά όχι ανήθικη, γ) Η άρνηση του θύματος, όταν ο δράστης εμφανίζει τον εαυτό του για θύμα ή το θύμα ως κακό, δ) Η κατηγορία κατά αυτού που κατηγορεί, ε) Η επίκληση ανώτερης αξίας. Από τους παραπάνω μηχανισμούς οι τρεις συγκεντρώνουν ένα ερμηνευτικό ενδιαφέρον για την εξήγηση των ανθρωποκτονιών από ανήλικους και κυρίως από παιδιά. Η άρνηση της ευθύνης ταιριάζει στις ανθρωποκτονίες που συμβαίνουν από παιδιά χάριν αστεϊσμού στα πλαίσια παιχνιδιού ή ανταγωνισμού με συνομηλίκους στους οποίους προσπαθούν να αποδείξουν πως δεν φοβούνται να διαπράξουν μια παρακινδυνευμένη πράξη την οποία τελούν συνήθως μετά από προτροπή κάποιου φίλου. Η μετέπειτα άρνηση της πράξης και η αποποίηση της προσωπικής ενοχής δείχνει την συναισθηματική και κοινωνική ανωριμότητα του δράστη στον οποίο έχει εξουδετερωθεί ή δεν έχει ακόμα ενεργοποιηθεί η κοινωνική αναστολή.¹²⁶ Ενώ οι δικαιολογίες που χρησιμοποιεί π.χ έκανα λάθος, δεν είχα πρόθεση να το κάνω, δείχνουν ότι ακόμα δεν έχει μάθει ή δεν έχει εσωτερικεύσει την ηθική και ποινική απαξία της ανθρωποκτονίας και συνεπώς δεν τρομάζει από την ποινική τιμωρία της πράξης. Η άρνηση του θύματος, όταν ο δράστης εμφανίζει τον εαυτό του για θύμα ή το θύμα για κακό, εξηγούν κυρίως της ενδοοικογενειακές ανθρωποκτονίες και κυρίως τις αδελφοκτονίες ή τις ανθρωποκτονίες άλλων συγγενικών προσώπων. Σε αυτές τις περιπτώσεις ο δράστης σκοτώνει προκειμένου να εκδικηθεί το άτομο που τον έβλαψε ή για να εκδικηθεί έμμεσα κάποιον άλλον,¹²⁷ όπως παραδείγματος χάρη συμβαίνει, όταν ένα παιδί σκοτώνει τον αδελφό ή την αδελφή του για να εκδικηθεί τους γονείς του επειδή έδειχναν περισσότερη αγάπη και στοργή στο θύμα. Εδώ ο δράστης εκλαμβάνει τον εαυτό του ως θύμα και αποφασίζει να λύσει ο ίδιος την αδικία που συμβαίνει εις βάρος του. Μέσα από αυτή την διαδικασία αποβάλλει κάθε προσωπικό αίσθημα ενοχής και απαξίας για την πράξη. Παράλληλα όταν ο δράστης προβάλλει το θύμα ως

¹²⁵ Χαράλαμπος Δημοπουλος, «Ο ανήλικος ανθρωποκτόνος.» Εκδόσεις Σακκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1997. σελ 239-241.

¹²⁶ Βλ. ο.π.π.

¹²⁷ Βλ. ο.π.π.

κακό και ως υπαίτιο της πράξης του, αυτός ο μηχανισμός λειτουργεί αφοπλιστικά για τον ψυχικό του αυτοέλεγχο και εγκληματογενετικά για την πράξη αφού αντιλαμβάνεται την πράξη του ως αποκαταστατική της κλονισθείσας δικαιοσύνης. Τέλος η επίκληση ανώτερης αξίας εξηγεί τις παράλογες ανθρωποκτονίες που τελούνται από ανηλίκους που ανήκουν σε συμμορίες, πολιτικές ή θρησκευτικές ομάδες και ιδεολογίες όπως είναι οι πανκ ή οι χουλιγκανς. Οι ανήλικοι δράστες τελούν την πράξη υπερασπιζόμενοι την ομάδα στην οποία ανήκουν. Στις πράξεις που διαπράττει προς όφελος της ομάδας ή υπερασπισόμενος την ιδεολογία της ομάδας, ο δράστης δεν αναγνωρίζει τον εαυτό του ως ένοχο επειδή πιστεύει ότι τα κίνητρό του από ηθική άποψη είναι ανώτερα και αλτρονιστικά. Η αιτιολογία αυτή τον αποενοχοποιεί και τον οδηγεί στην διεκπεραίωση του υψηλού καθήκοντος.

Οι θεωρίες περιορισμένης επιλογής προσφέρουν μια αιτιολογική προσέγγιση των ενδοοικογενειακών ανθρωποκτονιών που τελούν παιδιά και έφηβοι που έχουν υποστεί κακοποίηση ή που βιώνουν καθημερινά την άσκηση βίας μέσα στο σπίτι τους. Σύμφωνα με τις θεωρίες αυτές, η παραβατικότητα δεν είναι μια ατομική πράξη, ούτε μια απλή συμπεριφορά, αλλά μια κοινωνική δραστηριότητα.¹²⁸ Το άτομο που παραβάται πιέζεται από τις καταστάσεις να το κάνει. Βέβαια παρόλο που δεν έχει απόλυτη ελευθερία επιλογής, πριν οδηγηθεί στην παραβατική ή εγκληματική δράση, έχει την δυνατότητα να υπολογίσει και να σταθμίσει τις πιθανότητες να επωφεληθεί των ευκαιριών για την τέλεση της πράξης αλλά και τις συνέπειες που πιθανά θα υποστεί. Η θεωρία λαμβάνει ως δεδομένο ότι οι ευκαιρίες για το πέραςμα στην παραβατική πράξη είναι πάντα παρούσες. Η απόφαση για εγκληματική ή μη συμπεριφορά αποτελεί ένα συνδυασμό ατομικών, κοινωνικών, και καταστασιακών παραγόντων. Συνεπώς τα παιδιά και οι έφηβοι που δολοφονούν τον βίαιο γονιό που τα κακοποιεί και τα παραμελεί ή τον αλκοολικό πατέρα που κακοποιεί την μητέρα και τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας, καταφεύγουν στην πράξη επειδή δεν έχουν άλλη επιλογή ή δεν γνωρίζουν άλλη επιλογή για να απαλλαγούν και να προστατέψουν τους ίδιους και τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας από τον βίαιο γονιό. Βέβαια αυτή η θεωρητική δεν μπορεί να δικαιολογήσει τις αναπάντεχες και αναίτιες γονεοκτονίες ή δολοφονίες συγγενικών προσώπων που δεν έχουν εμφανές κίνητρο και αιτιολογία.

Η κοινωνική αντίδραση στο έγκλημα. Η ενότητα των θεωριών που περιλαμβάνονται σε αυτή την προσέγγιση ξεκίνησε από Αμερικάνους κοινωνιολόγους φαινομενολογικής κατεύθυνσης οι οποίοι είναι γνωστοί και ως οπαδοί της θεωρίας της αλληλεπίδρασης. Οι θεωρίες αυτές στηρίζονται στις απόψεις του Mead σύμφωνα με τις οποίες η συμπεριφορά δεν

¹²⁸ Ιωκ. Ι. Φαρσεδακής. «Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων.» Εκδόσεις Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα 1985. σελ 120-122.

είναι ούτε απόρροια ελεύθερης επιλογής της βούλησης του υποκειμένου, ούτε τυφλή αντίδραση στο εξωτερικό ερέθισμα, αλλά είναι προϊόν αλληλεπίδρασης των όρων του κοινωνικού περιβάλλοντος και του τρόπου που αυτό εκλαμβάνεται από κάθε άτομο.¹²⁹ Υπο αυτή την οπτική, το έγκλημα και η παρέκκλιση γενικότερα, καθορίζεται όχι με βάση μια εσωτερική ιδιότητα της συμπεριφοράς αλλά ανάλογα με τη σημασία που δίνεται στη συγκεκριμένη συμπεριφορά σε ένα δεδομένο κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον.¹³⁰ Έτσι οι κρατούσες κοινωνικές ομάδες δημιουργούν τους κανόνες και θεσπίζουν τις συμπεριφορές που στην συνέχεια αναγάγουν σε παραβατικές και εγκληματικές και τις οποίες και αποδίδουν στα άτομα των αδύναμων και κατώτερων κοινωνικών τάξεων τα οποία στην συνέχεια στιγματίζονται με την ετικέτα του εγκληματία και η πράξη τους με την ετικέτα έγκλημα. Η θεωρία του στιγματισμού των Becker, Lemert, οδηγεί στην δημιουργία και κατασκευή του δράστη. Η κοινωνική αντίδραση άτυπη ή επίσημη που επιφέρει η προτογενής παρέκκλιση του ατόμου γίνεται παράγοντας μονιμότερης εμπλοκής του υποκειμένου στο χώρο του εγκλήματος. Αυτή η δευτερογενής παρέκκλιση προκαλείται ως απορία των περιθωριοποιητικών επιπτώσεων που ασκεί πάνω στο υποκείμενο το στίγμα της παρέκκλισης, ή λειτουργεί ψυχολογικά μέσα από την διεργασία εσωτερίκευσης του στίγματος και αποδοχής και υιοθέτησης του ρόλου του εγκληματία.

Οι ανήλικοι δράστες αντιδρούν με τις πράξεις τους στο επιβαλλόμενο σύστημα αξιών μέσα από την υιοθέτηση παρεκκλιόντων συμπεριφορών. Το σύστημα αξιών με την σειρά του τους εντοπίζει, τους στιγματίζει και τους ενοχοποιεί. Η σύγκρουση μεταξύ των κυρίαρχων και υποτελών συστημάτων αξιών οδηγεί στην αναγόρευση των πρώτων σε κυρίαρχες και των δεύτερων σε υποκουλτούρες με την έννοια που χρησιμοποιήθηκε ο όρος από τον Albert Cohen. Σύμφωνα με τον θεωρητικό αυτό, οι ανήλικοι με χαμηλή οικονομική και κοινωνική προέλευση αναζητούν μέσα από τα συμμοριακά σχήματα την αναπλήρωση της κοινωνικής και προσωπικής αναγνώρισης που δεν απολαμβάνουν από το κοινωνικό σύνολο. Στους κόλπους των συμμοριών οι κυρίαρχες αξίες της ηθικής και της νομιμότητας αντιστρέφονται και υποκαθίστανται από τις αξίες της ευδαιμονίας, της απόλαυσης και της άρνησης της εξουσίας. Οι αξίες των συμμοριών αλλά και γενικότερα των ατόμων των κατώτερων τάξεων υπονομεύουν αυτές του κρατούντος συστήματος αξιών. Έτσι η άρχουσα ιδεολογία στην προσπάθεια της να τις απομονώσει να τις υποτιμήσει και εν συνεχεία να ενοχοποιήσει τους εκπροσώπους τους, τις περιθωριοποίησε μέσα από τον αρνητικό όρο υποκουλτούρα. Στην πραγματικότητα πρόκειται για διαφορετικές αντικομοφορμιστικές συμπεριφορές των νέων που με το ασυμβίβαστο στόλ και την αχαλίνωτη

¹²⁹ Ηλίας Αλεξιάδης. "Η εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης." Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1985. σελ18-19.

¹³⁰ Βλ. οπ.π.

βία, που κάποιες φορές φτάνει μέχρι τον φόνο, επιχειρούν να κλονίσουν και να πλήξουν την αυθαιρεσία την υποκρισία, την ανισότητα και την αναλήθεια των κυρίαρχων αξιών. Κατά τον Miller, μάλιστα η συμμοριακή υποκοουλτούρα δεν είναι παρά αναστροφή ή υπερβολική προέκταση των ανησυχιών του αρχόμενου εργατικού πληθυσμού.¹³¹ Το σύνολο αυτών των θεωριών προσφέρει σοβαρή εξηγητική βάση για την εγκληματική συμπεριφορά των συμμοριών και των ανηλίκων των κατώτερων κοινωνικό-οικονομικών τάξεων και της υπερεκπροσώπισης τους στους δείκτες εγκληματικότητας εφόσον σύμφωνα με την απόδοση της έννοιας του εγκλήματος αποκαλύπτουν τον δημιουργικό ρόλο της κοινωνικής αντίδρασης στην παραγωγή του εγκληματία. Μέσα από αυτή την οπτική, το πέρασμα στην πράξη παύει να είναι ο κεντρικός πόλος του εγκληματολογικού ενδιαφέροντος, εφόσον το άτομο μπορεί να έχει διαπράξει μια σειρά από παραβατικές και εγκληματικές δράσεις χωρίς να έχει την παραμικρή επίπτωση πάνω στην κοινωνική του ταυτότητα, αν η διάπραξη των εγκλημάτων του δεν γίνει γνωστή. Συνεπώς οι μηχανισμοί κοινωνικού ελέγχου που οδηγούν στην επίσημη ανακήρυξη κάποιου σε εγκληματία είναι κρίσιμης σημασίας για την εξήγηση του πώς κάποιος γίνεται εγκληματίας.¹³²

Η νέα εγκληματολογία(ριζοσπαστική, κριτική, νέο-μαρξιστική) αποτελεί την γέφυρα μεταξύ της αιτιολογίας και μη αιτιολογίας του εγκλήματος. Εκδηλώθηκε ουσιαστικά ως νέο κίνημα αμφισβήτησης της θετικιστικής προσέγγισης και θεμελιώνεται στις θεωρίες του Marx και του Engel's. Οι οπαδοί αυτής της θεωρητικής κατεύθυνσης, έντονα πολιτικοποιημένοι, υποστηρίζουν πως το έγκλημα αποτελεί μια κοινωνική πραγματικότητα που αναδύεται από το συγκρουσιακό χαρακτήρα των κοινωνικών σχέσεων.¹³³ Αντιστρέφουν τον όρο του εγκλήματος και υποστηρίζουν πως το έγκλημα δεν είναι οι πράξεις που κατονομάζονται ως τέτοιες από το ποινικό σύστημα και τους ποινικούς κανόνες, αλλά η στέρηση από τα άτομα ορισμένων βασικών δικαιωμάτων. Απορία αυτής της θέσης είναι ότι έγκλημα αποτελεί όχι μόνον η κατευθείαν προσβολή των εν λόγω δικαιωμάτων αλλά επίσης η επιβολή ή η διατήρηση καταστάσεων που οδηγούν στο ίδιο αποτέλεσμα όπως ο ρατσισμός ο άνισος καταμερισμός του πλούτου, ο κοινωνικός αποκλεισμός κ.α. Εύλογα προκύπτει από τα παραπάνω ότι τα άτομα που μέχρι τώρα χαρακτηρίζονταν ως εγκληματίες δεν είναι παρά τα θύματα των πολιτικών επιλογών των ανώτερων κοινωνικών τάξεων.¹³⁴

¹³¹ Χαράλαμπος Δημοπουλος, «Ο ανήλικος ανθρωποκτόνος.» Εκδόσεις Σακκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1997. σελ 244-5.

¹³² Ηλίας Αλεξιάδης, "Η εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης.» Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1985. σελ 20-21.

¹³³ Βλ. οπ.π σελ 34-35.

¹³⁴ Βλ. οπ.π.

φυσική συνέπεια της ανηθικότητας που απορρέει από την αθλιότητα στην οποία είναι αναγκασμένη να ζει η εργατική τάξη, καθώς και ως αποτέλεσμα της περιφρόνησης από μέρους της του κοινωνικού συστήματος που επικρατεί. Η σύγκρουση που προκαλείται στο άτομο από την στέρηση των υλικών αγαθών, τα οποία βλέπει να απολαμβάνουν και να σπαταλούν οι αστοί, του δημιουργούν τις πιο ισχυρές υποκινήσεις για εμπλοκή του σε παράνομες και παραβατικές δραστηριότητες. Επιπλέον επειδή δεν έχει τις δυνάμεις να αντιταχθεί πολιτικά στην κοινωνική του εξαθλίωση, αντιδρά παραπολιτικά με το έγκλημα¹³³. Η δεύτερη κατεύθυνση αποτελεί τον κριτικό μαρξισμό. Η κατεύθυνση αυτή εστίασε στο ξαναδιάβασμα των θέσεων του Marx και στην απόδοση τους μέσα από διαφορετική οπτική. Η θεωρητικές παρατηρήσεις των Lucacs και Heller απέδωσαν την παρεκκλίνουσα συμπεριφορά μέσα από την έννοια της αλλοτρίωσης που είχε διατυπώσει ο Marx. Υπό την οπτική αυτή μπορούμε να πούμε πως ο ανήλικος που δολοφονεί είναι μια μη άρτια αποδιαρθρωμένη και αλλοτριωμένη προσωπικότητα λόγω των αλλοτριωμένων κοινωνικών δομών και σχηματισμών μέσα στις οποίες αναπτύσσεται και διαμορφώνεται. Λόγω των ανταγωνιστικών και άνισων δομών ο ανήλικος δεν καταφέρνει να αναπτύξει μια θετική, ισχυρή και ουμανιστική ιδιοσυγκρασία, ενώ σε συνδιασμό με μια διαστρευλωμένη, πλημμελής ή και ανύπαρκτη κοινωνικοποίηση καταφεύγει σε αντικοινωνικές συμπεριφορές υιοθετεί παραβατικές δράσεις και πολλές φορές εγκληματεί.

Οι θεωρίες που παρουσιάστηκαν αποτελούν ένα πλαίσιο εξηγητικών επιλογών που πλησιάζουν περισσότερο στον ανήλικο δράστη που δολοφονεί. Η κάθε μια από αυτές προσφέρει δυνατότητες για περαιτέρω θεωρητική ανάλυση του θέματος μιας και οι εγκληματολογικές θεωρίες στο σύνολό τους αλλά και αυτές που επιχειρούν να εξηγήσουν την ανήλικη εγκληματικότητα ειδικότερα παρουσιάζουν ελλείψεις και κενά εφόσον ανταποκρίνονται στην γενικότερη θεωρητική εξήγηση του παραβατικού φαινομένου και δεν εστιάζουν σε συγκεκριμένες μορφές εγκληματικής δράσης. Επιπλέον επειδή η τέλεση ανθρωποκτονιών από ανήλικους είναι ιδιαίτερα σπάνια, ιδίως στον Ευρωπαϊκό χώρο, δεν έχει δημιουργηθεί η ανάγκη να αναπτυχθεί μια θεωρητική οπτική που να εστιάζεται αποκλειστικά στην δράση αυτή. Συνεπώς η προσέγγιση που ακολουθήθηκε στην παρούσα μελέτη είναι περισσότερο προϊόν για μια πρώτη εκτίμηση του φαινομένου και μια πρώτη προσπάθεια αιτιολόγησης του.

¹³³ Χαράλαμπος Δημοπούλος. «Ο ανήλικος ανθρωποκτόνος.» Εκδόσεις Σακκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1997. σελ. 247.

VII) Η ΠΟΙΝΙΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ

Η δημιουργία της νομοθεσίας περί ανηλίκων στην Ευρώπη κάνει την εμφάνιση της στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, λίγο μετά την ίδρυση του πρώτου δικαστηρίου ανηλίκων στις Η.Π.Α το 1899 στο Σικάγο. Ξεχωριστοί νόμοι και ποινικά όργανα που ασχολούνται ιδιαίτερα με την ποινική αντιμετώπιση των ανηλίκων θα ιδρυθούν αρχικά στην Ολλανδία, την Αγγλία, το Βέλγιο, την Γαλλία, στην Γερμανία, και σταδιακά σε όλες τις Ευρωπαϊκές χώρες.¹³⁴ Η ανάγκη που γέννησε την ιδιαίτερη και ξεχωριστή μεταχείριση των ανηλίκων προέκυψε μέσα από τις σημαντικές και βαθιές κοινωνικές αλλαγές που συντελέστηκαν κατά το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα και στις αρχές του 20^{ου}. Η ραγδαία αστικοποίηση και εκβιομηχανοποίηση μαζί με την μετανάστευση και την μετακίνηση των πληθυσμών από τις αγροτικές στις αστικές περιοχές οδήγησε στην αλλαγή των κοινωνικών δομών και ιδιαίτερα των οικογενειακών. Τα παιδιά των εργατών και των φτωχών μεταναστών άρχισαν να περιπλανώνται στους δρόμους των μεγάλων πόλεων ανεξέλεγκτα και χωρίς γονική προστασία και επιτήρηση, να ζητιανεύουν, να κλέβουν και να προκαλούν την οργή των αστών. Όσο το πρόβλημα των εξαθλιωμένων και φτωχών εργατών γίνονταν εντονότερο τόσο αυξάνονταν και ο πληθυσμός των παιδιών που ζητιάνευαν και έκλεβαν. Έτσι εμφανίστηκε η ανάγκη να δημιουργηθούν κάποιοι νόμοι και κάποιες αρμόδιες αρχές που θα καλούνταν να λύσουν το πρόβλημα. Επειδή όμως τα παιδιά και οι έφηβοι θεωρούνταν πως αποτελούν μικρογραφίες των μεγάλων, σε περίπτωση διάπραξης ενός εγκλήματος επιβάλλονταν ποινή, αλλά μετριασμένη. Κλείνονταν έτσι σε ιδρύματα για σοφρωνισμό ή τιμωρώντας τα αυστηρά προς παραδειγματισμό των υπολοίπων.

Η βιομηχανοποίηση και η αστικοποίηση και η εξέλιξη των κοινωνιών μέσα από την ανάπτυξη των επιστημών και ιδίως οι νέες θεωρίες που προκύπτουν από τις επιστήμες που μελετούν τον άνθρωπο όπως η κοινωνιολογία η εγκληματολογία, η ψυχολογία η ψυχιατρική αλλά και η ιατρική υποδείκνυαν την δυνατότητα των επιστημονικών θεωριών να ελέγξουν και να λύσουν μια σειρά από ατομικά και κοινωνικά προβλήματα. Κατω από αυτές τις συνθήκες θα πραγματοποιηθεί μια σημαντική στροφή στην περί εγκλήματος οπτική γενικότερα αλλά και ειδικότερα στην θεώρηση της ανηλικότητας και ανήλικης παραβατικότητας, που θα επιφέρει μια ταυτόχρονη στροφή στην αντίδραση του επίσημου κοινωνικού ελέγχου προς τον ανήλικο παραβάτη. Έτσι η μεταχείριση των ανήλικων παραβατών από μια άκαμπτη νομική

¹³⁴ Lode Walgrave & Jill Mehlbye. "Confronting Youth in Europe. Juvenile crime and juvenile justice." AKF, 1998.

κατασταλτική οπτική θα αλλάξει προς μια προνοιακή και αποκαταστατική προσέγγιση που θα αποβλέπει προς το συμφέρον του ανηλίκου.

Μέχρι την δεκαετία του 60' το ποινικό σύστημα συνέχιζε να βλέπει τους ανήλικους ως μια ευάλωτη ομάδα που χρήζει προστασίας και τους ανήλικους δράστες ως άτομα με μειωμένη ικανότητα καταλογισμού που λόγω της ανηλικότητας τους και της ανωριμότητας τους εμπλέκονταν στην παραβατικότητα. Στις δυτικές κοινωνίες η ανερχόμενη καπιταλιστική οικονομία και η ελεύθερη αγορά θα φέρουν νέες φιλελεύθερες ιδέες και μαζί νέες κρατικές πολιτικές που θα οδηγήσουν στην δημιουργία του κράτους πρόνοιας που λειτουργεί και δουλεύει υπέρ του πολίτη. Ο κοινωνικός διάλογος είναι κυρίαρχος στο νέο μοτέλο κοινωνίας και προωθεί νέες ιδέες για τον ορισμό της παρέκκλισης και των παιδιών που βρίσκονται σε ηθικό κίνδυνο. Το προνοιακό, ιατρικό μοντέλο είναι αυτό που κυριαρχεί και δημιουργεί νέες δομές παρέμβασης όπως είναι το Βελγικό σύστημα για την προστασία των ανηλίκων, το Γαλλικό προνοιακό σύστημα, η κίνηση για την προστασία παιδιών και ανηλίκων του 1969 κ.α.

Τα τέλη της δεκαετίας του 60' θα αποτελέσουν την περίοδο αμφισβήτησης και υπαναχώρης των παραπάνω απόψεων. Ο καπιταλισμός έχει αρχίσει να διαφθείρει την κοινωνία η ανταγωνιστικές δομές του οδηγούν στην αλλοτρίωση του ανθρώπου στην χαλάρωση των ηθικών αξιών στην θεοποίηση του υλισμού και στον άκρατο ανταγωνισμό. Οι κοινωνικές δομές μολύνονται και οι πολιτισμικές αξίες παρακμάζουν. Η αύξηση της εγκληματικότητας και η αυξανόμενη συμμετοχή των ανηλίκων σε αυτή θα θέσει υπό αμφισβήτηση το κλινικό, προνοιακό μοντέλο και όλες τις παραδοσιακές θεωρίες ως αδύναμες να συνεισφέρουν στην επίλυση της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς και στην μείωση της παραβατικότητας και του εγκληματικού φαινομένου. Η δεκαετία που θα ακολουθήσει θα είναι ακόμα πιο έντονη σε αλλαγές δημογραφικές, οικονομικές, τεχνολογικές και πολιτισμικές. Τα μεγάλα αστικά κέντρα θα γίνουν μεγαλύτερα θα δεχτούν ακόμα περισσότερους μετανάστες ενώ τα δίκτυα του άτυπου κοινωνικού ελέγχου θα αποδυναμωθούν ακόμα περισσότερο. Έτσι θα εμφανιστεί μια σταδιακή μείωση των επιπέδων ανοχής του επίσημου κοινωνικού ελέγχου και μια αυξανόμενη τάση για κατασταλτική και τιμωρική ποινική πολιτική που έχει χαρακτήρα ανταποδοτικό με σκοπό την ικανοποίηση του περί δικαίου αισθήματος παραμερίζοντας το προνοιακό και αποκαταστατικό μοντέλο. Σαν αποτέλεσμα θα δοθεί περισσότερο βάρος στο περί δικαίου αίσθημα και στην αντεγκληματική πολιτική των ανηλίκων.

Στις δεκαετίες που θα ακολουθήσουν η αντιμετώπιση της παραβατικότητας-εγκληματικότητας των ανηλίκων θα στηριχθεί στις ιδέες της δικαιοσύνης, της παιδαγωγικής μεταχείρισης και της επανένταξης και θα οδηγήσει στην διαμόρφωση τριών προτύπων αντεγκληματικής πολιτικής, στο πρότυπο της προστασίας, στο πρότυπο της δικαιοσύνης, και στο

πρότυπο της συμμετοχής.¹³⁵ Το πρότυπο της προστασίας είναι αυτό που εφαρμόστηκε στις αρχές του 20^{ου} και είχε ως βασικό στοιχείο την εφαρμογή κοινωνικοπροληπτικών μεθόδων για την αντιμετώπιση της παραβατικότητας στηριζόμενο στην άποψη ότι ο ανήλικος παραβάτης χρήζει ιδιαίτερης φροντίδας, μεταχείρισης και αγωγής γιατί η πράξη του δηλώνει ότι ο ίδιος είναι περισσότερο θύμα του κοινωνικού και οικογενειακού του περιβάλλοντος παρά δράστης.

Το πρότυπο της δικαιοσύνης στηρίχθηκε περισσότερο στην ποινική νομιμότητα και αντιμετώπισε τον ανήλικο θεωρώντας πως παρόλο που έχει ελατωμένο καταλογισμό λόγω της φύσης και της θέσης του ως ανήλικος, μπορεί κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις να έχει ποινική ευθύνη. Το πρότυπο της δικαιοσύνης αποσκοπεί σε μια δίκαιη ποινική μεταχείριση προωθώντας μέτρα εξατομίκευσης της κύρωσης με σκοπό την ενδυνάμωση της πρόληψης. Επιβάλλει επίσης ουσιαστικές δικονομικές εγγυήσεις για την αποτελεσματικότερη κατοχύρωση των δικαιωμάτων του ανήλικου κατά την διαδικασία.

Τέλος το πρότυπο της συμμετοχής, αποτελεί ένα σύνολο πολιτικών πρόληψης, ένταξης, αποκατάστασης και επανεκπαίδευσης και στοχεύει στον περιορισμό της παρέμβασης των θεσμών της ποινικής δικαιοσύνης και στην ανάπτυξη πρακτικών διαμεσολάβησης και εξοποινικής επίλυσης μέσω της αποκατάστασης του θύματος, της αποζημιωσής του για την βλάβη που του προκάλεσε η εγκληματική πράξη ή με την παροχή κοινοφελούς εργασίας από τον δράστη κ.α.

Το μοντέλο που επικρατεί στα περισσότερα κράτη είναι αυτό της δικαιοσύνης όπως διαμορφώθηκε από τις εθνικές νομοθεσίες και τις διεθνείς συμβάσεις. Ιδικότερα οι διεθνείς κανόνες διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην διαμόρφωση νέων προσανατολισμών της δικαιοσύνης των ανήλικων τονίζοντας ιδιαίτερα την ανάγκη εξασφάλισης ορισμένων δικονομικών δικαιωμάτων του ανήλικου δράστη καθώς και εφαρμογής εναλλακτικών μέτρων μεταχείρισης. Οι βασικότερες από αυτές τις συμβάσεις είναι η οικουμενική διακήρυξη των δικαιωμάτων του παιδιού, οι κανόνες του Πεκίνο, η διεθνής σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού και οι κανόνες του Τόκιο. Μέσα από αυτές τις γενικές κατευθυντήριες γραμμές και με τις ιδιαιτερότητες που έχει ο ποινικός νόμος κάθε χώρας, αντιμετωπίζονται οι ανήλικοι που παραβατούν.

Παρά όμως τις κοινές παραδοχές και αρχές ποινικού δικαίου οι στρατηγικές αντιμετώπισης που εφαρμόζουν οι χώρες διαφέρουν σημαντικά. Καταρχήν διαφέρουν στην ηλικία που οι ανήλικοι εμπλέκονται στο ποινικό σύστημα. Στην Αγγλία οι ανήλικοι παραβάτες

¹³⁵ Θεόδωρος Παπαθεόδωρος, «Δικαιοσύνη ανήλικων και ανήλικοι δράστες. Τα έσοχα όρια της μηδενικής ανοχής στις Η.Π.Α.» Ποινική Δικαιοσύνη, τόμος, 2000.

παραπέμπονται στο ποινικό σύστημα απο την ηλικία των 10 ετών, ενώ στην Σκωτία θεωρητικά μπορούν να παραπεμφθούν απο την ηλικία των 8 ετών και στην Ιρλανδία απο την ηλικία των 7 ετών, κάτι που ισχύει και για την Ελλάδα. Ουσιαστικά όμως αυτό συμβαίνει σε εξαιρετικές περιπτώσεις αφού οι περισσότεροι ανήλικοι και ιδίως τα παιδιά αντιμετωπίζονται με μέτρα αναμορφωτικά. Στην Ελλάδα για τα παιδιά που έχουν συμπληρώσει το 6 έτος της ηλικίας τους και μέχρι το 12το, επιβάλλεται αναμορφωτικό μέτρο το οποίο μπορεί να είναι ιδρυματικό ή εξωιδρυματικό. Στα εξωιδρυματικά ανήκουν η επίπληξη, η ανάθεση της επιμέλειας του παιδιού στους γονείς ή στους κηδεμόνες ή σε επιμελητές ανηλίκων, ενώ ως ιδρυματικό μέτρο είναι ο εγκλεισμός του σε κατάσταση αγωγής. Οι έφηβοι δηλ οι ανήλικοι απο 12 έως 17 ετών αντιμετωπίζονται και αυτοί με αναμορφωτικά μέτρα. Όμως αν το αδίκημα είναι σοβαρό μπορεί να επιβληθεί και ποινικός σφραγισμός η διάρκεια του οποίου μπορεί να φτάσει απο 5 έως 20 χρόνια. Συνεπώς γίνεται φανερό πως ένας ανήλικος που θα διαπράξει ανθρωποκτονία είναι πολύ πιθανό να εγκλειστεί και μάλιστα για μεγάλο χρονικό διάστημα.

Στην Αμερική τα πράγματα διαφέρουν σημαντικά στην αντιμετώπιση των ανηλίκων απο το ποινικό σύστημα. Στις Η.Π.Α η ικανότητα των ανηλίκων για καταλογισμό δεν αποτελεί αντικείμενο ομοσπονδιακής νομοθεσίας, αλλά αντίθετα κάθε πολιτεία έχει την δυνατότητα να προσδιορίσει την ποινική μεταχείριση των ανηλίκων διαφορετικά. Ορισμένες πολιτείες αναγνωρίζουν στα παιδιά των 7 έως 14 ετών το ποινικά ανεύθυνο της πράξης με το σκεπτικό οτι η πνευματική ανωριμότητα τους και το νεαρό της ηλικίας καθησούν επιζήμια την επιβολή ποινής. Παρόλα αυτά για τους ανήλικους κάτω των 14 ετών προβλέπονται αναμορφωτικά και θεραπευτικά μέτρα γιατί θεωρήται οτι έχουν ελαττωμένο καταλογισμό επομένως μπορούν να γίνουν αντικείμενο κάποιας εναλλακτικής ποινικής κύρωσης όταν το επιβάλει η σοβαρότητα της ποινής.¹³⁶ Σε άλλες πολιτείες το κριτήριο της ποινικής μεταχείρισης δεν είναι ο καταλογισμός ή η ηλικία αλλά η δικαιοδοσία του δικαστηρίου ανηλίκων. Η σοβαρότητα της πράξης και η προσωπικότητα του ανηλίκου είναι τα στοιχεία που καθορίζουν το είδος της ποινικής κύρωσης. Για σοβαρές πράξεις όπως η ανθρωποκτονία οι δράστες μεταξύ 10 και 16 ετών θεωρούνται κατα περίπτωση ικανοί προς καταλογισμό ή με ελαττωμένο καταλογισμό ανάλογα με την κρίση του δικαστηρίου.¹³⁷

Η αλλαγές που έχουν πραγματοποιηθεί στους τύπους των παραβατικών πράξεων που διαπράττουν οι ανήλικοι στην Αμερική με αυξανόμενα τα εγκλήματα βίας έχει οδηγήσει σε αυστηροποίηση των ποινών και σε σταδιακή μείωση του ορίου ηλικίας. Έτσι οι νεότερες

¹³⁶ Θεόδωρος Παπαθεόδωρος. «Δικαιοσύνη ανηλίκων και ανήλικοι δράστες. Τα έσχατα όρια της μηδενικής ανοχής στις Η.Π.Α.» Ποινική Δικαιοσύνη, τόμος , 2000.

¹³⁷ Βλ. ο.π.

νομοθετικές ρυθμίσεις για την ποινική μεταχείριση των ανηλίκων στις Η.Π.Α απομακρύνονται αισθητά απο το πρότυπο της δικαιοσύνης για να ταυτισθούν με το πρότυπο της «μηδενικής ανοχής». Ενδεικτικό είναι το παράδειγμα της Καρολίνα όπου μέχρι πριν λίγα χρόνια το αναμορφωτικό ίδρυμα νέων που λειτουργούσε εκεί αποτελούσε ένα είδος ημιελευθερης διαβίωσης με μόνο ένα μέρος του συγκροτήματος να έχει φύλαξη υψηλής ασφαλείας. Σήμερα το ίδρυμα αυτό λειτουργεί μόν σαν μέτρο ημιελεύθερης διαβίωσης όλες οι δραστηριότητες όμως λαμβάνουν χώρα σε κτίρια και χώρους που πλέον είναι φυλασσόμενα με ψηλά κάγκελα.¹³⁸ Τέτοιες αλλαγές παρατηρούνται σταδιακά σε όλες τις πολιτείες της Αμερικής. Τα τελευταία φαινόμενα τέλεσης ανθρωποκτονιών απο ανηλίκους οδήγησαν στην πρακτική της παραπομπής των ανηλίκων δραστών απο τα δικαστήρια ανηλίκων σε κοινά ποινικά δικαστήρια ενηλίκων. Συγκεκριμένα απο το 1992 μέχρι και το 1996,¹³⁹ 41 απο τις 50 πολιτείες της Αμερικής είχαν ψηφίσει νόμους που έδιναν τη διακριτική ευχέρεια στις εισαγγελικές αρχές να παραπέμπουν παιδιά δράστες φόνων στα κοινά ποινικά δικαστήρια για να δικαστούν σύμφωνα με το ποινικό σύστημα που ισχύει για τους ενήλικους. Απο το 1997 μέχρι και το 1999 36 πολιτείες επέβαλαν ως υποχρεωτική την παραπομπή αυτή θεωρώντας οτι η τελεσθείσα πράξη υπαγορεύει την αναγνώριση πλήρους ικανότητας καταλογισμού. Υιοθετείται έτσι το τεκμήριο της διανοητικής και βουλιτικής ωριμότητας του ανήλικου όχι απο την εξακρίβωση της πραγματικής ωριμότητας του αλλά απο την αιτιώδη σύνδεση της πράξης με το εγκληματικό αποτέλεσμα και την αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος. Μάλιστα πολλές πολιτείες θέτουν ως κατώτατο όριο παραπομπής σε ποινικό δικαστήριο την ηλικία των 13 με 14 ετών, ενώ κάποιες άλλες αποφασίζουν την παραπομπή ανεξάρτητα απο την ηλικία μόνο και μόνο απο την σοβαρότητα του εγκλήματος.

Η πολιτική της «μηδενικής ανοχής» άρχισε να εφαρμόζεται στην Αμερική απο την δεκαετία του 1990. Η πολιτική αυτή διαπερνά όλες τις μορφές πουν επίσημου κοινωνικού ελέγχου και στοιχειθετείται στην οπτική οτι πρέπει να ενταθεί η επιτήρηση και η ποινικοποίηση των παραβατικών συμπεριφορών μικρής ή μεσαίας επικινδυνότητας προκειμένου να αναχαιτισθεί το πέρασμα του δράστη σε σοβαρότερα αδικήματα και να αντιμετωπισθούν με μεγαλύτερη αυστηρότητα οι δράστες σοβαρών εγκλημάτων. Η πολιτική της «μηδενικής ανοχής» συνδέθηκε με την ιδέα της «απόλυτης ασφάλειας» έτσι επιτηρούνται απο την αστυνομία τα σχολεία οι πλατείες και γενικά οι χώροι που συχνάζουν οι νέοι ή επιβάλλονται μέτρα όπως η απαγόρευση της κυκλοφορίας για κάποιες ώρες και σε κάποια συγκεκριμένα μέρη ή ακόμα και η

¹³⁸ Robert V. Heckel & David Shumaker. "Children who murder. A psychological perspective." Εκδόσεις Pratger, 2001 London. Σελ 54-55.

¹³⁹ Θεόδωρος Παπαθεώδωρος. «Δικαιοσύνη ανηλίκων και ανήλικοι δράστες. Τα έσχατα όρια της μηδενικής ανοχής στις Η.Π.Α.» Ποινική Δικαιοσύνη, τόμος , 2000

επιβολή προστίμων στους γονείς που αδιαφορούν για τις απουσίες των παιδιών τους στο σχολείο ή επειδή δεν προλαμβάνουν κάποιες παρεκκλίνουσες συμπεριφορές.¹⁴⁰

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ ΕΠΙ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ.

Η αμερικάνικη νομοθεσία δημιουργεί πολλά ερωτήματα σχετικά με την ορθότητα της. Η άμετρη αυστηρότητα της τείνει να καταργήσει όλες τις κοινά αποδεκτές και διεθνώς θεσμοθετημένες απόψεις περί ανήλικης παραβατικότητας και δικαιωμάτων του ανηλίκου. Αν και τα εγκλήματα βίας απο ανήλικους στην Αμερική έχουν πράγματι εμφανίσει μια αυξητική τάση κατά τις τελευταίες δεκαετίες το γεγονός αυτό δεν δικαιολογεί την υπέρμετρη αυστηρότητα που υιοθετείται απο τον επίσημο κοινωνικό έλεγχο. Καταρχήν γιατι ο ανήλικος ακόμα και αν τελεί ανθρωποκτονία δεν έχει καταφέρει να ωριμάσει ψυχικά και πνευματικά ούτε έχει ολοκληρωθεί σαν προσωπικότητα κοινωνικά. Βρίσκεται ακόμα στο στάδιο της κοινωνικοποίησης την οποία διακόπτει βίαια μια τετοιου είδους μεταχείριση η οποία τον εισάγει σε ένα ακόμα πιο εγκληματικό περιβάλλον στο οποίο θα ολοκληρωθεί η κοινωνικοποιηση του αλλά με λανθάνουσα μορφή αφού θα το φέρει σε επαφή με ενήλικους δράστες. Σε κάθε περίπτωση ο ανήλικος αποτελεί μια ιδιαίτερη ψυχοκοινωνική περίπτωση και ως τέτοια θα πρέπει να αντιμετωπισθεί.

Κατά δεύτερον η ανθρωποκτονία των ανηλίκων δεν μπορεί να συσχετισθεί με αυτή των ενηλίκων γιατί η τελευταία τελείται απο ένα άτομο που έχει ήδη μια κοινωνικοποιημένη προσωπικότητα και ένα ικανοποιητικό βαθμό ωρίμανσης. Οι ανθρωποκτονίες των ανηλίκων, όπως και αν τελούνται δεν συνιστούν συνειδησιακές επιλογές αλλά αντιδράσεις ενστικτώδεις σε παθογενείς καταστάσεις. Συνεπώς δεν μπορούν να παραπέμπονται σε ένα ποινικό σύστημα που αναγνωρίζει και την υπαιτιότητα και τον δόλο και τον καταλογισμό. Η συγκεκριμένη πρακτική ενέχει φόβους αντι να μειώσει η να ελέγξει το έγκλημα να το τονώσει μέσα απο την σύγκρουση που θα προκαλέσει σε κοινωνικό επίπεδο. Παράλληλα υπάρχει ο φόβος το παράδειγμα της Αμερικής να ακολουθήσουν και άλλα κράτη.

¹⁴⁰ Βλ. ο.π.

Τέλος κατά τα τελευταία χρόνια παρά την γενικότερη κοινή αίσθηση που επικρατεί περί αύξησης των βίαιων εγκλημάτων απο ανήλικους, η καταγεγραμμένη εγκληματικότητα των ανηλίκων εμφανίζει πτωτικές τάσεις με αποτέλεσμα η αυστηροποίηση που κυριαρχεί να είναι δυσανάλογη. Σε αυτό το σημείο συμβάλλει υπέρμετρα η απεικόνιση του φαινομένου μέσα απο τα Μ.Μ.Ε που εμφανίζουν το φαινόμενο ανοδικό και καλλιεργούν έτσι τον φόβο του εγκλήματος και την ανασφάλεια του κοινού. Η διαστρέυλωση του φαινομένου απο τα Μ.Μ.Ε συνίσταται κατά κύριο λόγο στον τρόπο που μεταδίδουν την είδηση εφόσον εστιάζουν στην διάπραξη του εγκλήματος και στην αντίχρευση του αδικήματος, κατευθύνονται δηλ σε γεγονότα που αναφέρονται στην εξωτερική μορφή του αδικήματος, στην δίωξη και στην καταδίωξη, στα χαρακτηριστικά του δράστη(π.χ ψυχοπαθής, διανοητικά άρρωστος, ναρκομανής, αλλοδαπός), ενώ δεν αναφέρονται καθόλου τα γεγονότα πριν την τέλεση της πράξης.¹⁴¹ Στα Μ.Μ.Ε ο δράστης είναι ένας άδικος, αντιπαθής, εγωϊστικός χαρακτήρας, στις περισσότερες περιπτώσεις έχει ποινικό μητρώο το οποίο πάντα αναφέρεται, ενώ τα κίνητρά του σπάνια αποτελούν θέμα προς αναφορά. Υπο αυτή την προσέγγιση το έγκλημα παρουσιάζεται ημιτελές και ο θεατής δεν έχει μια ολοκληρωμένη εικόνα του γεγονότος. Έτσι αυξάνει η άγνοιά του μαζί με τον φόβο θυματοποίησης του.

Πάντα το έγκλημα εγείρει αισθήματα πανικού ανασφάλειας και φόβου και κλονίζει την κοινή συνείδηση, πόσο μάλλον ένα έγκλημα που τελείται από έναν ανήλικο. Γι'αυτό χρειάζεται ιδιαίτερη μέριμνα για τον τρόπο που θα αντιμετωπισθεί τόσο για τον ίδιο το δράστη όσο και για την κοινωνία στο σύνολο της.

¹⁴¹ Hans Joachim Scheider. "Το έγκλημα στα μέσα μαζικής ενημέρωσης." Ελληνική επιθεώρηση εγκληματολογίας, 3-4, 1989.

13 Ιουλ 2003 4:20:50 μμ

Ελληνική Αστυνομία : Στατιστικά Στοιχεία : Στατιστικά Εγκληματικότητας :

Υπουργείο Δημόσιας
Τάξης

Ελληνική

Αστυνομία

Οργανωτική Δομή
Ανθρώπινο Δυναμικό
Δ.Α.Ο.Α.
Ειδικές Υπηρεσίες
Τροχαία
Θέματα Ασφάλειας
Θέματα Αλλοδαπών
Άμεση Επικοινωνία -
3ψήφιοι αριθμοί
Έκδοση Αδειών
Στατιστικά Στοιχεία
Ευρετήριο Υπηρεσιών

Πυροσβεστικό

Σώμα

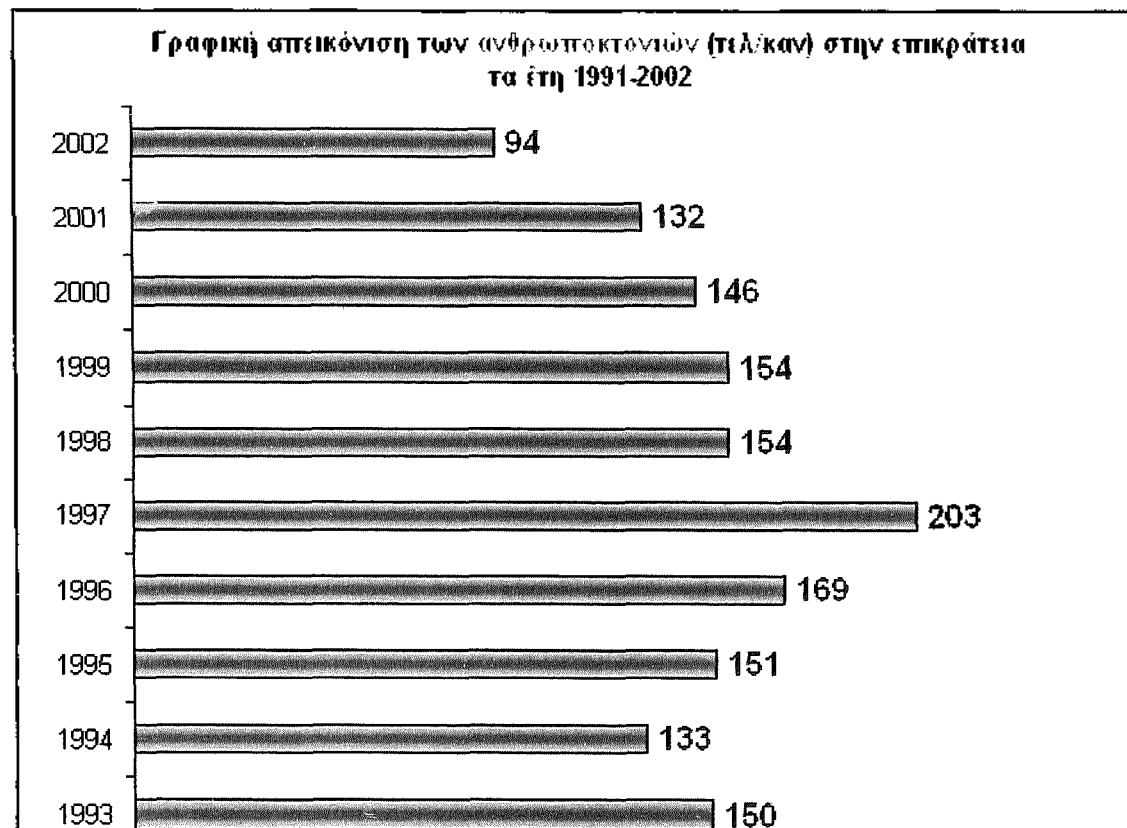
Ε.Υ.Π.

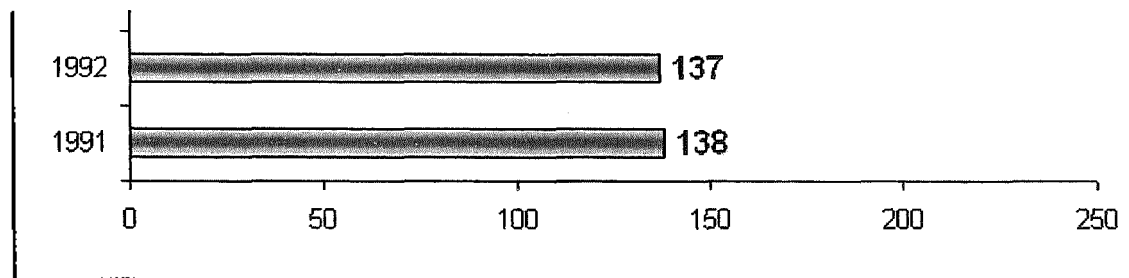
Links

Χάρτης του Site

Web site info

Πίνακας των ανθρωποκτονιών στην επικράτεια 1991 - 2002

Έτος	ΤΕΛΕΣ ΤΗΚΑΝ	ΑΠΟΠ ΕΙΡΕΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΕΞΙΧΝΙΑ ΣΤΗΚΑΝ	ΔΡΑΣΤΕΣ		
					ΗΜΕΛΑΠΟΙ	ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ
1991	138	93	231	177	204	25	229
1992	137	124	261	209	231	34	265
1993	150	104	254	192	257	34	291
1994	133	131	264	203	244	34	278
1995	151	134	285	199	228	40	268
1996	169	149	318	227	241	62	303
1997	203	147	350	200	195	81	276
1998	154	119	273	200	201	66	267
1999	154	134	288	200	175	97	272
2000	146	104	250	206	214	62	276
2001	132	145	277	215	185	92	277
2002	94	115	209	216	187	91	278

** ΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ 1991-1997 ΠΡΟΕΡΧΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΕΤΗΡΙΔΑ ΤΗΣ ΕΛ.ΑΣ. ΚΑΙ 1998-2002 ΑΠΟ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΔΔΑ/ΔΕΑ

- ☐ Πίνακας των ανθρωποκτονιών στην επικράτεια 1991 - 2002
- ☐ Πίνακας των απατών στην επικράτεια 1991 - 2002
- ☐ Πίνακας των παρ.Ν.περί αρχαιοκαπηλείας στην επικράτεια 1991 - 2002
- ☐ Πίνακας των βιασμών στην επικράτεια τα έτη 1991 - 2002
- ☐

13 Ιουλ 2003 4:16:08 μμ

Ελληνική Αστυνομία : Στατιστικά Στοιχεία : Στατιστικά Ναρκωτικών :

Υπουργείο Δημόσιας
Τάξης

Ελληνική

Αστυνομία

Οργανωτική Δομή

Ανθρώπινο Δυναμικό

Δ.Α.Ο.Α.

Ειδικές Υπηρεσίες

Τροχαία

Θέματα Ασφάλειας

Θέματα Αλλοδαπών

Άμεση Επικοινωνία -

3ψήφιοι αριθμοί

Έκδοση Αδειών

Στατιστικά Στοιχεία

Ευρετήριο Υπηρεσιών

Πυροσβεστικό

Σώμα

Ε.Υ.Π.

Links

Χάρτης του Site

Web site info

Πίνακας με τους θανάτους από ναρκωτικά, κατά κατηγορίες (1991 - 2002)

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
ΑΝΑΦΕΡΘΕΝΤΕΣ ΘΑΝΑΤΟΙ	94	86	83	164	190	241	241	255	277	312	334	269
ΒΕΒΑΙΩΘΕΝΤΕΣ ΘΑΝΑΤΟΙ	79	79	78	146	176	222	232	245	265	304	321	259
1 Ηλικία												
α) μέχρι 20 ετών	2	1	4	8	7	14	24	33	47	51	46	28
β) από 21-30 ετών	44	47	49	71	90	98	102	112	122	130	158	140
γ) από 31 και άνω	33	31	25	67	79	110	106	100	96	123	117	91
2 Φύλο												
α) Άνδρες	74	70	70	135	162	202	209	216	245	285	300	242
β) Γυναίκες	5	9	8	11	14	20	23	29	20	19	21	17
3 Υπηκοότητα												
α) Έλληνες	76	76	74	141	168	212	227	240	251	292	307	247
β) Αλλοδαποί	3	3	4	5	8	10	5	5	14	12	14	12
4 Περιοχή												
α) Αττική	61	61	69	105	136	166	166	170	186	200	211	161
β) Θεσσαλονίκη	12	9	4	21	18	25	38	39	30	49	54	50
γ) Λοιπή Χώρα	6	9	5	20	22	31	28	36	49	55	56	48
5 Οικογενειακή Κατάσταση												
α) Άγαμοι	67	75	74	129	157	184	195	227	245	289	298	243

β) Εργαμοί	11	2	3	13	15	32	28	16	16	12	15	12
γ) Διαζευγμένοι	1	2	1	4	4	6	9	2	4	3	8	4
6 Γραμματικές Γνώσεις												
α) Στοιχειώδους Εκπαίδευσης	33	27	28	31	73	78	85	87	65	111	108	109
β) Μέσης Εκπαίδευσης	39	27	38	23	30	106	135	143	169	178	194	133
γ) Ανώτατης Εκπαίδευσης	3	6	2	1	6	4	4	3	3	4	2	3
δ) Αγνώστη	4	19	10	91	66	34	8	12	28	11	17	14
ε) Αγράμματοι	1
7 Επάγγελμα												
α) Αεργοί	51	47	50	81	99	144	144	175	197	232	258	224
β) Τεχνίτες-Εργάτες-Οικοδόμοι	9	15	9	24	29	21	25	31	18	28	11	11
γ) Ιδιωτικοί Υπάλληλοι	10	10	5	16	20	9	21	14	11	15	17	8
δ) Μουσικοί	3	2	1
ε) Ναυτικοί	4	4	1	1	4	7	1	...	1	2
στ) Σπουδαστές-Μαθητές	3	7	4	6	6	1	6
ζ) Ιερόδουλες	3	1	4	1	3	...	1	1	1	...
η) Δημόσιοι Υπάλληλοι	2	2	3	1
θ) Δημοσιογράφοι	2
ι) Λοιποί	2	1	10	19	16	35	31	21	31	20	33	9
8 Είδος Ναρκωτικού												
α) Ηρωίνη	74	73	77	134	157	213	222	243	263	300	318	256
β) Μορφίνη	3	3	8	3	1
γ) Ψυχότροπες Ουσίες	2	2	1	4	13	7	6	1	1	3	1	1
δ) Κοκαΐνη	1	1	3	1	1	1	2	2
ε) Χασίς-Αλκοόλ	2	1	1

☒ Στατιστικά στοιχεία ναρκωτικών 1991 - 2002

☒ Πίνακας με τους θανάτους από ναρκωτικά, κατά κατηγορίες (1991 - 2002)

☒ Πίνακας κατασχεθέντων φυτών κάνναβης 1991 - 2002

☒ Πίνακας υποθέσεων ναρκωτικών και κατηγορηθέντων ατόμων (μόνο από Αστυνομία)

☒

βιβλιογραφία

1. Ποινική Δικαιοσύνη. Τεύχος 6/2000. Η εξέλιξη της νεανικής παραβατικότητας στο Κεμπέκ. Αντόνης Δ. Μαγγανάς.
2. Δημόπουλος Χαράλαμπος. «Ο ανήλικός ανθρωποκτόνος.» Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1997.
3. Franklin E. Zimring. «American Youth violence.» Εκδόσεις, Oxford University Press, New York 1998.
4. James C. Howell, Barry Krisberg, J. David Hawkins, John J. Wilson. «Serious, violent, & chronic juvenile offenders.» Εκδόσεις Sage Publications 1995.
5. Kathleen M Heid. «Young Killers: The challenge of juvenile homicide.» Εκδόσεις Thousand Oaks Sage 1998.
6. Charles Patrick Ewing. «Kids who kill». Εκδόσεις Lexington Books 1990 United States.
7. George B. Palermo-Lee E. Ross. « Mass murder, suicide and moral development: Can we separate the adult from the juveniles?». International Journal Of Offender Therapy And Comparative Criminology. Vol.43 No.1 1999.
8. Kathleen M. Heide. «Consulting editor's editorial: Juvenile mass murderers - A new breed or a younger version of an old problem?» International Journal Of Offender Therapy And Comparative Criminology. Vol.43 No.1 1999.
9. K.S Walshe- Brennan. «A socio-psychological investigation of young murderers» British Journal of Criminology. Vol17. No 1 January 1977.
10. Charles Patrick Ewing. «Kids who kill: An overview.» Εκδόσεις Lexington Books, United States, 1990.
11. James C. Howell. «Youth gang homicides: A literature review. Crime and delinquency, vol. 45 No2, April 1999.
12. Charles Patrick Ewing. «When children kill: The dynamics of juvenile homicide. Εκδόσεις Lexington Books, 1990.
13. J. Reid Meloy. «Offender and offense characteristics of a nonrandom sample of adolescent mass murderers. Journal of the American academy of child and adolescent psychiatry.» June 2001.

14. Robert V. Heckel & David M. Shumaker. "Children who murder. A psychological perspective". Εκδόσεις Pratger 2001 London.
15. Federal Bureau of Investigation 1985-1997.
16. Ιακ. Ι. Φαρσεδάκης. «Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων.» Εκδόσεις Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1985.
17. T. Thornberry, C. Smith, G. Rivera, D. Huizinga, M. Stouthmer-Loeber. "Δελτίο για την δικαιοσύνη των ανηλίκων. Διαλυμένες οικογένεις και παραβατικότητα." Ποινική Δικαιοσύνη, τεύχος 1, 2000.
18. Heather Juby & P. Farrigton. "Disentangling the link between disrupted families and delinquency." *British journal of criminology* vol 41, 2001.
19. Louis Gesualdi. "Don't blame mom for crime. (Family structure non responsible for rising crime statistics)" *Humanist* May-June, 1998.
20. Cary Heck & Anthony Walsh. "The effects of maltreatment and family structure on minor and serious delinquency." *International journal of offender therapy and comparative criminology*, No 2 Vol 44, 2000.
21. Petti Th. & Davidman.L. "Homicidal school – Age children: Cognitive style and demographic features. *Child Psychiatry and Human development*. Vol 12, 1981.
22. Sorrells. "Kids who kill. *Crime and delinquency* Vol 23, 1977.
23. Lewis, Shanok, Grant & Ritvo. "Homicidally aggressive young children: Neuropsychiatric and experiential correlates." *American journal of psychiatry*. 1983.
24. Colette Chiland & J. Gerald Young. "Violence and children. σελ 72
25. Aldi J.M. Hagenaaars, Klaas de Vos, M. Asghar Zaidi. "Patterns of poverty in Europe."
26. Michael B. Greene. "Chronic exposure to violence and poverty: Interventions that work for youth." *Crime and delinquency*, Vol 39, No 1, January 1993.
27. James C. Howell, Barry Krisberg, J. David Hawkins & John J. Wilson. "Serious violent and chronic juvenile offenders." Εκδόσεις Sage Publications, 1995.

28. Alfred Blumstein. "Youth, guns, and violent crime."
29. Steven J. Kirsh. "Seeing the world through mortal kombat-colored glasses. Violent video games and development of a short-term hostile attribution bias." *Childhood*, Vol; 5 No 2, 1998.
30. Ανθοζωή Χαϊδου. «Θετικιστική εγκληματολογία. Αιτιολογικές προσεγγίσεις του εγκληματικού φαινομένου.» Εκδόσεις Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα 1996.
31. Στέργιος Αλεξιάδης. «Εγχειρίδιο εγκληματολογίας.» Εκδόσεις Σακκουλα, Θεσσαλονίκη, 1996.
32. Lode Walgrave & Jill Mehlbye. "Confronting Youth in Europe. Juvenile crime and juvenile justice." AKF, 1998.
33. Θεόδωρος Παπαθεόδωρος. «Δικαιοσύνη ανηλίκων και ανήλικοι δράστες. Τα έσχατα όρια της μηδενικής ανοχής στις Η.Π.Α.» Ποινική Δικαιοσύνη, τόμος , 2000.
34. Hans Joachim Scheider. "Το έγκλημα στα μέσα μαζικής ενημέρωσης." Ελληνική επιθεώρηση εγκληματολογίας, 3-4, 1989.
35. J. Thomas Dalby. "Criminal liability in children."
36. Dean J. Champion. "Teenage felons and waiver hearings: Some recent trends, 1980-1988." *Crime and delinquency* Vol 35. No 4, October 1989.
37. Catherrine Blatier. Juvenile justice in France: "The evolution of sentencing for children and minor delinquents." *British Journal of criminology*, Vol 39 No2 Spring 1999.
38. Louise Sas, Peter Jaffe, John R. Reddon. "Unravelling the needs of dangerous young offenders: A clinical-rational and empirical approach to classificatio."
39. John Monahan. "Violence prediction. The past twenty and the next twenty years." *Criminal Justice and Behavior* Vol 23 No1 March 1996.
40. Holly Sutherland. "Reducing poverty in Europe: What can static microsimulatio models tell us."
41. Felipe Estrada. "Juvenile violence as social problem." *British Journal Of Criminology*. Vol 41, 2001.

42. Ανθώη Χαΐδου. «Η ποινική αντιμετώπιση των ανηλίκων: Ευρωπαϊκές διαστάσεις.
43. David Reiss. "Violence and children." New York Guilford Perr, 1993.
44. Denis Jones. "Misjudged youth. The critique of the audit commission's reports on youth justice." British Journal Of Criminology, Vol 41.
45. Robert Wegs. "Youth delinquency and crime the perceptio and the reality.
46. Brown University Child And Adolescent behavior Letter. "Surgeon General: Youth violence epidemic not over."
47. Gary Hopkins. "School violence." Vibrant Life, September, 2000.
48. Wendy C. Regoeczi. "Adolescent violent victimization and offending: Assessing the extent of the link." Canadian Journal Of Criminology, October 2000.

